

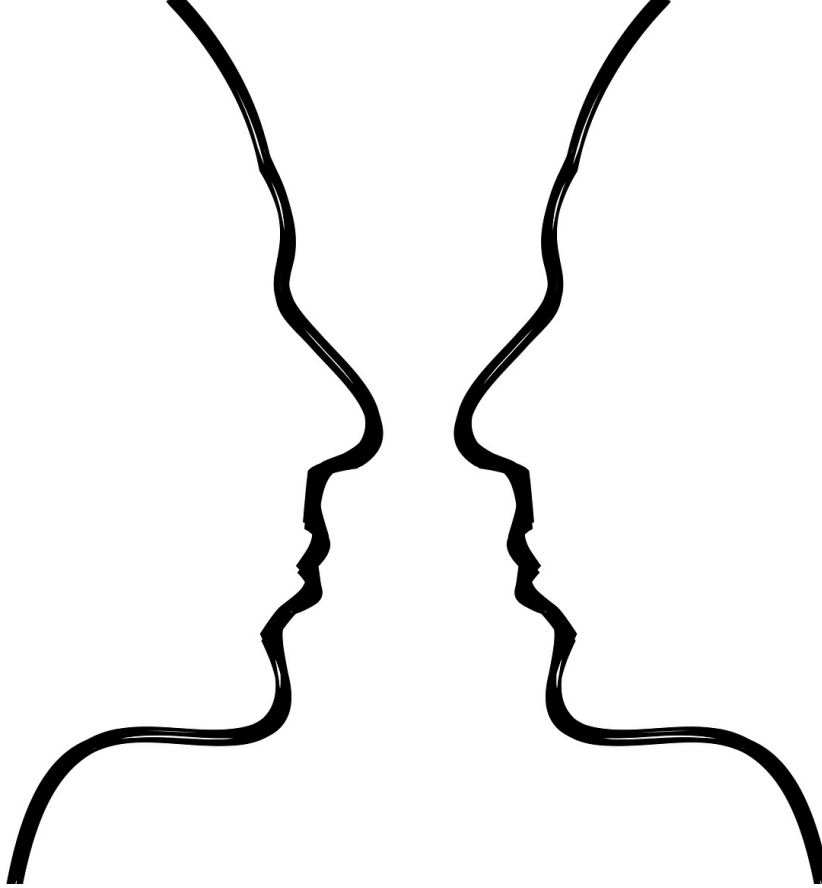
AYNA

KLİNİK PSİKOLOJİ DERGİSİ

ISSN:2148-4376

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

AYNA Klinik Psikoloji Dergisi

AYNA Clinical Psychology Journal

AYNA Klinik Psikoloji Dergisi, 2020, 7(3)

AYNA Klinik Psikoloji Dergisi DergiPark
AKADEMİK

Dergi Ana Sayfa: <http://dergipark.org.tr/ayna>

KÜNYE

AYNA Klinik Psikoloji Dergisi hakemli elektronik bir dergidir.
Dergimiz yılda üç kez (Şubat, Haziran ve Ekim ayları) yayınlanmaktadır. ISSN: 2148 – 4376

BAŞ EDİTÖR

Prof. Dr. Tülin Gençöz

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

EDİTÖRLER KURULU (Soyadı alfabetik sıra ile)

Dr. Öğr. Üyesi Yağmur Ar-Karcı

TED Üniversitesi, Ankara

Sinem Baltacı

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir

B. Pınar Bulut

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara

Dr. Öğr. Üyesi Gaye Zeynep Çenesiz

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van

Dr. Öğr. Üyesi Ayşen Maraş

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van

Dr. Öğr. Üyesi Derya Özbek Şimşek

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir

Dr. Öğr. Üyesi Ece Tathan Bekaroğlu

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara

Selin Uçar

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

Dr. Öğr. Üyesi Elif Ünal

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun

YAYIN KURULU (Soyadı alfabetik sıra ile)

Felek Yoğan

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

DANIŞMA KURULU (Soyadı alfabetik sıra ile)

Prof. Dr. Faruk Gençöz

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

Doç. Dr. Gülin Evinç

Hacettepe Üniversitesi, Ankara

İncila Gürol-Işık

İncila Gürol-Işık Psikoterapi Merkezi

Doç. Dr. Müjgan İnözü

Hacettepe Üniversitesi, Ankara

Dr. Öğr. Üyesi Bahar Köse-Karaca

İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul

Filiz Özekin-Üncüler

Martı Psikoterapi

Dr. Öğr. Üyesi Öznur Öncül

Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak

MİZANPAJ EDİTÖRÜ

Dr. Öğr. Üyesi Elif Ünal

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun

KAPAK/LOGO TASARIM

Mert Özsen

İLETİŞİM BİLGİLERİ

e-posta:aynadrg@metu.edu.tr

HAKEMLER

(Alfabetik Sıra ile)

- Dr. Öğr. Üyesi B. Türküler Aka (Psikoloji Bölümü, Bahçeşehir Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Seray Akça (Psikoloji Bölümü, Yeditepe Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. İrem Akıncı (Psikoloji Bölümü, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Miray Akyunus (Psikoloji Bölümü, İstanbul Şehir Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Cansu Akyüz (Psikoloji Bölümü, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Gizem Ateş (Psikoloji Bölümü, İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Selen Arslan (Psikoloji Bölümü, Ege Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. İlkiz Altınoğlu-Dikmeer (Psikoloji Bölümü, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Suzi Amado (Psikoloji Bölümü, Mef Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Meltem Anafarta-Şendağ (Psikoloji Bölümü, Ufuk Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Sezin Aydoğ (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Gülbahar Baştuğ (Sağlık Hiz. Meslek Yüksekokulu, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Sıla Deniz Beyarlan (Öğrenci Danışma Merkezi, Ted Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Ozan Bıçakçı (Psikoloji Bölümü, Çankaya Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Pınar Bıçaksız (Psikoloji Bölümü, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Gökçen Bulut (Psikoloji Bölümü, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Meryem Berrin Bulut (Psikoloji Bölümü, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Özlem Bozo (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Nurten Birlık (Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Onur Can Çabuk (Psikoloji Bölümü, Ege Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Fazilet Canbolat (Psikoloji Bölümü, Uluslararası Final Üniversitesi, KKTC)
Dr. Öğr. Üyesi Duygu Cantekin (Psikoloji Bölümü, Nişantaşı Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Burçin Cihan (Serbest Psikolog, Türkiye)
Psk. Dr. Canan Büyükaşık-Çolak (Sosyal Bilimler Üniversitesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Deniz Canel-Çınarbaş (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Okan Cem Çirakoğlu (Psikoloji Bölümü, Başkent Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Hatice Demirbaş (Psikoloji Bölümü, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. İpek Demirok (Serbest Psikolog, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Talat Demirsöz (Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Dilek Demirtepe-Saygılı (Psikoloji Bölümü, Atılım Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Kürşad Demirutku (Eğitim Bilimleri Bölümü, TED Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Çiğdem Günseli-Dereboy (Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Türkiye)
Psk. Dr. İlnur Dilekler (Psikoloji Bölümü, TOBB ETÜ, Türkiye)
Uzm. Psk. Yasemin Dinç (Ankara Psikoterapi Psikanaliz Merkezi, Türkiye)
Prof. Dr. Gülay Dirik (Psikoloji Bölümü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Miñhat Durak (Psikoloji Bölümü, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ayşegül Durak-Batgün (Psikoloji Bölümü, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Sine Egeci (Bude Psikoterapi Merkezi, Türkiye)
Uzm. Psk. Özcan Elçi (Renge Psikoterapi Merkezi, Türkiye)
Prof. Dr. H. Gülsen Erden (Psikoloji Bölümü, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. C. Ekin Eremsoy Arda (Psikoloji Bölümü, İstanbul Rumeli Üniversitesi, Türkiye)
Emeritus Prof. Dr. Neşe Erol (Psikoloji Bölümü, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Ş. Gülin Evinç (Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Türkiye)
Prof. Dr. Benoît Fliche (Aix-Marseille University, Fransa)
Prof. Dr. Faruk Gençöz (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Öğr. Gör. Fatma Girgin Kardeş (Psikoloji Bölümü, Medipol Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Ali Can Gök (Renge Psikoterapi Merkezi, Turkey)
Dr. Öğr. Üyesi Hande Gündoğan (Psikoloji Bölümü, İstanbul Medipol Üniversitesi, Türkiye)
Öğr. Gör. Sevgi Güney (Psikolojik Danışma ve Gelişim Birimi, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Aysenur Güngör (Madalyon Psikiyatri Merkezi, Türkiye)
Psk. Dr. Derya Gürcan Yıldırım (Psikoloji Bölümü, Atatürk Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Derya Gürsel (Centre Hospitalier Simone Veil, Fransa)
Doç. Dr. A. Bikem Hacıömeroğlu (Psikoloji Bölümü, Gazi Üniversitesi, Türkiye)

HAKEMLER
(Alfabetik Sıra ile)

- Arş. Gör. Eylül Ceren Hekimoğlu (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Ayça Korkmaz (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Gözde İkizer (Psikoloji Bölümü, TOBB ETÜ, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Emine İnan (Psikoloji Bölümü, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Müjgan İnöz (Psikoloji Bölümü, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Özlem Kahraman (Hacettepe Üniversitesi Onkoloji Hastanesi, Türkiye)
Prof. Dr. A. Nuray Karancı (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Arş. Gör. Emrah Keser (Psikoloji Bölümü, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Pınar Kaya Kurtman (Serbest Psikolog, Çek Cumhuriyeti)
Doç. Dr. Aylin İlden Koçkar (Psikoloji Bölümü, İstanbul Kemerburgaz Ün., Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Koşe-Demiray (Psikoloji Bölümü, Arel Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Bahar Köse-Karaca (Psikoloji Bölümü, İstanbul Rumeli Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Özge Mergen (Özge Mergen Bireysel Kurumsal Gelişim Danışmanlık, Türkiye)
Arş. Gör. Dr. Hüseyin Nergiz (Psikoloji Bölümü, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Özlem Okur (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Gülçin Orhan (Eskişehir Yunus Emre Devlet Hastanesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ferhunde Öktem (Ferhunde Öktem Ruh Sağlığı Merkezi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Bahar Öz (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Öznur Öncül (Psikoloji Bölümü, Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Pınar Özbağrıaçık-Çağlayan (Mavi Psikolojik Danışmanlık Merkezi, Türkiye)
Psk. Dr. Serkan Özgün (Bude Psikoterapi Merkezi, Türkiye)
Uzm. Psk. Aylin Özkan (Psikoloji Bölümü, Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Bengi Öner Özkan (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Gizem Özkul (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Hivren Özkol (Mitra Psikolojik Danışmanlık, Türkiye)
Doç. Dr. Tolga Esat Özkurt (Enformatik Enstitüsü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Nurten Özüorçun-Küçükertan (Yelken Psikoloji, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi İpek Güzide Pur-Karabulut (Psikoloji Bölümü, Maltepe Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Neslihan Rugancı (Serbest Psikolog, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Başak Bahtiyar (Psikoloji Bölümü, Maltepe Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Elçin Sakmar (Elçin Sakmar Danışmanlık ve Gelişim Merkezi, Türkiye)
Dr. Elif Kuş Saillard (Bağımsız Danışman, Fransa)
Dr. Öğr. Üyesi Sevda Sarı-Demir (Psikoloji Bölümü, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Araş. Gör. Yağmur Saklı (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim Sarı (Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Mustafa Sarıkaya (Serbest Psikolog, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Gizem Sarısoy Aksüt (Antalya Bilim Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Dilek Sarıtaş-Atalar (Psikoloji Bölümü, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Kerim Selvi (Psikoloji Bölümü, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Burcu Sevim (BS Eğitim ve Psikolojik Danışmanlık Merkezi, Türkiye)
Psk. Dr. Tuğba Uyar Suiçmez (Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Türkiye)
Psk. Dr. Yankı Süsen (Psikoloji Bölümü, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Begüm Z. Şengül (Çankaya Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi, Türkiye)
Doç. Dr. Emre Şenol-Durak (Psikoloji Bölümü, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Yeliz Şimşek-Alphan (Dipnot Danışmanlık, Türkiye)
Uzm. Psk. Selin Temizel Kırışman (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Merve Topçu (Psikoloji Bölümü, Çankaya Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Zulal Törenli (Başkent Üniversitesi Hastanesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi Tuna (Psikoloji Bölümü, Çankaya Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ece Tuncay-Şenlet (Psikoloji Bölümü, Okan Üniversitesi, Türkiye)

HAKEMLER
(Alfabetik Sıra ile)

- Psk. Dr. Zeynep Tüzün** (*Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Hastanesi, Adölesan Ünitesi, Türkiye*)
Doç. Dr. Sait Uluç (*Psikoloji Bölümü, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye*)
Psk. Dr. Beyza Ünal (*European Network on Independent Living Board Member, Türkiye*)
Dr. Öğretim Üyesi Yeşim Üzümcüoğlu Zihni (*Psikoloji Bölümü, TOBB ETÜ, Türkiye*)
Uzm. Psk. Çiğdem Vaizoğlu Şengünler (*Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye*)
Dr. Öğr. Üyesi Duygu Yakın (*Psikoloji Bölüm, İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye*)
Doç. Dr. Özden Yalçınkaya-Alkar (*Psikoloji Bölümü, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye*)
Uzm. Psk. Aybüke Halime Yıldız (*Serbest Psikolog, Türkiye*)
Psk. Dr. Ferhat Yarar (*Akış Psikoterapi Merkezi, Türkiye*)
Prof. Dr. Yeşim Yasak (*Psikoloji Bölümü, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye*)
Doç. Dr. Erdoğan Yıldırım (*Sosyoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye*)
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Yılmaz (*Psikoloji Bölümü, Bakırçay Üniversitesi, Türkiye*)
Doç. Dr. Adviye Esin Yılmaz (*Psikoloji Bölümü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye*)
Psk. Dr. Deniz Yılmaz (*Serbest Psikolog, Türkiye*)
Psk. Dr. İbrahim Yiğit (*Psikoloji Bölümü, Birmingham Alabama Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri*)
Prof. Dr. Orçun Yorulmaz (*Psikoloji Bölümü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye*)
Psk. Dr. Sema Acı Yurduşen (*Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Pediatrik Onkoloji Bilim Dalı, Türkiye*)
Psk. Dr. Muazzez Merve Yüksel (*Tılsım Danışmanlık, Türkiye*)

İÇİNDEKİLER

I. Kuramsal Derleme

Lacanyen Açından Obsesyon Nevrozunun Analitik Yönelimli Bir Terapi Süreci Üzerinden Anlatımı

Felek YOĞAN.....278

Lacanyen Yaklaşımında Yeni Ruhsal Yapılanmalar ve Vaka Tartışması

Aylin ÖZKAN.....297

Lacanyen Tanıda Psikoz: Tetiklenmemiş Psikozun Klinik bir Vakada Tartışılması

Işıl NECEF.....315

Freud'dan Lacan'a Kaygı

Eylül Ceren HEKİMOĞLU, Münevver Zuhal BİLİK.....336

II. Nicel Araştırma

Çözüm Odaklı Yönlendirilmiş Betimlemenin Depresyon, Anksiyete ve Stres Üzerindeki Etkileri

Enver SARI, Gizem UYUMAZ.....368

III. Nitel Araştırma

Genç Yetişkinlerde Baba Kaybı ve Yas: Nitel bir Çalışma

Ayşen MARAŞ, Faruk GENÇÖZ.....389

AYNA Klinik Psikoloji Dergisi Yazım Kuralları ve Yayın Politikası.....422

Kuramsal Derleme

Lacanyen Açından Obsesyon Nevrozunun Analitik Yönelimli Bir Terapi Süreci Üzerinden AnlatımıFelek Yoğın^{1*}¹Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye**Makale Bilgisi****Anahtar kelimeler:**Lacan,
obsesyon nevrozu,
histerikleşme
süreci**Öz**

Bu çalışmanın ilk kısmında Lacanyen açıdan obsesyon nevrozu tanıtılmaktadır. Çalışmanın devamında ise obsesyon nevrozu yapısı taşıdığı düşünülen bir hastayla yapılan terapi süreci ele alınmaktadır. Terapi sürecinin ilk kısımlarında söz konusu hastanın dilinde temel olarak 'ego söylemlerinin' baskın olduğu görülmektedir. Ayrıca terapi sürecinin ilk kısımları, bu kişinin terapistin söylediklerini veya işaret ettiklerini duymamasıyla karakterizedir. Söz konusu kişi terapistin söylediklerini duyduğunda ise konuyu hızlıca kapatıp konuşmasına devam etmektedir. Terapi sürecinin devamında ise bu kişide bazı dönüşümler gözlemlenmiştir. Öncelikli olarak, semptom bazlı konuşmaları yerini kendisine sorular sorması ve kendisini tanımak istediğini söylemesi ile yer değiştirmiştir. İkinci olarak, terapistin araya girişlerine izin vermeye ve terapistin işaret ettiği noktalar üzerine işleme yapmaya başlamıştır. Son olarak ise kendisini terapideki akışa bırakabilmeye ve bu esnada aklına gelenleri spontane olarak söylemeye başlamıştır. Tüm bunlar göz önüne alındığında, bu kişinin terapi sürecinde 'histerize' olduğu düşünülmüştür. Obsesyon nevrozunun 'histerikleşmeye başlaması', bu nevroz özelliklerini taşıyan kişilerin terapide kendileri üzerine çalışmaya başladıklarına işaret etmektedir. Ayrıca histerikleşme sürecinin başlamasıyla bu kişilerin terapi ortamındaki özne pozisyonları ve büyük Başka'nın temsili olan terapisti oturttukları konum dönüşümden geçmektedir.

Abstract**Keywords:**Lacan,
obsession neurosis,
hysterization
process

Obsession neurosis, according to the Lacanian perspective, was introduced in the first part of this study. Afterward, the treatment process of a patient who had obsession neurosis structure was discussed. In the first part of the therapy process, 'ego discourses' was predominant in patient's speech. Moreover, that part of the therapy is characterized by the fact that the patient did not hear what the therapist was saying or designating. When the patient heard what the therapist said, he was closing the matter immediately and continued his own speech. During the therapy process, some transformations were observed though. First of all, this patient's symptom-based talking was replaced by asking himself questions and being curious about getting to know himself. Secondly, the patient began to allow the therapist to intervene in his talking and start processing what the therapist was pointing out. Moreover, the patient began to be part of the therapy process and spontaneously told what came to his mind. When all of these considered, it was thought that this patient has become 'hysterized' during the therapy process. 'The hysterization process in the obsession neurosis' indicates that people with obsession neurosis begin to work on themselves in therapy processes. Furthermore, with the onset of the hysterization process, the subject positions of these people in the therapy setting, and the positions of the therapist, who is the representative of the Other in the therapy setting, transform.

* Sorumlu Yazar, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 06800, Çankaya, Ankara.
e-posta: felekyogan@gmail.com
DOI: 10.31682/ayna.665493
Gönderim Tarihi (Received): 26.12.2019; Kabul Tarihi (Accepted): 21.07.2020
2148-4376/ All rights reserved.

Giriş

Lacanyen Açıdan Obsesyon Nevrozu

Lacanyen psikanalizde, psikoz, nevroz ve perversiyon şeklinde adlandırılan üç klinik yapı bulunmaktadır (Lacan, 1981). Bu yapılar, özne konumlarının büyük Başka (*grand Autre*) ile olan ilişkisine denk düşmektedir. Burada kastedilen büyük Başka Baba-nın-Adı (*Nom-du-Père*) şeklinde adlandırılmış olan gösterendir (Lacan, 1981). Baba-nın-Adı öznenin dürtülerine ve bunlarla ilişkili olan zevkine (*jouissance*) sınır getirir; sonuç olarak ise, Baba-nın-Adı öznenin bilinçdışını düzenler (Redmond, 2013). Yukarıda bahsedilen üç yapının temel mekanizmaları farklıdır. Bu mekanizmalar psikoz için ‘hesaptan düşme’ (*forclusion*), nevroz için ‘bastırma’ (*refoulement*) ve perversiyon için ‘tanımama’dır (*déni*) (Lacan, 1981). Nevrozda, öznenin Başka ile olan ilişkisinin arasına Baba-nın-Adı göstereni girmiştir. Burada olan sembolik özdeşleşmedir (Lacan, 1981). Başlangıçta, Lacan histeri nevrozu, obsesyon nevrozu ve fobi olmak üzere nevrozu üç kategoriye ayırmıştır (Lacan, 1961). Sonrasında ise nevrozu histeri ve obsesyon nevrozu olarak ikiye ayırmıştır (Lacan, 2002). Nevrozun alt türlerinin iki mi yoksa üç mü olduğu hala bir tartışma konusudur (Evans, 1996).

Obsesyon nevrozu kavramı ilk olarak 1894 yılında Freud tarafından kullanılmıştır (Freud, 2010). Freud, halihazırda başka kişiler tarafından tanımlanmış olan semptomları ‘obsesyon nevrozu’ başlığı altında bir araya getirmiştir. Temel olarak bu semptomlar obsesyonlardan, özneye anlamlı gelmeyen belirli davranışları yapmaya yönelik dürtülerden ve zorlayıcı bir şekilde tekrarlı olarak yapılan hareketlerden oluşmaktadır (Freud, 2010). Freud’a göre bu semptomlar obsesyon nevrozuna işaret etmektedir; öte yandan ortada bu semptomların herhangi birisi olmadan da bir kişinin yapılıp yapılmaması ‘obsesyon nevrozu’ ile şekillenebilir (Evans, 1996). Freud’a göre, obsesyon nevrozundaki dönüm noktası anal bileşenler ve tuvalet eğitimidir (Moncayo, 2008; Verhaeghe, 2008). Transfer Semineri’nde, çocuğun anal ihtiyaçlarını büyük Başka’yı tatmin etmek için karşıladığı belirtilir, buradaki büyük Başka çocuğa tuvalet eğitimi veren eğitici rolündeki kişidir (Lacan, 1961). Bu nokta çocuğun kendisinden diğerlerinin istediğini sandığı şeyleri doyurmaya çalıştığı noktadır. Adeta, obsesif nevrozikler ‘Her şey Başka içindir’ demektir; öte yandan bu Başka’yı etkisizleştirmenin veya Başka’ya aldırmanın bir yoludur (Lacan, 1961).

Obsesif nevrozikler büyük Başka’dan gelen her şeyi reddederler (Dor, 1999). Bu, onların büyük Başka ile bir tür füzyon amaçladıklarını, asıl olarak ayrılmayı amaçladıklarını göstermektedir (Verhaeghe, 2008). Bu kişilerin mottosu şudur: “Ben her zaman başarmak zorundayım ve başaracağım, büyük Başka için veya ona karşı olarak” (Verhaeghe, 2008). Bu büyük Başka’nın arzusuna indirgenme riski taşımaktadır (Verhaeghe, 2008). Sonuç olarak,

büyük Başka'nın arzusunu fazlasıyla tatmin etmeye eğilimli oldukları için obsesif nevroitiklerin yok olmak ile ilgili kaygıları vardır (Verhaeghe, 2008).

Lacan'a göre, obsesyon nevrozunda temel soru varoluş ve ölümle ilgilidir (Lacan, 1981). Bu soru şu şekillerde formüle edilebilir: "Olmak ya da olmamak", "Yaşıyor muyum, ölü müyüm" veya "Neden varım" (Lacan, 1981). Bu temel sorular obsesif nevrozlu kişilerin büyük Başka'nın arzusuna karşı duruşları ekseninde şekillenir ve ayrılma sürecinden köken alır (Verhaeghe, 2008). Bu süreç başlamadan önce anne ve çocuk arasında ikili bir ilişki vardır (Dor, 1999). Bu ilişkide annenin 'memesi' çocuk için önemli bir objedir (Fink, 1997). Adeta çocuk 'meme'yi kendisinin bir parçası olarak deneyimler ve memenin anneden geldiğini yok sayar (Fink, 1997). 'Meme'den ayrılma döneminde çocuk annesinden ayrılmanın bir türünü deneyimler (Lacan, 2004). Çocuğun annesinin 'meme'sine ulaşmasının yasaklanmasından dolayı çocuğun birincil zevk kaynağı da yasaklanmış olur (Fink, 1997). Aynı zamanda, annesinin 'memesi' kayıp nesne olur (*objet petit a*), bu ise çocuğun arzusunun nedeni olarak oluşur (Fink, 1997).

Obsesif nevroitikler bu süreci kayıp nesneye yapışarak deneyimler ve bu nesne ile anne arasında herhangi bir ilişki bu kişiler tarafından kabul edilmez (Futrell, 2014). Yani bu kişiler 'tam'lığa bir obje ile ulaşacaklarını varsayarlar fakat bu obje ve anne arasında bir bağ kuramazlar. Neticede büyük Başka'nın arzusunu da görmezler veya tanımazlar (Lacan, 2006). Obsesif kişilerin terapi sürecinde terapisti yok saymaları ve dolayısıyla terapistin arzusunu görmemeleri tüm bunların klinik ortamdaki yansımalarıdır. Öte yandan terapistin hastanın konuşma akışını bozarak araya girmesi ise terapistin arzusunun ortaya çıktığı noktalardır. Büyük Başka olarak terapistin arzusunu görmek obsesif özneyi şaşırır ve obsesif özneye bir merak uyanmaya başlar (Fink, 1997). Bu nokta obsesif öznenin histerikleşmeye başladığı andır. Yani, bu nokta obsesif öznenin kendisini ve arzusunu merak etmeye başladığı başlangıç noktasıdır.

Obsesyon nevrozu olan öznelere temel bir özelliği 'kayba' tahammül edememeleridir (Dor, 1999). Bu kişiler diğerlerindeki her şeyi kontrol etmeye çalışırlar, bu ise onlara diğerlerindeki herhangi bir şeyi kaybedemeyecekleri ile ilgili bir yanılsama verir (Dor, 1999). Bunlar ise 'fallus olma' ile ilgili nostaljinin etrafında inşa edilir ve kastrasyon ile kayıp oluşur (Dor, 1999). Fallus olma nostaljisi ve onun kaybı imajiner babanın ve entelektüel konularla ilgili süperregonun oluşması ile sonuçlanır (Moncayo, 2008). Bunun yansıması ise obsesif nevroitiklerin '-meli, -malı' şeklindeki ifadelerle dillerinde sıklıkla yer ver vermelerinde görülür. Öte yandan, bu kişilerin babaları veya babalarını anımsatan otorite figürleriyle bazı mevzuları vardır (Dor, 1999). Bu nedenle, babaları ile ilgili 'arkaik ölüm istekleri' vardır ve bu babalarını anımsatan kişilerin yerine geçme istekleri ile sonuçlanır (Dor, 1999). Prestij için mücadele

etme, yarış içinde olma, uzman olmaya çalışma bu isteklerinin bazı türleridir (Dor, 1999). Bütün bunlar obsesif nevrotiklerin arzuları ile alakalıdır ve bu arzuları ise bu kişilerin 'suçluluk' hissetmelerine neden olur (Lacan, 1938). Bu suçluluk aynı zamanda obsesif nevrotiklerin fantezilerinde de görünürdür. Bu kişiler diğerlerinin ölmeleri ile ilgili bazı fantezilere sahiptir, bu ise bu kişilerin suçluluklarının artmasına yol açar (Verhaeghe, 2008). Bu fanteziler, diğerleri öldüğünde, kendilerinin yaşamının başlayacağı ile ilgili bu kişilere bir ilüzyon sağlar (Verhaeghe, 2008).

Obsesif nevrotiklerin temel duygularından birisi 'suçluluk'tur. Temel olarak, bu duyguları çocuk ve anne arasındaki ilişkinin bir miktar ensest içeren bir doğaya sahip olmasının bir sonucudur (Dor, 1999). Bir çok obsesyon nevrozu vakasında, bu kişiler 'annelerinin arzusunun ayrıcalıklı nesnesi olarak fallusla ilgili yatırım yapılmış kişilerdir' (Dor, 1999). Sonuç olarak bu kişiler anneleri tarafından sevilir ve annelerinin favori çocukları olur (Moncayo, 2008). Anne ve çocuk arasındaki ilişkide anne çocuğun ihtiyaçlarına ve bakımına karşılık veren kişidir, bunlar ise çocuğun bedenini içerir ve bu erotik bir zevk verir (Dor, 1999). Burada çocuk pasif bir roledir, anne tarafından baştan çıkarılmıştır ve zevk alma veya almama gibi bir seçeneği bulunmamaktadır (Dor, 1999). Ayrıca, bu kişiler 'annelerinin doyurulmamış arzularının mahkûmudur' ve bunun bir sonucu olarak kendi arzularını araya sokamazlar (Dor, 1999; Moncayo, 2008). Bu nedenle, obsesyon nevrozunda zorunlu bir ihtiyaç vardır ve bu kişiler kendi taleplerini formüle etmekte zayıftır (Dor, 1999). Bu zayıflıklarından dolayı ise diğerlerinden gelen tüm görevleri kabul edip sürdürürler ve bu diğerlerinin zevk'inin nesnesi olmaya yol açar (Dor, 1999). Bu kişilerin, kötü muamelelerle ilgili süregelen şikâyetleri vardır, bu ise onların ölümcül semptomatik zevklerine yol açar (Dor, 1999). Bu zevk, özellikle, bu kişilerin sıkıntılarla ilgili olarak düşüncelere dalmaları konusunda görünürdür (Dor, 1999). Diğerlerinin zevk nesnesi olmak, fallik olarak anne için ayrıcalıklı bir konumda olmanın başka bir formudur (Dor, 1999).

Obsesyon nevrozu, nevrozun bir türüdür; bu nedenle 'bastırma' temel mekanizmasıdır. Bastırma kısaca bazı anıların ve düşüncelerin bilinçten atılıp bilinçdışında hapsedilmesidir (Freud, 2018). Lacan, bastırmada duygulanımların ört bas edildiğine ve bunların 'yer değiştirmiş ve tanınmaz bir halde' olduğuna değinmiştir (akt., Fink, 1997). Bazı duygulanımlar ve düşünceler birbirine bağlıdır fakat bunlar bilinç düzeyindeki materyallerde birbirinden ayrılır; öte yandan, bunların bilinçdışındaki materyallerle bağlantıları vardır (Gessert, 2014). Başka bir deyişle, özne bastırılan şeyleri bir düzeyde kabul ederken, bir diğer düzeyde ise onları bilincin dışına iter. Obsesif nevrotikler tarafından birçok anı ve düşünce hatırlanır fakat bu kişilerde onlarla ilişkilendirilmiş duygulanımlar bulunmaz (Fink, 1997).

Öte yandan, bastırılmış materyaller dil sürçmeleri, sakar eylemler, bir kelimenin unutulması veya semptomlar yoluyla yüzeye çıkar (Lacan, 2006). Bütün bunlar, bastırılan materyallerin kendilerini dil yoluyla ifade etmelerinin birer nevrotik yoludur (Lacan, 1981). Aslında, bütün bunlar büyük Başka'ya birer mesajdır (Lacan, 1961). Obsesyonda bastırılan materyaller çoğunlukla düşünce formunda zihne geri döner (Fink, 1997). Bu geri dönen düşünceler ise kişileri rahatsız eder.

Obsesyon nevrozu özelliği taşıyan kişiler sadece 'bilinçli' olarak düşündükleri zaman var olduklarına ikna olurlar (Fink, 1997). Bu 'bilinçli' düşünme süreci ise 'bilinçli söylemi' içerir (Fink, 1995). Bu kişiler, 'bilinçdışı söylemi' görmek istemezler; sanki bilinçdışı bu kişiler tarafından reddedilir (Fink, 1997). Aslında, bütün bunlar, bu kişilerin kendilerini 'tam' kişiler olarak görmelerinin ve herhangi bir şeye ihtiyaçları olmadığını düşünmelerinin bir yansımasıdır (Fink, 1997). Yani 'tam' olduklarını düşündükleri için bilinçdışı onların 'tam'lıklarını bozar, bu nedenle onu görmeme eğilimindedirler.

Belirsizlik ve şüphe obsesyon nevrozunun temel karakteristik özelliklerindedir (Verhaeghe, 2008). Bu özelliklerden dolayı, obsesyon nevrozlu kişiler herhangi bir şeyle ilgili en küçük detayı bile düşünme eğilimindedir (Soler, 1996); fakat bu düşünme sürecinin sonunda başlangıç noktalarına geri dönerler. Yani bu kişiler için düşündükleri şeylerle ilgili bir sonuca varmak zordur. Bir sonuca varmak yerine sanki bu kişiler daimi olarak entelektüel özelliklerin eşlik ettiği bir ruminasyon sürecindedir. Bunlara rasyonalizasyon da eşlik eder; özellikle, hastalar kendilerini 'tarafsız gözlem noktası'nda konumlandıklarında rasyonalize edişleri görünür olur (Dor, 1999). Obsesyon nevrozu olan kişiler terapi seanslarında ne diyecekleriyle ilgili planlara sahiptir (Dor, 1999). Bu kişiler terapi seanslarını dil sürçmelerine veya 'serbest çağrışım' yoluyla bir şeyler söylemeye alan tanımayacak şekilde dizayn ederler (Fink, 1997). Yani bu kişiler bilinçdışını reddettikleri bir konum içerisinde terapi seanslarında mevcut olurlar (Atmaca, 2017). Tüm bunların sonucunda bu kişilerin arzuları yüzeye çıkamaz (Moncayo, 2008).

Obsesyon nevrozunda, öznenin bilinçdışı arzusu adeta oyunun dışındadır (Lacan, 1994). Özne ise adeta bu bilinçdışı arzudan azade olan bir seyirci konumu bulmuştur kendisine (Fink, 2004). Başka bir deyişle, sanki öznenin konumu 'seyirci' olarak adlandırılabilir olan büyük Başka'nın olduğu konuma yığılmıştır (Fink, 2004). Bunların terapi ortamındaki yansımalarından bir tanesi, bu kişilerin, terapi ortamında, bilinçdışına yer vermeyecek şekilde 'bilinçli söylemler' kullanmalarındadır (Fink, 1995). Buna paralel olarak, bu kişiler için büyük Başka'nın fonksiyonu 'ölü bir insan tarafından tutulmaya' denk düşer (Lacan, 1958). Bunun terapi ortamındaki yansıması ise hastaların sanki orada terapist yokmuşçasına hareket etmeleridir.

Obsesyon nevrozu olan kişiler 'ihlal' (*transgression*) ile ilgili fantezilere sahiptir fakat gerçek dünyada bununla ilgili herhangi bir şey yapmazlar (Dor, 1999; Verhaeghe, 2008). Aksine, gerçek dünyada, bu kişiler erdeme ve kurallara önem verir (Dor, 1999). 'İhlal' ile ilgili fantezilere sahipken kurallara uymak, bu kişilerin kurallara uyarak fantezilerini telafi etmeye çalıştıkları şeklinde yorumlanabilir.

Vaka Örneği: A. Bey

A. Bey yirmili yaşlarındadır, üniversite mezunudur ve özel bir şirkette çalışmaktadır. A. Bey tek çocuktur. Ailesi, A. Bey'in yaşadığı şehirden farklı bir şehirde yaşamaktadır.

A. Bey, ilk görüşmede iş tanımlarının bir parçası olarak iş yerinde sunum yaptıklarını ve toplantılara katıldıklarını belirtmiştir. Buralarda ise kendisinin kaygı yaşadığını belirtmiştir. A. Bey, sıra kendisine gelmeden önce sunum esnasında küçük düşeceğini düşünmeye başladığını ve sunumdan kaçmak istediğini fakat bunu yapamadığını söylemiştir. A. Bey hem sunumlarda hem de toplantılarda kendisini en çok zorlayan şeyin kendisini tanıtmayı olduğunu ifade etmiştir.

A. Bey'in tarihçesinde 'küçük düşmek' babası ile olan ilişkisinde tekrarlamaktadır. A. Bey babasını 'azarlayan', 'bağırın', 'kızan', 'kıyaslayan' birisi olarak tanımlamaktadır. Annesini ise babasının kurallarını, biraz esnek bir şekilde olsa da, evde işleyen kişi olarak tanımlamaktadır. Kendisi çocukken, annesinin kendisinden dolayı boşanmadığını söylediğini belirtmiştir. A. Bey konuşmasında kendisini ve annesini 'biz' olarak tanımlamaktadır; öte yandan, babası 'biz'in içine dâhil değildir.

A. Bey okul yaşamıyla ilgili geçmiş anlarından bahsetmiştir. Özellikle, ilkokulda 'utanç' ve 'aşağılanma' yaşadığını söylediği iki olaydan birkaç kez bahsetmiştir. A. Bey okulda girdiği sınavları kastetmek amacıyla 'sınav' kelimesini sıklıkla kullanmıştır. Ayrıca, A. Bey 'sınav' kelimesini iş yeri bağlamında da kullanmıştır. A. Bey işini bir 'sınav' gibi görmesinin kendisini motive ettiğini belirtmiştir.

A. Bey seanslar esnasında sıklıkla iş yerindeki şefinden bahsetmiştir. A. Bey'in söyleminde, şefi büyük Başka'nın bir temsili gibi durmaktadır. Adeta A. Bey, şefi kendisinden ne isterse yapmaya çalışmaktadır. Ayrıca, A. Bey, şefinin konumuna kendisinin de sahip olmasını istemektedir; öte yandan, iş arkadaşlarından bahsettiğinde, sanki kendisinden daha aşağı konumda birilerinden bahsediyor gibi durmaktadır.

Yaklaşık 60 görüşme boyunca, A. Bey iş yerindeki kaygılarından ve iş yeriyle ilgili memnuniyetsizliklerinden bahsetmiştir. Bunlardan bahsettiği zamanlarda işini değiştirmek istediğini söylemiştir. Örneğin, art arda iki seans boyunca işini bırakmaktan bahsederken sonraki seanslarda işini ne kadar çok sevdiğinden söz etmeye başlamıştır. Bu süreç A. Bey'in

sıklıkla tekrarlayan bir döngüsü gibidir. A. Bey zaman zaman şefine bir şeyler söylemek istemektedir fakat hem şefine bu şeyleri söyleyememektedir hem de şefinden herhangi bir şey talep edememektedir.

Terapi Süreci

A. Bey'in terapi süresi iki kısma ayrılabilir. İlk kısımda, obsesyon nevrozunun özellikleri baskındır. Öte yandan ikinci kısım bir yandan 'histerikleşme sürecini' içerirken, diğer yandan obsesif özellikler burada da varlığını sürdürmektedir.

A. Bey'in terapi süreci 2017 yılında başlamıştır ve terapi süreci devam etmektedir. Bu süreçten önce bir terapistle iki görüşme yaptığını ifade etmiştir. Ayrıca, terapi süreci başlamadan önce kendisiyle AYNA Klinik Psikoloji Destek Ünitesi'nde bir ön görüşme yapılmıştır. Bunlara ek olarak, A. Bey, terapi süreci başlamadan önce bir psikiyatriste gittiğini ifade etmiştir.

Obsesyon nevrozu yapısında olan kişiler yaşamlarında kendileri için bir kriz olarak değerlendirilebilecek bir durum olduğunda ve kendileri o durumla baş edemediklerinde terapiye başvururlar (Fink, 1997). A. Bey kendisini harekete geçiren bir kriz anı olmadan önce bir terapistle veya bir Başka'ya başvurma ihtiyacı duymadan yaşamına devam etmiştir. Öte yandan, A. Bey, iş yerinde şefi ve başka otorite figürleri karşısında 'mevcut' olmaya başladığında, kaygısıyla baş edemeyecek bir duruma gelmiştir. Başka bir deyişle, A. Bey'in sistemine büyük Başka'yı temsil eden otorite figürleri girmeye başladığında ve kendisini onları nötrleyemeyecek bir konumda bulduğunda, yaşadığı kaygıyı tolere edememiştir. Bunun bir sonucu olarak ise terapiye başvurmuştur.

A. Bey terapiye haftada bir kere olacak şekilde devam etmiştir. Sadece bir kez randevusuna gelmeyi unutmuştur. Bir sonraki görüşmesinde taşındığını, bu nedenle önceki görüşmesine gelmeyi unuttuğunu ifade etmiştir. A. Bey görüşmelerine hiç geç kalmamıştır, aksine görüşmelerin yapıldığı kliniğe, kendi görüşme saatinden en az 5 veya 10 dakika önce gelmiştir. Seansların sonunda terapist "Burada durabiliriz" diyerek seansları noktalamıştır. Süreç boyunca, A. Bey seansları birkaç saniye veya dakika uzatmaya çalışmamıştır. Hem seanslara zamanında gelerek hem de seansların noktalanmasıyla uyum içinde olması, A. Bey'in seansları çerçeveleyen kurallara bütünüyle önem verdiğini göstermektedir. Özellikle bunlar A. Bey'in terapistin zamanına önem verdiğini de göstermektedir. Bu ise obsesyon nevrozunun bir özelliği olan "Her şey diğeri içindir" şeklinde yorumlanabilir (Lacan, 1961). Bu adeta obsesif öznenin büyük Başka'yı kabul etmesine işaret ediyor gibi durmaktadır. Öte yandan obsesif öznenin terapistin zamanına uyum sağlaması aynı zamanda terapisti etkisizleştirmek için bir adım olarak da yorumlanabilir.

A. Bey'in tarihçesine bakıldığında 'varlık' ve 'yoklukla ilgili kısımların olduğu görülmektedir. A. Bey, annesi kendisine kızdığında, annesinin kendisine, "anneni yok bil" dediğini söylemiştir. Burada 'yokluk kelimesinin annenin 'yokluğu' ile de ilişkilendiği görülmektedir. Ayrıca, A. Bey ile yapılan son görüşmelerden birisinde, kendisi henüz doğmadan, 1 yaşlarında bir abisi olduğunu ve onun öldüğünü söylemiştir. Bununla ilgili olarak "O olsa ben olmazdım" ifadesini kullanmıştır. Yani abisi 'yok' olduğu için kendisinin 'var' olduğunu söylemiştir.

A. Bey iş yerinde kendisini asıl kaygılandıran noktanın 'kendisini tanıtmak' kısmı olduğunu ifade etmiştir. Kendisiyle yapılan son görüşmelerden birinde, o esnadaki konuşma akışında, kendisini A. Bey olarak değil "annesinin ve babasının oğlu" olarak tanıtmıştır. A. Bey'in kendini tanıtmakla ilgili kaygı yaşaması ve kendisini annesinin ve babasının oğlu olarak tanıtmaması, A. Bey'in kendi başına var olamadığına işaret ediyor gibi durmaktadır. Bu ise akla obsesyon nevrozunun temel sorusu olan "Ölü müyüm yaşıyor muyum" sorusunu getirmektedir (Lacan, 1958). A. Bey kendisiyle yapılan ilk görüşmelerde, iş yerinde, kendisini tanıtmaması istendiğinde aklına kendisini öldürmekle ilgili düşüncelerin geldiğini belirtmiştir. A. Bey'den kendisini tanıtmaması istendiğinde aklına 'ölüm'ün gelmesi de kendisini tanıtmamasının "Ölü müyüm yaşıyor muyum" sorusu ile ilişkili olduğunu düşündürmüştür. Başka bir deyişle, A. Bey'den kendisini tanıtmamasının istenmesi ve A. Bey'in kendisini tanıtmaması, A. Bey'i canlı kılmaktadır; öte yandan, o anlarda A. Bey kendisini öldürme düşünceleri ile doludur.

A. Bey iş yerinde 'deadline'ların olmasının kendisini motive ettiğini söylemiştir. Kendisine bir 'deadline' verilmediğinde, kendi kendisine 'deadline' verdiğini ifade etmiştir. A. Bey'in anlatımında dikkat çekici bir kelime olan 'deadline' kelimesi 'dead' ve 'line' şeklinde iki farklı kelimeye ayrıldığında, A. Bey'in bilinçdışı bir şekilde 'ölü/cansız çizgi/sıra' dan bahsettiği farklı bir okumayla duyulabilmektedir. Bu farklı okumayla A. Bey'e 'ölü/cansız çizgi/sıra' verildiğinde motive olduğu, bunun yokluğunda ise motive olmadığı anlaşılmaktadır. Bu kelimedeki 'dead' kelimesinin telaffuzu, Türkçe karşılığı baba olan 'dad' kelimesi ile benzeşmektedir. Başka bir okumayla 'dead-line' kelimesi 'baba-çizgisi/sınırı' olarak Türkçe'ye çevrilebilir. A. Bey'in iş yeri bağlamında sıklıkla kullandığı 'deadline' kelimesinin, A. Bey'in bir göstereni olduğu ve bu gösterenin babası ile ilgili göndermeleri olduğu düşünülebilir. Kısacası, bu gösteren bir yandan obsesyon nevrozunun merkezi sorusu olan 'varlık-yokluk' a gönderme yaparken bir yandan da babaya gönderme yapıyor gibi durmaktadır.

Obsesyon nevrozunun temel sorusu "Ben ölü müyüm canlı mıyım" sorusudur. A. Bey'in annesinin dilinde "annenin yokluğu", A. Bey'in ölen abisi ve bunun eksenindeki 'yokluk' teması, A. Bey'in kendisini tanıtmaması esnasında yaşadığı kaygı ve A. Bey'in dilindeki 'deadline' göstereni obsesyon nevrozunun temel sorusuna atış yapıyor gibi durmaktadır.

Obsesif nevrotiklerle olan terapi seansları bu kişilerin terapistleri görmezden gelmesi ile çevrilidir. Bu kişiler adeta terapi seansında kendileri dışında birisi yokmuş gibi davranırlar. Yani, sanki terapist ölüymüş gibi bir tavır içindedirler (Lacan, 1958). Başka bir deyişle, bu kişiler için terapi odasında odak kendileridir ve terapist adeta orada görünmezdir (Parker, 2011). Bunun bir yolu klinik ortamın kurallarını takip eden ‘mükemmel hastalar’ olmalarıdır (Verhaeghe, 2008). Bunun karşısında terapistin alması gereken konum ise kendisinin varlığını ortaya çıkarmak olacaktır (Fink, 1997). Bu yolla, terapist hastayı histerikleşmesi için cesaretlendirmiş olur veya hastanın kendisini terapi ortamında büyük Başka olarak görülebilecek olan terapiste açmasına alan tanımış olur (Futrell, 2014). A. Bey’in durumunda da yukarıda belirtilenler mevcuttur. Öncelikli olarak, A. Bey görüşmelerin yapıldığı kliniğin bütün kurallarına uymaktadır. Bu kurallar temel olarak randevulara belirlenen saatte gelinmesi ve ödemelerin düzenli yapılmasıdır. Ayrıca, seanslara içecek bir şeylerle girme veya seansta telefonun çalması gibi seansların çerçevesine uymayan şeyler A. Bey ile yapılan terapi görüşmelerinde rastlanmayan durumlardır. İkinci olarak ise, ilk görüşmelerde, A. Bey’in kendisi konuşmaktadır. Yani, terapist A. Bey’e bir soru sorduğunda veya bir noktanın altını çizdiğinde, A. Bey kısa yanıtlar vermiştir veya altı çizilen noktalar üzerinde durmamıştır. Bunlar yerine, terapist araya girmeden önce, A. Bey hangi konu hakkında konuşuyorsa oradan konuşmasına devam etmiştir. Ayrıca ilk görüşmelerde A. Bey sanki önceden planladığı şeyler hakkında planladığı şekilde konuşuyor gibi bir izlenim bırakmaktadır. Fakat görüşmeler ilerledikçe, A. Bey’in terapi odasındaki var olma şekli de değişmeye başlamıştı.

Terapistin fark ettiği ilk nokta, A. Bey’in terapist seanslarda bir yer vermeye başlaması olmuştur. İlk olarak, A. Bey terapi sürecinin başlarında sözünün kesilmesinden rahatsız oluyor gibi durmaktadır. Terapist bir soru sorduğundan hızlıca bilmediğini söylemekte veya terapist bir noktaya işaret ettiğinde A. Bey bunun üzerinde durmayı kendi konuşma akışından devam etmektedir. Öte yandan, terapi sürecinde, A. Bey’in bu konuda aldığı pozisyon değişkenlik göstermiştir. Örneğin, terapist kendisine bir soru sorduğunda, sorulan soruya cevap vermeye ve konu nereye gidiyorsa oradan konuşmasını sürdürmeye başlamıştır. Benzer bir şekilde, terapist bir noktayı vurguladığında, A. Bey işaret edilen şey üzerinden düşünmeye ve o konuda konuşmaya başlamıştır. Yani A. Bey kendisinin getirdiği bir gündem üzerinden ısrarla konuşmak yerine adeta seanslarda terapistin büyük Başka olarak var olmasına izin vermeye başlamıştır. Ayrıca, A. Bey’in terapi sürecinde daha esnek olmaya başladığı söylenebilir. Başka bir deyişle, A. Bey zihnindekileri tümüyle aktarmak yerine, o konuşma akışı içerisinde konu nereye gidiyorsa onu takip etmeye başlamıştır. Yani o esnada aklına ne geliyorsa, onlara müdahale etmeden, söylemeye başlamıştır.

Terapi sürecinin başlarında A. Bey ile terapist bazen eş zamanlı olarak konuşmuştur. Bunun bir nedeni, terapist A. Bey'in sözünü kesip, söylediği bir şeye işaret ettiğinde, A. Bey'in kendi konuşma akışına devam etmesidir. Öte yandan, zaman içinde A. Bey ile terapistin konuşmaları eş zamanlı olmamaya başlamıştır. Yani, A. Bey, terapistin araya girişlerine izin vermeye başlamıştır. Bu süreç A. Bey'in terapisti büyük Başka olarak kabul etmeye başladığı şeklinde yorumlanabilir. Yani A. Bey terapisti büyük Başka olarak alan açmıştır ve bunun neticesinde terapist onun konuşmasını böldüğünde terapistin ne söylediğini dinleyip, dinlediklerini işlemekten geçirmeye çalışmıştır. Bu pozisyon, A. Bey'in terapistin söylediklerini duymadığı ve bunun bir sonucu olarak o esnada her ne konuşuyorsa onu konuşmaya devam ettiği durumdan farklı bir pozisyonudur.

Lacanyen bakış açısıyla yürütülen terapilerde veya Lacanyen analizde vurgu söylemin ötesini duyabilmenin önemi üzerinedir (Lacan, 1958). A. Bey'in terapi seanslarında ise temel nokta A. Bey'in söylediklerinin ve bu söylediklerinin işaret ettiği doğrudan anlamların dışında nerelere işaret ettiğini duymak üzerine olmuştur. Terapist A. Bey'in konuşmasını takip etmiştir ve dikkat çekici ifadeler, sık kullanılan kelimelere, dil sürçmelerine, belirsiz bir kelimeye veya ifadeye, çok anlamlı kelimelere veya ifadeler ve o andaki konuşma akışı içinde kullanımı uygun olmayan kelimelere işaret etmiştir. Terapistin, A. Bey'in konuşma akışını kesmesi ve yukarıda belirtilen noktalara işaret etmesi terapistin seanslardaki mevcudiyetine işaret etmektedir. Daha önce belirtildiği gibi, obsesyon neurozu olan öznel karşılarında bir muhatap yokmuş gibi davranmaya meyilli olmaktadır (Fink, 1997; Futrell, 2014). Öte taraftan, A. Bey'in konuşması terapist tarafından dinlendiğinde ve terapist bazı noktalara işaretleme yaptığında, adeta terapist A. Bey'e "Ben buradayım" demektir. Ki bu da A. Bey'in terapi ortamında terapisti büyük Başka olarak yer açmasına olanak sağlamıştır.

Bu çalışmanın ilk kısmında da belirtildiği gibi obsesyon neurozu olan kişilerin yaşamında düşünmek ön plandadır. Bu kişiler belirsizlik ve şüphe içindedir. Bunun neticesinde düşündükleri konularda herhangi bir sonuca ulaşabilme noktasında tikanlıklar karşılarına çıkmaktadır (Verhaeghe, 2008). Bir sonuca ulaşmak yerine sürekli olarak aynı şeyleri yeniden ve yeniden düşünme eğilimindedirler. Bu A. Bey için de geçerlidir. Öncelikli olarak A. Bey'in konuşmalarında çoğunlukla ön planda olan yaşadığı olaylardan ziyade A. Bey'in kendi düşünceleridir. Örneğin, ilk görüşmelerde çoğunlukla sunum kaygısından entelektüel bir düzeyde bahsetmiştir ve konuşmasında kendi deneyimlerine ve diğerlerine çok az yer vardır. Benzer bir şekilde yaklaşık 60 görüşme boyunca işini değiştirmek istediğinden bahsetmiştir. Bu süreçte, konuşması kendi düşünceleri ile doludur ve bu konuşmalarda yaşadığı olaylara veya diğerlerine çok az yer vardır. Denebilir ki A. Bey kendi zihninde

düşüncelerle dolu bir dünyada yaşamaktadır. O dünyada ise diğerlerine ve somut olarak yaşanan olaylara çok az yer vardır.

A. Bey zihninde düşündüğü konuların dışında, terapi seanslarında, işi ve okul yaşamı ile ilgili konuşmuştur. A. Bey'in anlattıklarında diğerlerini dâhil ettiği noktalar, çoğunlukla şefleri ve iş arkadaşlarından bahsettiği noktalardır. A. Bey, ilk görüşmesinde bir kız arkadaşı olduğunu söylemiştir. Öte yandan sonraki 27 görüşme boyunca kız arkadaşına değinmemiştir. Yapılan 29. görüşme ile beraber kız arkadaşından bahsetmeye başlamıştır. Benzer bir şekilde, 35. görüşmeyle beraber A. Bey'in anlatımına, arkadaşları dâhil olmaya başlamıştır ve arkadaşları ile güncel olarak yaşadığı durumları görüşmelerde anlatmaya başlamıştır. A. Bey'in anlatımına diğerlerini dahil etme süreci obsesif nevrozlu öznenin 'yaşiyor muyum, ölü müyüm' şeklindeki sorusuyla ilgili gibi durmaktadır. Bu soru diğer kişileri kapsayacak şekilde yeniden sorulabilir. A. Bey başkalarına anlatımında yer vermek yerine, hipotetik şeylerden bahsetmektedir. Bu yolla, diğerlerinin kendi dünyasında var olmayışının altını çiziyor gibi durmaktadır. Diğerlerine anlatımında yer vermeye başladığı nokta ise diğerlerine kendi dünyasında yer vermesine işaret ediyor gibi durmaktadır.

Söylemin birden fazla boyutu vardır (Fink, 1995). Yani, insanlar konuştukları zaman muhataplarına bilinçli olarak bir şeyler söylemeye çalışırlar, fakat bilinçli olarak farkında olmadıkları başka şeyler de aktarırlar. İki tür söylem vardır (Fink, 1995). Birincisi, 'bilinçli' ve 'kasıtlı' olan 'ego söylemi'dir (Fink, 1995). Diğeri ise 'bilinçli' ve 'kasıtlı' olmayan 'büyük Başka'nın söylemidir (Fink, 1995). A. Bey ile yapılan ilk görüşmeler değerlendirildiğinde, bu görüşmelerin A. Bey'in bilinçli düşünceleri ile dolu olduğu görülmektedir. Örneğin, A. Bey ile yapılan yaklaşık 50. seansa kadar, terapist, A. Bey'in bir dil sürçmesine veya çok anlamlı kullandığı bir kelimeye/ifadeye dikkat çektiğinde, A. Bey otomatik olarak "Bilmem" veya "Ben onu kastetmedim" şeklinde hızlı yanıtlar vermiştir. Sonrasında ise konuşmasına kaldığı yerden devam etmiştir. Fakat sonraki süreçte, terapistin altını çizdiği noktalarda durmaya ve onları anlamlandırma çalışmaya başlamıştır. Bunlar A. Bey'in kendisinin bilinçli olarak iletmeye çalıştıklarından daha fazlası olduğunu algılamaya başladığını göstermektedir. Ki burası 'kasıtlı' olmayan şeylerle karakterize olan büyük Başka'nın söylemidir.

Büyük Başka'nın söylemine verilebilecek en iyi örneklerden birisi Freud'un süperego olarak adlandırdığı şeydir; yani vicdanın veya suçluluğun devrede olduğu anda büyük Başka'nın söylemi apaçık bir şekilde sahnede yerini alır (Fink, 1995). Örneğin, ebeveynlerin çocuklarına söyledikleri ifadeler, bu çocukların '-meli, -malı'lı ifadelerinde veya zorunluluk bildiren ifadelerinde kendisini gösterir. A. Bey'in kullandığı ifadeler ağırlıklı olarak '-meli, -malı' kiplerini içermektedir. Bu kipleri hem kendisi ile ilgili bir şeyler söylerken hem de başkaları ile ilgili şeyler söylerken kullanmaktadır. Yani bu '-meli, -malı'lı ifadeler ve

zorunluluk bildiren ifadeler adeta A. Bey'in tüm yaşamına egemen olmuştur. Başka bir deyişle, sanki A. Bey bunlara göre bir yaşam kurmuştur. Onlara uymadığında ise 'suçluluk' ve 'pişmanlık' gibi durumlardan bahsetmiştir. A. Bey'in tarihçesinde tüm bu ifadelerin babası ile olan ilişkisinde temellendiği görülmüştür. A. Bey'in babası ile ilgili açıklamaları göz önüne alındığında, A. Bey'in bakış açısına göre babasının ondan bazı beklentileri olduğu görülmüştür. Öte yandan, bu beklentiler A. Bey tarafından karşılanmadığında ise A. Bey babası tarafından cezalandırıldığını iletmiştir. Tüm bu süreç ise A. Bey'in 'suçluluk' ve 'pişmanlık'larıyla doludur. A. Bey'in yaşamında yer alan okul ve iş sembolik yasaya tabi olan alanlara birer örnektir. Bu alanlar büyük Başka'yı içerir ve neticede A. Bey'in kullandığı ifadeler kendilerine buralarda yer bulur. Sonuç olarak ise A. Bey kendisini 'suçluluk' ve 'pişmanlık' döngüsünde bulur.

A. Bey babasının kendisine sürekli olarak komutlar verdiğinden, kendisinin ise bu komutlara uyduğundan bahsetmektedir. Onlara uymadığı noktada babası tarafından cezalandırılmaktadır. Buna paralel olarak, A. Bey iş yerindeki şefinin kendisine görevler vermesini beklemektedir. Böylece A. Bey, şefine hesap verebilecek ve bunun karşılığında ondan geri bildirim alabilecektir (Fink, 1997). Bu geri bildirim sonucunda A. Bey şefinden onay veya yargılanma alabileceğini ifade etmektedir. Yani A. Bey'in babası ile yaşadığı durum, iş yerinde tekrar etmektedir. Aynı zamanda, A. Bey bunların kendisiyle sürdürdüğü içsel diyaloglarda da var olduğunu belirtmiştir. Buralarda tekrar eden nokta A. Bey'in kendisini durmadan 'suçlu' hissedebileceği ve bunun kendisinin 'cezalandırılması' veya 'yargılanması' ile sonuçlanacağı bir noktadır.

Belirtildiği gibi obsesyon nevrozu olan kişiler 'ihlal' ile ilgili fantezilere sahipken, gerçekte tüm 'kurallara' uyumlu davranırlar (Dor, 1999; Verhaeghe, 2008). Fanteziler tam tersi bir noktadayken, kurallara sıkı sıkıya bağlı olmaları, onların fantezilerini telafi etmeye çalışmaları şeklinde yorumlanabilir. A. Bey'in anlatımlarında A. Bey'in kurallara fazlasıyla uyumlu davrandığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, A. Bey kendisini böyle görmediğini belirtmektedir. A. Bey kurallara 'tam anlamıyla' uymadığı şeklinde bir düşünceye sahip olduğunu ifade etmiştir. Kurallara boyun eğmesinin özellikle kendisinden hiyerarşik olarak üstte olan kişilerle olan ilişkisinde olduğunu belirtmiştir. Öte yandan kendi zihninde o kurallara pek uymadığını ifade etmiştir. Örneğin, kendi içinde şefine karşı bir sürü eleştiri olduğunu fakat şefine sanki içinde bu eleştiriler yokmuş gibi davrandığını söylemiştir. Eğer şefiyle kendi içindeki eleştirileri paylaşırsa bunun ona savaş açmak anlamına geleceğini belirtmiştir.

A. Bey'in dil kullanımında dikkat çeken noktalardan birisi 'tamlık' belirten ifadeler kullanmasıdır. Bu kelimelerden bir tanesi 'yüzde yüz' dür. Bir diğer ifade ise bir şeyleri 'tam net olarak' anlatamadığı ile ilgili kelime kalıbıdır. A. Bey'in dilinde 'tamlık' bildiren ifadelerin

birçok seansta tekrarlamış olması obsesyon nevrozuna özgü tamlığa ulaşma çabasına işaret ediyor gibi durmaktadır.

A. Bey birçok görüşmesinde kesinlik bildiren ifadeler kullanmıştır. Bu kesinlik bildiren ifadelerin devamında ise bu ifadeleri etkisizleştirmek için olasılık belirten ifadeler kullanmıştır. Örneğin, bir görüşmesinde “hedefleri çok da kafaya takmamak gerek” ifadesini kullanmıştır. Hemen sonrasında ise, kesinlik bildiren ifadesinin kesinliğini bozmak için, ‘şöyle de olabilir böyle de olabilir’ kalıplarından oluşan ifadeler kullanmıştır. A. Bey’in görüşmeleri esnasında tekrarlayan bu durum bir yapma ve bozma döngüsü gibi durmaktadır.

Denebilir ki, özellikle terapi sürecinin başında, hastalar semptomları hakkında konuşmaya meyilli olurlar. Yani, terapi sürecinin başlarında, sanki hastaların konumları semptomlarıyla karakterizedir. Öte yandan, terapist ise bir ‘vekil’ olarak ‘saf işlev’ konumunda olmalıdır; ki bu konum da transferi oluşturacaktır (Lacan, 2007). Bu ise hastanın arzusunu sahneye getirecektir. Ayrıca, bu süreçte arzu kendisini bir soru olarak gösterecektir (Futrell, 2014). A. Bey’in terapi süreci düşünüldüğünde, A. Bey’in semptomlara dayalı konuşmasının, A. Bey’in arzusu ile ilgili sızıntılar yapan sorularla yer değiştirdiği görülmektedir. Bu süreçle ilgili detaylar ise kısaca şöyledir:

A. Bey kendisiyle yapılan ilk görüşmelerde yoğun olarak semptomlarından bahsetmiştir. Terapi sürecinin başlangıç sürecinde A. Bey’in semptomları dönüşüm geçirmiştir ve A. Bey bu dönüşen halleriyle semptomlarından bahsetmeye devam etmiştir. Öte yandan, A. Bey’in semptomlara dayalı konuşması terapi sürecinde değişmeye başlamıştır. Öncelikli olarak, A. Bey kendisine sorular sormaya başlamıştır. Örneğin, 55. seansta şunları söylemiştir: “Neyi değiştirmek istiyorum değişebilir miyim bilmiyorum.”. Asıl olarak, semptom temelli konuşmasının değişme noktası ise 64. görüşme ile başlamıştır. Bu görüşmede şunları söylemiştir: “A firmasında değil B firmasında çalışsam A evinde değil B evinde olsam da hepsi geçici... Bu yürüdüğüm yol hep benimle olacak gibi... İşte bir seviye daha atlamak önemli değil gibi... Kendimi tanımak önemli asıl olarak.”. Bu alıntı A. Bey ile yapılan terapi sürecini özetler niteliktedir. Yani A. Bey o noktaya kadar semptomlarından bahsettiğini fakat asıl noktanın kendisini, arzusunu tanımak olduğunu belirtmiştir. Bu görüşmeden sonraki görüşmelerde ise A. Bey’in anlatımında semptomların yeri git gide azalmıştır. Bunun yerini ise kendisine sorduğu sorular ve bu sorulara bulmaya çalıştığı yanıtlar almıştır.

A. Bey terapi süreci içerisinde sadece bir kez bir rüyasından bahsetmiştir. Bu rüyasını 70. seansta anlatmıştır. Bu rüyasını kendisi ortaokuldayken birkaç kez gördüğünü ifade etmiştir. Rüyasında yokuştan aşağıya yuvarlandığını gördüğünü ve çok korktuğunu belirtmiştir. Ayrıca yokuşun çok dik olduğunu ifade etmiştir. A. Bey bu rüya dışında rüyalarından hiç bahsetmemiştir. A. Bey’in seansa rüyalarını getirmemesi, kendi arzusunu

terapi ortamında göstermemesi olarak düşünülebilir. Öte yandan, 70. seansta rüyasından bahsetmesi A. Bey'in terapi sürecine arzusunun dahil olmaya başlaması şeklinde okunabilir.

Belirtildiği gibi A. Bey'in seansları onun düşünceleri ile doludur. Öte yandan, terapi ortamında, bu düşüncelere eşlik eden duyguları çok azdır. Başka bir deyişle, A. Bey'in seanslardaki ses tonu ve yüz ifadesi çoğunlukla duyguları ile ilgili bilgi vermekten uzaktır. Öte yandan, terapi süreci içinde, A. Bey duygularından bahsetmeye başlamıştır ve anlatımlarına duyguları eşlik etmeye başlamıştır. Örneğin, seanslar ilerledikçe, A. Bey üzgün veya kızgın olduğunu dile dökmeye başlamıştır. Ayrıca, A. Bey'in seanslardaki haline bu duyguları yansımaya başlamıştır. Örneğin, 30. seansta, seanstan hemen önce birisine kızdığını söylemiştir. Sonrasında da kızgınlığından bahsetmeye başlamıştır. Ayrıca, ilk defa 85. seansta A. Bey'in gözleri dolmuştur ve bu esnada konuşması duraksamıştır. Bu iki örnek A. Bey'in terapi sürecine duygularının da dahil olmaya başladığını göstermektedir. Öte yandan, A. Bey'in terapi süreci düşünüldüğünde, seanslarındaki varoluşuna çok az duygunun eşlik ettiği görülmektedir. Bunun ise obsesyon nevrozunun bir özelliğine işaret ettiği söylenebilir.

Öznenin semptom seçiminde öznel bir katılımı bulunmaktadır (Fink, 1995). Terapi sürecinde hastanın semptomlarının dönüşmesi yine öznenin öznel katılımını gerektirir (Fink, 1995). Semptomların dönüşmesi, öznenin özne pozisyonunun değişmesini de beraberinde getirir (Fink, 1995). Ayrıca, terapi sürecinin kendisi 'öznelleşmenin inşa edildiği' bir süreçtir (Bicalho, 2016). Bu, en basit şekliyle, öznenin neyi neden yaptığını araştırması şeklinde ifade edilebilir. Bu da bilinçdışının araştırılması ve öznenin arzusuyla ilgili sorularla karşılaşması ile olur (Dor, 1985). Zaten hastalar bir kez kendi kelimeleri, düşünceleri ve fantezilerinin niçini ve nedeni hakkında meraklanmaya başladıklarında ve onlarla ilgili sorular sormaya başladıklarında arzuları terapi sürecine dahil olmaya başlar (Fink, 1997). Obsesyon nevrozunda ise bu öznelleşme süreci aynı zamanda 'hastanın söyleminin histerikleşmeye' başladığı bir süreçtir (Lacan, 2007). Tüm bu bilgilerle A. Bey'in terapi sürecine bakıldığında ilk olarak A. Bey'in terapi sürecinin başlarında semptom bazlı konuşmaları dikkat çekmektedir ve bu konuşmalar terapist tarafından kesildiğinde A. Bey'in bu kesişleri duymaması veya yok sayması ön plandadır. Terapi sürecinin ilerleyen süreçlerinde ise A. Bey'in semptom bazlı konuşmalarının yerini yavaş yavaş kendisini merak etmesi almaktadır. Bu merak ise A. Bey'in kendisine yönelttiği sorularla terapi ortamında görünür olmaktadır. Ayrıca bu sürece paralel olarak, A. Bey'in terapistin 'varlığını' kabul etmeye, terapistin söylediklerini duymaya ve terapistin işaret ettiği noktalar üzerine işleme yapmaya başlaması dikkat çekmektedir.

Sonuç Olarak

Terapi sürecinin başlarında, A. Bey'in sıklıkla şikâyetlerinden bahsettiği görölmüştür. Bu süreçte konuşmasında temel olarak 'ego söylemleri' baskındır. Bu kısım terapinin ilk kısmı olarak görölebilir. Bu kısım, çoğunlukla, A. Bey'in terapistin söylediklerini veya işaret ettiklerini duymamasıyla karakterizedir. Duyduğunda ise konuyu hızlıca kapatıp konuşmasına devam etmektedir. A. Bey'in söyledikleri, görüşmelerin yapıldığı kliniğin ve terapi sürecinin çerçevesine tamamen uyumlu olması, terapisti duymayı ve bu esnada kendi konuşmasına devam etmesi bir arada düşünöldüğünde, A. Bey'in yapılanmasının obsesyon nevrozu ekseninde olduğu söylenebilir.

Öte yandan, A. Bey ile yapılan görüşmeler incelendiğinde, bu görüşmelerin bir noktadan sonra farklılaşmaya başladığı görölmüştür. Öncelikli olarak semptom bazlı konuşmaları yerini kendisine sorular sorması ve kendisini tanımak istediğini söylemesi ile yer değiştirmiştir. Paralel olarak, A. Bey terapistin araya girişlerine izin vermeye ve terapistin işaret ettiği noktalar üzerine işleme yapmaya başlamıştır. Ayrıca, A. Bey kendisini terapideki akışa bırakabilmeye ve bu esnada aklına gelenleri spontane olarak söylemeye başlamıştır. Tüm bunlar göz önüne alındığında, A. Bey'in terapi sürecinde 'histerize' olduğu söylenebilir. Obsesyon nevrozunun 'histerikleşmeye başlaması', bu kişilerin terapide kendileri üzerine çalışmaya başladıklarına işaret etmektedir. Ayrıca histerikleşme sürecinin başlamasıyla bu kişilerin terapi ortamındaki özne pozisyonları ve büyük Başka'nın temsili olan terapisti oturdukları konum dönüşümden geçmektedir.

Kaynakça

- Atmaca, S. (2017). Lacan'ın özne kurulum yaklaşımına göre obsesyon nevrozu. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(1), 14–25. <https://doi.org/10.31682/ayna.470723>
- Bicalho, M. L. S. (2016). The body enigma in psychoanalytic clinic. *Agora (Rio de Janeiro)*, 19(3), 455–482.
- Dor, J. (1985). *Introduction to the reading of Lacan: The unconscious structured like a language*. New York: Other Press.
- Dor, J. (1999). *The clinical Lacan*. New Hampshire: Other Press.
- Evans, D. (1996). *An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis*. New York: Routledge.
- Fink, B. (1995). *The Lacanian subject: Between language and jouissance*. Chichester: Princeton University Press.
- Fink, B. (1997). *A clinical introduction to lacanian psychoanalysis: Theory and technique*. Cambridge: Harvard University Press.
- Fink, B. (2004). *Lacan to the letter: Reading Ecris closely*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Freud, S. (2010). Obsession and phobias. In *Freud-complete works I*. Smith (Ed. & Trans.). London: Hogarth Press. (1895).
- Freud, S. (2018). *Günlük yaşamın psikopatolojisi*. (Ş. Yeğin, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları. (1901).
- Futrell, J. L. (2014). *Beyond symptom accumulation: A Lacanian clinical approach to obsession a case study and theoretical exposition* [Unpublished doctoral dissertation]. Duquesne University. <https://dsc.duq.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1578&context=etd>
- Gessert, A. (2014). Hysteria and obsession. In A. Gessert (Ed.), *Introductory lectures on Lacan (pp. 55-68)*. London: Karnac Books.
- Lacan, J. (1938). *Family complexes in the formation of the individual*. (C. Gallagher, Trans.). <http://www.lacaninireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/FAMILY-COMPLEXES-IN-THE-FORMATION-OF-THE-INDIVIDUAL2.pdf>
- Lacan, J. (1958). The direction of treatment and the principles of its power. In H. Fink, & R. Grigg (Eds. & Trans.), *Ecris: The first complete edition in English (pp. 489-542)*. New York: Norton & Company.
- Lacan, J. (1961). *The seminar of Jacques Lacan: Book VIII: Transference, 1960-1961*. (C. Gallagher, Trans.). Carnac Books.
- Lacan, J. (1981). *The seminar of Jacques Lacan: Book III: The Psychoses* (J. A. Miller, Ed. & R. Grigg, Trans.). New York, NY: W.W. Norton. (1955-1956)
- Lacan, J. (1994). *The object relation* (L. V. A. Roche, Trans.). Unpublished Manuscript. (1956-1957)
- Lacan, J. (2002). *The seminar of Jacques Lacan: Book XVI: From an Other to the other, 1968-1969*. (C. Gallagher, Çev.). Erişim Adresi: <https://esource.dbs.ie/handle/10788/165>
- Lacan, J. (2004). *The Seminar of Jacques Lacan: Book X: Anxiety:1962 -1963*. (J. A. Miller, Ed., & A. R. Price, çev.). Cambridge: Polity Press.
- Lacan, J. (2006). *Ecris: The first complete edition in English* (B. Fink, Çev.). New York: W.W. Norton & Company.

- Lacan, J. (2007). *The Seminar of Jacques Lacan: The Other Side of Psychoanalysis Book XVII* (R. Grigg, Trans.). New York: W. W. Norton & Company. (1969-1970)
- Moncayo, R. (2008). *Evolving Lacanian perspectives for clinical psychoanalysis: On narcissism, sexuation, and the phases of analysis in contemporary culture*. London: Karnac Books.
- Parker, I. (2011). *Lacanian psychoanalysis: Revolutions in subjectivity*. London and New York: Routledge.
- Redmond, J. D. (2013). Contemporary perspectives on Lacanian theories of psychosis. *Frontiers in Psychology*, 4 (350), 1–15.
- Soler, C. (1996). Hysteria and obsession. In R. Feldstein, B. Fink, & M. Jaanus (Eds.), *Reading seminars I and II: Lacan's return to Freud (pp.248-282)*. New York: State University of New York Press.
- Verhaeghe, P. (2008). *On being normal and other disorders: A manual for clinical psychodiagnostic*. London: Karnac Books.

Examination of Obsession Neurosis in terms of Lacanian Psychoanalytic Perspective through an Analytically Oriented Psychotherapy Process

Summary

The term ‘obsession neurosis’ was first used by Freud in 1894 (Freud, 2010). Freud brought together the symptoms - the ones that had already been defined by others - under the heading of ‘obsession neurosis’. On the other hand, even when there isn’t any of these symptoms, one could still have a structure of ‘obsession neurosis’ (Evans, 1996).

One case example is Mr. A mentioned in this article. Mr. A., in his 20s, graduated from university and has been working in a private company. The therapy process of Mr. A. started in 2017. The therapy process of Mr. A. could be divided into two parts. Obsessive neurosis’ features characterized the first part, whereas, the second part includes ‘hysterization process’ as well as obsessive neurosis’ features.

People with obsession neurosis structure apply to therapy when there is a crisis in their lives. For Mr. A., when authority figures representing the Other entered to his system and he was unable to tolerate his anxiety. As a result, he applied for therapy.

Mr. A. had attended the therapy once a week. He only missed one of his sessions throughout the process. He was never late for any session; instead, he mostly came to the clinic at least 5 or 10 minutes before his session’s time. At the end of most sessions, when the therapist said that “Let us stop here”, he never tried to extend the session for seconds or minutes.

Both being at the clinic on time and not showing any sign of resistance to prolong sessions might indicate that he has cared for rules within the framework of sessions. Specifically, it has been inferred that he appreciates therapist’s time, too. This could be interpreted as “Everything for the other” which is one of the characteristics of obsession neurosis (Lacan, 1961) where patient accepts the existence of the Other without any questioning. On the other hand, this could also be interpreted as a way to neutralize the Other, which is the therapist in the therapy process.

Obsessive neurotic patients behave as if the therapist is dead. When Mr. A. was considered, he perfectly obeyed all the rules of the clinic. When the therapist raised a question or underlined a point, he usually gave short answers or did not hear the underlined point. Instead, he tended to continue to talk about whatever topic he was talking about before the therapist intervened. Moreover, in the first sessions, it seemed as if he talked about a text that he had planned before the session. Nevertheless, throughout the therapy process, his presence

in the sessions has started to become more apparent. Specifically, he did not insistently talk about his agenda instead permitting the therapist.

At the beginning of the therapy process, Mr. A. heavily talked about his ‘symptoms’. When the therapy process is considered, it is seen that his speaking based on his symptoms was replaced by the questions which started to leak his desire.

The therapy process can be seen as a ‘construction process of the subjectification’ (Bicalho, 2016). That could be translated that the subject starts to search why he does what he is doing. In the case of the obsession neurosis, it is expected that the therapy process ‘hystericizes the patient’s discourse’ (Lacan, 2007). In the case of Mr. A., shortly, his symptoms based talking was gradually replaced by his wondering about himself.

Kuramsal Derleme

Lacanyen Yaklaşımda Yeni Ruhsal Yapılanmalar ve Vaka Tartışması

Aylin Özkan^{1*}

¹ Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Zonguldak, Türkiye

Makale Bilgisi

Anahtar kelimeler:

Lacan,
Özne kurulumu,
Başka,
Baba-nın-Adı,
Melman,
yeni ruhsal
yapılanmalar

Öz

Freud ensestin yasaklanmasıyla başlayan uygarlığın ruhsal ekonomiler üzerindeki etkisinden söz etmiştir. Ardından Lacan, Freud'a dönüş kapsamındaki çalışmalarında ruhsal yapılanmanın dil ve yasanın temsilcisi olan Başka (*Autre*) ile ilişkisini ele almıştır. Bu ilişkilirmede Baba-nın-Adı (*Nom-du-Père*), bastırmayı mümkün kulan ve Başka ile ilişkiyi düzenleyen ilk gösteren olarak yer alır. İçinde yaşanan kültür ve ruhsal yapılanma arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Günümüzde ise içinde yaşanan kültür ve hâkim olan söylem değişmektedir. Kültürde var olan değişim Melman ve arkadaşları tarafından Yeni Ruhsal Ekonomiler (*Nouvelle Économie Psychique - NEP*) başlığı altında tartışılmakta ve bu değişimin psikanaliz pratiğindeki yansımaları çalışılmaktadır. Melman, bu değişim kapsamında Başka'ya olan referansın zayıflamasının, onun yerine imkânsızlığı ortadan kaldırarak neredeyse her alana etki edebilen teknolojinin geçmesinin ve sınırsızlığın popülerleşerek tercih edilen bir noktaya gelmesinin ruhsal yapılanmaların arzu ve bastırma yerine *jouissance* üzerinden şekillenmesine sebebiyet vermekte olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu yazıda, Lacanyen kuram çerçevesinde ruhsal yapılanma ele alınarak bir vaka örneği üzerinden günümüzdeki değişimin yansımaları tartışılmıştır. Günümüzde depresyonun deneyimlenme biçimi, Başka'ya referansın azalması sebebiyle simgesel alanda konumlanmakta zorlanma, bu zorlanmaya *jouissance* ve beden üzerinden çözüm bulma çabaları fakat *jouissance* içinde sıkışma ve başkaları ile paranoyaklaşan formda ilişkilene bu yazıda odaklanılan tartışma konularıdır.

Abstract

Keywords:

Lacan,
subject formation,
Other,
Name-of-the-
Father,
Melman,
new psychic
economy

Freud noticed the effect of civilization, which started with the prohibition of incest, on psychic economy. After Freud, Lacan examined the relationship between psychic structure and the Other (*Autre*) as symbolic order including language and the law in his work on returning to Freud. Name-of-the-Father (*Nom-du-Père*) is there as the first signifier enabling repression and regulating the relationship with the Other. There is a close relationship between the culture as civilization and psychic structure. Today, the culture and dominant discourse are changing. These changes discussed by Melman under the title of The New Psychic Economy (*Nouvelle Économie Psychique – NEP*) and its reflections in the practice of psychoanalysis are studied. Melman emphasized that reference to the Other is weakening, the technology eliminates the impossibility, and limitlessness has become popular and more preferred. Consequently, psychic structure is shaped through *jouissance* instead of repression and desire. In this recent article, some of the reflections of the change to clinical practice were discussed through a case example. The way of experiencing depression today, the difficulty in positioning in the symbolic order due to weak reference to the Other, efforts to find a solution through *jouissance* and the body but jamming in *jouissance*, and paranoiac form of relationship with others are focused discussion topics in the article.

*Sorumlu Yazar, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Eski Fen-Edebiyat Fakültesi Binası. 2. Kat. Psikoloji Bölümü. 67100 İncevez/Zonguldak
İş telefonu: 0 372 291 11 00 (12 12),
e-posta: ozkan.aylinn@gmail.com
DOI: 10.31682/ayna.683214
Gönderim Tarihi (Received): 01.02.2020, Kabul Tarihi (Accepted): 15.06.2020
2148-4376/ All rights reserved.

Giriş

Freud'dan günümüze Psikanalitik Kuram, öncelikli olarak bilinçdışının çalışılmasını merkeze alan klinik pratiği kapsar. Klinik pratik içinde ruhsal yapılanma, bilinçdışı çalışması sürecinde tekniği önemli ölçüde belirler. Bu sebeple, ruhsal yapılanma mekanizmalarının işleyişini ve pratikteki yansımalarını anlamak önemlidir.

Freud, histerik hastalar ile çalışırken geliştirdiği kuramında ruhsal yapılanmaların mekanizmalarını çalışmış ve içinde yaşadığımız uygarlıkla bağlantılı olarak yapılanmaların nasıl şekillendiğini incelemiştir. Enestinin yasaklanmasının ve ardından gelen ilk bastırmanın uygarlığın inşasında kurucu işlevde olduğunu ifade eder. Totem ve Tabu adlı kitabında, uygarlığın devamlılığını sağlayan toplumsal yasağı ilksel baba mitine dayandırarak ele alır (Freud, 2010). Bütün kadınlarla sınırsızca birlikte olma hakkına sahip olan baba, yaşanabilecek tüm zevki tek başına yaşamaktadır. Oğulları, onun yerini almak için birbirleri ile rekabet etmekteyken, babalarına karşı hem hayranlık hem de nefret beslemektedir. Sonunda bir araya gelerek babayı öldürürler, fakat kimse onun yerine geçmeye cesaret edemez. Öldürülen ve artık olmayan babanın adı yaşamaktadır ve ona referans ile öldürme ve enest yasağı ortaya çıkar. Nihayetinde toplumsal yasa bu yasaklardan temelini alır. Bununla birlikte, Freud, bilinçdışını merkeze aldığı kuramında, yasanın çerçevesi içinde kurulan uygarlığın kültüründeki bir rahatsızlıktan, cinselliğin aşırı bastırılmasından söz eder ve nevrotik ruhsal yapılanmayı bu rahatsızlıkla baş etme yolu olarak kavramsallaştırır.

Freud'a dönüş olarak nitelendirilen Lacan'ın kuramında ruhsal yapılanmalar Freud'un çalışmasını temel alarak üç klinik yapı olan nevroz, perversiyon ve psikoz şeklinde isimlendirilmektedir (Fink, 1997). Yapılanma sürecinde kişi, belirli yasakları barındırması ile sınırları çizen Başka (*Autre*) ve eksiklik (*manque*) ile ilişkisinde başvurduğu temel savunma mekanizmaları aracılığıyla kendisine bir konum belirlemiş olur. Bu mekanizmalar nevrotik için bastırma (*refoulement*), perversiyon için tanımama (*dèni*) ve psikoz için hesaptan düşme (*forclusion*) olarak kavramsallaştırılmaktadır (Feher – Gyrewich, 2003). Lacan'ın çalışmalarında Baba-nın-Adı (*Nom-du-Père*) olarak karşımıza çıkan kavram, ilk bastırmayı mümkün kılar ve özne kurulum sürecine müdahale eden gösteren olarak kişinin simgesel düzenin içinde yer almasını sağlar. Baba-nın-Adı, hem yatay ilişkide olunan başka (*autre*) ile ilişkiyi hem de dikey ilişkide olunan Başka ile ilişkiyi düzenleyen bir yasa olarak vardır (Melman, 2010b).

Günümüzde ruhsallık, Freud'un tasvir ettiği şekilde sınır koyucu Başka'ya referanstan ziyade imkânsızlığı ortadan kaldıran teknolojinin varlığında yapılanmaktadır. İçinde yaşadığımız dünyada, sınırın yerini sınırsızlık ve imkânsızın yerini olanaklı almıştır. Bu

değişim, yeni ruhsal yapılanmalar ve patolojileri beraberinde getirmektedir. Yeni Ruhsal Yapılanmaların Ekonomi Kuramı (Nouvelle Économie Psychique - NEP) Lacan'ın öğrencilerinden ve Association Lacanienne Internationale (A.L.I) kurucularından Fransız psikiyatrist ve psikanalist Charles Melman'ın çalıştığı bir konsepttir. “Kültürdeki¹ değişime psikanalizin yeterli cevabı var mı?” sorusu etrafında şekillenen bu çalışmada, toplumsal alan ve kültürdeki değişimin psikanaliz pratiğindeki yansımaları ele alınmakta ve bugüne kadar psikanaliz aracılığıyla bildiklerimizin pratikteki yansımalar için yeterli olup olmadığı tartışılmaktadır (Melman, 2010a). Bu tartışma kapsamında, geçen yüzyıl içinde yapı olarak nevroz, perversiyon ve psikozun görünümünde var olan değişimler ve aynı zamanda yapılanma sürecindeki etkin güçlerin farklılaşmasıyla beraber artan çeşitli patolojilerin mekanizmaları ele alınmaktadır.

Bu yazıda, Lacanyen kuramda ruhsal yapılanma sürecine yer verildikten sonra günümüz kültüründeki değişimler ve bu değişimlerin getirdiği yeni ruhsal yapılanmalar ele alınacaktır. Ardından yeni ruhsal yapılanma içinde olduğu düşünülen bir vaka, yeni patolojilerin klinikteki yansımaları açısından değerlendirilecek ve yeni yapılanma durumunun hastanın söyleminde nasıl şekillendiği ele alınacaktır. Yazının son bölümünde, tartışılan vaka örneğinden yola çıkılarak yeni ruhsal yapılanmalara sahip olan kişilerin klinikte nasıl bir taleple bulunduğu değerlendirilecektir. Bu çalışmanın, psikanalitik uygulamalarda karşılaşılan ve gün geçtikçe daha da artacak olan yeni patolojilerin mekanizmaları ve bu mekanizmaların doğurduğu talebin değerlendirilmesi açısından önemli noktaları işaret etmesi amaçlanmaktadır.

Lacanyen Ruhsal Yapılanma ve Özne Kurulumu

Kendisinden önce var olan bir dilin içine doğan bebek, bu dil içinde yapılanır ve özne bundan sonraki süreçte kurulur. Lacan (2003) psikoz ile ilgili verdiği seminerinde “Başka, her şeyden önce bir yer olarak, sözün inşa edildiği bir yer olarak görülmelidir” şeklindeki ifadesi ile Başka'ya içine doğulan dil anlamını yüklemektedir. Başka, dilsel ve aynı zamanda yasal yapının yani simgesel düzenin kendisidir (Evans, 1996) ve ensest yasağının taşıyıcısı olan yasayı dil aracılığıyla kapsamaktadır. Aynı zamanda toplumsal ilişkilerin temelinde yatan ilkelere gönderme yaparak kişiler arası ilişkileri düzenlemektedir.

¹ Freud'un uygarlık olarak ele aldığı kavram Türkçe'ye çevirilerde “kültür” (örn. Kültürdeki Huzursuzluk) olarak kullanılabilir. Bu güncel çalışmada yazının akışına uygun olarak kültür ve uygarlık kavramları birbirinin yerine kullanılmıştır ve Freud'un bahsettiği uygarlık kavramı kastedilmektedir.

Ruhsal yapılanma sürecinde öznenin kurulumu ve arzusunun oluşumu için simgesel yasaya tabi olmak zorunludur. Öznenin varlığından önce orada olan dil, toplumsal yasayı içinde barındırmakta ve kişiye bu yasayı dayatmaktadır (Fink, 1996). Kişi, özne kurulumunda yabancılaşma (*aliénation*) ve ayrışma (*séparation*) olarak isimlendirilen iki farklı süreç deneyimlemektedir. Yabancılaşma, babasal işlevin ilki olan babanın “hayır”ı (*Non du Père*) devreye girmesi ve anne ile tensel zevke babanın “Hayır!” diyerek sınır koyması ile gerçekleşmektedir (Fink, 1996). Babanın hayır’ı, somut olarak gerçek babanın” hayır” demesi anlamına gelmemektedir. Annenin zihninde çocuktan başka şeylerin bulunması ve bu başka şeylerle ilişkilenenin bazı kurallara tabi olması gereklidir. Bu kurallar, annenin de içine dâhil olduğu simgesel düzenin temsilidir. Dolayısıyla babanın “hayır”ı, annenin Başka ile ilişkisi zemininde, zihninde ve dilinde kendisinin de tabi olduğu yasaya gönderimin olması ile gelen sınırı nitelendirmektedir. Bu “hayır” olarak işleyen sınır, *jouissance*’ın (zevk)² kısıtlanmasını ve arzuya alan açılmasını sağlayan bir anlam taşımaktadır.

Kişi, simgesel düzende var olabilmek için attığı ilk adımda *jouissance*’ın bir kısmından feragat etmek zorundadır. (Bernstein, 2015). Babasal işlevin var olduğu ikinci yer ise *ayrışma* anıdır ve annenin eksikliğinin isimlendirmesinde fonksiyonel olan Baba-nın-Adı göstereninin sisteme girdiği süreci ifade etmektedir. Bir bebek, doğumu itibariyle henüz anneden ayrı bir varlık olduğu bilgisine sahip değildir. En başta annenin eksiksizliği, tümlüğü ön plandadır ve bir bebek için ilk Başka Annedir (*la Mère*) (Evans, 1996). Tüm ihtiyaçları anne tarafından karşılanan bebek, bu ihtiyaçların karşılanmasındaki gecikmeler ve bütünlüğü bozan aksaklıklar aracılığıyla eksikliği deneyimleye başlar.

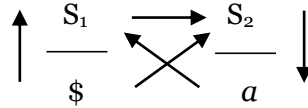
Çocuğun birey oluşu, annenin eksikliğinin kabulü ile mümkündür. Annenin kendisi dışında bir yere, birine baktığını, birini arzuladığını gören çocuk annenin eksikliğini fark eder. Bu eksiğin ne olduğu sorusu üzerinden kendi eksiği ile ilişki kuracak olan çocuk için, dile giriş esnasındaki temel soru “(Annem) Benden ne istiyor?” olarak ifade bulur. İlk başta olduğu zannedilen bütünlüğe dönme isteği sebebiyle bu soru öznenin kurulumunda temel bir yer işgal etmektedir. Annenin eksiğinin, dolayısı ile annenin arzusunun isimlendirilmesi, o arzusunun ilk gösteren aracılığı ile gösterenler zincirine dâhil edilmesi anlamına gelmektedir. Bu sayede ilk metafor olan Baba-nın-Adı metaforu oluşmuş olur ve kişi simgesele dâhil olur. Baba-nın-Adı metaforu, çocuk için annenin eksiğinin simgeselleştirilmesini sağlar ve bu yolla da çocuğa kendi arzularını üretmesi için simgesel bir boşluk açılmış olur (Swales, 2010). Diğer bir ifade

² Bu terim, çeviri metinlerde karşılığı tam olarak bulunmadığı için çoğunlukla doğrudan kullanılmaktadır. *Jouissance*, bedenle ilgili olmayan şekilde düşünülemez. Türkçe metinlerde her ne kadar “zevk” sözcüğü “*jouissance*” yerine kullanılabilir olsa da anlamı tam karşılamamaktadır. Yazının devamında, metnin akışına uygun olarak yer verilen “zevk” sözcüğü “*jouissance*” anlamı ile kullanılmıştır.

ile, Baba-nın-Adı metaforu *ilk arzu nesnesi ve doyum kaynağı annenin yerine geçmiş* ve özne sınırların ne olduğunu bu yolla öğrenmiş olur. Babanın hayır'ından Baba-nın-Adı'na geçiş esnasında içine doğulan dilin özümsemesi söz konusudur. Baba-nın-Adı, bu özümsemenin gerçekleşmesini sağlayan ilk gösteren olarak karşımıza çıkar. Simgesel yasaya referansla Baba-nın-Adı, "Cinsel zevk iyidir, fakat bu sınırın dışında" şeklinde yankı bularak kişiye kendi arzulan alanının işaret edilmesini mümkün kılar (akt., Gürsel, 2017).

Başka'nın Düşüşü ve Yeni Ruhsal Yapılanmalar

Freud'un bahsettiği kültürde hâkim olan söylem Efendi söylemidir³ (*Discours du Maître*) (Şekil 1), yasaya ve yasak olana gönderimde bulunan bu söylemdeki mantık, *mutlak doyumun ve tamamlanmışlığın olanaksızlığıdır*, bu olanaksızlık karşısında kişi, nevroz ile çıkış yolu bulabilmektedir (Erşen, 2006). Bir yandan arzulayan bir yandan bu arzunun gerçekleşmesinin imkânsız olduğu (düşlem mathemi⁴) bir toplumsal yapı içinde yer alan kişiler arzuları ile yaşadıkları çatışmaya, nevrotik yapının ayrımlarında (histeri, obsesyon ve fobi) çare bulmaktadır. Fakat Freud'dan günümüze toplumsal alanda oldukça büyük değişimler söz konusudur.

Şekil 1. Efendi söylemi

Bu değişimler sanal olanın gerçek olana tercih edilişi, şiddetin önemsizleştirilmesi, otorite figürlerinin meşruiyetini yitirmesi, hayata dair bakış açısına sahip ol(a)mayan kişilerin yaşadığı zorluklar, bağımlılıklar ve depresif durumlardaki ciddi artışlar (Melman, 2002) olarak nitelendirilmektedir. Melman (2010b) 19. ve 20. yüzyılı sınırların keşfedildiği, 21. yüzyılı ise

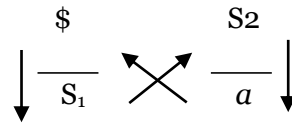
³ Efendinin Söylemi, simgesel düzene dâhil olma ile gelen kaybın varlığını ve bilinçdışı öznenin kurulumunu temsil eden bir söylemdir. Gösteren, özneyi bir başka gösteren için temsil etmekte; nesne, gösterenler zinciri aracılığı ile tekrar sisteme girmekte fakat tam olarak gerçek hali ile sistemde yer almamakta, ona ulaşamamaktadır.

⁴ Düşlem mathemi ($\$ \langle > a$), bölünmüş öznenin nesneye ulaşımının imkânsızlığını nitelendirmektedir. Bölünmüş özne nesneye doğru hareket ettiği her an, aradaki oklar yönünde devam edecek ve gösterenler zincirinde dolaşımda olacaktır. Nesnenin bölünmüş özneye dolaysız şekilde ulaşma ihtimali bulunmamaktadır.

bu sınırların kaldırdığı bir zaman dilimi olarak değerlendirmekte; ideolojilerin ve insanlık tarihinin dayandığı büyük kurucu metinlerin değerini yitirmesini, liberal ekonominin gelişmesi ile “Eğlen, zevk al!” buyruklarının emrediciliğini ve teknolojinin gelişimini sınırların ortadan kalkmasının sebeplerinden bazıları olarak göstermektedir.

Dil aracılığı ile düzenlenen temel kurucu metinlerden ziyade teknolojinin ön plana çıktığı günümüzde, benzerler arası ilişkiyi düzenleyen Başka’dan gelen söz, değer görmemektedir (Gürsel, 2017). Bu kurucu metinler bilginin birer temsilcisi olma niteliklerini kaybetmişlerdir. Başka’dan gelen ve günlük hayatta benzerler arası ilişkiyi düzenleyen yasal gereklilikler dahi artık günümüzde ilişkiyi düzenleme amacı ile değil çoğunlukla tüketim amacı ile gerçekleştirilmekte (örn., evlilikte düğün vs. gibi ritüeller) ve düzenleyici görev kişilerin kendi aralarında yaptıkları sözleşmelere, kontratlara dayanmaktadır. Başka, artık aktarım sayesinde işleyen bir konum ile ne şekilde hayata devam edeceğimiz, nasıl düşüneceğimiz ya da nasıl öleceğimiz konusunda yol göstermemektedir (Melman, 2010a). Nihayetinde Melman günümüzü, insanların bugüne kadar inandığı ve bağlı olduğu değerlerin altının boşal(tıl)dığı, “Gökyüzü boş!” şeklinde bir ifade ile Başka’nın düşürüldüğü (*forclusin du Grand Autre*) bir zaman dilimi olarak tanımlamaktadır.

Bunların yanı sıra günümüzde, liberal ekonominin işleyişiyle paralel olarak *Kapitalist söylemde*⁵ (*Discours du Capitaliste*) (Şekil 2), Başka’ya ve dolayısıyla yasak olana ve olanaksıza yer yoktur (Erşen, 2006). Lacan (2007) “Psikanalizin Tersî” (*L’envers de la psychanalyse*) isimli 17. seminerinde Kapitalist söylemi modern dünyanın söylemi olarak nitelendirmiştir. Bu söylem, Freud’un zamanında hâkim söylem olan *Efendi söyleminden* farklı olarak eksikliğe karşı çıkmakta, “arzunun tam ve bütüncül gerçekleşmesinin imkânsızlığını” inkâr etmektedir (Lesourd, 2018).

Şekil 2. Kapitalist söylem

Bu ekonomi modelinde ön planda tutulan, nesne ile kurulan ilişkide *jouissance*'ı kısıtlayan her şeyi ortadan kaldırılmaktadır. Bununla paralel olarak, sürekli ve her yerde nesnelere

⁵ Kapitalist söylemde, öznenin nesneye doğrudan ulaşımı vardır. Nesne gösterenler zincirinde gösteren aracılığıyla ifade bulmaktansa doğrudan özneye dönmekte ve Efendi söyleminde oluşan düşlem bu söylemde kaybolmaktadır. Dolayısıyla Kapitalist söylem, eksikliği yok sayan bir söylem biçimi olarak değerlendirilmektedir.

belirmekte ve bu nesnelere öznenin kurulumunda şart olan eksikliği ortadan kaldıracak, doyumu sağlayacak nesnelere olarak sunulmaktadır. Önceden bastırma sayesinde gizlenen, saklanan, örtülen, reddedilen ne varsa şimdi zevk nesnesi haline gelmiş ve fallik zevk yerini, nesneden alınan zevke bırakmış durumdadır (Gürsel, 2017). Kişilerin bir pusulası, yol göstericisi bulunmadığından “tüketici” konumunun benimsendiği bir düzen şekillenmekte ve nesne ile bu yönde bir ilişki kurulmaktadır.

Yaşanılan bu süreçte “ağırlığı olmayan” kişi (*L'homme sans gravité*), sürekli zevk almaya çağrılmakta ve bu zeminde bir zevkten öbürüne kaymaktadır. Bu sebeple kişiyi çerçeveleyen bir arzudan bahsetmek güçleşmektedir (Melman, 2002). Kültürde Başka'dan gelen mesaj, zevke bir sınır getirmekteyken, artık Başka'nın yerinde, Gerçek (*Réel*) yani taşıdığımız beden üzerinde doğrudan etki gösterebilen teknoloji bulunmaktadır. Teknoloji, bu ekonomi modeli içinde, kişiye “bugün olmasa bile yarın mutlaka mümkün” mesajını vermektedir (Erşen, 2006). Melman (2010a), Freud'dan günümüze kadar olan zamanda teknoloji alanındaki gelişmeler sayesinde gerçek üzerinde dolaysız bir şekilde etkili olunmaya başlandığına vurgu yapmaktadır. Bunun örnekleri olarak insanların sperm bankaları kurması ve bu bankalar sayesinde bir bebeğin anne karnına düşmesine insan eli ile dışarıdan müdahale edebilmesini getirmektedir.

Güncel şartların ruhsal yapılanma üzerinde oynadığı rol, kişilerin çoğunlukla jouissance ve bedenle ilişkili yaşadığı sıkıntılarla bağlantılı olarak bağımlılık, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), anoreksiya ve diğer yeme bozuklukları, depresyon gibi şikâyetlerle kliniklere başvurularındaki artışlar şeklinde gözlemlenmektedir (Melman, 2008; Verhaghe, 2004). Buradan yola çıkılarak yazının devamında, yeni ruhsal yapılanmalarda Başka'ya olan referansın ortadan kalkması ile artış gösteren depresyonun deneyimlenme biçimi, konumlanamayan (*atopik, un sujet atopique*) kişinin buna banal perversiyon (*la perversion ordinaire*), kolektif histeri gibi çözümler üretme çabası ve jouissance ile deneyimi Lacanyen kuram kapsamında incelenecektir.

Vaka Örneği

Yaprak Hanım yirmili yaşlarının başında bir üniversite öğrencisidir ve “mutlu olmamak, kendini bu hayata ait hissetmemek” olarak belirttiği temel şikâyetleri ile bir kliniğe başvurarak psikoterapi sürecine başlamıştır. Mutlu olmamasının fazla kilolarıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Tek başına olduğu zamanlarda, odasının içindeyken bu durumun sorun olmadığını fakat dışarı çıktığında kendini çok mutsuz hissettiğini, kilolu olmasının kendisi için sorun olmadığını, herhangi bir sağlık sıkıntısının bulunmadığını fakat diğer insanların kilolu

olması sebebiyle kendisine farklı davrandıklarını dile getirmiş ve içinde bulunduğu duruma dair “ikinci sınıf insan” benzetmesi yapmıştır.

Buna ek olarak ileride bir işe girmek istediğinde fazla kilolarının karşısına bir problem olarak çıkacağını, bu sebeple dezavantajlı bir konumda olacağını belirtmiş, bu düşüncesine örnek olarak, bir arkadaşının zaman zaman bazı etkinliklerde gelen misafirleri karşılama işi yaparak para kazandığını, kendisinin de bu işe başvurmak için organizatör ile iletişime geçtiğini ancak kırk dört beden olduğunu söylediğinde organizatörün “kırk beden olsanız daha iyi” şeklinde bir yanıt verdiğini ve kendisini işe “almadığını” anlatmıştır. Görünüşünün niteliklerinin önüne geçmesinden hoşlanmadığını ifade eden Yaprak Hanım ile tam da görünüşün kriter olarak belirlendiği bir işe başvurmuş olması konuşulduğunda “denemek istedim, merak ettim bedene bakıyorlar mı, bir şey kanıtlamak istiyordum ve kanıtladım” cümlelerini kullanmış; bu yolla kendi bedeni ile ilgili düşüncelerini diğeri üzerinden kanıtlama girişiminde olduğu düşünülmüştür.

“Normal” boyda ve kiloda olan bir kadına oranla kendisinin “şişman” biri olarak dezavantajlı konumda olduğunu sık sık vurgulayan Yaprak Hanım, yaşadığı bu durumdan dolayı ev ya da odasından çıkmak veyahut yemek konusunda insanlardan herhangi bir yorum duymak istemediğini; derse ya da okula gitmek gibi sorumluluklar kendisine çok zor geldiğinden neredeyse sürekli odasında tek başına kalarak bir şeyler yapmak (örneğin dizi izlemek, kitap okumak, yemek yemek) istediğini ifade etmiştir. Terapiden beklentisini ise kilo vermek ve mutlu olmak olarak dile getirmiştir.

Yaprak Hanım’ın psikoterapiye ilişkin mutlu olmaya dair talebi ve mutsuzluğundan kaynaklı odasından dahi çıkmak istemeyecek derecede kendi içine kapanmak isteşi, sorumluluklarının kendisine çok zor gelmesi depresyona işaret eden bir tablo görünümündedir. Bununla beraber deneyimlenen depresyon, önceden olduğu gibi Başka’nın gözünde bir değere sahip olunmadığında hissedilen depresyondan ziyade, yatay ilişkide olanların verdiği değer üzerinden yaşanan (Melman, 2010a) yeni bir depresyon biçimi şeklinde değerlendirilmektedir. Kişi, tıpkı bir markaya biçilen fiyat üzerinden değer hesaplanmasında olduğu gibi, sosyal alanda değerini kanıtlamak için çaba göstermektedir ve çoğunlukla bunu bedeni üzerinde ya da sahip olduğu nesnelere aracılığıyla yapmaktadır. Liberal ekonominin sunduğu “nesnenin hiçbir zaman yeteri kadar iyi olmadığı, doyum vermediği durumlarda kişi kendini depresyonun içinde bulmaktadır” (Erşen, 2006).

Yaprak Hanım lisans eğitimi için seçtiği bölüm itibarıyla işi için gitme ihtimalinin bulunduğu ülkelerde insanların “fat fobi”lerinin olduğunu ve bu bölümü bitirdikten sonra gidebileceği ülkelerde “iş bulamayacağını” düşündüğünü söylemiştir. Geçen yıllarda bu düşüncelerden dolayı aklına “mide ameliyatı” olma fikrinin geldiğini fakat 2 yıldır vegan

beslendiğini ve mide ameliyatı olursa vegan beslenemeyeceğini söyledikleri için de ameliyat olmadığını dile getirmiştir. Mide ameliyatı olamaması sebebiyle “zayıflama kampı” bularak geçen kış oraya gittiğini, bir dönem “*body positivism*” (beden olumlama) hareketinin destekçilerinden olduğunu, başka bir dönem de minimalist yaşam tarzını benimsediğini ifade etmiştir.

Yaprak Hanım’ın vegan beslenme, beden olumlama hareketi, minimalizm gibi grupların belirli söylemler içerisindeki gruplarda yer alması günümüz yeni ruhsal yapılanmalarında görünürde olan “kolektif histeri” ile ilişkilendirilmiştir. Kolektif histeri, kişiler arası ilişkileri düzenleyen Başka’ya referansın ortadan kalkması ile babanın sözünün düştüğü, özneye kendi açıklamaları için yer açan bir konumun talep edilmesi ve de yeniden keşfedilmesini sağlayan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Toplu histerinin varlığı, günümüzde kişilerin psişik olarak yoksul kaldığı ve özne olabilmek için kolektif (toplumsal) bir kimliğe ihtiyaç duymaları şeklinde yorumlanmaktadır (Costa ve Lang, 2006).

Melman (2010a) toplu histeri içinde öznenin sorumluluğunun git gide eridiğini ve öznelleşme sürecinin sekteye uğradığını söylemektedir. Ek olarak, Melman’ın (2002) cemaatçilik (*le communautarisme*) olarak ifade ettiği ilişkilene biçimi, toplu histerinin deneyimlenme biçimlerinden bir tanesidir. Bu tür gruplarda birbirine benzer olan kişilerin, yatay ilişkide olunan kişiler ile imgesel bir özdeşleşme kurarak farklılığa, başka olana yer verilmediğini, başka olanın insanlığın tanımadığı bir yerde tutulduğunu söylemektedir. Dolayısı ile bu tür grup olaylarının saldırganlık, şiddet gibi durumları da beraberinde getirdiğini söylemektedir. Melman (2010a), histerinin geçmişteki ifade edilmiş biçimi olan teatrallığın, günümüzde eğlence sektöründeki performans sanatlarıyla TV şovlarında, bir şekilde yolunu bulmuş olduğunu anlatmaktadır.

Yaprak Hanım bir gün seansta “yine” okula gitmediğini, sorumluluklarından kaçmak için yemek yediğini, yemek yediğinde “çok doluluk hissi” olduğu için ödev yapmak gibi işlerinden kaçabildiğini, ancak açken de ders çalışmadığını dile getirmiştir. Yataktan kalkmanın, hazırlanmanın kendisine zor geldiğini belirtmiş ve “odamı bırakmak istemiyorum şeklinde tekrar tekrar kullandığı bir ifade olmuştur. Kasım ayı sonunda yurt dışındaki stajı için burs sonuçlarının netleşeceğini, başta yurt dışına gitmeyi kendi istese de artık istemediğini, “keşke gidemesem” dediğini dile getirmiş, oraya gitmek için kendini hazır hissetmediğini söylemiştir. Bazen okula gitmemesinin, dışarı çıkmamasının tek sebebinin kendisini dışarı çıkacak kadar güzel hissetmemesi olduğunu dile getirmiştir. Başka bir seansta sorumluluklarını yerine getirmektense “odadan çıkmama”nın kendisine çok daha kolay geldiğini ifade etmiştir. Sorumluluklarından bahsettiği bir diğer seansta ise insanların nasıl her gün işe gittiğine anlam veremediğini ifade etmiştir. Yaprak Hanımın anlatışında var olan

sorumluluklar ile ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, kendine simgesel alanda bir konum bulamamış olduğu düşünülmüştür.

Simgesel referans noktalarının ortadan kalktığı günümüz kültürü “atopik” öznelere üretmektedir (Melman, 2010a). Bu kişilerin simgesel referans noktalarının ortadan kalkması ile hayata dair isteklerinin ne olduğu belirsizleşen, stabilitesi (kararlılık ve istikrarlılık) bulunmayan ve konumlanamamış kişiler oldukları ifade edilmektedir. Kişiler, içinde bulunulan kültürde, kendi arzusu ile ilişkili olan eksikle değil mutlak doyuma ulaşacağını düşündüğü nesne ile meşgul olup ona ulaşmada bir sınır gözetmeksizin herhangi bir arzuya ya da projeye dâhil olmaktan kaçınmaktadır (Lesourd, 2018). Konumlanamama, cinsiyet alanında da geçerlidir. Yaprak Hanım romantik ilişkilerinden bahsederken daha önce hem erkek hem kızlar ile ilişkileri olduğunu, erkeklerle ilişkisinde kendini rahat hissedemediğini, onlardan gelenin “dandik” olduğunu ve samimi bulmadığını belirtmiş, kız arkadaşının ise kendisine güzel olduğunu söylediğinde buna “gerçekten” inandığını ifade etmiştir. Geçmişte arkadaşının eski sevgilisi olan bir erkekle sevgili olduğunu ama birkaç gün içinde ayrılmak istediğini ve ilişkiyi bitirdiğini, çünkü “dandik” geldiğini, güzel bir anısı olmadığını, başka bir dönem yakın arkadaşı olan Feyza Hanım ile de yakınlaştıklarını, öpüştükleri o anı “güzel” olarak hatırladığını anlatmıştır. “Erkeklerin gereksiz, kızların ise güzel” olduğunu düşündüğünü dile getirmiştir. Daha önce uzun süreli bir ilişki olarak tanımlayabileceği ilişkilerine baktığı zaman bunların ikisinin de kız ile olduğunu fark ettiğini ifade etmiştir. Yaprak Hanım’ın cinsiyetlenme konusunda kendisine dair bir tanımının bulunmasına rağmen obje seçiminin farklılaşabildiği, diğer bir deyişle fallusa göre konumlanma konusunda daha kaygan bir noktada olduğu düşünülmüştür.

Yeni ruhsal yapılanmaların ekonomi kuramında, cinsiyet alanında konumlanmayışın sebebi *paternal* figürün değersizleştirilmesi olarak anlatılmıştır. Paternal figürün değersizleştirilmesi ataerkil – anaerkil sistemler arasında geçiş üzerinden tartışılmakta ve paternal figürün önemi, kadın-erkek arasındaki başkallığı koruyan bir noktada olması ile ilişkilendirilmektedir. Annenin, çocuktan başka olanı arzuladığının altının boşaltılması, anne ve çocuk arasında her zaman mümkün bir birleşmeyi vaat edici bir olanağı da içinde barındırdığı şeklinde yorumlanmaktadır (Melman, 2010b).

Yaprak Hanım seanslardan birinde, izlediği filmdeki aşk ilişkisinden örnek vererek (bir erkeğin sanal zekâ – robot ile aşkı) onların arasındaki ilişkide “hiç duraksamadan giden akan sohbet olduğunu”, kendisinin de bunu istediğini, sanki “kendi beyinde yaşıyormuş gibi onu anlayan” birisi ile bir ilişkide olmak istediğini ifade etmiş ve buna özendiğini söylemiştir. Bu anlatımının devamında kendisinin beyinde yaşıyormuş gibi olanın annesi olduğunu, annesi dışında kendisini bu denli iyi bilen, tanıyan biri olamayacağını düşündüğünden bahsetmiştir.

Bununla beraber 15 yaşından bu yana internet üzerinden tanıştığı kişiler ile “sexting” (cinsel içerikli mesajlaşma) yaptığını dile getirmiş, bunun kendisini iyi hissettirdiğini çünkü onlara kendisinden istedikleri şeyi bu yolla vererek, kendisinin duymak isteyeceği şeyleri (örn., güzel olduğuna dair cümleler) kolaylıkla karşısındakinden duyabildiğini ve “gerçek” hayatta gerekli olan kadar efor harcamadan isteklerine ulaşabildiğini belirtmiştir. Yaprak Hanım bu ifadelerinden “sanal olanın gerçek olana tercih edilişi” (Melman, 2002) ile beraber cinselliğin bir tüketim ilişkisi içerisinde gerçekleşmekte olduğu (Melman, 2010a) durumun örneğini yaşadığı düşünülebilir.

Melman (2010b), cinselliğin önceden bastırılan konumda iken günümüzde yemek içmek kadar doğal bir ihtiyaç (besoin) olarak dile getirilmekte olduğunu, partnerlerin artık her an atılabilecek (bir nesne gibi) noktada olabildiklerini söylemektedir. Bu, zevkin fallik zevk değil nesne a etrafında şekillenmiş olmasına dayandırılmaktadır. Yaprak Hanım, sanal dünya üzerinden cinsellik deneyimini “bir şey vererek karşılığında almak istediklerini almak” olarak anlatmıştır. Perversiyonda karşımıza çıkan nesne üzerinden yaşanan zevk, günümüzde yeni ruhsal yapılanmalarda sıkça deneyimlenmekte olan bir durumdur. Lebrun’un (2015) “banal perversiyon” olarak kavramsallaştırdığı bu durumun, yapı olan perversiyon olmadığını fakat perversiyon görünümünde bir nevroz olduğunu söylemektedir. Yapı olarak perversiyonda daha çok, babasal işlevin ikinci aşaması olan Baba-nın-Adı’nın annenin söyleminde “mış gibi işlemesi” (Bulut, 2017) söz konusu iken; banal perversiyonda annenin hala babaya referansta bulunduğu, fakat referansta bulunulan babanın anne ve çocuk ilişkisinde düzenleyici konumundaki meşruiyetini yitirdiği bir durum söz konusudur. Diğer bir ifade ile baba, kadının erkeği olarak, yani annenin kadın olarak arzuladığı erkek konumundan düşmüştür.

Yaprak Hanım’ın temel şikâyeti olan mutsuz olmasıyla bağlantılı olarak anlattığı yemek yeme alışkanlığı ile ilgili deneyimleri olan midesi acıyana kadar yemek yemesi ve sonra da uzun süreler yemek yemeden durması, bunu bazı telefon uygulamaları üzerinden kaç saat aç kaldığını hesaplayarak yapmaya çalışması, yemek yediği zaman kendini suçlu hissetmesi ve yemediğinde de kontrol altında hissetmesi şeklinde anlattığı döngüsel durum, “semptomun artık yasak olana gönderimde bulunmadığı, öznenin bölünmüşlüğüne yasanın değil de olanaksızın, yani biyolojik-bedensel gerçeğin sağlaması” (Lesourd, 2018) olarak yorumlanmıştır. Önce anne tarafından yansıtılan dürtünün ikincil olarak referansını Başka’dan alan Baba-nın-Adı aracılığı ile simgeselleştirilmesi yani dürtünün toplumsal alandaki sınır ile çerçevelenmesi gereklidir (Dor, 2001). Günümüzde ise dürtüsel olanın yaşanmasına dair bir övgü bulunmaktadır. Yeni ruhsal ekonomilerde dürtü, ondan alınacak *jouissance*’ın sınırlanmasını gerektiren bir söylem içerisinde değildir, aksine mümkün olan *jouissance*’ın sonuna kadar alınmasını söz konusudur. Yaprak Hanım’ın getirdiği bu şikâyet ve

semptom, “babanın “hayır”ı ile koyduğu sınırın artık bedende aranmasına” bir örnek olarak düşünülmüştür.

Benzer olarak, bedende yaralanmalara sebep olmak, kesik atmak da tıpkı babanın “hayır”ının öznenin üzerine bir çizik atması gibi bedene çizik atmak olarak yorumlanmaktadır (Lesourd, 2018). Yaprak Hanım’ın bununla benzer fonksiyonlara sahip gibi görünmekte olan anlatımları bulunmaktadır. Yaprak Hanım 18 yaşındayken “dilini deldirmiş” ve bir piercing kullanmaya başlamıştır. Piercing, psikanalitik anlamda bedende halihazırda var olan deliklere (göz, burun, göbek deliği, genital organ, ağız) yakın olarak kullanılması sebebiyle dürtü ile ilişkilendirilmektedir. Piercing sayesinde var olan deliğin yakınlarında bir bölge oraya bir aksesuarın yerleştirilmesi ile sürekli uyarılma halini korumaktadır. Yaprak Hanım’ın piercingi de yemek yeme üzerinden anlattığı şikâyetleri ile paralel olarak ağzının içinde, dilinde yer almaktadır. Beden üzerinden yeni ruhsal yapılanmalarda çok sık rastlanmakta olan bir başka durum ise dövmelerdir. Yaprak Hanım boynuna yaptırmayı düşündüğü bir dövmeyi anlatmış, yaptıracığı dövmeyi farklı bir dilde yazdıracağını, dövmenin Türkçe’de “Yeter/siz” anlamına geleceğini ve olumsuzluk eki ile esas kelime arasına bir kesik atacağını anlatmıştır. Bunu mizahi olarak anlattığını ifade etmiş olmasına rağmen dilinde var olan bu eylemin bir mesaj niteliğinde olduğu düşünülmektedir. Dövme, beden üzerine atılan kesik/yaralamalardan farklı olarak bir mesaj niteliği taşıması itibarıyla farklılaşmakta (Lesourd, 2015) olsa da kişi ancak beden üzerine yazarak kendini ifade edebilmektedir.

Yaprak Hanım ile yapılan ilk görüşmede ailesi ile ilgili bilgileri getirirken babasının yaşını “yirmi yedi” olarak söylemiş, babasının yaşı sorulduğunda da “yirmi yedi diyorsa yirmi yedidir” şeklinde kimlikte yazanı değersizleştiren bir şekilde ifade etmiştir. Bu ifade biçimi Başka’dan gelen bilginin değersizleştirilmesi olarak yorumlanabilir. Annesini “kâhin” olarak gördüğünü, her şeyi bilen ve her zaman haklı olan, her dediği çıkan biri olarak anlatan Yaprak Hanım, seanslarda kilo vermek istediğinden bahsederken ulaşmak istediği kilonun normal kilo olduğunu, bu normal kilonun ise atmış kilo olduğunu dile getirmiştir. Altmış kilo olmasını ise “annesinin kilosunu olması ile normal kabul ettiğini çünkü annede olanın normal olduğunu, her annenin de bu özelliğe sahip olduğunu” dile getirmiştir. Yaprak Hanım’ın anlatımında bir yandan babanın kimliğinin simgesel kayıttaki gerçekliğini reddeden bir tavır bulunmakla beraber bir yandan da anneye olan atfın yüceleştirilmesi söz konusudur. Öte yandan “Kâhin” sözcüğünün arkasında yatan “hain”, Yaprak Hanım’ın annesi ile çelişkili ilişkisini anlatmakta, ataerkil bir sistemin artık işlemediği günümüzde kadın’ın, dolayısı ile kız çocuk için annenin erişilmez bir ideal haline geldiği ayna konumunda bulunmasıyla beliren aşağılık hisleriyle (Melman, 2010a) ilişkili olduğu yönünde yorumlanabilmektedir.

Yaprak Hanım, psikoterapi sürecinin sekiz seansta biteceğini düşündüğünü dile getirerek zaman zaman seanslar içinde “gözle görülür” bir fayda alamadığını dile getirmiştir. Bu “hemen çözmeye” talebi istediği şeye nesne ile anında ulaşma, ulaşamadığında ise onu bırakarak bir başka nesne ile ulaşmaya çalışması olarak değerlendirilmiştir. Bununla beraber, içinde olduğu süreçte talebi kendi arzusu ve eksiği üzerine çalışmaktan ziyade söyleminde doğrudan “almak” olarak bulunmaktadır. Terapistinden öneri almak olarak dile getirdiği şeyi vaat üzerinden anlatmış, şimdiye kadar gittiği her yerde (diyetisyen, spor salonu, zayıflama kampı, psikiyatrist gibi) nereye ve neye ulaşabileceği hakkında bir vaat olduğunu ifade etmiştir. Yaprak Hanım’ın, tüm bu anlattığı yerleri kısa süre içinde bir yenisi ile değiştirdiği dikkat çekmektedir. Almak istediği şeyin, neyi nasıl yapacağına dair teknik bir bilgi olduğu düşünülmektedir. Kendini çalışmak üzere geldiği süreçte bilgiye değil tekniğe, teknolojinin sunduğu vaade ihtiyaç duyduğu, yani bilen bir Başka’ya değil sıkıntı yaşadığı durumu hızlı bir şekilde çözebilenin tekniğine (Gürsel, 2017) ihtiyaç duyduğu şeklinde yorumlanmıştır. Melman’a (2010b) göre kişi yeni ekonominin vaatlerine dayanan psikotik bir sistemde psikotik olmayan bir katılımcı olarak yer almaktadır. Kişi, istediği kadar farklı sayıda zevk biçimleri deneyimlemek, mümkün olan her durumu yaşamak hakkına sahip olduğu düşüncesindedir. Buna cinsel kimlikler ve cinsel nesne seçimleri de dâhildir. Arzu, simgesel bir eksiklik tarafından düzenlenmek yerine imgesel bir eksikliğin etrafında şekillenir. Özellikle medyada sunulan, herkesin ondan daha çok sahip olduğu, başka’da olan fakat kendisinde olmayana sahip olma arzusu olarak değerlendirilmektedir.

Yaprak Hanım’ın bedeni üzerinden sahip olmadığı özelliklerden kaynaklı kendisini sosyal ve profesyonel ilişkilerde dezavantajlı olarak görmesi, kendisinde olmayan fakat zayıf insanların ulaştığını düşündüğünü imgesel bir eksiklikle ilişkili görünmektedir. Bazen seanslardan “bir şey almış” gibi hissedebildiğini, ama bir şey kendisini zorlamaya başladığında bırakma eğiliminde olduğunu ifade etmiştir. Bu durum, günümüz yeni ruhsal yapılanmalarında kişinin içinde bulunduğu duruma çözüm olarak simgesel borcun tersine çevrilmesi, borçlu olmaktan ziyade alacaklı konumunda bulunması (Gürsel, 2017) olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla Yaprak Hanım’ın terapistle kurduğu ilişkide de diğer ilişkilerde olduğu gibi ne aldığından önemsiz olarak “almak” ve vadin varlığı ön planda bulunmakta şeklinde yorumlanmıştır.

Buna ek olarak, Yaprak Hanım kendinde eksik olan beden imgesi ile ilişkili olarak bir “komplo” içerisinde olduğunu ve etrafında herkesin buna dâhil olduğunu, psikoterapistin de bu kişiler içinde olduğunu dile getirmiştir. İçinde olduğunu söylediği komployu, sanki kilosunu üzerinden herkesin kendisine bir şeyler ima ettiğini, onun bedenine dair bir yorumda bulduklarını ve davranışlarını bunları anlatabilmek için şekillendirdikleri şeklinde

açıklamıştır. Bir seansın başında ise psikoterapistinin daha önceki seanslardan birinde giydiği kıyafetler ile kendisine nispet yaptığını düşündüğünü dile getirmiştir. Burada aktarımın paranoyak bir formda olduğu dikkat çekmektedir. Melman (2010b) kişinin öznelliğinin yok olduğu toplumsal histeri içinde, kişi hayatını ve dış dünyayı belirleyen toplumsal alandaki o kolektif olduğu yanılığısı içine girdiğinin altını çizmektedir. Bu yanılığ ile kişi, kendinde var olan eksikli yapı kolektiften kaynaklandığını ve de kolektif tarafından onarılması gerektiği düşüncelerine kapılmaktadır. Bu durumla ilişkili olarak, Yaprak Hanım'ın benzerler arası ilişkideki (başka ile olan) deneyimini psikoterapist de aktardığı, aktarımın paranoyak bir forma büründüğü düşünülebilir. Yaprak Hanım ulaşmak istediği zevke terapi aracılığı ile ulaşamadığında seansların gözle görülür bir fayda sağlamadığı ile ilgili konuşurken “aldığım hizmet terapi hizmeti mi, bana yardım edilmiyor, ben yardım istiyorum bana yardım edilmiyor, aksine ben yardım ediyordum gibi hissediyorum” şeklinde ifadeleri bulunmaktadır.

Son Söz

Son olarak, Yaprak Hanım, seanslara başvuru sebebi olarak getirdiği “mutlu olamama” şikâyeti üzerinden anlattıkları seans içinde dile getiriş biçimi ve yukarıda anlatılanlar ile beraber değerlendirildiğinde talebinin arzudan kaynaklı bir eksikliği ve bununla ilişkili konularda çalışma amacının olmadığı yönünde değerlendirilmiştir. Günümüzde hâkim olan Kapitalist söylemdeki “mutlu ol, tatmin ol, zevk al!” buyrukları ile paralellik gösterdiği şeklinde yorumlanmış ve bu buyruklara uyma konusunu kendi kişisel sürecinin talebi noktasına getirmiş olduğu fark edilmiştir.

Yeni Ruhsal Yapılanmaların Ekonomi Kuramında ifade edilen biçimi ile önceden çoğu hasta analize arzunun doğasında var olan çatışmaya nevrozdan başka bir sonuç bulma talebi ile gelirken şimdi aşırı zevke sıkışıp kaldıkları hakkında konuşmak üzere gelmektedirler (Melman, 2010b). Melman, yeni ruhsal yapılanmaların ekonomisinde, içinde olunan kültürün yasasının kişiyi yönlendirdiği çıkmazdan kaçınma girişimi olarak temsil bulduğunu fakat kişinin özgürleştiğini zannettiği noktada zevk nesnesi tarafından yönlendirildiği bir konuma yerleştiğine vurgu yapmaktadır. Kişiler, bir yandan özgürleşme üzerinden söylemlerde bulunup bir yandan da hem nesne ile kurdukları ilişki hem toplu histerinin yaygınlaşması ile orada öznelliklerinin erimesi ile “ağırlığı olmayan” bir konum edinmişler, bunun çözümü olarak sınırı bedende aramaya başlamışlardır. Toplu histerideki ile benzer olarak, kişiler simgesel borç yükümlülüğünden kurtulmakta fakat içlerinde yaşadıkları bu özgürlük çıkmazında deneyimlediği sıkıntıların çözümünü toplumsal olanı suçlamakla aramaktadırlar. Bu durum, klinikte de analizanın analistin onarmasını beklediği bir kader beklentisi içine

girmesine, transferin paranoyak bir forma bürünmesine sebebiyet verebilmektedir. Önceki jenerasyonlarda talep, arzuya ilişkin ve dolayısı ile nevrozla ilişkili iken artık jouissance deneyimleri üzerinden perversiyonla ilişkili bir konumdan gelmekte olarak yorumlanmaktadır (Melman, 2010a). Yeni bir toplumsal ilişkilene biçimi içinde şekillenen bu yeni ruhsal ekonomilerdeki işleyişi banal perversiyon olarak kavramsallaştırmıştır (Lebrun, 2015). Bu durumda, Freud'un geliştirdiği kuramda "normal" olarak ele alınan nevrozun yerine günümüzde banalleşmekte olan perversiyonun geçmekte olduğu tartışılmakta olan bir konudur (Lebrun, 2015). Günümüzde, babasal işlevin yetersizliğinin toplumsal bir yaşam biçimi halini alması sebebiyle, kişiler bu kültürde yaşadıkları çıkmazı perversiyona benzer biçimde çözmeye çalışmakta ve kendilerini sistemde tutacak olan yasayı yeni yollarla yaratma çabasındadır.

Kaynakça

- Costa, D. S., & Lang, C. E. (2016). Hysteria today, why? *Psicologia USP*, 27 (1), 115-124. doi: 10.1590/0103-656420140030039
- Dor, J. (2001). *Structure and perversions*. New York: Other Press.
- Erşen, Ö. (2006). Günümüz Psikopatolojilerine günümüz söylemi bağlamında Lacancı bir bakış. *Psikanaliz Yazıları*, 12, 87-96.
- Evans, D. (1996). *An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis*. London: Routledge.
- Feher-Gurewich, J. (2003). A Lacanian approach to the logic of perversion. In J. M. Rabate (Ed.), *The Cambridge companion to Lacan* (pp. 191-207). New York, Cambridge University Press.
- Fink, B. (1996). *The Lacanian subject: Between language and jouissance*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Fink, B. (1997). *A clinical introduction to Lacanian psychoanalysis: Theory and technique*. Cambridge: Harvard University Press.
- Fink, B. (2007). *Fundamentals of psychoanalytic technique: A Lacanian approach for practitioners*. New York, NY: W.W. Norton & Company.
- Freud, S. (2010). Totem and taboo. In I. Smith (Ed. & Trans.), *Freud-Complete works* (pp. 1940-1945). London, England: Hogarth Press. (1913).
- Gökdemir-Bulut, B. P. (2017). Lacanyen bakış açısından pervert yapı kavramı ve terapötik öneriler. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(1), 26-38.
- Gürsel, D. (2017) Yeni ruhsal yapılanmalar ve klinik etkileri. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(2), 1-6.
- Lacan, J. (1969-1970). *The seminar of Jacques Lacan: The Other Side of Psychoanalysis*. (Trans. R. Grigg). New York: Norton. (2006).
- Lebrun, J. (2015). La perversion ordinaria... ¡aún! *Desde el Jardín de Freud*, 15, 37-47. doi:10.15446/dfj.n15.50485
- Lesourd, S. (2018). Özne nasıl susturulur? Söylemlerden liberal laf ebeliklerine. (Ö. Soysal & Ü. Edeş, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları. (2010).
- Melman, C. (2010a). *La nouvelle économie psychique: La façon de penser et de jouir aujourd'hui*. Toulouse. France: ERES. doi:10.3917/eres.melma.2010.02.
- Melman, C. (2010b) The new psychic economy. In L. Bailly, D. Lichtenstein, & S. Bailly (Eds.), *The Lacan tradition* (pp. 227-234). New York, Routledge.
- Melman, C., & Lebrun, J. (2002). *L'homme sans gravité: Jouir à tout prix*. Paris: Editions Denoël.
- Verhaeghe, P. (2008). *On being normal and other disorders: A manual for clinical psychodiagnostics*. Karnac Books.

The New Psychic Economy in Lacanian Approach and a Case Example

Summary

In Lacanian approach, the subject born into a language already existing. Lacan (2003), in his seminar on psychosis, attributes the meaning of language into the Other. The Other is language and at the same time law, namely the symbolic order itself (Evans, 1996). It organizes interpersonal relations by referring to the principles and rules underlying social relations.

Today, however, technology rather than Other eliminates impossibility. French psychiatrist/psychoanalyst Charles Melman is working on the New Psychic Economy (Nouvelle Économie Psychique - NEP) theory in order to address the effects of changes in culture on the practice of psychoanalysis (Melman, 2010a). Melman grounds the development of liberal economy and technology, loss of value of grand texts, on which ideologies and human history are based, as the reason for the change in culture.

Lacan (2007) describes capitalist discourse as the discourse of the modern world. In capitalist discourse, there is no place for prohibition and impossibility (Erşen, 2006). As a result, the psychic economy is no longer shaped with repression. Repression has left its place to jouissance and its unlimited display. Nowadays, the search of the limit in Real (on body) due to disappearance of the limits coming from Other increases the display of jouissance. Also, atopic subjects (un sujet atopique) find a solution via ordinary perversion (la perversion ordinaire) for their conflicts (Lebrun, 2015). In addition, there is a serious increase in depressive states and addictions (Melman, 2010a; Lesourd, 2018; Dor, 2001).

In this recent article, the new form of increased depression due to weak reference to the Other, the atopic subject's experience with ordinary perversion and collective hysteria as a solution for having no reference and the experience of jouissance in NEP were evaluated within the framework of Lacanian approach. To do so, a case example from the clinic was integrated to the current article.

Ms. Yaprak, in her early 20s, is a university student and started the therapy process by applying to a clinic because she was “not happy and does not feel belonging to this life”. Her expectation from the therapy was “losing weight and being happy”. Ms. Yaprak seemed to experience depression, but her depression was related not being like others (e.g. friends, novel or movie character etc.). It seemed like a new form of depression due to others (Melman, 2010a), rather than a depression when someone does not have a value in the eyes of the Other.

Ms. Yaprak was in groups such as veganism, body positivity movement, and minimalism. All these groups gathering around certain discourses has been associated with the "collective hysteria" in NEP. Melman (2010a) says that the responsibility of the subject in the

collective hysteria has gradually disappeared and the process of subjectification has been disrupted. In addition, Ms. Yaprak was not sure what she wants to do with the department she had chosen, and expressed her reluctance to evaluate the opportunities and complained about her responsibilities. It was thought that she could not find a position for herself in the symbolic. Today's culture, where symbolic reference points disappear, produces "atopic" subjects (Melman, 2010a). It is stated that these subjects are ambiguous, unstable and cannot be positioned with the disappearance of reference points. Also, she had been "sexting" with people online because she could easily get what she wanted to do by giving them what they wanted, and she did not have to spend as much effort as needed in "real" life. It was thought that she was experiencing an example of a situation where sexuality experienced in a consumption relationship (Melman, 2010a) as " the preference of the virtual to the real " (Melman, 2002).

Ms. Yaprak expressed that she thought that others were in conspiracy about her weight which the therapist was also a part of it. She established a relationship in paranoiac form with her therapist, but this could be considered as an ordinary perversion as a feature of NEP rather than psychosis.

As a conclusion, demands of patients in clinical practice were related to desire and thus neurosis was common in previous generations. However, it is now interpreted as it is related to perversion and excessive jouissance (Melman, 2010a). As a last, it is controversial nowadays that neurosis is now being replaced by ordinary perversion (Lebrun, 2015).

Kuramsal Derleme

Lacanyen Tanıda Psikoz: Tetiklenmemiş Psikozun Klinik bir Vakada TartışılmasıIşıl Necef^{*}¹Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye**Makale Bilgisi****Öz****Anahtar kelimeler:**

Lacan,
Babanın Adı,
tetiklenmemiş
psikoz,
imgesel
özdeşleşme,
imgesel koltuk
değnekleri

Lacanyen teoride klinik bir tanı olan psikoz, psikotik kırılma kavramının ötesini içermekte ve bu klinik durumu kişinin Başka ile ilişkileri kapsamında değerlendirmektedir. Psikozun temel mekanizması olan Babanın Adı'nın (baş gösteren) hesaptan düşmesi psikotik klinik yapıyı belirlemektedir. Baş gösterenin hesaptan düşmesi kişinin simgesel düzene geçmesini engellemekte ve bu durum psikozda dil bozukluklarının meydana gelmesinin temel nedeni olarak nitelendirilmektedir. Kişi simgesel düzenin yokluğunda geriye kalan imgesel ve gerçek düzenlerini birleştirecek bir araca sahip değildir. Baş gösterenin yokluğunda kişi, imgesel özdeşleşmeler bularak bir nevi telafi etme mekanizmasına başvurmuş olur. Sanrıların ve hezeyanların tetiklenmesinden önce kişi, telafi etme mekanizmasını ancak bu bahsi geçen imgesel özdeşleşmelerle anlam bulabilme çabası içerisinde belirleyebilir. Bu makalede, öncelikle psikozun Lacanyen teorideki başlıca öğeleri sıralanmış, sonrasında tetiklenmemiş psikoz kavramı, imgesel özdeşleşmeleri ve dil bozuklukları mevcut olan, ancak sanrı ve hezeyan bulgusu saptanmamış bir vaka örneği çerçevesinde tartışılmış ve psikozdaki psikoterapi sürecinin nevrozdaki psikoterapiden farklılaşan yanları da ele alınarak psikoz Lacanyen yaklaşımın ışığında incelenmiştir.

Abstract**Keywords:**

Lacan,
the Name-of-the-
Father,
untriggered
psychosis,
imaginary
identification,
imaginary crutches

The clinical diagnosis of psychosis in Lacanian theory captures what is beyond the notions of a psychotic break and evaluates the phenomenon based on the relational dynamics between the subject and the Other. The main operation of psychosis that determines the clinical structure is the foreclosure of the Name-of-the-Father (the primordial signifier). The foreclosure of the signifier prevents the subject from entering the Symbolic register, which is considered as the basis of language distortions in psychosis. The subject does not have a means to connect the remaining registers: the Real and the Imaginary. In the absence of a signifier, the subject may adopt compensatory mechanism by finding imaginary identifications. As an attempt to find meaning, the subject can rely on the imaginary identifications before the triggering of delusions and hallucinations. In this article, firstly the Lacanian diagnostic concepts of psychosis were outlined, then the concept of untriggered psychosis was discussed in reference to a clinical case with imaginary identifications and language distortions and no report of hallucinations or delusions, and the treatment process was examined in light of Lacanian approach.

* Sorumlu Yazar, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 06800, Çankaya, Ankara.
e-posta: isilnecef@gmail.com
DOI: 10.31682/ayna.696508
Gönderim Tarihi (Received): 29.02.2020; Kabul Tarihi (Accepted): 26.06.2020
2148-4376/ All rights reserved.

Giriş

Lacanyen Teoride Psikoz

Lacanyen tanısallık sınıflandırma üç temel klinik yapıyı öne sürer: nevroz, sapkınlık ve psikoz. Her klinik yapı denk düşen farklı mekanizmalara göre birbirinden ayrılır. Bu mekanizmalar sırasıyla bastırma, inkâr ve hesaptan düşme olarak tanımlanır. Bu mekanizmalar, çocuğun yaşamının ilk yıllarında ayna evresindeki ve Ödipal dönemdeki özdeşleşimiyle belirlenir. Dil yapısı bu dönemde oluşur (Dor, 1998). Yukarıda bahsedilen klinik yapıları ayırtıran mekanizmalar, dil yapısının nasıl oluştuğu sorusuna ışık tutmaktadırlar. Bu makale sanrı ve hezeyan belirtileri göstermeyen bir klinik vakanın psikotik görünümü özelliklerini kişinin imgesel özdeşleşimleriyle, telafi mekanizmaları ve dil yapısını kullanımı açısından değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Lacan'a (1949) göre dil yapısı hem imgesel hem de simgesel bir düzeni barındırır. Bu düzenler L Şemasındaki iki aksta gösterilmiştir. Bu iki düzenin gelişimi art arda gelecek şekilde ayna evresine ve Ödipal döneme denk gelir. Çocuk ayna evresinden geçerken, aynadaki spekül imgeleriyle özdeşleşir ve ilk özdeşleşim gerçekleşmiş olur. Ego spekül imge ile başka bir deyişle 'küçük başka' ile özdeşleşerek şekillenir. İdeal-ego bu özdeşleşim neticesinde oluşur. Bu ikili ilişki imgesel bir düzeni temsil eder ve üçüncü bir tarafın dahil oluşunu içermez. Ayna evresi ikili bir ilişkinin söylemini gösterir. Psikozda ayna evresinde simgeselleşmenin olduğu iki aşamada sorun yaşanmış olabileceği düşünülmektedir (Gürsel & Gençöz, 2019). Bu aşamalardan ilkinde olumlama duruşu (*bejahung*) ve özneyi tanıtmaya (*einbeziehung ins ich*) olarak ifade edilmektedir. Bu aşamalarda özneye kim olduğu işaret edilmemiş ve böylelikle ayna evresindeki ikinci aşama olan özne bölünmesi (*austossung aus den ich*) gerçekleşmemiştir (Gürsel & Gençöz, 2019).

Baba İşlevi

Ödipal evrenin yolu üçüncü tarafın simgesel olarak dahil olmasıyla açılır. Ödipal evre Başka'nın söylemini tanıtır. Başka'nın söylemi simgesel düzeni temsil eder. Bu evrede, Babanın Adı kurulumu ile birlikte simgesel işlev oluşur (Lacan, 1993). Yapılandırıcı simgesel işlevin metaforu olan Babanın Adı, yasayı getirir (Gürsel & Gençöz, 2019).

Babanın yasası işlev görmediğinde çocuk imgesel başka ile ikili bir ilişkide kalır (Bergeron, 2002). Baba yasayı harekete geçirmede zaman, anne ile çocuk arasında olması gereken simgesel mesafe oluşmaz (Lacan, 1956). Kişi psikotik yapıda anne ile ikili imgesel bir ilişki içerisindedir. Annenin eksikliği yoktur (Fink, 1997). Pervert yapıda ise bu eksik algılanmıştır, ancak reddedilmektedir (Fink, 1997). Başka bir deyişle, pervert yapıda Babanın

Adı simgesel bir şekilde tanınmakta, ancak reddedilmektedir (Gökdemir-Bulut, 2017). Babanın simgesel bir biçimde ikili imgesel ilişkiye dâhil olması, yasayı temsil eden dil düzeninin müdahalesi olarak da tanımlanabilir (Lacan, 1993).

Baba aynı zamanda Babanın Adı olarak da tanımlanan bir metaforudur (Dor, 1998). Ödipal karmaşada, Babanın Adı (babalık metaforu), annenin zevkini (jouissance) düzenleyen bir rol oynar. Fallusun simgesel düzende işlev görmesi için biyolojik bir babanın olması şart değildir (Dor, 1998). Anne ile çocuk arasındaki imgesel ilişki Ödipal karmaşa ile müdahaleye uğradığında, annenin zevkinin yerini Babanın Adı alır. Çocuk başka'da (anne) fallusun eksik olduğunu fark eder ve kendisinin de annenin imgesel fallusu olmadığını anlar (Leader, 2010). Lacan (1993) Ödipal karmaşa yaşayan öznedede psikozun oluşmayacağını söyler. Çocuğun annesinin imgesel fallusu olmadığını anlaması, yabancılaşma olarak adlandırılır. Psikotik yapıda bu yabancılaşma gerçekleşmemiştir. Pervert yapıda ise yabancılaşma (ilkel bastırma) gerçekleşir, ancak annenin fallusunun eksikliği algılsa da reddedilir. Eksik simgeselleştirilmez ve ayrışma (ikincil bastırma) gerçekleşmez. Bu durum, Babanın Adı'nın yeterli işlev görmemesinden kaynaklanır. Babanın Adı'nın işlev görmesiyle eksik simgeselleştiğinde nevrotik yapıdan bahsedilebilir.

Çocuk kendisinin annesinin imgesel fallusu olmadığını fark ettiğinde, annenin eksik olduğunu da görür (Vanheule, 2011). Travmatik olsa da annenin arzusunun eksikten kaynaklandığını algılamak yeni bir anlam doğurur. Bu anlama eksikten kaynaklandığı için fallik anlam de denmektedir (Leader, 2010). Eksikinden ötürü anne arzulamaktadır. Babalık metaforu olan Babanın Adı yasayı temsil etmektedir ve annenin arzusuna yön verir (Vanheule, 2011). Annenin arzusunu temsil eden fallus bu yasayla ilişkilenererek birinci fallik göstereni (S_1) oluşturur (Gürsel & Gençöz, 2019). Fallus artık annenin arzusunun gösterenidir. Çocuk annenin neyi arzuladığını tahmin etmeye çalışır (Vanheule, 2011). Annenin neyi arzu ettiği üzerinden annenin arzusundaki fallik anlam oluşur. Ardından, annenin arzusundaki fallik anlamın yerini Babanın Adı göstereni (S_2) alır. Konuşulan zincir, S_2 'nin S_1 'in yerine gelmesiyle birlikte oluşur (Gürsel & Gençöz, 2019). Konuşulan zincire fallik anlamlandırma zinciri de denmektedir (Lacan, 1958). Zincirdeki gösteren ve gösterileni bağlantı noktaları (kapitone noktaları) birbirlerine bağlar. Annenin arzu nedeni Babanın Adı ile işaretlendiğinde, çocuk "Başka'da olup annemin ilgisini çeken şey nedir?" sorusunu bilinçdışı düzeyde sormaya başlar (Vanheule, 2011).

Pervert yapıda annenin eksikinden kaynaklanan arzusunun nedeni Babanın Adı tarafından işaretlenmemiş ve başka bir deyişle simgeselleştirilmemiştir (Swales, 2010). Nevrotik yapıda eksik, Babanın Adı'nın işlev görmesiyle simgeselleşir ve simgeselleşme aracılığıyla fallik anlam oluşur (Vanheule, 2011). Böylelikle çocuk annenin zevk nesnesi olma

konumundan ayrılır. Bu noktada açılan simgesel alanda kendi arzuları olan bir özne konumuna geçer (Swales, 2010). Pervert ise annesinde eksik olduğunu bilmesine rağmen bunu inkar ederek, annesinin arzu nesnesi konumunda kalır (Swales, 2010). Yani, pervert arzulayan bir özne değil, bir arzu nesnesidir.

Psikotik yapıda ise ne annenin eksiğinden ve ne de arzudan bahsetmek mümkündür. Psikozdaki hesaptan düşme mekanizmasından dolayı (Verwerfung) Babanın Adı psikotik yapıdaki kişinin mental evreninde yoktur. Babanın Adı işlevinin, diğer bir deyişle baş gösterenin eksikliği vardır (Lacan, 1993). Baş gösteren olmadığında, pervert yapıda var olan yabancılaşma (ilkel bastırma) gerçekleşmemiş olur. Böylelikle bilinç ve bilinçdışı ayrımı da oluşmamış olur (Swales, 2010). Gösteren düzeyindeki eksik oluştuğunda psikotik yapıdaki kişi bir delik ile karşılaşır (Lacan, 1993). Bu durumda, psikotik yapıdaki kişi gerçeği temsil edecek simgesel bir araç bulamaz. Başka'nın (anne) hem zulmedici hem de büyüleyici olan jouissance'ına karşı gelemmez (Lacan, 1993).

Lacan (1993) baba işlevi geçerli olmadığına kişiye neyin kaldığını soru olarak yöneltir. Bu durumda babalık işlevinin yalnızca bir imgeye düştüğünü ifade eder. Kişi kendisini bu durumda ancak imgesel düzende algılayabilmektedir. Bu imgesel düzene Başka (büyük Başka) dahil edilmemiştir. Bu durumda, yalnızca imgesel düzene ait olan başka'nın (küçük başka) varlığından yalnızca bahsedilebilir. Lacan (1958) Ecrit'de imgesel düzenin ego ve nesneden oluşan imgesel çiftten (a-a' veya ego-nesne) oluştuğunu anlatır. Psikotik yapıdaki kişi bu imgesel düzende hapsolmuştur ve baş gösterenin hesaptan düşmesinden dolayı simgesel düzene geçiş yapamaz.

Psikozda ne annenin arzusunun göstereninden (S₁), ne de annenin arzusunu işaretleyen ve anlamlandıran Babanın Adı'nın göstereninden (S₂) bahsedilebilir (Vanheule, 2011). Bu durumda geriye kalan tüm gösterenler de baş gösterenin eksikliğinden etkilenirler (Gürsel & Gençöz, 2019). Baş gösterenin olmadığı noktada ise Lacan'ın (1958) deyimiyle bir delik oluşur. Gösterenler ve gösterilenler simgesel düzenin yokluğunda, imgesel bir düzende kayarlar (Lacan, 1958). Gösterileni gösterene bağlayan yeterli sayıda bağlantı, yani kapitone noktası (point de capiton) yoktur (Lacan, 1993). Gösteren ve gösterilen aygıtı var olan kapitone noktaları üzerinden yarılmaya tabidir (Gürsel & Gençöz, 2019). Var olan gösteren ve gösterilen aygıtının yarılmaya sonucu oluşan durumu Lacan (1958) gösterilme faciası olarak adlandırmaktadır. Gösterilen ve gösteren bağlantıları koptuğunda, gösterilenler ve gösterenler imgesel düzlemde kayarlar ve sanrısız metafora dönüşerek kristalleşirler (Lacan, 1958). Sanrısız metafor, simgesel olmayan ve babalık metaforundan yoksun olan imgesel bir alanda ortaya çıkar (Vanheule, 2011).

Baba İşlevinin Yokluğunda Dil Fenomenleri

Lacan (1993) psikozdaki dil fenomenlerinin detaylı bir şekilde incelenmesini önerir. Clerambault (aktaran Lacan, 1993) da dil ve ifade bozukluklarını psikozdaki temel fenomenler olarak betimlemiştir. Örneğin, psikotik yapıdaki kişiler anahtar sözcükler (neologism) kullanma eğilimindedirler (Lacan, 1958). Anahtar sözcükler icat edilen veya yeniden tanımlanmış kelimeler olarak ifade edilir (Evans, 1996). Lacan'a (1958) göre psikotik yapıdaki kişilerin anahtar sözcük kullanmalarında odaklanılması gereken temel nokta, bu sözcüklerin yeni üretilmiş olmalarından çok, başka bir gösteren ile bağlantılarının olmayışıdır. Bu açıdan anahtar sözcükler bağımsız bir biçimde sadece kendilerini işaret ederler (Lacan, 1958). Gösterenler arasındaki bağların kopuk olması psikozda sıklıkla görülen bir durumdur (Lacan, 1993). Anahtar sözcüklerin oluşumu bu durumun radikal bir formu gibidir. Lacan (1993) anahtar sözcüklerin gösterenlerden kopukluğu için balık ağındaki kurşun benzetmesi yapmış ve anahtar sözcüklerin henüz ortaya çıkmamış sanrıların göstergeleri olduklarını belirtmiştir.

Lacan (1993) psikotik yapıdaki bir kişinin sözcük kullanımına bakıldığında, kişinin dile girip girmediğini sorguladığını ifade etmiştir. Lacan şöyle der: “Eğer nevrotik yapıdaki kişi dile hâkim ise, dil psikotik yapıdaki kişiye hâkimdir ve kişi dil tarafından ele geçirilmiştir.” (Lacan, 1993, s. 250). Dili simgesel düzende Babanın Adı baş göstereni organize eder. Lacan (1993) baş gösterene, başka bir deyişle dilin oluşumunda Başka'nın varlığına büyük anlam atfeder. Başka'yı dilin ve konuşmanın yapılandırıcı bir ögesi olarak anlatır. Dilin oluşumunda baş gösteren yoksa, gösteren ve gösterilenler imgesel boyutta sabitlenmeden savrulurlar (Lacan, 1958). Annenin zevkine (jouissance) baş gösteren, yani Babanın Adı tarafından sınır çekilmelidir. Aksi halde, tıpkı annenin zevkinin Babanın Adı'nın yokluğunda psikotik yapıdaki kişi için esir edici ve büyüleyici bir hal alması gibi, psikotik yapıdaki kişi imgesel bir düzendeki dil tarafından da ele geçirilir (Lacan, 2007).

Baba İşlevinin İkameleri

Psikozda baş gösterenin yokluğu Lacan (1993) tarafından tabure analogisi aracılığıyla anlatılmaktadır. Lacan ünlü analogisinden şu şekilde bahseder: “Her taburenin dört ayağı yoktur. Bazı tabureler bir ayağının neden eksik olduğunu sormadan üç ayağın üzerinde ayakta durabilir, öbür türlü işler gerçekten kötüye gidecektir.” (Lacan, 1993, s. 203) Bu durumda şu soru doğmaktadır: “Babanın Adı'nı temsil eden simgesel ayağın yokluğuna rağmen tabureyi ayakta tutabilen şey nedir?” Başka bir soru da şu olabilir: “Kişi simgesele hiç kaydolmamış olmakla başa çıkabilmek için hangi mekanizmayı kullanmaktadır?”

Lacan'a (1993) göre kişi bir gösterene sahip olmadığında, gerçeğin ağırlığı ile karşı karşıya gelir. Gerçeğin yükü ile baş edebilmek ve anlamları içeren gösterenler zincirinin yokluğunu telafi etmek için kişi, imgesel özdeşleşimler ve sanrısız metaforlar bulmaya çalışır (Lacan, 1993). Lacan bu imgesel özdeşleşimleri hayali koltuk değnekleri olarak betimler. Psikotik yapıdaki kişilerin bu imgesel koltuk değneklerinin desteğiyle ve telafisiyle yaşamda ilerlediklerini belirtir. Bu koltuk değnekleri psikotik yapıdaki kişiyi gösterenin yokluğunda dengede tutmaya yardımcı olurlar (Lacan, 1993).

Psikotik yapıdaki kişiler telafi edilmiş yaşamlarına görünürde normal davranışlarıyla telafi edemeyecekleri raddeye kadar devam ederler (Facchin, 2016). Bu telafi edememe durumu sanrı ve hezeyanlar şeklinde bir psikotik kırılmayı beraberinde getirir (Vanheule, 2011). Lacan psikoz üzerine yazdığı bitirme tezinde, sanrı öncesi dönemde kişilerin kendine yabancılaşma (depersonalization) ve uzaklaşma (estrangement) gibi belirtiler gösterdiklerini söylemiştir (Vanheule, 2011). Sanrı ve hezeyanların ortaya çıkışı kişi Bir-Baba (Un-pere) ile karşılaştığında gerçekleşir (Lacan, 1993). İlk olarak Freud'un Totem ve Tabu eserinde bahsedilen Bir-Baba metaforu, simgesel düzenin ve yasanın yokluğunda sınırsızca zulmeden bir babayı temsil etmektedir (Lacan, 1993, s. 306). Eğer psikotik yapıdaki kişi Bir-Baba'yı temsil eden gerçek baba ile karşılaşırsa, kişinin mental evrenindeki imgesel çift (a-a' veya ego-nesne) bir üçüncü ile karşı karşıya gelmiş olur (Lacan, 1958). Baş göstereni hesaptan düşmüş olan psikotik yapıdaki kişi, gerçek baba olan üçüncüyü Babanın Adı'nın temsil ettiği simgesel çerçevede algılayamaz ve simgeselleştiremez (Lacan, 1958).

Bir-Baba ile karşılaşan psikotik yapıdaki kişide simgesel düzenin yokluğundan dolayı, kişinin imgesel düzenindeki gösterenler ve gösterilenler dağılmaya başlayabilirler (Lacan, 1958). Psikotik yapıdaki kişi bir savunma şekli olarak, stabilize olmak için gerçekten gelen sanrı ve hezeyanlar üretir (Lacan, 1958). Lacan'a (1993) göre bahsedilen Bir-Baba kişinin öz babası olmak durumunda değildir. Yasayı ve üçüncü tarafı temsil eden herhangi bir durumda olabilir (Vanheule, 2011). Bir-Baba ile karşılaşmaya örnek olarak, birinin baba olması veya yönetici bir pozisyona yükselmesi sonucu hezeyan ve sanrılar yaşamasından bahsedilebilir (Lacan, 1958). Yasayı temsil eden baş gösteren olan Babanın Adı'nın hesaptan düşmesiyle birlikte kişi simgesel düzenin tamamen dışında kalır (Gürsel & Gençöz, 2019). Bu durumda simgesel baba konumuna geçemez, çünkü yasayı çağrıştıran pozisyonun karşılığı olabilecek Babanın Adı baş göstereni yoktur. Psikotik yapıdaki kişi, kendisinde Babanın Adı'nın karşılığı olmadığı için Bir-Baba ile karşılaşınca dehşete düşer (Vanheule, 2011). Bu durumda, gösteren ve gösterilen arasındaki bağlantılar kopmaya başlar ve imgelem artar (Gürsel & Gençöz, 2019). Kişi büyüyen imgelemi hezeyan metaforu üreterek sabitlemeye çalışır (Gürsel & Gençöz, 2019).

Telafi Mekanizmaları: İmgesel Özdeşleşimler

Lacan (1993), psikotik yapıdaki kişinin “Ben kimim?” sorusuna cevap vermesini sağlayan ve ona imgeler sunan konformist özdeşleşimler edindiğinden bahseder. Kişi, kendisine “Bir insan olabilmek için ne yapmak gerekir?” sorusunu sorarken bulur. Psikozdaki konformist imgesel özdeşleşimleri Lacan (1993) psikoz seminerinde Helene Deutsch’un tarif ettiği ‘mış gibi’ (As-if) fenomeni üzerinden tartışmıştır. Deutsch (1942) ‘mış gibi’ terimini bozulmuş bilişsel beceriler göstermeyen ve çevresindeki insanlarla görünürde normal bir ilişki içerisinde bulunan psikotik yapıdaki kişilere dayanarak önermiştir. Görünürde iyi bilişsel becerileri olmasına rağmen bu kişilerin çevresindekilerle kurduğu ilişki bir tür taklit veya benzemeye çalışma tutumunu içerir (Deutsch, 1942). Bu kişiler içinde buldukları ortama taklit aracılığıyla uyum sağlamaya çalışırlar. Dış dünyadan belli davranışları kopyalayarak ve bu davranışları kendi tutumlarına dahil ederek pasif ve yaratıcı olmayan bir duruş sergilerler. Helene Deutsch (1942) bu kişilerin ikna edilmeye açık bir yapıda olduklarından ve otomatik olarak özdeşleşim eğilimleri olduğundan bahsetmektedir. ‘Mış gibi’ fenomeninde görülen başka bir özellik ise, bu kişilerin kişilerarası ilişki kurmakta zorlanmalarıdır (Deutsch, 1942). Samimiyet kurmak konusunda zorluk yaşarlar ve duygularını resmi bir biçimde ifade ederler (Deutsch, 1942). Bu kişiler normal görünüm verseler de ve entelektüel problemleri anlıyor olsalar da, belli bir prototipi tekrar eder gibi gözükürler ve özgünlükten yoksundurlar (Deutsch, 1942). İyi eğitilmiş biçimde taklit yapan aktörlere benzerler ve özdeşleşim kurmak için her an hazır bir tutum gösterirler. Kişilerarası ilişki kurmakta zorlanmaları ve taklit biçiminde özdeşleşim kurmaları ayna evresi üzerinden açıklanabilir. Psikozdaki ayna evresinde, çocuk başka (R şemasındaki m) ile kurduğu ikili imgesel ilişkinin esiri olduğu için ideal-ego işlevinde kalır (Lacan & Gallagher, 1962). İdeal egonun oluşumunda çocuk aynadaki speküler imgesiyle olduğu gibi özdeşleşmektedir (Lacan, 1949). Kişilerin ideal-ego işlevinden öteye geçememeleri, ‘mış gibi’ fenomeninde bahsedilen taklit etme tutumları ile paraleldir. Ayna evresinde çocuk aynadaki Başka (R şemasındaki M) ile karşılaşmaktan kaçınır, çünkü bu kaygı uyandırıcıdır (Lacan & Gallagher, 1962). Bu kaygı, kişilerarası ilişkilerde başka ile karşılaşmalarında da ortaya çıkabilir.

Lacan’a (1993) göre bu tür özdeşleşimler hafife alınmamalı ve önemsiz olarak değerlendirilmemelidir. Bu özdeşleşimler psikotik yapıdaki kişinin stabilize olmasını ve dengeye oturmasını sağlarlar. Kişiye bir insan olarak yaşamda neler yapabileceği konusunda fikirler vermesi bakımından önem arz ederler. Hesaptan düşme sonucu oluşmuş olan deliği kapatmak için psikotik yapıdaki kişi imgesel özdeşleşimlere tutunur. Vanheule (2011) imgesel telafiyi gösterileni edinme süreci olarak tarif eder. Örneğin, bir gösterilen yaşamın nasıl idame

ettirilebileceği konusunda başkalarının anlatılarını temsil edebilir. Kişiyi sosyal yaşamda yol gösteren ve güvенеbileceği bir şablon sunar. Recalcati (2005) bu imgesel telafilerin imgesel ve gerçek düzenlerini simgesel düzenin desteği olmadan bağlanmasını sağladığını belirtmektedir.

Verhaeghe (1999) nevrotik yapıdaki bir öznedede imgesel özdeşleşimlerin arzu ekseninde işlev gördüğünden bahseder. Ancak, psikotik yapıda bu mekanizma işlememektedir, çünkü arzuyu yönlendiren fallik gösteren, hesaptan düşme mekanizmasından dolayı hiç oluşmamıştır. Psikotik yapıdaki kişi, fallik anlamın veya eksiğin eksiğinden dolayı 'mış-gibi' özdeşleşimler aracılığıyla başkalarını taklit ederek kendini ifade eder. Vanheule (2011) bu taklit biçimini psikotik yapıdaki kişi için kalan son cephe olarak ifade etmektedir.

Telafi Mekanizmaları: Sinthome

Psikozdaki başka bir telafi mekanizması olarak Sinthome da incelenebilir. Sinthome sanruların ve hezeyanların oluşmasını engelleyebilmesi bakımından önem arz etmektedir (Recalcati, 2005). Lacan'a (2005) göre Sinthome kişinin yaratıcı işlemler yapması açısından bir tür gösteren işlevi görmektedir. Bu işlemler James Joyce örneğinde olduğu gibi sosyal bir konum almaya yardımcı olan sanata dair uğraşlar (suppletion) olarak betimlenebilir (Recalcati, 2005). Joyce yazı yazarak bir sanatçı kimliği edinmesi ve egosunu bu şekilde konumlandırmasıyla birlikte dengeli bir düzlem kurmuştur. Kurduğu bu düzlemde sosyal bir işlev görebilmiştir. Böylelikle imgesel ve gerçek düzenin kesişiminde olan jouissance ile baş edebilmesi için fırsat bulabilmiştir (Recalcati, 2005). Babanın Adı'nın hesaptan düşmesiyle beraber imgesel, gerçek ve simgeselden oluşan üç düzeni bir arada tutmak için başka bir halkaya ihtiyaç vardır. Joyce'un yazar kimliği, Sinthome halkası olarak üç düzeni bir arada tutmaktadır ve böylelikle psikotik yapısının dağılmasını engellemektedir (Lacan, 2005). Bu yaklaşım Ödipal olmayan bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir, çünkü üç düzeni bir arada tutan Babanın Adı psikozda hesaptan düşmüş ve yerine Joyce örneğinde yazma eylemi gelmiştir (Grigg, 2009). Yazma eyleminin Joyce'un işlevselliğinin artırdığı ve yaşamında bir denge kurmasını sağladığı düşünülmektedir (Recalcati, 2005). Joyce'un bir yazar kimliği edinmesinin egosunu güçlendirdiği öne sürülmektedir (Grigg, 2009). Lacan son dönemlerinde egonun rolünü daha çok ön plana almış ve egoyu psikotik yapıdaki bir kişinin yaşamında önemli bir yönlendirici güç olarak değerlendirdiğini belirtmiştir (Grigg, 2009).

Lacan, Joyce'u tetiklenmemiş psikoza örnek olarak vermektedir (Lacan, 2005). Bir kişinin sanrı ve hezeyanlar olmaksızın psikotik kategorisinde değerlendirilebileceği belirtilmektedir. Lacanyen teori sınır kişilik durumunu ayrı bir tanısal kategori olarak ele almamaktadır (Hewitson, 2011). Kişinin sanruları ve hezeyanları olmadan önceki dönemde de psikotik yapıda olduğu yönünde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Lacanyen yazılarda

bu bakışı destekleyen tetiklenmemiş psikoz ile ilgili tartışmalar ve örnekler bulmak mümkündür (Recalcati, 2005; Facchin, 2016). Tetiklenmemiş psikoz yine de bir psikoz olarak değerlendirilebilir. Özellikleri bu bağlamda değerlendirilebilecek bir örnek olarak A. Bey vakasını inceleyebiliriz.

A. Bey Vakası

A. Bey AYNA Klinik Psikoloji Ünitesi'ne bireysel psikoterapi için başvurmuş 20 yaşında bir erkektir. Haftada bir olmak üzere 14 seans boyunca seanslara devam etmiştir. Bir devlet üniversitesinde doğa bilimleri lisans öğrencisidir. A. Bey'in ailesi A. Bey'den başka bir şehirde yaşamaktadırlar. A. Bey Ankara'ya eğitim amaçlı olarak taşınmıştır. Ailesi ve arkadaşlarıyla sosyal zorluklar yaşadığını ifade etmektedir. Kendisini ve ailesini içine kapanık olarak tanımlamaktadır. Annesi tarafından aşırı korumacı şekilde büyütüldüğünü açıklamaktadır. Kendisini çekingenlik yaşayan ve egosuyla ilişkili problemleri olan biri olarak betimlemektedir. Yaşadığı bu ego problemlerinin kibirden ve özgüven eksikliğinden kaynaklandığını düşündüğünü belirtmektedir.

Seanslara gelmeye başladığı ilk zaman, babasıyla 6 aydır konuşmadığını anlatmıştır. A. Bey babasını çocukluğunda ailesiyle vakit geçirmediği için eleştirmiş ve aslında annesiyle hiç evlenmemesi gereken biri olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. A. Bey babasını ikiyüzlü olarak tanımlamış ve bunun nedeni olarak babasının annesini aldattığından bahsetmiştir. A. Bey ev hanımı olan annesini şefkatli, kendinden feragat eden ve babasıyla girdiği tartışmalarda bir argüman üretmediği için babası tarafından ezilen biri olarak anlatmıştır. A. Bey aynı zamanda kendinden iki yaş küçük bir kız kardeşi olduğundan, kardeşiyle çok kavga ettiklerinden ve birbirlerini kışkırdıklarından bahsetmiştir.

A. Bey kendisi için "Zeka konularında rekabetçi bir konuma geçen biriyim." ifadesini kullanmıştır. Zekasının yüksek olduğunu düşündüğünü, ancak kendisinden daha zeki biriyle karşılaştığında strese girdiğini ifade etmiştir. Zekasını başkalarına kanıtlamanın kendisini motive eden bir şey olduğunu söylemiştir. Zekasını kanıtlama eğiliminin nedeninin annesinin küçük yaşlardan itibaren kendisini övmesi olduğunu düşünmektedir. A. Bey son zamanlarda ders çalışma motivasyonunun düşük olduğunu, gün içinde birkaç saat boyunca çeşitli bilgisayar oyunları oynadığını ve aşırı bir şekilde mastürbasyon yaptığını belirtmiştir. Bilgisayar ve mastürbasyon bağımlılığı olduğunu düşündüğünü dile getirmiştir.

A. Bey başkalarıyla samimi ilişkiler kurmakta ve duygusal bağ oluşturmakta zorlandığından bahsetmektedir. Kendisini izole, çekingen, yapay ve içe kapanık olarak tarif etmektedir. Kendisine hitap eden üniversiteden bir tane arkadaşı olduğunu ve onunla entelektüel konularda konuşabildiğini söylemiştir. Başkalarıyla bazen diyalog kurabiliyor gibi

olsa da, uzun süren bir ilişki sürdüremediğini ve sosyal ilişkilerde ortak bir zemin bulamadığını anlatmıştır. Anlatımına göre hem ortaokulda hem lisede zorbalığa uğramış ve ‘sosyopat’ olarak etiketlenmiştir. Biri ortaokulda, biri lisede olmak üzere iki büyük kavgaya karışmıştır. Lisede fiziksel bir kavga yaşadığını, beş kişiye karşı kendisi olarak kavga ettiğini ve kavga ettiği kişilerle iletişimini tamamen kestiğini söylemiştir. Kavga esnasında egosunun yükseldiğini ve kendisini kavga ettiği öğrencilerden birinin boynunu sıkarken yakaladığını söylemiştir. Ne ortaokuldan, ne de liseden yakın arkadaşları olmuştur. Kendisini sosyal ilişkilerde ‘creepy’ (garip) olarak tanımlamış ve bunun nedeni olarak kendisini gözlemci pozisyonuna koymasından bahsetmiştir.

A. Bey küçükken sınıf arkadaşları futbol oynarken, kendisinin ders çalıştığını söylemiştir. Terapist kendisine o zaman futbol oynamak isteyip istemediğini sorduğunda A. Bey, diğer çocukların neden futbol oynadıklarını düşündüğünden bahsetmiş ve onların futbol oynamalarının kolektif bir yapıya bürünmek için olduğunu düşündüğünü söylemiştir. A. Bey’in neden diğer çocuklarla oyun oynamadığına dair olarak fikrinin net olmadığı düşünülmüştür. A. Bey, artık sosyal durumlarda kendisinden feragat ettiğini söylemiş ve başkaları tarafından dışlanmamak için istemediği şeyleri yaptığından bahsetmiştir (bkz. Alıntı 1).

Alıntı 1:

Hayır, ama o durumda belki de istemediğim için. Belki de o durumda çocuklar kolektif bir yapıya bürünmek için istemese de oynuyordu belki de. Kolektiflikle bireysellik arasında bir gidiş geliş var bence. Bazen sosyal durumlar için kendinden feragat edersin. O zaman çok etkilemedi. Ama şu anda böyle bir şey olsaydı dışlanırdım gibi bir şey olurdu. O yüzden bazı istemediğim şeyleri yapıyorum sanırım.

Romantik ilişkiler açısından bakılırsa, A. Bey üniversiteden bir kız arkadaşı olduğunu ve bu ilişkinin bir hafta sürdüğünü söylemiştir. İlişkilerde yakınlık seviyesini ayarlayamadığını, çok hızlı yakınlaştığını, duygularını çabuk açtığını ve bazı davranışlarının taciz noktasına gelmiş olabileceğini düşündüğünü ifade etmiştir. Lisedeyken bir kıza ilgi duyduğunu, o kızın kendisini metal müzikle tanıştırdığını ve o kızın hobilerini sevdiğini belirtmiştir. Kız arkadaşının arkadaşlarının kişilik özelliklerini taklit ettiğini, onların davrandığı gibi davrandığını, ancak diğerleri gibi hoşlandığı kız ile yakın olamadığını aktarmıştır.

A. Bey kendisini başkalarına nasıl gösterdiği konusuna dikkat etmektedir. Bir seferinde hayatta ‘elit’ olmaya çalışan bir mantalitesi olduğunu, her gün bir saat kitap okumaya, keman çalmaya ve programlama çalışmaya çalıştığını belirtmiştir. Dışarıdan bazı özellikler edinmeye çalıştığını ve bu etkili kişisel özellikleri kendisine entegre etmeye çalıştığını ifade etmiştir. Kendisinin elit olmaya çalıştığını, çünkü elitliğin başkaları tarafından övülen bir şey olduğunu

söylemiştir. Elit bir insan olmak ile ilgili fikirleri Ekşisözlük'ten (bir sosyal paylaşım sitesi) edindiğini belirtmiştir. Örneğin, en iyi nasıl dış fırçalanacağı gibi bilgilere internetten baktığını söylemiştir. Bazı sorulara cevabını internetteki bir arama motorundan bulmaya çalıştığını ve 'spoon-fed' (hazır) fikirler aradığını dile getirmiştir. Burada Türkçe konuşurken İngilizce kelime kullandığı dikkat çekmiştir. Aynı zamanda spesifik cümle tekniklerini öğrenip insanların kendisini nasıl algıladığını değiştirdiğinden de bahsetmiştir (bkz. Alıntı 2).

Alıntı 2:

“Cümle tekniklerini aldıkça insanların hikâyeni nasıl algıladığını değiştiriyorsun.”

A. Bey bazen kendi akıl yürütme yetisini kaybettiğini düşündüğünü ifade etmiştir. Kendisine ait kurallarının olmadığını, bu kuralları başkalarından edindiğini ve bu durumun üretkenliğini etkilediğini söylemiştir. Seanslarda ‘İnsan yapay olarak nasıl motivasyon elde edebilir?’ gibi bir soru sormuştur. Kendisini hayatta motive eden tek şeyin annesinin onu övmesi olduğunu ve bu övgüleri de kendisinin hak etmediğini düşündüğünü belirtmiştir. Yaşamda bir kişinin nasıl varlık göstereceğine dair bazı örneğin olgunluk veya elitlik gibi terimleri sorguladığı uzun cümleler kurmaktadır. Bu cümlelerinde bilincinin elit olmaya çalıştığını ifade etmektedir (bkz. Alıntı 3).

Alıntı 3:

“Elit olmaya çalışan beynimin yapma deyişleri. İnsanın bilinciyle düşündüğü şeylerin baskınlığından oluşan şey olgunluk mudur?”

A. Bey davranışlarında kopukluk olduğunu düşündüğünü, bazen dikkatinin dağıldığını ve toplum içindeyken odaklanmakta zorlandığını dile getirmiştir. Toplumdan bahsederken insanların yanında olduğunu kastetmektedir. Kullandığı toplum kelimesi anlaşılmaz değilse de, insanların yanında olduğunu belirtmek için günlük dilde sıklıkla kullanılan bir kelime olmadığı dikkat çekmektedir. İnsanların yanındayken anksiyete seviyesinin arttığını ve beynindeki duygu inhibitörlerini açmadığını ve sağlıklı düşünemediğini ifade etmiştir. Sosyal zeka seviyesinin düşük olduğunu düşündüğünü ve şakaları ve imaları bazen anlamadığını aktarmıştır. Türkçe’de kendisini ifade ederken kelime sonlarında bazı iyelik eklerini (“sosyal zekâmın” yerine “sosyal zekâm”) kullanmadığı dikkat çekmiştir (bkz. Alıntı 4).

Alıntı 4:

Sosyal zekâm zayıf olduğunu düşünüyorum. Ben insanlarla böyle çok fazla şey konuşamam. Onlar bir şey der anlamam. Hani önceki konuşmayla ilgili bir şey bahsettiğimde imaları anlamam. Direk net olarak bir şey söylemesi gerekiyor. Ya da bir şaka yapar insan ben şakaya şey yapamam, yani şakanın ne olduğunu anlamam mesela.

A. Bey eğer kendisini dışarıdan izlemezse kendisi gibi olamadığını belirtmiştir. Kendisini hareket eden bir varlık olarak tanımlamakta ve en özünün olmadığını söylemektedir. Kendisine özünden bahsederken neyi kastettiği sorulduğunda özünün başkalarının yargılarından arınmış olan çocukluğu olduğunu söylemiştir. Özü ile bağlantıda olmadıkça yargıda bulunamadığını belirtmiştir (bkz. Alıntı 5).

Alıntı 5:

Kendimi dışarıdan izlemeden kendim olamıyorum. Hareket eden bir varlığım. Gözlerim beni dışarıdan izliyor. En özüm yok yani... En özüm, çocukluğum. Bir nesne üzerinde duygu hissettiğin şeylere yönelmek... Öz duyguların olduğu, yargının olmadığı... Bu özümü görmedikçe yargıda bulunamıyorum sanırım. Özümü nasıl bulurum bilmiyorum. Yıllar boyu bilgisayar oynadığım için artık beni mutlu eden şeyleri de unuttum.

Başkalarının düşüncelerinin kendi aklına entegre olduğunu ifade etmiştir. Bu duruma örnek olarak şu ifadesi verilebilir: “Eğer A kişisi B kişisini eleştirdiğinde, benim aklımda A kişinin fikri B kişisine gidiyor.” A. Bey kendisini aynı zamanda sosyal durumlarda laubali olabildiğini ve uygunsuz davrandığını söyleyerek eleştirmektedir. Laubali olmanın hem olumlu hem olumsuz yanları olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Aklındaki yargıların laubali fikirlerini reddettiğini ve kendisinin arafta kaldığını dile getirmiştir. Bu ifadesinde aklındaki yargılardan bahsederken, aklındaki yargıları kişileştirdiğini ve yargı kelimesini cümlelerinde özne formunda kurduğu gözlemlenmiştir. A. Bey tekrarlayan bir biçimde başkalarının bakış açısına ihtiyaç duyduğunu ve olaylara kendi bakış açısıyla bakmadığını belirtmiştir.

A. Bey doğup büyüdüğü şehre gittiğinde kapalı bir kutuya giriyormuş gibi hissettiğini belirtmiştir. Annesinin farklı zamanlarda ona köpeklere dokunmamasını, köpeklerin pis olduğunu, bir şeyin üzerine çıkmamasını, üzerine çıkarsa düşeceğini, sol gruplara katılmaması gerektiğini, başına kötü bir şeyin gelebileceğini ve çaya yaklaşmamasını söylemesinden yakınmıştır. A. Bey annesinin bu ifadeleriyle kapalı bir kutu olduğunu ifade etmiştir. A. Bey’in öncelikle kutuya girdiğini ifade etmesinin ardından kendisinin kapalı kutu olduğunu söylemesi dikkat çekmiştir. Bu ifadesinde kutu ve kendisi arasındaki ayırım ortadan kalkmıştır (bkz. Alıntı 6).

Alıntı 6:

Böyle kapalı bir kutuya giriyorum. Onun yol açabileceği negatif şeyleri vurguladığı için sürekli ben de Eskişehir’de böyle hani genel olarak böyle bir süreçten geçtiğim için kapalı bir kutu oluyorum. Hani “Çaya yaklaşma!” demesi benim şehir dışına çıkmamı engelleyebilir. Genel olarak özgüvenimi kıran bir şey. Niyeti öyle olmasa bile, sebebi özgüvenimi kırmak oluyor.

A. Bey kendi iradesini kaybettiğini hissettiğini ve kendi düşünceleri olmadığını söylemektedir. Kendi fikirlerini Ekşisözlük’teki fikirlerin toplamı olarak nitelemiştir. Aklındaki fikirleri bir arı kovanına benzeterek betimlemiştir. Ekşisözlük internet sitesinin genel kültür kaynağı olduğunu ve kendisine toplumun gereklilikleri ve topluma yararlı olmak için hangi kişilik özelliklerinin gerekli olduğu konusunda fikirler verdiğini söylemiştir. Öte yandan, A. Bey entelektüel olmanın öneminden bahsetmektedir. Entelektüel olmayı bir insanın “Ben varım.” deme biçimi olarak tanımlamıştır. Bu fikirlerin yokluğunda benliğinin sürüklendiğini hissettiğini belirtmiştir.

Son üç seansta A. Bey gittiği okulun müzik kulübüne katıldığını ve öğrenci konserinde çalmak üzere keman çalışmaya başladığını belirtmiştir. Kendisinin Vivaldi gibi çalamadığını bildiğini ancak yine de onun bazı parçalarını çalmaya çalıştığını söylemiştir. Konserden önceki birkaç hafta daha sık mastürbasyon yaptığını ve bu durumun sahnedeki performansını düşürebileceğini ve mastürbasyonun toplumda kötü bakılan bir davranış olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Terapist kendisine başkalarının onun mastürbasyon yaptığını bilip bilmeyeceğini sorduğunda, A. Bey onların bilmediğini bildiğini ama yine de biliyorlarmış gibi geldiğini ve rahatsız hissettiğini dile getirmiştir. Son seansta konserde sahneye çıktığını, konserin iyi geçtiğini ve seyircilerin karşısında keman çalarken anksiyete hissetmediğini ifade etmiştir.

Klinik Özelliklerin İncelenmesi: Dil Kullanımı, İmgesel Özdeşleşimler ve Telafi Mekanizmaları

A. Bey herhangi bir sanrı veya hezeyan yaşadığını belirtmese de, tetiklenmemiş psikozun özelliklerini gösterdiği düşünülmüştür. Bu özellikler dilin sıradışı kullanımı, imgesel özdeşleşimler ve telafi mekanizmaları olarak sıralanabilir. Süpervizyonlarda da A. Bey’in bu özellikleri konuşulmuş ve terapist A. Bey’e psikotik bir klinik yapıya sahip olabileceği fikriyle yaklaşmıştır.

A. Bey’in dili sıra dışı kullanımına örnek olarak dili algılamasındaki ve konuşmasındaki bazı farklılıklardan bahsedilebilir. Dili algılamasına örnek olarak A. Bey, başkalarıyla diyalog kurarken bazı şakaları ve imaları anlamakta zorlandığını belirtmiştir. Bu durum psikozda

gözlemlenen bir özellik olan dilde metafor üretmenin ve metaforları anlamının zorluğuna işaret ediyor olabilir (Fink, 1997). Ayrıca, dilde gösterenler gramer sayesinde belli bir düzende durmaktadırlar ve bu düzenin psikozda bozulabildiği söylenmektedir (Vanheule, 2011). A. Bey dili konuşurken gramer hataları da yapmaktadır. Yukarıda anlatıldığı gibi A. Bey'in bazı kelimeleri iyelik eki kullanmadan yan yana getirdiği gözlemlenmiştir. Buna örnek olarak A. Bey'in "Sosyal zekam zayıf olduğumu düşünüyorum." ifadesinden bahsedilebilir. A. Bey konuşurken başkalarının cümle tekniklerini alıp, insanların kendi hikayesini nasıl algıladıklarını değiştirdiğini söylemiştir. Başkalarının cümle tekniklerini kullandığı zaman kendisini daha iyi ifade ettiğini düşündüğünü belirtmiştir. Bu ifadesi Lacan'ın bir sözünü hatırlatmaktadır: "Kopyalama sayesinde bir psikotik başkalarının nasıl konuştuğunu öğrenebilir." (Lacan, 1993, s. 285)

A. Bey dil kullanımında psikozda görülen anahtar sözcük (neologism) üretiminde olduğu gibi bazı kelimeleri yeniden tanımladığı düşünülmüştür. Bu kelimelere örnek olarak 'sosyal zeka' ve 'elitlik' kavramlarından bahsetmesi verilebilir. Bu kelimeler yeni üretilmiş kelimeler olmasalar da günlük yaşamda sıklıkla kullanılmamaktadırlar. A. Bey sıklıkla sosyal zeka seviyesini artırmak istediğinden bahsetmektedir. A. Bey'e göre sosyal zeka başkalarıyla samimi sosyal ilişkiler kurmak anlamına gelirken, elitlik ise düzenli kitap okumayı, keman çalmayı, programlama çalışmayı ve bir şeyler anlatabilmeyi içeren bir yaşam rutini oluşturmak anlamına gelmektedir.

A. Bey tetiklenmiş psikozdaki gibi sanrı ve hezeyan yaşamamaktadır, ancak psikotik yapıda sanrı öncesi görülen bazı özelliklerinin olduğu söylenebilir. A. Bey'in anlatımlarında, Lacan'ın sanrı öncesi dönemde görüldüğünü söylediği kendine yabancılaşma (depersonalization) ve kendinden uzaklaşma (estrangement) gibi belirtilere rastlanmaktadır. Lacan (1993), kendinden uzaklaşma ve kendine yabancılaşma yaşayan kişinin bir Başka tarafından kontrol edildiğini düşündüğü noktada sanrılarının oluştuğunu belirtmiştir. A. Bey bir başkası tarafından kontrol edildiğini sanrı biçiminde ifade etmemiştir, ancak bir seansta ifadesini abartı bulduğunu belirtmiş olsa da, hiçbir şeyi kendi iradesiyle yapmadığını ve birilerinin emriyle yaptığını düşündüğünü söylemiştir. Başka bir seansta A. Bey, en özünün olmadığını, hareket eden bir varlık olduğunu, gözlerinin onu dışarıdan izlediğini, özünü görmedikçe yargıda bulunamayacağını ve özünü nasıl bulacağını bilmediğini söylemiştir. Bu ifadelerinde hareket eden bir varlık olduğunu söyleyerek kendisine yabancılaştığı ve gözlerinin kendisini dışarıdan izlediğini düşünmesiyle de kendisinden uzaklaştığı düşünülmüştür. A. Bey kendisine yabancılaşmasını ve kendisinden uzaklaşmasını telafi edebilmek için özünü, belki de yansımasını görebileceği imgesel özdeşleşimler aramaktadır.

A. Bey'in bir bütünlük imgesi oluşturmak için imgesel özdeşleşimler araması obsesyonda da görülebilecek bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu noktada obsesyonda Başka ile kurulan ilişkiye değinmekte fayda olacaktır. Futrell (2014) obsesyonda çocuğun annenin eksikliğini okumaya çalıştığını ve annenin eksikliğinden kaynaklanan arzusunun ekseninde kalarak kendi arzusunu nötrlemeye çalıştığını söylemiştir. Obsesif yapıdaki kişinin annesiyle kurduğu ilişkide annesinin arzusundan bahsetmek için bu arzusun Babanın Adı göstereni tarafından işaretlenmesi ve böylelikle çocuğun annenin tek arzu nedeninin kendisi olmadığını görmesi gerekir (Futrell, 2014). Başka bir deyişle annenin eksikliğin Babanın Adı tarafından simgeselleştirilmesi gerekir. A. Bey annesi hakkındaki anlatımlarında, annesinin dikkatinin her zaman kendisi üzerinde olduğundan ve onu yönetmeye çalıştığından bahsetmektedir. A. Bey annesinin geçmişte kendisine çaya yaklaşmamasını, bir şeylerin üzerine çıkmamasını ve pis oldukları için köpeklere dokunmamasını söylemesini kendisini yönetmesine örnek olarak vermiştir. A. Bey evde babasının varlığını hissetmediğini, ihtiyaçlarına hep annesinin yetiştiğini ve kendisini onun için feda ettiğini söylemiştir.

A. Bey annesinin yanına gittiğinde kendisini önce kapalı bir kutuya girer gibi hissettiğini, daha sonra kapalı kutu olduğunu, annesinin yapacağı en ufak yönlendirici bir yorumun onun özgüveninin düşmesine ve kendisini hareket edemeyecek kadar beceriksiz hissetmesine neden olduğunu belirtmiştir. A. Bey annesi ile ilişkilerinden bahsederken, annesinin arzusu veya eksikliğine dair bir anlatımı olmamış, annesinin ilgisinin kendisinin üzerinde olduğuna ve onun yönlendirici tutumunda kendisini hareketsiz hissettiğine benzer anlatımları olmuştur. A. Bey'in obsesif yapıda görüldüğü gibi annenin eksikliğinden kaynaklanan arzusunda konum almaya çalıştığı düşünülmemiştir, çünkü annesinin eksikliğine dair bir anlatımına hiç rastlanmamıştır. Verhaeghe (1999) nevrotik yapıdaki bir öznedeki imgesel özdeşleşimlerin annenin eksikliğini kabul etmekten ötürü arzu ekseninde işlev gördüğünden bahseder. A. Bey için bu imgesel özdeşleşmenin aynadaki speküler imge ile olduğu gibi özdeşleşim yaparak ideal-ego işlevinde sınırlı kaldığı ve arzu ekseninde olmadığı düşünülmüştür.

A. Bey'in benlik bütünlüğünü sağlamak için başvurduğu imgesel özdeşleşimlerine örnek olarak sosyal durumlarda başkalarının davranışlarını taklit etmesinden ve başkalarının yargılarını kopyalamasından bahsedilebilir. A. Bey kendi yargıları ve davranışlarını oluşturamadığını ve başkalarının düşüncelerini kendisine entegre ettiğini belirtmektedir. Başkalarının düşüncelerinden kontrolsüz bir biçimde etkilendiğinden söz etmektedir. Bir keresinde A. Bey, "Eğer A kişisi B kişisini eleştirdiğinde, benim aklımda da A kişisinin fikri B kişisine gidiyor." ifadesi ile kontrolsüz bir biçimde etkilenme durumunu dile getirmiştir. Bu ifadelerinin Helene Deutsch'un (1942) bahsettiği 'mış gibi' fenomeninde görülen ikna

edilebilirlik ve otomatik özdeşleşim özelliklerini gösteriyor olabileceği akla gelmiştir. A. Bey'in otomatik bir biçimde oluşan özdeşleşimlerinin, ayna evresinde kişinin Başka'dan referans almadan spekülür imgesiyle kurduğu özdeşleşime benzetilmiştir.

Deutsch (1942) 'mış gibi' özellikleri gösteren kişilerin nevrotik yapıdaki benlik hissinden uzak oldukları, öte yandan psikotik yapıda olarak nitelendirilmek için ise gerçekliğe fazla iyi bir biçimde uyum sağladıklarını belirtmiştir. A. Bey'in metal müzik dinlemeye duyduğu ilginin ve keman çalmasının toplumsal düzene uyum sağlamasına aracı olduğu düşünülmüştür. Sanatsal aktiviteler, A. Bey'in sosyal bir pozisyon edinmesine yardımcı olmakta ve ego işlevini dengelemektedirler. A. Bey'in sanatsal aktivitelerle uğraşması sayesinde kendisinde olmadığını düşündüğü benlik hissi ile başa çıkabildiği düşünülmüştür. Sanatsal aktiviteler, A. Bey'in benlik bütünlüğünü sağlayan telafi mekanizması olarak Sinthome işlevi görmektedirler.

A. Bey, Lacan'ın (1993) psikoz tartışmalarında öne sürdüğü "Bir insan olmak için kişinin neler yapması gerekir?" sorusuna cevaplar arıyor gibi görünmektedir. Seanslarda, A. Bey entelektüel olmak veya elit bir insan olmak gibi bazı kavramlara dayanarak, bilgi ve hobiler edindiği bir yaşam tarzı sürdürmek istediğini belirtmiştir. Bu kavramlar onun imgesel özdeşleşimleriyle Lacan'ın sorusuna bulmaya çalıştığı cevaplar olarak görülebilir. A. Bey'in bulduğu bazı cevaplar kendisinin yaşamda yol almasını sağlayan koltuk değneklerine benzetilebilir.

Psikoterapi Süreci

Fink (1997) psikotik yapıdaki bir kişiye yorum getirmenin önerilmediğini ve ters etki yaratabileceğini belirtmektedir. Bunu psikotik yapıdaki bir kişinin yorumu değerlendirebilecek simgesel bir odağının olmamasına bağlamaktadır. Terapistin hasta tarafından üretilen kavramları desteklemesi ancak bu kavramları sorgulamaması ve yorumlamaması gerektiğini ifade etmektedir (Facchin, 2016). Terapist hastaya imgesel aksta yürürken eşlik etmeli ve onun kendi anlam üretme sürecini yüreklendirmelidir (Fink, 1997). Terapist, A. Bey ile yürütülen seanslarda Başka'nın konumunda olmamaya çalışmış ve A. Bey'in kişilik oluşturma çabalarının ardında yatan sebebi sorgulamasına neden olabilecek sorular yönelmemiştir. Örneğin, A. Bey internet sitelerinden edindiği başkalarına ait olan bilgilerle kendine dair bir kişilik oluşturmaya çalıştığını anlattığı zaman terapist A. Bey'in bu eğilimini sorgulayan bir tutum almamıştır.

Terapist A. Bey'in seanslarda dile getirdiği 'sosyal zeka edinmek', 'elit bir insan olmak', 'entelektüel olmak' ve 'belli bir yaşam tarzı edinmek' gibi bazı terimleri tekrarlamaya çalışmıştır. A. Bey'in bahsettiği yaşam tarzı hobilerden ve başkalarıyla kurduğu ilişkilerden

oluşmaktadır. Terapist, seanslar süresince A. Bey'e üniversitedeki yakın arkadaşının adının ne olduğuna, A. Bey'in nasıl keman çaldığına, konserinin nasıl geçtiğine, üniversitede doğa bilimleri okumaya nasıl karar verdiğine, akademik durumunun nasıl olduğuna, mezun olduktan sonra ne yapmak istediğine ve kendisini hayatta işlevsel hissettiği alanların neler olduğuna dair sorular yöneltmiştir. A. Bey'in bu sorulara verdiği cevapların kendisini günlük hayatta organize etmesini sağlayan bir yapı oluşturması bakımından yardımcı olabileceği düşünülmüştür.

Sonuç

A. Bey vakasının Lacanyen teorideki bir klinik tanı olan psikozu değerlendirmek ve tetiklenmemiş psikozu tartışmak açısından bir örnek teşkil edebileceği düşünülmüştür. Lacanyen teori, psikozu pozitif semptomların bir birikimi olarak görmekten ziyade, psikozu özne/başka ilişkileri üzerinden değerlendirmektedir. Psikozun tanısal kategorileştirmesinde hesaptan düşme mekanizmasını ve dil yapısını merkeze koymaktadır. Pozitif semptomların tetiklenmediği psikozun daha derinlemesine çalışılması gereken önemli bir olgu olduğu düşünülmektedir. Klinisyen Lacanyen teorinin bakışıyla baktığında tetiklenmemiş psikoz gözüktüğü kadar nadir olmayabilir.

Kaynakça

- Deutsch, H. (1942). Some forms of emotional disturbance and their relationship to schizophrenia. *The Psychoanalytic Quarterly*, 11(3), 301-321.
- Dor, J. (1998). *Clinical Lacan*. New York: Other Press.
- Dor, J. (2013). *Introduction to the reading of Lacan: The unconscious structured like Language*. New York: Other Press.
- Facchin, F. (2016). Psychoses without symptoms and stabilized psychoses: Lacanian suggestions for treating fuzzy contemporary clinical phenomena. *British Journal of Psychotherapy*, 32(1), 21-36.
- Fink, B. (1997). *The Lacanian subject: Between language and jouissance*. New Jersey: Princeton University Press.
- Fink, B. (1997). *A clinical introduction to Lacanian psychoanalysis: Theory and technique*. Cambridge: Harvard University Press.
- Futrell, J. L. (2014). Beyond symptom accumulation: A Lacanian clinical approach to obsession a case study and theoretical exposition [Unpublished doctoral dissertation]. Duquesne University.
- Gökdemir-Bulut, B. P. (2017). Lacanyen Bakış Açısından pervert yapı kavramı ve terapötik öneriler. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(1), 26-38.
- Grigg, R. (2009). *Lacan, language, and philosophy*. New York: SUNY Press.
- Gürsel, M. D. ve Gençöz, T. (2019). Psikoz. *Türkiye Klinikleri Psychology-Special Topics*, 4(3), 1-8.
- Hewitson, O. (2011). Lacan at the scene. *Psychoanalysis, Culture & Society*, 16, 109-111.
- Lacan, J. (1956-1957). The seminar of Jacques Lacan book IV: *Object relations*. (L. V. Roche, Trans). Unpublished.
- Lacan, J. (1958) On a question prior to any possible treatment of psychosis. In B. Fink (Trans.) *Ecrits* (pp. 445–88). New York: Norton.
- Lacan, J., & Gallagher, C. (1962). *The seminar of Jacques Lacan: Anxiety* (C. Gallagher, Trans.). London: Karnac Books.
- Lacan, J. (1993) The seminar 1955–1956: Book III. *The psychoses* J. Miller (Ed.), (R. Grigg, Trans.). New York: Norton.
- Lacan, J. (1949) The mirror stage as formative of the I function as revealed in psychoanalytic experience. In B. Fink (Trans.) *Ecrits* (pp. 75–81). New York: Norton.
- Lacan, J. (2005) *Le séminaire, Livre XXIII: Le sinthome* [The seminar of Jacques Lacan Book XXIII: The sinthome] (1975–76). J.A Miller (Ed.). Paris: Seuil.
- Lacan, J., Miller, J. A., & Grigg, R. (2007). The seminar of Jacques Lacan: Book 17, *The other side of psychoanalysis*. New York: W. W. Norton and Company.
- Leader, D., & Groves, J. (2013). *Introducing Lacan: A Graphic Guide*. North Road, London: Icon Books.

Recalcati, M. (2005). The empty subject: Untriggered psychoses in the new forms of the symptom (J. Jauregui, Trans.). *Lacanian Ink*, 26, 60-83.

Swales, S. (2010). Psychosis or neurosis? Lacanian diagnosis and its relevance for group psychotherapists. *Group*, 129-143.

Vanheule, S. (2011). *The subject of psychosis: A Lacanian perspective*. New York: Springer.

Verhaeghe, P. (1999) *Does the woman exist? From Freud's hysteric to Lacan's feminine*. New York: Other Press.

Psychosis in Lacanian Diagnosis: The Discussion of Untriggered Psychosis in a Clinical Case

Summary

In his third seminar, Lacan (1993) discusses the onset of a full-blown psychosis in reference to the relationship of the subject with others, however still regards the subject as psychotic even before the triggering of delusions or hallucinations. There are examples for the discussion of the term ‘untriggered psychosis’ in Lacanian writings, which support this framework (Recalcati, 2005). In this paper, the diagnostic implications and psychotherapy process of a case example is discussed in reference to this framework.

Lacan (1993) asks the question of what the subject is left with when the register of the father fails to function in psychosis. He proposes that in this case the paternal register becomes a reduced image. The subject is then only able to perceive himself on an imaginary plane and cannot transition into the symbolic plane due to the nihilation of the paternal register which is the signifier. Lacan (1993) puts special emphasis to the signifier, in other words the existence of the Other with a capital letter. He describes it as the necessary correlate of language and speech.

Clerambault (as cited in Lacan, 1993) listed language and enunciation disorders as examples for the elementary phenomena in psychosis. For instance, psychotic subjects tend to use neologisms, which Lacan defines as new words created or redefined words. Lacan (1993) proposes that the psychotic subject ‘speaks partly unknowingly’.

Lacan (1993) suggests that the psychotic subject adopts imaginary identifications, which provide the subject with an image in order to answer the question of “Who am I?”

Their relationship with their environment involves a certain type of imitativeness and mimicry. It is through this imitativeness and mimicry that they adapt to the environment.

A case example will be discussed in reference to untriggered psychosis. Mr. A is a 20-year-old man who contacted a psychotherapy clinic for individual psychotherapy and attended 14 sessions on a weekly basis. He applied for psychotherapy in order to receive help for his social phobia.

There is a number of examples that can be given for his pretend-like or imaginary identifications. He reported that he tried to imitate the personality traits of his girlfriend’s friends, behave the way they behaved, but that he was unable to be as close as the others with her. He wanted to create a routine where he could practice being a so-called ‘elite person’. He obtained ideas about how he can present himself from websites. One time he indicated that he learned how to perfectly brush his teeth from a website. He thinks that websites give him ideas

about the sociological requirements of a society and the necessary personality traits one needs to obtain in order to be beneficial to the society.

There are also peculiarities in the way he uses language. He seems to copy how others express themselves. He stated that he acquires specific sentence formations from others to change how others perceive his narrative. He reported not being able to understand jokes or implications in conversations.

In the therapy sessions, the therapist tried to refrain from making interpretations, with the idea that he may not have a symbolic locus for of interpretation. The therapist encouraged the meanings constructed by the him and did not question or interpret these meanings. The therapist refrained from asking questions about the reason behind his attempts to establish a personality via information he gathered from websites. The therapist asked him specific questions about the name of his only close friend in college, how Mr. A. played the guitar at the concert he attended, what encouraged him to choose to study natural sciences, how his academic functioning is, where he wants to work after he graduates and what the specific areas are in which he finds himself as more functioning in life. The answers to these questions may serve as an organizing structure in his daily life.

Although Mr. A does not report experiencing any delusions or hallucinations, he seems to display psychotic features such as the imaginary identifications and the unusual use of language. This clinical presentation of Mr. A may serve as a clinical example to revisit untriggered psychosis as a clinical diagnosis in Lacanian theory.

Kuramsal Derleme

Freud'dan Lacan'a KaygıEylül C. HEKİMOĞLU^{1*}, Münevver Zuhâl BİLİK²¹Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye²Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Isparta, Türkiye**Makale Bilgisi****Öz****Anahtar kelimeler:***kaygı,
anguaz,
Lacanyen
psikanaliz,
Freudyen
psikanaliz,
klinik yapılar*

Lacan'ın kaygı hakkındaki görüşleri Freud'un "Ketlemeler, Semptom ve Kaygı" adlı çalışması etrafında şekillenmektedir. Bu çalışma Lacan'ın Kaygı adını verdiği onuncu seminerine bağlı kalarak, Freud ve Lacan'ın kaygı hakkındaki görüşleri arasındaki ayrımlara ve ortak noktalara odaklanmıştır. Lacan, Freud'dan farklı olarak kaygının eksiğin eksik olmasıyla ilişkili olduğunu söylemektedir. Bu bağlamda bu çalışmada kaygı, öznenin oluşumunda arzu ve jouissance ilişkisi üzerinden açıklanmıştır. Freud'a göre kaygının sebebi kastre olma korkusu iken, Lacan'a göre kaygının sebebi kastre olamama korkusu, dolayısıyla da anne tarafından yutulma riskidir. Bu anlamda, kaygı Başka'nın arzusu ile doğrudan ilişkilidir. Özne, Başka'nın bakışında nasıl görüldüğünü bilmediği bir noktada, "Benden ne istiyor?" sorusunu sorduğu anda kaygılanmaktadır. Bu bağlamda, Lacan "Kaygının nesnesi yok değildir." diyerek kaygının nesnesinin küçük a nesnesi olduğunu ifade etmektedir. Bu çalışmada hem kaygının nesnesi hem de arzunun nesne nedeni olan küçük a nesnesinin doğası, kaygıyla olan ilişkisi üzerinden ele alınmıştır. Bununla birlikte, fobi, fetişizm, eyleme dökme ve eyleme geçme kavramları kaygı karşısında koruyucu mekanizmalar olmaları üzerinden ele alınmış; Lacanyen klinik yapılar olan nevrozda, perversiyonda ve psikozda kaygının nasıl deneyimlendiği ve bu yapıların kaygıyla başa çıkmak için kullandığı mekanizmalar vaka örnekleri üzerinden incelenmiştir.

Abstract**Keywords:***anxiety,
angoisse,
Lacanian
psychoanalysis,
Freudian
psychoanalysis,
clinical structures*

Lacan's views on anxiety are based on Freud's work titled 'Inhibitions, Symptom and Anxiety'. This article is based on Lacan's tenth seminar known as 'Anxiety'. It explores the commonalities and contrasts between Freud and Lacan's views on anxiety. Lacan diverges from Freud by arguing that anxiety is linked to the lack of lack. In this article, anxiety is explained through the relationship between desire and jouissance during subject formation process. Freud argues that the reason behind anxiety is the fear of castration. In contrast, Lacan argues that the reason behind anxiety is a fear that one is unable to be castrated, and the consequent risk of being devoured by the mother. Anxiety is directly linked to the Other's desire. The subject, when he is unaware of how he is being perceived by the Other's gaze, asks the question of 'What does Other want from me?', which triggers anxiety. Lacan, by claiming that 'Anxiety is not without an object', explains that the object of anxiety is object petit a. Object petit a consists of both the object of anxiety, and the object cause of desire. In this article, the relationship between object petit a and anxiety is explored. In addition, the protective nature of phobia, fetishism, acting out and passage to act are investigated which are thought to be protective mechanisms against anxiety. In that sense, the current article explores how anxiety is triggered within and across Lacan's three clinical structures (neurosis, psychosis and perversion). The protective mechanisms used by the structures to tackle anxiety have been analysed, drawing on clinical case studies.

*Sorumlu Yazar, ODTU, Beşeri Bilimler Binası, Psikoloji Bölümü, Çankaya, Ankara/TÜRKİYE, Tel: 0 (312) 2103182
e-posta: uzmpsk.eylulhekimoglu@gmail.com

DOI: 10.31682/ayna.761464

Gönderim Tarihi (Received): 30.06.2020; Kabul Tarihi (Accepted): 23.09.2020
2148-4376/ All rights reserved.

Giriş

Jacques Lacan daha önceki seminerlerinde de (1956-1957 tarihli altıncı, 1960-1961 tarihli sekizinci ve 1961-1962 tarihli dokuzuncu seminerleri) kaygıyı ele almış olmakla birlikte (Evans, 1996; Parker, 2011), 1962-1963 tarihli 10. seminerini kaygı üzerine temellendirmiş ve bu seminerine “*L’angoisse*” yani “*Anguaz*” adını vermiştir. Lacan, 10. semineri olan *Anguaz* seminerinin bel kemiğini Sigmund Freud’un “Ketlemeler, Semptom ve Kaygı” adlı çalışmasının oluşturduğunu söyleyerek, anguazı anlayabilmek için Freud’un söylediklerine geri dönmemiz gerektiğini vurgulamıştır (Lacan, 2014). Bu doğrultuda, bu çalışmada Freud’un kaygı teorilerinden başlanarak Lacan’ın kaygı hakkındaki görüşlerine odaklanılmaktadır.

Bu bağlamda, Freud ve Lacan’ın kaygı hakkındaki görüşlerine değinmeden önce, kaygıyı ifade ederken kullandıkları kelimelere odaklanmak gerektiği düşünülmüştür. Lacan’ın, 10. semineri için anksiyete anlamına gelen *L’anxiété* yerine *L’angoisse* başlığını seçmesi, geliştirdiği anguaz kavramını anlamak için oldukça önemlidir. Lacan’ın anguaz kelimesini seçmesinde, Freud’un Almanca “tipik olarak belirli bir kişi ya da duruma odaklanmadan, genel olarak hissedilen derin bir kaygı ve korku hali” (“*Angst*”, 2020) anlamına gelen *Angst* kelimesini kullanmasının etkili olduğu bilinmektedir (Castrillón ve Benvenuto, 2004). Bu haliyle, Freud’un *Angst* kavramının İngilizcedeki karşılığının, “gelecekte olabilecek olan bir şeye veya korku ve endişeye neden olabilecek bir şeye karşı gergin, rahatsız hissetmek” (“*Anxiety*”, 2020) anlamına gelen *Anxiety* olarak çevrilmiş olması düşündürücüdür. *Anxiety* anlamı itibariyle, belirli bir nesneye vurgu yaparken, *Angst*’da ise vurgu nesnenin belirli olmaması üzerinedir. Bu bağlamda, Freud’un *Angst* kavramının, İngilizce’de kullanımı için, İngilizce dilinde hali hazırda bulunan bir kelime olan *Angst*’ın kullanılması (Castrillón ve Benvenuto, 2014) veyahut çeviri hali tercih edilecekse de *Anxiety* yerine *Anguish* kelimesinin tercihinin kavramsal olarak daha yerinde olacağı düşünülmektedir. Fransızca karşılığı da *Angoisse* olan, *Anguish* kelimesi, *Anxiety*’den farklı olarak bedensel veya mental olarak hissedilen acı ve ıstırap anlamına gelmekte (“*Anguish*”, 2020), bu anlamıyla da ileride ele alınacağı üzere anguaz kavramının gerçek ile olan ilişkisine gönderme yapmaktadır (Evans, 1996). Kelimenin, Türkçe karşılığında da benzer problemler bulunmaktadır. *Angoisse* kelimesi, Türkçeye *Kaygı*¹ olarak çevrilmiştir. Türkçe’de de

¹ Eski Türkçedeki *kadgu* kelimesinden köken alan *Kaygı* kelimesi, Asya Türkçesinde *kad* kökünden dolayı “iç daralması ve sıkıntı” anlamına gelmektedir. Bu haliyle, Almanca *Angst* kelimesinin tam karşılığı olduğu düşünülse de (Ortaoğlu, 2017) *kaygı* kelimesi günümüz Türkçesinde “belirsizlik” ihtiva eden anlamından arınmış ve nesne odaklı bir hal almıştır (“*Kaygı*”, 2020). Bu anlamda, *kadgu* kökünden türeyen *kaygı* kelimesi yerine, *kadgu* ile aynı anlama gelen *sıkıntı* kelimesinin tercihinin daha doğru olacağı düşünülmüştür.

İngilizcedeki anlamına paralel bir şekilde, nesne odaklı anlamını ihtiva ederek, “gelecekte gerçekleşebilecek kötü bir olayın düşüncesi ile ortaya çıkan sebebi bilinmeyen bir duygu” olarak tanımlanmaktadır (“Kaygı”, 2020). Bununla birlikte, Türkiye’de Psikanaliz hakkında yazılan en eski metinlere bakıldığında, kelimenin Türkçeleştirilerek *anguaz* olarak kullanıldığı görülmekte (Adasal, 2011), ileri tarihli metinlerde ise bu kelimenin yerini “kavranması, kavramsallaştırılması oldukça zor, o ölçüde de dile gelmez bir yaşantı” (Kayaalp, 2004) anlamına gelen *Sıkıntı* kelimesinin aldığı görülmektedir. *Anguaz* ve *sıkıntı* kelimeleri, anlamları itibariyle Lacan’ın *angoisse* kavramı için en uygun karşılıklar olmasına rağmen, zaman içinde literatürde yerini kaygıya bırakmış oldukları görülmektedir. Bu nedenle, bu metinde de yaygın klinik psikoloji literatürü ile paralel gitmek adına kaygı kelimesi kullanılacaktır.

Freud’un kaygı hakkındaki görüşleri incelendiğinde, iki farklı kaygı teorisi ortaya attığı görülmektedir. Freud, 1884’ten 1925’e kadar sürdürdüğü ilk teorisinde kaygının bastırılan ve boşaltılamayan libidodan kaynaklı olduğunu söylemektedir. Libidonun² boşaltılmasını engelleyen birtakım olaylar, örnek vermek gerekirse cinsel ilişkinin yarıda kesilmesi gibi libidinal enerjinin boşalmasını tekrar tekrar önleyen durumlar, Freud’un o dönemki kaygı teorisine göre kaygı nevrozuna neden olabilmekte idi (Freud, 1962). Ancak Freud, yaklaşık 30 yıl sonra, yani 1925 tarihli “Ketlemeler, Semptom ve Kaygı” adlı çalışmasıyla birlikte, ilk teorisine ilgili düşüncelerinin artık geçerli olmadığını belirtmiş (Freud, 2016a), bastırmanın kaygıya yol açmasından ziyade kaygının bastırmaya yol açtığı şeklindeki ikinci kaygı teorisini ortaya koymuştur³ (Freud, 2019).

Freud ilk teorisinde, bastırma ile bütün duyguların da kaygıya dönüşebileceğini belirtirken (Freud, 2018), ikinci teorisinde ise kaygının başlangıçta tehlikeli bir duruma verilen bir tepki olduğunu söyleyerek, bu tarz durumların tekrarlandığı her noktada kaygının üretileceğini belirtmiştir (Freud, 2019). Bununla birlikte, Freud kaygıyı, fizyolojik sebeplerle ilişkili bir duygulanım olarak tanımlamaktadır (Hendrickx, 2017). Lacan, her ne kadar Freud’un kaygıyı fizyolojik sebeplerle ilişkilendirmesine katılmasa da kaygının bir duygulanım olduğunu kabul eder (Lacan, 2014). Lacan’a göre duygulanım, gösterenler zincirinde gösterene bağlı olarak yer değiştiren bir kavram olması nedeniyle, imgesel ve simgesel düzenin içerisinde yer almaktadır. Ancak bu durum, duygulanımı aldatıcı bir konuma sokar, çünkü duygulanım bir temsilden diğerine dönüşebilmektedir (Özcan, 2018). Lacan’a göre kaygı, tek gerçek

² Libido eksilip artabilen, bu anlamda da hareket edebilen bir enerji türüdür (Freud, 2018). Freud’a göre cinsel olmayan bir enerji biçiminin karşılığı olan libido, cinsel doğası ile öne çıkmaktadır (Evans, 1996).

³ Freud’un kaygı üzerine olan ikinci teorisi metin içerisinde “Ketlemeler, Semptom ve Kaygı” adlı çalışmasına paralel olarak ele alınacaktır.

duygulanım olmasıyla birlikte özneyi şüphenin ötesinde yanılmayacak tek duygulanımdır (Lacan, 2014). Kaygı bu yönüyle diğer duygulanımlardan ayrılır, çünkü kaygı anında çağrışım zinciri kopar ve gösterenler zincirinde, bir gösterenden diğerine geçiş olmaz (Özcan, 2018). Bu haliyle kaygı için sözün bittiği an denilebilir. Lacan'a göre kaygı gerçek düzlemdir ve gerçek; kaygının par excellence⁴ nesnesi⁵ konumunda bulunmaktadır. Lacan'ın gerçek hakkındaki tariflemesi düşünüldüğünde, gerçeğin simgeselleştirilemeyen, imgelele yer vermeyen yapısı (Evans, 1996) göz önünde bulundurulduğunda kaygının neden özneyi yanılmayacak⁶ tek duygulanım olduğu daha anlaşılır olacaktır.

Bununla birlikte, Freud'un 1919'da iki teorisi arasında kaleme aldığı "Das Unheimlich" adlı çalışmasında yaptığı tekinsiz tanımları Lacan'ın kaygı tanımına oldukça benzemektedir. Freud, Türkçesi *tekinsiz* anlamına gelen *unheimlich* kelimesinin anlamına vurgu yaparak, kelimenin hem "ev veya yuva gibi tanıdık yer" anlamına geldiğini hem de evin, "gizli saklı, içerisinde ne olduğu belli olmayan bir yer" anlamına gelen diğer anlamından bahsetmektedir. Bu anlamda *unheimlich* kavramı tehlike ihtiva eden iki anlamlı yapısı nedeniyle, bastırılanın geri dönüşü üzerinden açıklanmaktadır (Freud, 1996b). Dolayısıyla Freud'a göre kaygının çekirdeğini bu tekinsiz olan şey oluşturmakta ve bu yüzden, *tekinsiz* her türlü kavramsallaştırmanın karşısında yer almaktadır. Tıpkı Lacan'ın kaygıyı gerçek düzlemden konumlandığı gibi Freud'un da tekinsizi, simgeselleştirilemeyen ve imgesi olmayan, bir anlam boşluğu olarak konumlandığı söylenebilir (Özcan, 2018).

Freud, tekinsiz kavramı hakkındaki çalışmalarından sonra 1925 yılında "Ketleme, Semptom ve Kaygı" adlı çalışmasını yayınlarken ortaya koyduğu ikinci kaygı teorisinde, fobiyle kaygının yakından ilişkili olduğunu söyleyerek, bu bağlamda sık sık Küçük Hans vakasına değinmektedir (2019). Kaygının ketlemeler ve semptomlarla ilişkisini anlatan Freud'a göre, Hans'ın at korkusundan önce ortaya çıkan evden çıkamama durumu bir ketleme

⁴ Fransızca'da par excellence "mükemmel" anlamına gelmektedir. Lacan bu ifadeyi örnek verirken, verdiği örneğin konuyu temsil eden en iyi örnek olduğunu belirtmek için kullanmaktadır ("Par excellence", 2020).

⁵ Buradaki nesne kelimesi, kelime anlamının getirdiği somut bir nesne anlamından ziyade gerçek düzlemden bulunan, yani simgeselleştirilemeyen bir boşluğa karşılık gelmektedir (Evans, 1996). Bu haliyle, nesne kelimesi kaygının temsili en iyi gerçek üzerinden anlaşılabilirliğine işaret etmektedir.

⁶ Kaygı özneyi nasıl yanılmıyaz? Bu durumu daha iyi açıklamak için psikanalitik kuramdaki aktarım kavramı örnek olarak verilebilir. Gösterenler bağlamında değerlendirildiğinde, analizanın geçmiş yaşantısında önemli kişilerle olan ilişkisindeki çocuksu arzusunun yer değiştirerek analiste aktarılması durumu gösterenler zincirinde arzusunun bir gösterenden başka bir gösterene aktarılmasına benzetilebilir (Evans, 1996). Bu anlamda, hissedilen duygulanım analiste aktarılmakta ve analizan hissettiği bu duygulanımı geçmiş yaşantısında önemli rol oynayan birine hissettiğinden ziyade analiste hissettiğini düşünerek yanılmaktadır. Nitekim, kaygı diğer duygulanımlardan ayrılarak, gösterenler zincirinin kırılması ile bu yanılmayı engellemektedir. Böylece diğer duygulanımlarda, özne yoğun bir çağrışım zincirinin içinde kaybolarak asıl gösterenden uzaklaşırken, gerçek düzlemden bulunan kaygı ile birlikte çağrışım zinciri koparak, özneyi yanılmıyazdan uzaklaştırır.

örneğidir. Böylece özne kendini sınırlayarak kaygıdan uzaklaşmaya çalışır. Ketlemenin yetersiz kalmasıyla birlikte ortaya çıkan at korkusu ise semptom örneği⁷ ve aynı zamanda kaygıdan kaçınmanın bir yoludur (Freud, 2019). Freud’a göre Hans’ın kaygısının sebebi, kastrasyon tehdididir (Freud, 2010). Bu vaka ile birlikte Freud, ilk teorisinde söylediği, doyum nesnesine ulaşamayan libidonun bastırmaya neden olup kaygı yarattığı görüşünün aksine, kaygının gerçek veya imajiner bir tehlike karşısında egonun algıladığı tehlikeye karşı verilen bir sinyal olduğunu belirtir. Freud’a göre Hans’ın kastrasyon kaygısı, gerçek⁸ bir tehlike karşısında verilen tepkidir. Nitekim, Freud’a göre kaygı her ne kadar gerçekte bulunan bir tehlike ile ilişkili olsa da kaygı asıl olarak tehlike beklentisi ile alakalıdır (Freud, 2019). Bu tehlike beklentisinin varlığına, Hans’ın içinde olduğu durum örnek olarak verilebilir. Hans annesine olan cinsel arzularından dolayı, babasına karşı avantajlı konumda olmadığını ve bunun sonuçları olabileceğini sezmektedir. Üç buçuk yaşından itibaren herhangi bir suçluluk hissetmeden mastürbasyon yapmaya başlayan Hans’a annesi bunu yapmaya devam ederse pipisinin kesileceğini söylemiştir. Freud’a göre bu söylem, söylendiği anda olmasa bile daha sonra Hans’ta kaygı uyandırmayı başarmıştır (Freud, 2010). Bu anlamda, Freud’a göre, Hans’ta kaygıyı yaratan şeyin de bu beklenti olduğu söylenebilir. Beklentinin “belirsizlik” ve “objeden yoksunluk” gibi iki özelliğini vurgulayan Freud, bu noktada kaygı ile korku arasındaki ayrımı yaparak; kaygının bir nesnesinin olmadığını, nesnenin olduğu durumda ise mevzu bahis durumun korku olduğunu belirtir. Freud’a göre kaygının nesnesi olmadığı için, özneyi kaygılandıran şeyler de hayatın farklı dönemlerine göre değişmektedir. Yenidoğan bebeklerde kaygının içten ve dıştan gelen tüm uyarınları işleyememek üzerine olduğunu söyleyen Freud, bebeklikte kaygının bağımlı olunan kişilerin sevgisini kaybetmek üzerine olduğunu söyler. Ödipal dönemde ise kaygı, anneye olan cinsel arzularından ve babayla olan rekabetten kaynaklanır. Bu haliyle, kaygı egonun tehdit altında hissettiği durumlar karşısında ortaya çıkan bir savunma olarak, nevrozun temel bir olgusu haline gelmektedir. Bu anlamda, öznenin içinde bulunduğu dönemler değişse bile, yani kaygı belirleyiciler değişse bile, nevrotik özne sanki önceki tehlikeli durumlar mevcutmuş gibi davranmaya devam etmektedir. Freud,

⁷ Freud’a göre bu korku alelade bir korku değildir. Hans’ın at korkusunun semptom olmasının sebebi ata karşı duyulan bir korku olması değil, bu korkunun baba ve at arasında yer değiştirmeye maruz kalmasıdır. Hans’ın at korkusu, Ödipal çatışmayı çözmek ve babaya olan düşmanca dürtüleri bastırmak adına, baba korkusunun yerine at korkusunu geçirerek Hans’ın kaygıdan uzaklaşmak için bulduğu bir yol olmuştur (Freud, 2010).

⁸Lacan “gerçek” kavramını “Simgeselleştirmeye bütünüyle direnendir.” şeklinde tanımlamaktadır. Bununla birlikte, “gerçek” kavramını beden üzerinden (bedenin imgesel ve simgesel işlevlerine ek olarak) olgularla da ilişkilendirir. Bu kullanıma örnek vermek gerekirse, “gerçek” baba biyolojik babadır (Evans, 1996). Buna benzer bir şekilde ilgili cümlede Freud da kastrasyonu gerçek anlamı ile kullanmakta ve imgesel ve simgesel işlevlerinden bağımsız olarak, cinsel organın kesilmesine gönderme yapmaktadır.

bu duruma örnek olarak, yasak ilişki içinde bulunan bir adamın hadım edilme kaygısını vermektedir. Freud, bu kişinin, yasak ilişki içinde bulunan erkeklerin hadım edilmediğini öğrendikten sonra, hadım edilme kaygısının frengi korkusuna büründüğünden bahsetmektedir (Freud, 2019). Bu haliyle, Ödipal dönemdeki hadım edilme kaygısı, kendisini hala muhafaza etmekte ve farklı şekillere bürünmektedir.

Freud, “Ketlemeler, Semptom ve Kaygı” adlı çalışmasında nevrotik kaygı ve gerçekçi kaygı olarak iki farklı kaygı olduğundan bahsederek, gerçekçi kaygının bilinen bir tehlikeye karşı duyulan kaygı olduğunu belirtir. Nevrotik kaygı ise bilinmeyen bir tehlikeye karşıdır. Freud burada, tehlikenin bilinmez olması durumunun, kaygının temelde nesnesiz olmasıyla alakalı olmadığını söyleyerek, kaygının nesne kaybına yönelik bir tepki olduğunu ifade eder (Freud, 2019). Tehlikeyi bilinmez yapan şey, nesne kaybindan sonra yaşanacak olan durumdur. Bu yüzden, Freud’a göre fobi, kaygıyla baş etmek üzere ortaya çıkan bir yöntem, bir savunma mekanizmasıdır ve Hans’ta kaygı yaratan şey ise kastrasyon tehdididir (Freud, 2010; Freud, 2019). Bu tehdidin nesne kaybıyla olan ilişkisi açıktır: Gerçek penis kaybı ve anneye olan yakınlığın kaybı. Nitekim Lacan’ın Hans yorumlaması Freud’dan daha farklıdır. Lacan’a göre kaygı anne tarafından yutulma ihtimali ile oldukça ilişkilidir. Bu yüzden babanın müdahalesi, özneyi kaygıdan kurtaracak yegâne şeydir. Lacan’a göre Hans’ı kaygılandıran şey kastrasyon tehdidi değil, kastre edilememe tehdididir (Lacan, 2014). Hans’ın babası, anne ile çocuk arasına girme ve onları ayırma konusunda etkin olamamış ve Hans annesiyle tuvalete gitmeye, annesiyle birlikte uyumaya devam etmiştir (Freud, 2010). Babasal işlevin bu denli yetersiz oluşu Hans’ta kaygıya sebep olmuştur. Bu bağlamda Lacan, kaygıyı yaratan şeyin annenin bunaltıcı varlığı ve ondan ayrılmanın eksikliği olduğunu söyleyerek, 10. seminerinde kaygının, eksikliğin eksikliği (*lack of lack*) olduğunu söyler (Lacan, 2014). Bu bağlamda Küçük Hans’ın kaygısının, annesinin imgesel fallusu⁹ olmaya devam ettiği bir pozisyonda iken, mastürbasyon yapmaya başladığı süreçte ortaya çıkması tesadüfi bir durum değildir. Gerçekte, cinsel organının yetersizliği ile yüzleşen Hans, annesinin arzusu karşısında kaygılanmaya başlar ve şu soruyu sorar “*Che vuoi?*” yani Türkçesi ile “Benden ne istiyor?” (Lacan, 2014).

Bu meşhur soruyu Lacan 10. seminerinde bir fabl eşliğinde sormaktadır. Lacan, partnerlerini yemeleri ile bilinen dişi bir peygamber devesi karşısında olduğumuzu hayal etmemizi ister. Devasa bir peygamber devesinin önünde dururken, bizim de bir peygamber

⁹ Lacan, anneyi bir timsaha benzeterek, bebeğini ağzında tuttuğunu söyler. Bu anlamda, timsahın ağzını ne zaman kapatıp bebeği yutacağı belli değildir. Lacan’a göre annenin arzusunun belirsizliği de bu denli dayanılmazdır. Timsahın ağzından bebeği kurtaracak yegâne şey ise fallustur (Lacan, 2007). Freud, fallusu erkek cinsel organı ile tanımlarken, Lacan fallusu penisin imgesel ve simgesel işlevine gönderme yapmak amacıyla kullanır. Bu anlamda, imgesel fallus çocuğun algıladığı annenin arzusunun nesnesine tekabül etmektedir (Evans, 1996).

devesi maskesi taktığımızı hayal etmemizi isteyen Lacan, bu maskenin dışı bir peygamber devesine mi veyahut erkek bir peygamber devesine mi ait olduğunu bilmediğimizi söyler. Kaygı, tam da bu örnekte olduğu gibi, Başka'nın bakışında nasıl görüldüğümüzü bilmediğimiz bir noktada, “Benden ne istiyor?” sorusunu sorduğumuz anda ortaya çıkar. Kaygı anı, dışı peygamber devesinin bizimle ne yapmak istediğini bilmediğimiz o andır. Lacan'a göre “*Che vuoi?*” yani “Benden ne istiyor?” sorusu, sadece bizden istenen şey ile kısıtlı değildir; aynı zamanda “Başka, benden ne istiyor?” kısmını da içermektedir. Dolayısıyla, bu soru aynı zamanda öznenin Başka için nasıl bir konuma sahip olduğuyla ilgili merakı da göstermektedir (Lacan, 2014). Tüm bunlar kaygının, Başka'nın arzusuyla olan ilişkisini gösteren ipuçları olarak algılanabilir. Lacan'a göre “Başka için ne olduğumuzu bilmediğimizde, Başka'nın bizden ne istediğini bilmediğimizde” kaygılanmaktayız, dolayısıyla Lacan'a göre “Kaygı bir sinyalse, o zaman bu sinyal Başka'dan gelmiştir.” (Hendrickx, 2017). Bu anlamda, Lacan, kaygının ideal ego¹⁰ ile ilişkili olduğunu söyleyerek (Diatkine, 2006) kaygıyı öznenin aynadaki görüntüsüyle, yani Başka'ya nasıl görüldüğü ile ilgili bir durum olarak değerlendirir.

Bununla birlikte Lacan, kaygıyı Freud gibi, kastrasyon tehdidi ile ilişkilendirerek; kaygının özne oluşumunda, arzu oluşumundan önce gerçekleşen bir durum olduğunu belirtir. Özne konuşan bir varlık haline geldiğinde yani dile girdiğinde simgesel bir kastrasyona uğrar ve böylece anne ile sürdürdüğü simbiyotik¹¹ ilişkiden aldığı *jouissance*'tan¹² mahrum kalır. Lacan'a göre, özne bu *jouissance*'tan mahrum kalmasıyla birlikte onu erişilmez ve kaybolmuş bir şey olarak algılamaya başlar ve kaygı da bu *jouissance*'ı hedefleyen bir uyarım haline gelir (Salecl, 2013) (bkz. Tablo 1).

¹⁰ Lacan'ın ayna evresi olarak adlandırdığı, yaklaşık olarak 6-18 aya denk gelen bu evre öncesinde çocuk bedeni üzerinde tam bir kontrole sahip olmamakla birlikte, çeşitli uzuvlarıyla bir bütünü oluşturduğunu algılayamaz. Ayna evresi ile birlikte çocuk, parçalar halinde gördüğü bedenini aynada bir bütün olarak görmeye başlamaktadır. Aynadaki bu bütün görüntüyü, speküler imaj olarak adlandıran Lacan, çocuğun bu imajla özdeşim kurmasını Başka'nın bu imajı onaylaması ve adlandırması üzerinden açıklamaktadır. Aynadaki görüntüsü Başka tarafından onaylanan ve adlandırılan çocuk, çok geçmeden aynadaki görüntüsü ile kendisinin farklı olduğunu anlayacaktır. Bu bağlamda, Başka'nın gözüne nasıl görüldüğü ile ilgili bir durum olarak “ideal ego” oluşumu başlamaktadır (Evans, 1996).

¹¹ Biyolojideki ilk anlamı ile simbiyotik ilişki, iki canlının tek bir organizma gibi birbirleriyle yardımlaşarak bir arada yaşamaları anlamına gelmektedir (“Symbiotic”, 2020). Biyolojide doğrudan fizyolojik ihtiyaçlar üzerinden anlatılan simbiyotik ilişki, Lacanyen teori bağlamında bebeğin anne ile olan ilişkisinde hem duygusal hem de fizyolojik ihtiyaçlarının karşılandığı, özne ve Başka ayrımlarının bebek için henüz oluşmadığı, dolayısıyla da tek bir organizma gibi hareket edildiği, eksiğin olmadığı duruma oldukça benzemektedir. Bu benzerliği vurgulamak için Lacan'ın 1956-1957 tarihli Nesne İlişkileri seminerinde kullandığı gibi “simbiyotik” kelimesi (Lacan, 2020) tercih edilmiştir.

¹² Lacan'ın Gerçek düzlemde konumlandığı, beden üzerinden deneyimlenen ve bir yasaya ve dolayısıyla bir sınıra dâhil olmaması nedeniyle içinde acıyı da barındıran zevke karşılık gelen *jouissance* kavramı (Evans, 1996), Lacanyen psikanalizde kullanıldığı gibi bu makalede de çevrilmeden kullanılmıştır.

Tablo 1

Kaygının arzu ve jouissance arasındaki refüj konumu (Lacan, 2014)

A	S	Jouissance
a	A	Kaygı
S		Arzu

Tabloda görüleceği üzere Lacan, kaygıyı yapısal olarak *jouissance* ve arzu arasında olan bir konuma yerleştirmektedir (Lacan, 2014). Bu haliyle; *jouissance*, kaygı ve arzu kavramları üç farklı satırda konumlanmaktadır. Kaygının arzu ve *jouissance* ile olan ilişkisini daha iyi kavrayabilmek adına, bu üç satırın üç farklı evre olarak yorumlanabileceği düşünülmektedir. *Jouissance*'ın konumlandığı ilk satır, anne ile simbiyotik ilişkinin sürdürüldüğü zamana denk düşmektedir. Dolayısıyla, özne için Başka'nın eksikliği söz konusu değildir¹³. Bu anlamda, özne eksiksiz bir Başka ile karşı karşıya olmakla birlikte henüz kendi eksikliğinin de farkında değildir. Eksikğin olmadığı bu ilişkide bebek *jouissance*'ı ancak çeşitli dürtü nesnelere kullanarak (meme, dışkı, bakış ve ses) (Lacan, 2014) deneyimleyebilmektedir (Lacan, 1992). Ancak, hangi dürtüye ve dürtü nesnesine dikkat verileceği yine Başka'nın talebi¹⁴ ile olmaktadır (Lacan, 2013). Lacan'a göre her dürtü tekrarlı bir tatmin arayışına sahip olmasıyla birlikte, yıkıcı bir hale bürünmektedir. Bu yüzden, Lacan her dürtünün aslında ölüm dürtüsü olduğunu belirtmektedir (Lacan, 1992). Bu anlamda, tablodaki ilk satırın temsil ettiği bu ilk evrede, bebek baş edilmesi güç ve yıkıcı bir durum içerisindedir. Bu Lacan'a göre neden asıl kaygı veren şeyin, annenin yokluğundan ziyade, onun bunaltıcı varlığı olduğunu da açıklamaktadır (Lacan, 2014). Eksikğin olmadığı bu ilk evredeki ilişkide, özne içinde bulunduğu yoğun *jouissance* halinden ancak kaygılanarak kendini koruyabilecektir.

İçinde bulunduğu yoğun *jouissance* halinden uzaklaşmaya çalışan özne, Lacan'ın ikinci satıra konumlandığı kaygı durumuna geçmeye çalışacaktır. Tabloda görüleceği üzere

¹³ Fransızcadaki *Autre* kelimesi "Başka" anlamına gelmektedir, bu nedenle bu kelimenin baş harfinin büyük harfle yazılması "Büyük Başka" yı temsil etmektedir. *Subjet* ise Fransızcadaki "özne" anlamına gelmektedir. Bu yüzden Lacan, bölünmemiş özneyi ifade etmek için bu kelimenin baş harfini kullanmaktadır (Evans, 1996).

¹⁴ Bu duruma örnek olarak çocuğun oral dürtüden anal dürtüye geçişi verilebilir. Lacan bu geçişin olgunlaşma nedeniyle değil, Başka'nın talebi ile olduğunu belirtmektedir (2013).

Lacan, kaygıyı eksik olan Büyük Başka¹⁵ ile küçük a nesnesinin¹⁶ olduğu ikinci satıra konumlandırmaktadır (Lacan, 2014). Bu anlamda, kaygı Lacan'ın söylediği gibi öznenin, Başka'daki eksikle karşılaşp, onu anlamlandıramadığı zaman deneyimlenmektedir (Hendrickx, 2017). Anne ile çocuğun ilişkisi düşünüldüğünde; Başka'daki eksik, çocuğun algıladığı haliyle annenin eksikğine karşılık gelmektedir. Bu eksikle karşılaşma, çocuğu içinde bulunduğu *jouissance*'tan uzaklaştırmakta ve aynı zamanda kaygılandırmaktadır, çünkü çocuk, bu noktada “Başka, benden ne istiyor?” sorusu ile baş başa kalmaktadır. Çocuk, bu soruyu annenin imgesel fallusu ile özdeşerek (Fink, 2016) yanıtlamaya çalışır, ancak bu durum çocuğu Başka'nın arzusuyla yutulma riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır (Lacan, 2014). Bu yüzden çocuğu bu kaygıdan uzaklaştıran, arzuya yönlendiren şey ise annenin arzusunun, yani annenin eksikğinin Baba-nın-Adı (Name-of-the-Father) ile adlandırılması olacaktır (Fink, 2016). Annenin arzusunun Baba-nın-Adı göstereni ile adlandırılması sonucu, çocuk kastrasyona dâhil olarak ilk satırda gösterilen içinde bulunduğu *jouissance* halinden vazgeçer (Lacan, 2006). Böylece bu vazgeçiş sonucu, alınan *jouissance*'ın kesilmesiyle birlikte¹⁷ geriye küçük a nesnesi (*objet petit a*) kalır (Fink, 2016). Bu anlamda, nesne a'nın arzusunun teminatı olarak işlev gördüğü söylenebilir. Çünkü *jouissance*'ın kesilmesiyle oluşan boşluk, özneyi arzulanabilir hale getirecektir (Lacan, 2013). Böylelikle, arzusunun nedeni olan nesne (*objet cause of desire*) konumuna gelen nesne a, kaygıda olduğu gibi Başka ile ilişkili olarak, Başka'yı tanımaktan doğmaktadır (Nasio, 1994).

Bu aynı zamanda Lacan'ın, kaygının nesnesinin olup olmadığı sorusuna neden “Kaygının nesnesi yok değildir.”¹⁸ şeklinde cevap verdiğini de açıklamaktadır. Nitekim, tablo incelendiğinde de görüleceği üzere Lacan, kaygının olduğu ikinci satıra nesne a'yı konumlandırmıştır. Lacan 10. seminerinde nesne a'nın içinde nesne kelimesini buldurmasına rağmen bu kavramın somut ve ulaşılabilir bir nesneye gönderme yapmadığını özellikle vurgulamaktadır (Lacan, 2014). Bu anlamda, nesne a öznenin hayatı boyunca peşinde koştuğu, elde etmeyi arzuladığı bir nesne olmakla birlikte, doldurulması olanaksız bir boşluğu ifade etmektedir (Evans, 1996). Daha önce de belirtildiği gibi nesne a'nın işaret ettiği boşluk öznenin Başka ile olan ilişkisinden aldığı *jouissance*'ın babasal işlev tarafından kesilmesi sonucu oluşmaktadır (Fink, 2016). Bu kesikle ortaya çıkan nesne a bu anlamda öznenin Başka ile olan karşılaşmasında hayal edilemeyen, sembolize edilemeyen bir

¹⁵ Lacan'ın matem (matheme) kullanımında üstü çizili “A”, eksikğ olan Başka'yı ifade etmektedir (Evans, 2006). Başka'nın eksik ile karakterize olması aynı zamanda onun arzulanabilir olduğu anlamına gelmektedir (Hendrickx, 2017).

¹⁶ Bu tabloda küçük harfle yazılan a harfi, küçük a nesnesini ifade etmektedir (Lacan, 2014).

¹⁷ Bu aynı zamanda dile girilmesi anlamına da gelmektedir (Fink, 2016).

¹⁸ Lacan'ın “N'est pas sans objet.” şeklindeki söylemi İngilizceye “Anxiety is not without an object.” şeklinde çevrilmiştir (Lacan, 2014).

hatırlatıcı haline gelmektedir (Hendrickx, 2017). Bu nedenle, nesne a öznenin Başka ile sürdürdüğü, eksiğin olmadığı ilişkideki *jouissance*'ın bir kısmını dolaylı olarak içinde barındırmaktadır. Lacan, nesne a'nın aynı zamanda dürtünün nesnesi de olduğunu belirterek, dürtü ve nesne a ilişkisini açıklamaktadır. Dürtünün nesne a'nın etrafında döndüğünden bahseden Lacan, bu anlamda öznenin nesne a'nın peşinde koşmasının doğrusal olarak değil, dairesel olarak gerçekleştiğini ifade eder. Başka bir deyişle, özne nesne a'nın etrafında dönmektedir. Her ne kadar özne için, nesne a'ya ulaşmak mümkün olmasa da özne bu dürtü çemberi ile kısmi olarak kaybettiği *jouissance*'a ulaştığı illüzyonuna kapılabilir (Laurita, 2010). Bu durum özneyi daha önce de bahsedildiği gibi tekrarlı ve devamlı bir dürtü tatmini arayışına ve dolayısıyla da yıkıcılığa götürmektedir¹⁹. Bu anlamda, nesne a'nın karşılık geldiği boşluğun dolmasından çok boş kalması önemlidir, çünkü öznenin arzulamasını sağlayacak yegâne şey bu boşluğun oluşturacağı eksiktir (Lacan, 2013). Bu yüzden Lacan, tabloda görüleceği üzere arzuyu bölünmüş öznenin²⁰ olduğu üçüncü satıra konumlandırır (Lacan, 2014). Bu anlamda, arzu *jouissance*'a karşı bir savunma olduğu için arzu ve *jouissance* bir arada bulunamaz (Lacan, 2006). Kaygı ise, *jouissance* ve arzu arasında bir refüj mahiyetinde bulunmaktadır (Lacan, 2014; Salecl, 2013). Dolayısıyla, kaygı bir uyarı olarak varlığı ile öznenin nesne a'ya olan mesafelenmesini garanti altına almakta ve bu şekilde, özne arzulamaya devam edebilmektedir.

Lacan arzunun devamlılığı için fobiye ek olarak, fetiş, eyleme dökme (*acting out*) ve eyleme geçişin de (*passage to act*) kaygıyla başa çıkmakta kullanılan diğer savunma mekanizmaları olduğunu belirtir (Lacan, 2014). Yukarıda fobinin kaygıya karşı koruyucu işlevinden bahsedilmiştir. Buna benzer bir şekilde, fetişizm de özneyi kaygıya karşı koruyan bir başka yöntemdir (Hendrickx, 2017). Fetişizmde özne, annenin eksiğini adlandırmak için fetiş nesnesine ihtiyaç duyar. Annenin eksiğinin Baba-nın-Adı ile gösterilmesi hususunda, babasal metaforun yeterince güçlü olmadığı durumlarda fetişist özne annenin eksiğini inkâr (*disavowal*) ederek, kaygı ile baş başa kalacaktır (Fink, 2016). Bu inkâr durumunda, özne annenin eksiği ile başa çıkabilmek için araya fetiş nesnesi sokabilmekte ve fetiş nesnesi, annenin eksiğini gösteren bir işleve sahip olmaktadır (Hendrickx, 2017). Başka'nın eksiğini dolduran fetiş nesnesi, bu sayede özneyi Başka'nın imgesel fallusu olmaktan kurtaracak ve böylece özneyi kaygıdan koruyacaktır. Bu haliyle, fobi ve fetişizm farklı yöntemlerle de olsa

¹⁹ *Jouissance*'ın bu yıkıcılığı, bağımlılıklarda açıkça görülebilmektedir. Özne bağımlı olduğu nesne ile tam bir tatmin yani *jouissance* yaşadığı illüzyonunun içerisinde. Her ne kadar Lacan, dürtü tatminini başarısızlık olarak değerlendirse de bağımlı olan özne daha çok *jouissance* elde edebileceği aldatmacası ile her seferinde bağımlı olduğu nesnenin dozunu arttırmaya çalışmaktadır (Laurita, 2010). Bu durum nesne a'ya olan mesafelenmenin olmayışına ve bunun sonuçlarına örnek olarak verilebilir.

²⁰ Üstü çizili S, bölünmüş özneyi temsil etmektedir. Bölünmüş özne kastre olmuş, yasaya girmiş, nesne a'sı kesilmiş, eksik olan özneye işaret etmektedir. (Evans, 1996).

kaygıya karşı koruyucu bir işlev üstlenmektedirler. Fobi, yetersiz olan babasal işlevi güçlendirerek yutulmaya karşı bir koruma sağlarken, fetiş nesnesi ise annenin eksikliğini adlandırarak, özneyi Başka'nın eksikliğini doldurup yutulacağı bir pozisyondan korur.

Lacan'a göre diğer koruyucu mekanizmalar ise "kaygıya karşı son savunma hatları" olarak adlandırdığı eyleme dökme ve eyleme geçiştir (Lacan, 2014). Bu iki mekanizmanın da son savunma hattı olarak adlandırılmasının sebebi gerçek ile karşılaşma sonucu duyulan dehşetten kaçınmak için kullanılan yöntemler olmasıdır. Lacan eyleme dökme, öznenin Başka'ya olan mesajını sembolik düzende iletmediği ve Başka'nın kendisine sağır kaldığı durumlarda mesajını Başka'ya eylemleri yoluyla iletmesi olarak açıklar. Bu anlamda, eyleme dökme halinde özne sembolik düzende kalmaya devam etmektedir. Eyleme geçiş de ise sembolik bağların çözülmesiyle, saf bir nesne konumunu alan özne sahneden çıkmaktadır. Bu haliyle, eyleme dökmede sembolik düzlemde kalan öznenin aksine, eyleme geçişte özne Başka'dan uzağa, gerçek düzleme kaçmaktadır (Lacan, 2014; Evans, 1996). Bu bağlamda, eyleme dökme ve eyleme geçiş arasındaki fark Genç eşcinsel kız vakasında (Freud, 1920) açıkça görülebilir. Genç kız, ailesinin onaylamadığı, kötü bir üne sahip bir kadınla ilişki yaşamaktadır. Bu ilişki ödipal dramaya karşı bir tavır olarak düşünülebilir. Genç kız babasının kendisi yerine annesini tercih etmesinin ve ondan bir çocuk doğurmasının intikamını bir kadınla beraber almaktadır (Gallagher, 1996). Bununla birlikte, Genç kızın eşcinsel yönelimlerinin, erkek kardeşinin doğumundan sonra ortaya çıkması²¹, genç kızın babasına olan bastırılmış arzusuyla paralel olarak yorumlanmaktadır. Bu anlamda, babasının kendisi yerine annesinden bir çocuk yapmasının sonucu olarak, bir kadınla beraber olmaya başlayan genç kızın, bu ilişkiyi babasına duyurmak için şehrin en kalabalık ve bilindik caddesinde gezmesi eyleme dökme olarak yorumlanabilir. Mesajını kelimelerle ifade edemeyen genç kız, mesajını eyleme dökerek Başka'ya iletmeye çalışmıştır. Böylece, babasından çocuk yaparak fallusa sahip olma arzusunun yarattığı kaygıdan eyleme dökme yoluyla uzaklaşabilmiştir (Lacan, 2014). Bununla birlikte, sevgilisi olan kadınla caddede yürürken babasıyla karşılaşan genç kız, babasının kızgın bakışının ardından sevgilisinin kendisinden ayrılmak istemesi ile birlikte eyleme geçmiştir (Canbolat, Uçar, Aydoğ ve Gençöz, 2019). Sonrasında yaptığı intihar girişimi sahneden çıkış olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, babasına olan arzusuna tampon görevi gören sevgilisinin devreden çıkmasıyla genç kız, eksiklik eksik olduğu bir

²¹ Genç kızın, ilk erkek kardeşi o beş yaş civarındayken doğmuş ve o dönem dışı Oidipus kompleksinin üzerinden gelen genç kız, bu duruma kolaylıkla uyum sağlamıştır. Genç kız, 16 yaş civarındayken annesinin ikinci kez erkek çocuk sahibi olmasından sonra, genç kızın kadınlara olan ilgisi eşcinsel bir forma dönüşmüştür. Freud, bu durumu, kızın babasına karşı olan çocuk sahip olma konusundaki bilinçdışı Ödipal arzusunun harekete geçmesi olarak açıklamaktadır (Canbolat, Uçar, Aydoğ ve Gençöz, 2019).

durumla karşı karşıya kalmış ve nesne a ile bütünleşmiştir (Lacan, 2014). Nesne a konumunda bulunmasıyla, bir nevi yutulma riskiyle baş başa kalan bölünmüş özne, içinde bulunduğu kaygı durumundan ancak sahneden çıkarak uzaklaşmaya çalışır (Lacan 2014; Stevens, 2007).

Lacanyen Yapılarda Kaygı

Bebeğin, Başka ile eksiğin olmadığı bir şekilde sürdürdüğü simbiyotik ilişkiye ve bu ilişkiden aldığı *jouissance*'a yukarıda değinilmiştir. Bu *jouissance* seli, “Başka, benden ne istiyor?” sorusunun ortaya çıkması ile kaygılı bir hale dönüşmektedir (Lacan, 2014). Freud’a göre klinik yapılar öznenin kaybettiği *jouissance*'a verilen tepkiye²² göre şekillenirken, Lacan klinik yapıları babasal işlev üzerinden açıklamaktadır (Fink, 2016). Daha önce değinildiği üzere, çocuktaki kaygı hali annedeki eksiğin adlandırılması ile çözüme kavuşmakta ve bu haliyle, klinik yapıların kaygı ile ilişkileri de farklılaşmaktadır.

Lacanyen psikanalizde, klinik yapılar öznenin Başka ile ilişkilerine göre tanımlanmaktadır (Fink, 2013). Bu anlamda, üç klinik yapıdan bahsedilebilir: Nevroz, Perversiyon ve Psikoz. Nevrotik özne, yasaya dâhil olarak Başka ile ilişkilendirilmektedir. Bu anlamda, ilk kısımda bahsedilen kaygı ve özne ilişkisinin nevrotik öznenin kaygıyla olan ilişkisini anlattığı söylenebilir. Nevrotik özne, annenin eksiğinin Baba-nın-Adı ile adlandırılmasıyla birlikte eksiğini kabul etmiş ve bölünmüş özne haline gelmiştir (Fink, 2016). Bu haliyle nevrotik özne, eksiğini kabul ederek Başka tarafından sevilme, tanınma ve onaylanma için arzulamaya yönelik bir çaba içindedir (Lacan, 2014). Bu anlamda, Lacan'ın tablosunda nevrotik özneyi, üçüncü satırda bulunan arzu satırında konumlandırmak, kaygının klinik yapılarla olan ilişkisini anlamada yardımcı olacaktır. Perversiyonda ise, yasaya tâbi olmayan pervert özne yasayı çeşitli yollarla var etmeye çalışmaktadır. Lacan'a göre pervert öznenin yapısı, çocuğun imgesel fallus olduğu durumdaki, kaygı satırından çok da farklı görünmemektedir (Fink, 2016). Bu nedenle, pervert özne Lacan'ın tablosundaki ikinci satıra konumlanabilir. Psikotik özne için ise, Başka konumu bulunmamakta ve psikotik özne eksiksiz bir Başka ile simbiyotik bir ilişki hali içinde bulunmaktadır (Lacan, 2014). Bu yüzden psikotik özneyi Lacan'ın tablosundaki ilk satıra konumlandırmak yerinde olacaktır, zira bu aşamada özne bölünmemiş ve eksiğini kabul etmemiştir. Bu doğrultuda aşağıdaki bölümde, nevrotik, pervert ve psikotik öznenin kaygıyı nasıl deneyimledikleri ve kaygı karşısında aldıkları pozisyonlar, klinik yapılar ve onların alt türleri özelinde ele alınacaktır²³.

²² Freud, her ne kadar *jouissance* kavramını kullanmasa da metinde belirtilen *jouissance*'tan kasıt Freud'un deyişiyle zevk anlamına gelmektedir (Fink, 2016).

²³ İlgili bölümde klinik yapılar ve klinik yapıların alt türlerinin kaygıyı nasıl deneyimledikleri ve kaygı karşısında aldıkları pozisyonlar teorik olarak anlatılmış ve akabinde, teorik bilginin daha iyi anlaşılması

Nevroz

Arzuya giden yolda “Başka, benden ne istiyor?” sorusuna karşılık olarak annenin arzu nesnesinin yerini almaya çalışan çocuk, annenin eksikliğinin Baba-nın-Adı ile adlandırılmasıyla birlikte, aldığı *jouissance*’tan vazgeçerek yasaya girmiş ve simgesel düzene tâbi olmuştur (Fink, 2016). Yasaya dâhil olmasıyla birlikte, eksikliğini kabul eden nevrotik özne bu eksiklik yoluyla arzulanabilmektedir (Lacan, 2014). Bu haliyle, yasanın arzusunun garantörü olduğu ve arzusunun da aslında yasanın kendisi olduğu söylenebilir. Lacan, arzusunun *jouissance* karşısında bir savunma olduğunu belirtmektedir (Lacan, 2006). Bu bağlamda, arzusunun yasayla olan ilişkisi ele alındığında, yasanın kaygıya karşı koruyucu bir yönü olduğu açıktır. Nesne a peşinde koşan nevrotik özne, hiçbir zaman nesne a’ya ulaşamayacak olsa da nesne a ile bütün olma ihtimali nevrotik özne için yeterince kaygı vericidir (Lacan, 2014). Bu anlamda nevrotik öznenin fantazmı kaygı karşısında koruyucu bir işlev görmektedir. Özne, Başka ile olan ilişkisinde sahte bir nesne a yaratarak, Başka’daki eksiği tamamlamaya çalışmaktadır (Lacan, 2014). Bu şekilde, özne Başka’nın arzusunun nesnesi olmaktan kurtularak, kaygıdan da korunmaktadır (Hendrickx, 2017). Sonuç olarak kendi eksiği, arzusu yani nesne a’sı ile meşgul olduğu zamanlar kaygılanmaya başlayan nevrotik özneler için (Lacan, 2014), bu eksiklikle baş etme yöntemlerindeki farklılıklara göre, nevrozun türleri²⁴ olan obsesyon ve histeride kaygının ortaya çıkış yolu da farklılaşmaktadır (Atmaca, 2017).

Obsesif özne, eksikliğiyle başa çıkarken Başka ile olan ilişkisinden aldığı *jouissance*’tan vazgeçmesiyle ortaya çıkan nesne a’yı kendine dâhil ederek (Lacan, 2014) fantazmında Başka’nın rolünü etkisizleştirmeye çalışmaktadır (Fink, 2016). Bu etkisizleştirme çabasına rağmen, Başka’nın varlığı devam ettiği sürece obsesif özne arzuları konusunda ölü rolü yaparak, kendi arzuları ile var olmak yerine Başka’nın kurallarına tâbi olarak yaşayacaktır (Atmaca, 2017). Bu bağlamda, obsesif özne için en kaygı verici an, arzusunun Başka tarafından görüldüğü andır (Lacan, 2014). Babasını öldürüp annesiyle evlendiği gerçeğini öğrendiği zaman gözlerini çıkartan Oidipus gibi (Sophokles, 2011), Freud’un *tekinsizi* anlattığı Kum Adam hikâyesinde de gözleri çıkartma olgusu vardır (Hoffmann, 2008). Her iki hikâyeye de detaylandırıldığında, ödipal dönem sonrası bastırılmış olan babayı öldürme fantazisi ve onun cezası olarak gelecek olan kastrasyon tehdidi görülmektedir. Nitekim, her iki hikâyede de

amacıyla vaka örnekleri paylaşılmıştır. Ancak unutulmamalıdır ki her öznenin deneyimi kendisine has ve biriciktir.

²⁴ Nevrozun türlerinden biri olarak da kabul edilen fobi (Fink, 2016) Lacan tarafından bir klinik yapıdan ziyade bir kesişme noktası olarak değerlendirilmektedir. Lacan’a göre fobi, konumlanışı itibari ile nevroz ve perversiyonun arasında döner levha görevi görmektedir (Lacan, 1968-1969). Bu anlamda, fobi nevroz başlığında ele alınmayarak, kaygıya karşı savunma mekanizması olarak yukarı bölümlerde ele alınmıştır.

babayı öldürme fantazisi gerçekleşmiş ve bu kaygı ile başa çıkmak için kastrasyonun bir sembolü olan göz çıkarma olgusu vuku bulmuştur. Bu anlamda her ne kadar gözleri çıkartma olgusu Freud'a göre kastrasyon kaygısının bir sonucu olsa da (Freud, 1996b) Lacan'a göre bu durum, arzusunun artık imkânsız olmadığını gören, gerçekle karşı karşıya kalan obsesif öznenin kaygıdan kaçmasının bir yoludur (Lacan, 2014). Bu noktada obsesifin arzusunun imkânsız olduğu söylenebilir (Atmaca, 2017). Böylece obsesif özne, çeşitli stratejiler geliştirerek imkânsız olanı arzulayacak ve kaygıdan korunacaktır.

Bu anlamda Freud'un Rat Man yani Fare Adam vakası (1996a) obsesif öznenin arzusunu imkansızlaştırmak için geliştirdiği stratejilerine ve kaygıyı nasıl deneyimlediğine örnek olarak verilebilir. Fare Adam sipariş ettiği gözlüğün parasını ödemesi gereken kişiye ödeyemezse, babasına fare işkencesi²⁵ yapılacağına dair bir düşünceye kapılır. Ancak borcunu kolaylıkla ödeyebilecek olmasına rağmen, borcunu ödeyemeyeceğini düşünerek kaygılanır. Borcu ödeme-ödememe durumunun Fare Adam için kaygı verici olmasının sebebi, borcu ödememe durumunda yapılacak olan sıçan işkencesinin aslında babasına karşı hissettiği bastırılmış saldırganlık duygusu ile ilişkili olmasıdır (Freud, 1996a). Bununla birlikte, Fare Adam borcunu ödemeyerek, hem aile içinde borçlu olarak bilinen babasıyla özdeşim kurmakta ve bu özdeşim yoluyla her zaman hayalini kurduğu konuma gelmekte hem de borcu ödemediği için cezalandırılacak olan baba fantazisi ile arzusunu gerçekleştirmektedir. Ancak bu durum obsesif özne için oldukça kaygı vericidir, çünkü bu şekilde babasal işlev yerinden edilecek ve obsesif özne böylelikle yasa öncesi döneme, annenin imgesel fallusu olduğu döneme dönecektir. Dolayısıyla da bu konum, Lacan'ın tablosundaki ikinci satır olan, kaygı satırına denk düşmektedir. Bu yüzden, obsesif özne Fare Adam'ın geliştirdiği karmaşık ödeme stratejileri gibi arzusunu imkânsız hale getirecek stratejiler geliştirerek, kaygıyla başa çıkmaya çalışacaktır.

Histerik özne obsesif öznenin farklı olarak kendini Başka'nın eksikliği ile ilişkilendirerek var etmeye çalışmaktadır (Fink, 2016). Histerik öznenin fantazisi, Başka'nın nesne a'sı olarak Başka'nın arzu nesnesi olabilmektir. Dolayısıyla, histerik öznenin varlığı ve arzusunu devam ettirebilmesi ancak Başka'nın arzulamaya devam etmesi ile mümkündür. Bu yüzden, arzuya neden olan eksikğin devamlılığı Başka'nın arzulamaya devam edebilmesi için gerekli ve Başka ile ilişkisi bağlamında da histerik özne için elzemdir. Olası bir tatmin, arzusunun düşmesine neden olacaktır (Lacan, 2014). Daha önce de değinildiği üzere, eksikliğin eksikliği kaygı

²⁵ Fare Adam orduda çalışmaktadır ve vakaya da adını veren bu işkence türünü orduda çalışan başka bir teğmenden duymuştur. Söz konusu bu işkence kişinin anüs bölgesine bir mekanizmayla bir farenin kapatılıp, ısı verilmesiyle, ısıdan kaçmak isteyen farenin kişinin organlarına zarar vermesiyle yapılır (Freud, 1996a).

vericidir. Arzunun tıkanması anlamına da gelen bu kaygı verici durumla histerik özne tatmin olmamışlık hissiyle başa çıkmaktadır. Freud'un Rüyaların Yorumu adlı çalışmasında bahsettiği "Kasabın Karısı'nın Rüyası" adlı vaka çalışması örneğinde de görüleceği üzere histerik özne Başka'yı eksik bırakarak arzuyu devam ettirme çabasıdır (Freud, 2016b). Rüyasında, ziyafetlerden hoşlanan kocasını memnun etmek için bir yemek vermeyi planlayan kasabın karısı evde tütsülenmiş somon balığı dışında bir şey kalmadığını, dahası bütün dükkânların da kapalı olduğunu görür. Böylece, bu rüyasında kasabın karısı hem kocasının arzusunu eksik bırakmış hem de yemeğe davet edeceği zayıf arkadaşının şişmanlamasına engel olarak²⁶ kocasının arzu nesnesi konumunda kalmaya devam etmiştir. Benzer bir şekilde, kasabın karısının kocasına sürekli canının havyar çektiğini söylemesi ve bunun sonucunda da kocası havyar almak istediğinde kocasına bir şekilde engel olması da arzuyu eksik bırakma çabasına örnek olarak verilebilir. Kocasına söylenerek kocasında bir arzu oluşturan kasabın karısı, kocasının kendisine havyar almasını engelleyerek, kocasının arzusunun tatminine izin vermemekte, böylece kendi arzusunu devam ettirebilmektedir (Lacan, 1957–1958). Burada havyarın sahte nesne a konumuna oturtularak, öznenin fantazmında Başka'nın arzusu için sürekliliği sağladığı söylenebilir (Lacan, 2014). Bu anlamda histerik özne, Başka'yı eksik bırakarak, Başka'nın arzusunu dolayısıyla da kendi arzusunu devam ettirmeye çalışmaktadır, çünkü histerik özne için arzunun tatmini kaygı vericidir. Havyar alamayan koca, karısının arzusunu tatmin edemediği için sürekli karısının arzusuyla meşgul olacak ve böylece Kasabın karısı kocasının arzu nesnesi konumunu sürdürecektir. Bu yüzden histerik özne, arzunun tatminini engelleyen çeşitli stratejiler geliştirerek kaygıdan korunmaktadır.

Sonuç olarak, histerik veya obsesif fark etmeksizin, nesne a peşinde koşan nevrotik özne hiçbir zaman nesne a'ya ulaşamayacak olsa da nesne a ile bütünleşme ihtimali yeterince kaygı vericidir. Bu yüzden, fantazmında sahte bir nesne a yaratarak bu ihtimalden korunur (Hendrickx, 2017). Kendi eksikliği ile yani nesne a'sı ile meşgul olduğu zaman kaygılanmaya başlayan nevrotik öznelerden, histerik özne Başka'nın arzusunu eksik bırakarak kaygı ile başa çıkarken; obsesif özne ise arzusunu imkânsız hale getirecek stratejiler geliştirerek kaygıyla başa çıkmaktadır.

²⁶ Kasabın karısı, kocasının şişman kadınlardan hoşlandığını söylemesine rağmen oldukça zayıf olan bir kadın arkadaşını kıskanmaktadır. Bununla birlikte, bu zayıf kadın arkadaş rüyanın görüldüğü zamandan kısa bir süre önce, kasabın karısına kendilerini yemeğe davet etmesiyle ilgili istekte bulunmuştur (Freud, 2016b).

Perversiyon

Pervert özne de nevrotik özne gibi temelde Başka'nın eksikliğini tamamlama fantezisine sahip olmasına rağmen, bu eksiklikle olan ilişkileri bakımından nevrotik özne oldukça farklı şekillerde konumlanmaktadır. Yukarıdaki bölümde anlatıldığı üzere, yasaya tâbi olan nevrotik özne için eksikliğin doldurulması, arzulamanın ve arzuyu sürdürmenin önünde bir engeldir. Nevrotik özne bu eksikliğini ancak sahte nesne a'lar yoluyla doldurmaya çalışmaktadır. Pervert özne ise bu sahte nesnelere yerine kendini nesne a konumunda tutarak Başka'nın eksikliğini tamamlamayı amaçlamaktadır (Hendrickx, 2017). Nitekim, nesne a konumunda bulunmak özne için oldukça kaygı vericidir. Bu nedenle, nevrotik öznenin sahte nesne a üzerinden eksikliğini doldurmaya çalışmasının, nevrotik özneyi kaygıdan nasıl koruduğu oldukça açıkken, pervertin nesne a konumunda bulunarak, kaygıdan nasıl korunduğu oldukça karmaşıktır.

Babasal işlevin yetersizliği nedeniyle, pervert özne yasa dâhilinde arzulamamaktadır. Başka'nın eksikliğindeki nesne a konumuna oturan pervert özne, bu ilişkiden aldığı jouissance'tan vazgeçmeyi reddeder (Fink, 2016). Bu yüzden nevrotikler, her ne kadar pervert öznenin çeşitli zevkler deneyimlediğini hayal etse de Lacan'ın tablosunda ikinci satıra denk gelecek şekilde konumlanan pervert öznenin deneyimlediği şeyin kaygı olması kaçınılmazdır. (Fink, 2013). Baba-nın-Adı ile Başka'nın eksikliğini adlandırılması, Başka'nın eksikliğinin yani arzusunun ne olduğu yönündeki soruya cevap oluşturmaktadır. Böylelikle, babasal işlev Başka'nın eksikliğini kapatacak ve böylece nevrotik özne nesne a konumundan korunacaktır. Fakat perversiyonda babasal işlev yeterli olmadığı için pervert özne nesne a konumunda bulunarak kaygıyı deneyimlemektedir. Bu nedenle pervert öznenin kaygıyla başa çıkarken kullandığı temel mekanizma, Baba-nın-Adı ile adlandırılmayan Başka'daki eksikliğin yarattığı boşluğu başka şekillerde doldurmaya çalışmaktadır. Bu amaçla pervert özne, nesne a konumunu alarak Başka'nın eksikliğini tıkamaktadır (Hendrickx, 2017). Böylelikle Başka'nın eksikliğini tıkadığını düşünen pervert özne, "Başka, benden ne istiyor?" sorusunun yarattığı kaygıdan korunmaktadır.

Eksikliğini tıkama mekanizması fetişist öznedeki oldukça açık bir şekilde görülmektedir. Fetişist özne Başka'daki eksikliğini fetiş nesnesi ile tıkayarak geçici de olsa kaygıdan korunmayı başarmaktadır (Lacan, 2020). Buna ek olarak, nasıl ki fobide Hans'ın kaygısını hafifleten şey, at korkusu ile babasal işlevin güçlendirilmesiyle (Lacan, 2016), pervert özne de bu savunmaya benzer bir şekilde, nesne a konumunda bulunarak kaygısını hafifletmek amacıyla yasayı çağırılmaktadır (Fink, 2016). Bunu ise ancak Başka'yı kaygılandırarak yapabilir (Lacan, 2014).

Nitekim, bu yasayı var etme çabası perversiyonun türleri²⁷ olan mazoşizm ve sadizmde farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Pervert öznenin nihai amacı Başka'daki eksiği doldurmak olduğu için, mazoşist özne de bunu Başka için nesne a konumunu alarak yapmaktadır. Bedeni ile nesne a konumunda bulunan mazoşist özne, bu konumuyla Başka'yı kaygılandırmaktadır (Hendrickx, 2017; Lacan, 2014). Bu şekilde Başka'ya yasayı söyletmeye çalışan mazoşist (Fink, 2016) için acı birincil amaç değildir (Lacan, 2014). Acı birincil amaç olmamakla birlikte, mazoşist özne için zevk vericidir, çünkü mazoşistin deneyimlediği acı yasanın kanıtıdır. Mazoşist bu konumu ile hem Başka'nın deneyimlediği kaygı sonucu kendisine sınır getirmesini sağlarken hem de Başka'nın eksiğini inkâr ederek kaygıdan korunmaya çalışmaktadır (Hendrickx, 2017). Fakat mazoşistin kendisine sınır getirilmesiyle ilgili çabası, hiçbir zaman babasal işlevin yerini tutamayacağı için sadece kısmi ve geçici bir rahatlama sağlayacaktır. Bu yetersizliğin farkında olan mazoşist özne, hayatı boyunca farklı zaman, mekân ve kişilerle aynı sahneyi oynayarak, yasayı çağırarak, kendisine sınır koyulmasını sağlamaya çalışır (Fink, 2016). Kastrasyonun ikamesi olarak işlev gören bu sınırlar, mazoşist için kaygıyı hafifleten çözümlerdir (Lacan, 2014).

Mazoşist özneye örnek olarak, mazoşist kavramının adını da aldığı Leopold von Sacher-Masoch'un *Venus in Furs* romanındaki Severin karakteri verilebilir (Sacher-Masoch, 2017). Romanda, kadınlar tarafından eziyet görmekten zevk alan bir karakter olan Severin'in, çocukluğunda maruz kaldığı ilksel sahne²⁸ anlatılmaktadır. Severin, gizlice dolaba saklanarak yakın ilişkide olduğu teyzesinin sevgiliyle olan cinsel birlikteliğine şahit olur. Teyzesinin bu ilişkisi, kocası tarafından fark edildiğinde Severin'in teyzesi erotik bir şekilde kocasının poposunu kırbaçlamaya, kocasına hakaretler etmeye başlar. Bu esnada dolapta saklanmaya devam eden Severin'i fark eden teyzesi, Severin'i de yatırarak poposuna vurmaya başlar. Daha sonraki hayatında da kadınların kendisine vurmasından cinsel bir zevk alan Severin'in mazoşist konumu değerlendirildiğinde, Severin'in ilişkilerinde nesne a konumunda bulunduğu düşünülmüştür. Hendrickx (2017), mazoşist öznenin nesne a konumu için seçtiği nesnelere "bayağı" nesnelere (*common objects*) olduğunu belirtmektedir. Lacan bu nesnelere "atık, çöp, arta kalan" anlamlarına işaret ederken, bu bayağılık piyasada alınıp satılan nesnelere zaman içerisinde değerini kaybetmesi ve artık alım satımının yapılmaması anlamına karşılık gelmektedir. Bu değer kaybı aynı zamanda, ilgili nesnenin simgesel tarafını

²⁷ Perversiyonun bir diğer türü olan fetişizm yukarıda ele alındığı için bu bölümde ele alınmayacaktır.

²⁸ İlksel sahne çocuğun ebeveynlerinin cinsel birlikteliğine şahit olduğu sahneye karşılık gelmektedir (Haute ve Geyskens, 2012). Nevrotik öznenin sadomazoşistik fantazisi ilksel sahnedeki Başka'nın *jouissance*'ından geriye kalandır (Nasio, 2004). Bu anlamda, ilksel sahne nevrotik özne için fantazi halinde iken, Severin'in bu sahneye şahit olmasına ek olarak, teyzesinin bu şahitliğe gösterdiği tepki ile Severin'in sahneye dâhil olması Severin'in yapısını irdeleyebilmek açısından önemlidir.

kaybedişine de denk düşmektedir. Bu nedenle, nesne a olmak isteyen mazoşist özne için bu nesnelere *par excellence* nesnelere (Lacan, 2020). Böylelikle, *jouissance*'a atılan kesik sonucu ortaya çıkan nesne a'nın simgeselleştirilemeyen ve ulaşılamayan yapısı gereği gerçek düzlemde konumlanışına ancak bu şekilde simgesel anlamını kaybeden nesnelere ulaşabilmektedir (Hendrickx, 2017). Bu bağlamda, Severin de birlikte olduğu kadın için kırbaçlanan bir köpek ve bir köle pozisyonunda olarak nesne a olmaya çalışmaktadır. Bu nesne a konumu ile Severin'in yasayı çağırdığı düşünülmektedir. Bu anlamda, Severin'in görmemesi gereken ilksel sahneye maruz kalması nedeniyle teyzesinde kaygı uyandırması, kendisinde acıya ve zevke neden olmuştur. İlksel sahneye maruz kalması sonucunda, kendisine orada sınırın konulmaması ile birlikte, Severin hayatı boyunca aynı sahneyi canlandırmaya çalışarak ilksel sahnedeki aldığı *jouissance*'ı kısıtlamaya ve kaygısını azaltmak için, mazoşist bir konumda bulunarak yasayı çağırmaya çalışmaktadır.

Bununla birlikte, sadizm ve mazoşizm birbirinin zıttı olarak düşünülse de Lacan sadizm ve mazoşizmin birbirlerinin ters çevrilmiş halleri olmadığını özellikle belirtir (Lacan, 2014). Sadist özne de mazoşist özne gibi Başka'nın eksikliğini tamamlama çabasıdadır. Ancak sadist öznenin bu uğraşı mazoşist özneye oranla daha karmaşıktır. Sadist özne, öncelikle Başka'daki nesne a konumunu düşürmek için kendisinin kurbanı karşısında Başka konumunda olduğu bir sahneyi sergiler (Fink, 2016). Böylece, Başka konumunda olan sadist özne nesne a konumunu düşürebilecek ve oluşturduğu boşluğu nesne a konumuna gelerek tekrar doldurabilecektir. Kurban rolünde olan kişinin nesne a ile karşılaşması sonucu ortaya çıkaracağı kaygı, sadist öznenin yasayı telaffuz etmesi için yeterlidir. Bu noktada yasanın telaffuzu nesne a'nın gizlenmiş bir hali olarak sadist öznenin konumuna işaret etmektedir. Tıpkı mazoşist öznedeki olduğu gibi yasanın çağrılmasıyla sadist öznenin kaygısı hafifleyecektir. Bu anlamda, Başka'daki eksikliğini doldurmak amacıyla mazoşistten farklı olarak sadist özne kurbanının bedenini kullanmaktadır (Hendrickx, 2017).

Sadist özneye örnek olarak, 2006-2013 yılları arasında gösterimde olan televizyon dizisi karakteri Dexter verilebilir (Cerone, 2006-2013). Dexter, henüz 2 yaşındayken annesinin uyuşturucu satıcıları tarafından bir konteynırda testere ile parçalara ayrılmasına maruz kalmıştır. Daha sonra evlatlık edinilen Dexter'ın, zaman geçtikçe hayvanları parçalayarak öldürdüğü ve bunlardan zevk aldığı polis olan babası tarafından fark edilmiştir. Dexter büyürken, babası Dexter'ın sadistik eylemlerini gerçekleştirebilmesi için birtakım kurallar belirler. Dexter'ın babasının hem polis olarak bu tarz kurallar belirlemesi hem de Dexter için baba konumunda bulunup yasayı korumak yerine oğlunun sadistik eylemlerini desteklemesi pervert yapının "-mış gibi" yapmasına karşılık gelmektedir. Bu anlamda, babası ile kurduğu bu ilişkinin Dexter'ın pervert yapılanmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Dexter dizide bir şekilde adaletin elinden kaçmış suçluları gizlice öldüren bir polis olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum Dexter'ın da babası gibi yasa ile ikircikli bir ilişkisi olduğunu düşündürmektedir. Dexter, babasının öğrettiği kurallar çerçevesinde kurbanlarını yakalamakta ve kurbanlarını nesne a'sı koparılmış bir özne gibi parçalara ayırırken onlara işledikleri suçları hatırlatarak, cezalandırmaktadır. Bu şekilde Dexter, Başka konumunda bulunarak -yine Dexter'ın polis olması da bu yasa koyucu rolünü üstlenmesi ile ilişkilidir- kurbanlarını kaygılandırmaktadır. Bu anlamda, sadist öznenin kurbanının bedenini kullanması bağlamında Dexter kurbanlarının bedenlerinden parçalar ayırarak ortaya yerini doldurabileceği nesne a'lar çıkarmaktadır. Kurbanlarının suçlarını söyleyerek yasayı telaffuz eden Dexter böylelikle nesne a konumuna geçmektedir. Dexter bu anlamda hayatı boyunca aynı sahneyi canlandıran sadist bir konumda, kurbanının nesne a'sı ile kurduğu özdeşimle yasayı telaffuz ederek kaygısını hafifletmeye çalışmaktadır.

Sonuç olarak, perversiyonda özne, kaygısını hafifletmek için nesne a konumunda bulunarak Başka'nın eksikliğini tamamlamaya çalışmaktadır. Mazoşist özne bunu kendisini nesne a konumuna koyup Başka'yı kaygılandırarak yaparken, sadist özne kendisini kurbanı için Başka konumuna koyarak kurbanını kaygılandırır ve kurbanın bedeninden arka kalan nesne a konumuna geçerek, nesne a konumunu almaktadır.

Psikoz

Bölünmemiş özne konumunda bulunmasıyla, Lacan'ın tablosunda ilk satıra konumlandırabileceğimiz psikotik özne Başka'nın eksikliği ile karşılaşmamış olduğu için psikotik öznenin kaygıyla olan ilişkisi nevrotik ve pervert özneye göre daha farklı olmaktadır. Lacan 1945 yılı öncesi çalışmalarında kaygıyı parçalanma tehdidi ile ilişkilendirmektedir (Evans, 1996). Ayna evresi öncesi bedenini parçalar halinde algılayan çocuk, ayna evresinde aynada gördüğü speküler imaj sayesinde bedeni ile ilgili bir bütünlük algısına sahip olur (Gürsel ve Gençöz, 2019). Nitekim, psikozda speküler imaj sayesinde kurulan bütünlük algısı gerçekleşmez. Bu nedenle psikotik özne, ayna evresi öncesinde deneyimlediği parçalanma tehdidinden kurtulamaz. Bu parçalanma tehdidi hadım edilme, uzuv kaybı, kemiklerin yerinden oynaması, iç organların çıkarılması, bedenin patlaması şeklinde ortaya çıkabilir (Evans, 1996). Dolayısıyla psikotik özne, kaygıyı parçalanma tehdidi aracılığıyla bedeni üzerinden deneyimlemektedir.

Psikotik öznenin kaygıyı nasıl deneyimlediğine örnek olarak, Freud'un paranoya olgusu olarak adlandırdığı Schreber vakası (2015) verilebilir. Verhaege, psikotik atak

öncesinde bile psikotik öznelere hipokondri²⁹ gibi bedensel semptomlar deneyimlediklerini belirtir (2008). Bu anlamda, terfi aldıktan sonra deneyimlediği psikotik atak öncesinde de Schreber'in hipokondri ile ilişkili bedensel semptomlar deneyimlediği bilinmektedir (2015). Bu aşamada, hipokondri, kaygının kaynağını yani bedeni işaret etmektedir (Verhaege, 2008). Psikotik özne, bedeninden gelen parçalanma tehdidi karşısında dile dökemediği, simgesele aktaramadığı, bir göstereni olmayan tekinsizlikle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum Lacan'ın ayna evresinde karşılaşılan speküler imajın verdiği rahatlığa ek olarak gelen anlık yabancılaşma ve tekinsizlikle paralel olarak düşünülebilir (Evans, 1996).

Schreber'in yaşadığı hipokondrinin detayları bilinmemekle beraber Schreber "ikinci akıl hastalığım" olarak ifade ettiği psikotik atak öncesi sürecini 1903 yılında yazdığı "Akıl Hastalığının Hatıratı" kitabında açıkça belirtilmiştir. Schreber akıl hastalığını aldığı terfi sonucu gelen "aşırı iş yükü" ile açıklarken (Schreber 2015), Lacan burada asıl önemli noktanın bu terfi ile Schreber'in Başka konumunu alması olduğunu belirtir. Bu anlamda, Schreber için terfi öncesi Başka konumu imgesel olarak var olurken, onun için en üst düzey mahkeme başkanı (tüm hakimlerin başkanı olduğu bir konum) olması bu imgesel Başka konumunu düşürmüştür. Schreber'in delüzyonlarının başlangıcı olan bu durum kaygı vericidir. Lacan'a göre babasal işlev psikotik özne için dayanılmazdır, çünkü psikotik yapıda Baba'nın-Adı hesaptan düşmüş (foreclosure) ve bu nedenle psikotik özne kastrasyondan geçmemiş ve simgesel düzene tâbi olmamıştır. Melman, kastrasyonun simgesel göstereninin eksiklik olduğunu ifade ederken psikotik bir özne olan Schreber'in konumunu eksikliğin eksikliği olarak adlandırmıştır (Melman, 2009). Bu durum Schreber'in artık referans alabileceği bir otoritenin olmaması, dolayısıyla da kendisinin bu konuma gelmesi olarak açıklanabilir. Schreber bu kaygıyı öncelikle uykusuzluk atakları ve kendini asma teşebbüsü şeklinde deneyimlerken, daha sonra bu durum ruhani varlıklar tarafından öldürüleceği ve bu şekilde kendi varlığının/bedeninin yok olacağı kaygısıyla iç içe geçmiş bir hale gelmiştir.

Schreber kaygısını bedeni üzerinden deneyimlerken bu süreç, bedende ve dilde parçalanma ile devam etmektedir (Verhaeghe, 2008). Hipokondri ve parçalanma kaygısıyla birlikte psikotik özne, Lacan'ın tablosunda *jouissance* kısmına denk düşer. *Jouissance* arttıkça, bu *jouissance* delüzyonel bir biçimde deneyimlenir (Verhaeghe, 2008). Lacan, bu durumu 1974-1975 yılları arasında verdiği 22. semineri olan RSI'da, bedenin fallik

²⁹Günümüzde kişinin sağlığı ile ilgili aşırı ve kronik kaygı şeklinde tanımlanan hipokondriden, Freud ilk olarak 1893'te anksiyete nevrozlarının tipik belirtisi olarak bahsetmiştir. Bu anlamda, hipokondrinin bedene ilişkin kaygı olduğunu söylenebilir. Freud'a göre hipokondride beden konuşmaya başlayarak simgeselleştirme özelliğini kaybeder. Bu haliyle, bedendeki organlar öznenin yabancılaşmış, özne tarafından yok edilmeye çalışılabilir (Gökalp, 2018).

*jouissance*³⁰ ile başa çıkarken kaygıyı bedende ortaya çıkarması şeklinde açıklamaktadır (Evans, 1996). Psikotik özne için bu delüzyonlar yaşadığı parçalanma kaygısı ile ilişkili olarak Başka'nın kendi hayatına ve bedenine karşı müdahalelerde bulunacağı şeklinde ortaya çıkmaktadır (Verhaeghe, 2008). Schreber'in hatıratında bahsettiği ilk önce işkence, cezalandırma sonra mucize şeklinde ortaya çıkan bedensel delüzyonları bu duruma örnek gösterilebilir. Vücuduna sınırların nüfuz ettiğinden bahseden Schreber, perseküte olduğu psikiyatristi Dr. Flechsig'in bedenini istismar edeceğinden şikâyet ederken daha sonrasında bu Tanrı'nın kendi bedeninde değişiklikler yaparak kadına dönüştüreceği fikrine dönüşmüştür. Kadına dönüşme delüzyonuna ek olarak, ezilen kaburga kemikleri, midenin olmaması, karın çürümesi gibi bedensel parçalanmalar da bu delüzyonlara eşlik etmektedir (Schreber, 2015). Bu anlamda, Schreber'in delüzyonlarındaki kadına dönüşme ve bedensel parçalanma olgularında Dr. Flechsig ve Tanrı gibi Başka konumlarının müdahaleleri açıkça gözlemlenmektedir.

Sonuç olarak, eksiksiz Başka ile olan ilişkisinde *jouissance* içerisinde olan psikotik özne kaygıyı, parçalanma tehdidi ve imgesel Başka'nın düşüşüyle bedeni üzerinden deneyimlemektedir.

Analizde Kaygı

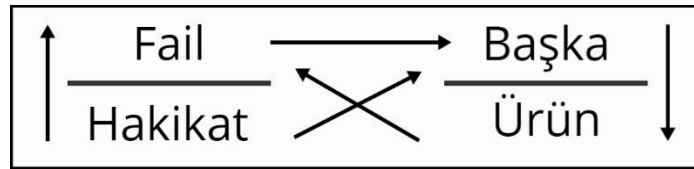
Lacanyen yapıların kaygı ile ilişkilenmeleri ve kaygıyla nasıl başa çıktıkları klinik pratiğin önemli bir kısmını oluştururken kaygının analizdeki yeri ise madalyonun öbür yüzünü oluşturmaktadır. Bu amaçla analizde kaygı, analiz ortamındaki çerçeve ve analistin konumu üzerinden ele alınacaktır.

Kaygının babasal işlev ile olan ilişkisi ele alındığında, babanın yasasının tanınması ile birlikte çocuktaki kaygının azaldığına yukarıdaki bölümlerde değinmiştik. Böylece yasaya dâhil olarak, eksiği kabul eden özne arzulanabilir hale gelmektedir. Bu bağlamda, analiz ortamındaki çerçevenin de babasal işlev ile benzer bir fonksiyona sahip olduğunu söylenebilir (Köşkdere, 2018). Bu anlamda çerçeve, analizde varlığını yasa olarak sürdürürken, kaygıya karşı da özneyi koruyucu bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle, analistin çerçeveyi belirlemek, korumak ve sürdürmek için yaptığı müdahaleler ve kesmeler analizini *jouissance*'tan koruyacak yöntemlerdir (Ünsal, 2018). Lacan, "Arzu, yasadır." diyerek, arzunun ancak yasa dâhilinde olabileceğini belirtmektedir (Lacan, 1992). Bu anlamda Lacan'ın Kaygı seminerinde

³⁰ Lacan'a göre *jouissance* temelde falliktir. *Jouissance*'ın fallik oluşu Başka ile ilişkili olmadığı anlamına gelmektedir (Evans, 1996). Bu anlamda, Lacan'ın fallik *jouissance*'ı kaygının bedende kendini göstermesi ile ilişkilendirmesi Başka'nın arzusu ile ilişkilenmemiş olan psikotik öznenin kaygısını bedeninde deneyimlemesiyle paraleldir.

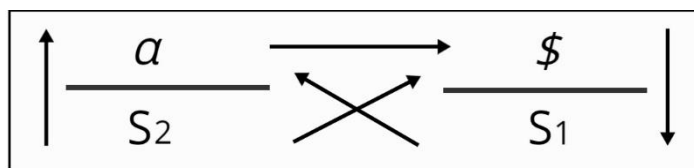
yer verdiği ilgili tablodan hatırlanacağı üzere, *jouissance* ve arzu bir arada bulunamaz (Lacan, 2014). Bu yüzden analizdeki çerçeve analizi *jouissance*'a karşı koruyarak, aynı zamanda bölünmüş öznenin arzusunu çalışabilmesine olanak tanımaktadır. Bu haliyle, yapılan müdahalelerle analiz sürecinde analitik çerçeve bozulmadığı takdirde kaygının varlığını hiç hissettirmedeği düşünülebilir (Ünsal, 2018). Ancak, bu doğru değildir. Lacan, bu konuda analistin analizinde belirli bir kaygı oluşturabilmesi gerektiğini özellikle belirtmektedir. Böylelikle, arzuya giden yolda refüj mahiyetinde olan kaygı, öznenin arzusunu çalışabilmesi için önemli bir role sahip olmaya devam etmektedir (Lacan, 2014). Nitekim bu doğrultuda, analistin konumu da oldukça önemli bir yere sahiptir.

Bu noktada, analistin konumunu anlayabilmek için Lacan'ın dört büyük söyleminden biri olan analistin söylemini anlamak gerekmektedir. Lacan söylemleri dört temel pozisyonla açıklamaktadır. Analistin söylemine değinmeden önce; *hakikat*, *fail*, *başka* ve *ürün* olarak adlandırılan dört kavramı ve söylem değişse de sırası değişmeyen a, S₁, S₂, S olarak adlandırılan matemleri anlamak oldukça önemlidir (Gençöz, 2019) (bkz. Şekil 1).

Şekil 1. Söylem pozisyonları

Bu bağlamda kendini söylem içerisinde açık bir şekilde belli etmeyen *hakikat* bilinçdışıdır ve bu nedenle tamamen ulaşılması ve bilinmesi imkânsızdır. Bununla birlikte, söylemin motor gücünü oluşturan hakikat, *faili* harekete geçirmekte ve fail söylem içerisinde *başkaya* konuşmaktadır. Bu söylemin sonucunda ise ortaya *ürün* çıkmaktadır. Nitekim, bu ürün hiçbir zaman söylemin motor gücünü oluşturan hakikate denk olamayacağı için faile geri dönerek söylemin devamlılığını sağlamaktadır. Lacan'ın hakikat, fail, başka ve ürün olarak adlandırdığı bu dört kavramın pozisyonlarının değişmesiyle dört temel söylem oluşmaktadır. Analistin söylemi de bu dört temel söylemden birini oluşturmaktadır (Gençöz, 2019) (bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Analistin söylemi

Bu anlamda, analistin söyleminde analist fail olarak nesne a konumundayken, söylemin motor gücünü analistin bilgisi (S₂) oluşturmaktadır. Fail olarak nesne a konumunda olan analist ise bölünmüş özneye (S) konuşmaktadır, yani analist analizanın eksikliğine, dolayısıyla da arzusuna konuşmaktadır. Bu söylemde ürün olarak ise ortaya temel gösterenler (S₁) çıkmakta ve nesne a konumunda olması nedeniyle analist, arzusunun nedeni rolüne bürünmektedir (Gençöz, 2019). Laurent (2003), analistin nesne a konumu için egosunu yok ederek, cansız bir manken görevini gördüğünü ifade etmiş ve bölünmüş öznenin öznelliğini ve arzularını ancak bu şekilde açılan bir alanda çalışabileceğini belirtmiştir. Bu haliyle, analistin konumu her ne kadar “yokmuş gibi” davranılan bir konum olarak düşünülse de analistin nesne a konumu oldukça aktif bir konumdur. Yine de cansız manken tabiri, analistin nesne a konumunun gereği oldukça uygundur. Böylelikle analist, manken gibi cansızken, gerçek düzlemde bedeninin varlığını hissettirmeye devam edebilecektir. Lacan’a göre nesne a, simgesel düzleme indirgenemeyecek bir yapıya sahiptir ve daha önce de değinildiği gibi, dürtülerle oldukça ilişkilidir. Bu bağlamda nesne a, oral, anal, skopik ve ses olmak üzere çeşitli dürtü nesnelere karşılık gelmektedir. Bunun bir sonucu olarak, analist, nesne a konumunu seanslarda bakışla, sessizlikle, boşluklarla ve yorumlarla alabilmektedir (Dulsster ve Vanheule, 2019). Bu konumun yarattığı eksiklik yoluyla “Başka, benden ne istiyor?” sorusu ile baş başa kalan bölünmüş özne, bu boşluğu kendi arzusu ile uğraşarak doldurmaya çalışır. Bu anlamda, analiz esnasında oluşan sessizliğe analizanların “Şimdi ne söylemem gerekiyor?” şeklinde verdikleri yanıt ve akabindeki söylemleri bu duruma örnek olarak verilebilir. Nitekim, nesne a konumunun belirsizliği analizanı kaygılandırırken, analizanın arzusuna ulaşma yolunda önemli bir etkidir (Lacan, 2014). Bu arzu, analistin söyleminin ürün kısmında arzusunun gösterenleri olarak kendine yer bulmakta ve analizanın dilinde kendini göstermektedir (Gençöz, 2019).

Sonuç olarak, kaygının *jouissance* ve arzuyla olan ilişkisi analiz ortamında da kendisini göstermektedir. Analizdeki çerçevenin varlığı analizanı kaygıya karşı koruyup, bölünmüş özneyi *jouissance*’tan uzaklaştırırken; analistin nesne a konumunu almasıyla kaygılanan bölünmüş özne, arzusunu çalışabileceği bir ortama sahip olmaktadır. Bu anlamda, analizdeki kaygı arzu ve *jouissance* arasında refüj görevi görmeye devam etmekte ve özneyi *jouissance*’tan korurken, arzusuna yaklaştırmaktadır.

Sonuç

Lacan’ın kaygı hakkındaki görüşleri Freud’un “Ketlemeler, Semptom ve Kaygı” adlı çalışmasından köken almaktadır. Lacan, uzun yıllar boyunca verdiği seminerlerinde çeşitli

zamanlarda kaygı konusunu ele almıştır. 1962-1963 tarihli 10. seminerini ise doğrudan kaygı kavramı üzerinde temellendirmiştir (Lacan, 2014). Bu çalışmada da Lacan'ın "Kaygı" adlı 10. seminerini temel alarak, Freud'un ve Lacan'ın kaygı hakkındaki görüşlerine odaklanılmış ve klinik yapıların ve alt türlerinin kaygı ile ilişkilenmeleri ve kaygı ile baş etme mekanizmaları ele alınmıştır.

Öncelikle, Freud ve Lacan için kaygı bir duygulanımdır ve duygulanım; gösterenler zincirine bağlı olması nedeniyle imgesel ve simgesel düzenin içerisindedir. Bu haliyle, duygulanım aldatıcıdır. Fakat kaygı tek gerçek duygulanım olması sebebiyle özneyi yanıltmayarak, diğer duygulanımlardan ayrılmaktadır. Bunun sebebi, kaygı anında çağrışım zincirinin kopması ve bir gösterenden bir gösterene geçiş olmamasıdır. Bu yüzden Lacan'a göre, kaygı gerçek düzlemedir (Lacan, 2014). Bu bağlamda, Freud'un *tekinsiz* tanımı da Lacan'ın kaygı tariflemesine oldukça benzemektedir. Tıpkı Lacan'ın kaygıyı gerçek düzlemde konumlandığı gibi Freud da tekinsizi, gerçek düzlemin tanımına benzer bir şekilde simgeselleştirilemeyen ve imgesi olmayan bir anlam boşluğu olarak konumlandırır (Freud, 1996b).

Nitekim, Freud kaygının sebebini gerçek anlamda bir kastrasyon korkusu ile açıklarken, Lacan kaygının sebebini tam aksine kastre olamama korkusu olduğunu söyler. Lacan'a göre kaygı, anne tarafından yutulma riski ile oldukça ilişkilidir. Bu bağlamda fobi, babasal işlevin yetersizliği sonucu ortaya çıkmaktadır. Babanın, anne ile çocuk arasındaki sınırsız ilişkiye müdahale edememesi ve bu anlamda, babanın ayırıcı fonksiyonunun yetersizliği kaygıya neden olmakta ve özne, bu kaygıyla başa çıkabilmek için fobi geliştirmektedir. Annenin eksiğinin Baba'nın-Adı ile adlandırılmaması sonucu, Başka'nın arzusunu bilemeyen ve annenin imgesel fallusu olmaya devam eden çocuk için bu durum kaygı vericidir. Dolayısıyla kaygı Başka'nın arzusu ile doğrudan ilişkilidir. Özne, Başka ile olan ilişkisinde "Benden ne istiyor" sorusunu sorduğu anda kaygılanmaktadır (Lacan, 2014).

Bununla birlikte, Lacan'a göre kaygı, eksiğin eksik olmasıyla ilişkilidir. Eksik olmadığı kaygı verici bu durum Lacan'ın Kaygı seminerinde ele aldığı tablonun birinci satırına benzetilebilir. Bu haliyle, Başka ile olan bu ilişki katlanılması imkânsız olan, keşiğin olmadığı bir *jouissance* hali olarak açıklanabilir. Lacan'a göre *jouissance* kesildiği zaman ortaya çıkan nesne a ile birlikte, eksiğinin farkına varan özne arzulanabilir hale gelecektir. Bu anlamda Lacan "Kaygının nesnesi yok değildir." diyerek, kaygının nesnenin, nesne a olduğunu belirtir. Nesne a, öznenin hayatı boyunca peşinden koştuğu ancak kesik nedeniyle, doldurması imkânsız bir boşluğu ifade etmektedir (Lacan, 2014). Dolayısıyla, nesne a hem kaygının nesnesi hem de arzunun nedeni olan nesne olması sebebiyle *jouissance*'a karşı bir savunmadır.

Freud ve Lacan tarafından “kaygıya karşı bir savunma mekanizması” olarak değerlendirilen fobi gibi fetişizm, eyleme dökme ve eyleme geçme kavramları da kaygı karşısında koruyucu mekanizmalar olarak tanımlanabilir. Örneğin, fetişist özne, annenin eksiğinin Baba-nın-Adı ile adlandırılmaması sonucu karşı karşıya kaldığı kaygıdan ancak annenin eksiğini adlandıracak bir fetiş nesnesiyle uzaklaşabilir. Bu anlamda fobi ile benzer bir mekanizmaya sahip oldukları söylenebilir. Öznenin mesajını sembolik düzlemde iletemeyip, mesajını eylemleri yoluyla Başka’ya iletmesi durumu olan eyleme dökmede ise özne kaygıdan, eyleme dökme yolu ile uzaklaşabilmektedir. Sahneden çıkış olarak tanımlanabilen eyleme geçiş de ise özne, nesne a konumunu almanın uyandırdığı kaygıdan ancak Başka’dan uzağa, yani gerçek düzleme geçerek uzaklaşmaktadır (Lacan, 2014; Evans, 1996).

Koruyucu mekanizmalara ek olarak, Lacanyen klinik yapılar olan nevroz, perversiyon ve psikozda kaygının nasıl ortaya çıktığı, yapıların alt türlerinin kaygıyla başa çıkmak için kullandığı mekanizmalar vaka örnekleri üzerinden incelenmiştir. Bu anlamda klinik yapıların alt türlerinin, kaygıyla başa çıkmak için kullandığı yöntemlerdeki farklılıklar ve nesne a ile olan ilişkileri önemlidir. Bu bağlamda, hayatı boyunca nesne a peşinde koşan nevrotik özne için nesne a ile bütünleşme ihtimali oldukça kaygı verici olmakla birlikte, nevroz türleri olan histerik ve obsesif öznenin bu kaygı karşısındaki konumlanmaları da farklılaşmaktadır. Histerik özne, kendi eksiği dolayısıyla da nesne a’sı ile meşgul olduğu zaman kaygılanmaya başlarken; kaygı ile Başka’nın arzusunu eksik bırakarak baş etmektedir. Obsesif özne ise, arzusunun Başka tarafından görülmesi karşısında kaygılanarak, arzusunu imkânsız hale getirecek stratejiler yoluyla kaygıyla başa çıkmaktadır. Perversiyonda ise durum nevrotik öznedeki olduğundan daha farklıdır. Başka’daki eksiği nesne a konumunu alarak doldurmaya çalışan pervert özne, yasayı tanımamanın yarattığı kaygıdan ancak yasayı çağırarak uzaklaşabilir. Bu anlamda, mazoşist ve sadist öznenin nesne a konumunu alarak, yasayı çağırma yöntemleri de birbirlerinden farklıdır. Mazoşist özne kendi bedeni ile bu nesne a konumunu alırken, sadist özne ilk olarak Başka konumunda bulunarak kurbanının nesne a’sını ortaya çıkarmakta ve sonrasında kurbanının nesne a’sı ile özdeşim kurarak nesne a konumuna geçmektedir (Lacan, 2014; Hendrickx, 2017). Psikotik özne ise, eksiğin olmadığı bir yapılanmaya sahip olduğu için kaygıyı nevrotik ve psikotik öznenin farklı olarak bedeninde parçalanma tehdidi ile deneyimlemektedir (Evans, 1996). Bu anlamda tüm yapılar, kaygı ile ilişkilendirilmeleri bağlamında vaka örnekleri ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Son olarak, analizdeki çerçevenin yasayla, dolayısıyla da arzuyla olan ilişkisi düşünüldüğünde kaygıya karşı koruyucu bir rolü olduğu düşünülmektedir. Çerçeve aracılığı ile kaygıya karşı korunarak (Ünsal, 2018), *jouissance*’tan da uzaklaşan özne, arzusunu çalışabilmek için yine de kaygıya ihtiyaç duymaktadır (Lacan, 2014). Bu anlamda, analistin

analizanda kaygı uyandırabilmesi gerekmektedir ve bu ancak analistin nesne a konumunu alabilmesiyle olur (Dulsster ve Vanheule, 2019). Analistin nesne a konumunu almasıyla özne, karşılaştığı eksikle “Benden ne istiyor?” sorusunu soracak ve bu boşluk öznenin arzusunu çalışabilmesi adına özneye gerekli alanı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Adasal, R. (2011). Psikanalizin Mahiyeti-2. İçinde Ç. Taştan (Ed.). *Türkiye’de Psikanaliz Hakkında En Eski Metinler-II 1929-1960* (ss. 147-152). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Angst. (2020). Lexico Dictionary içinde, Erişim adresi: <https://www.lexico.com/en/definition/angst>
- Anguish. (2020). Cambridge Dictionary içinde, Erişim adresi: <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/anguish?q=ANGU%C4%B0SH>
- Anxiety. (2020). Cambridge Dictionary içinde, Erişim adresi: <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/anxiety>
- Atmaca, S. (2017). Lacan’ın özne kurulum yaklaşımına göre obsesyon nevrozu. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(1), 14–25. doi: 10.31682/ayna.470723
- Brody, J. (Yapımcı), & Taylor-Johnson, S. (Yönetmen). (2015). *Fifty Shades of Grey* [Universal Pictures & Focus Features]. United States: Universal.
- Canbolat, F., Uçar, S., Aydoğ, S., & Gençöz, F. (2019). İntihara ilişkin psikanalitik kuramlar: Lacan. H. Devrimci Güven ve M. Sercan (Ed.). *İntiharı Anlama ve Müdahale: Temel Kitap* içinde (s. 73-84). Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği.
- Castrillón, F., ve Benvenuto, S. (2004). Translating angst: Inhibitions and symptoms in Anglo-American Psychoanalysis. *European Journal of Psychoanalysis*. Erişim adresi: <https://www.journal-psychoanalysis.eu/translating-angst-inhibitions-and-symptoms-in-anglo-american-psychoanalysis/>
- Cerone, D. (Yapımcı). (2006-2013). *Dexter*. [TV dizisi]. Miami, Florida: Showtime Networks.
- Diatkine, G. (2006). A review of Lacan’s seminar on anxiety. *International Journal of Psycho-Analysis*, 87(4), 1049-1058.
- Dulsster, D., & Vanheule, S. (2019). On Lacan and supervision: A matter of super-audition. *British Journal of Psychotherapy*, 35, 54-70.
- Evans, D. (1996). *An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis*. London: Routledge.
- Fink, B. (2013). *Against understanding, volume 2: Cases and commentary in a Lacanian key*. London: Routledge.
- Fink, B. (2016). *Lacancı psikanalize bir giriş: Klinik ve kuram* (Ö. Öğütçen, Çev.). İstanbul: Encore Yayınları. (1997).
- Freud, S. (1999). The psychogenesis of a case of homosexuality in a woman. In R.C. Lesser & E. Schoenberg (Eds). *That obscure subject of desire: Freud's female homosexual revisited* (pp. 13–33). London: Routledge. (1920).
- Freud, S. (1962). On the grounds for detaching a particular syndrome from neurasthenia under the description anxiety neurosis. In *The Standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, Volume III* (pp. 87-117). (J. Strachery, Trans.). London: Hogarth Press. (1895).
- Freud, S. (1996a). *Olgu öyküleri-II* (A. Eğrilmez, Çev). İstanbul: Payel Yayınevi (1990).

- Freud, S. (1996b). The uncanny. In *The Standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud, Volume XVII* (pp. 217-256). (A. Strachery, Trans.). London: Vintage. (1919).
- Freud, S. (2010). *Çocukta fobinin analizi: Küçük Hans vakası* (D. Muradoğlu, Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (1909).
- Freud, S. (2015). *Narsizm üzerine ve Schreber vakası* (B. Büyükkal ve S. M. Tura, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (1914).
- Freud, S. (2016a). *Psikanalize yeni giriş dersleri* (S. Budak, Çev.). İstanbul: Öteki Yayınları. (1933).
- Freud, S. (2016b). *Rüyaların yorumu* (D. Muradoğlu, Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (1900).
- Freud, S. (2018). *Psikanalize giriş dersleri* (S. Budak, Çev.). İstanbul: Öteki Yayınları. (1916-1917).
- Freud, S. (2019). *Tutukluk, semptom ve kaygı* (C. Öner, Çev.). İstanbul: Oda Yayınları. (1926).
- Gallagher, C. (1996). High anxiety: A theoretical and clinical challenge to psychoanalysis. *The Letter: Irish Journal for Lacanian Psychoanalysis*, 6(1), 1-23.
- Gençöz, T. (2019). Lacan'ın dört temel söylemi. *Ankara: Türkiye Klinikleri*, 1, 53-58.
- Gökalp, P. (2018). Beden ve kaygı: Psikosomatik ve hipokondriye bakış. *Psikanaliz Yazıları*, 37(2), 29-36.
- Gürsel, M. D., & Gençöz, T. (2019). Psychosis. *Ankara: Türkiye Klinikleri*, 1, 1-8.
- Haute, P. V., ve Geyskens, T. (2012). *A Non-oedipal Psychoanalysis? A Clinical Anthropology of Hysteria in the Works of Freud and Lacan* (J. Kok, Çev.). Leuven, Belçika: Leuven University Press.
- Hendrickx, D. (2017). *Freud and Lacan on fetishism and masochism/sadism as paradigms of perversion*. [Unpublished doctoral dissertation]. Ghent University, Netherlands. Erişim adresi: <https://biblio.ugent.be/publication/8532234/file/8532235.pdf>
- Hoffman, E. T. A. (2008). *Kum adam* (İ. Kantemir, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. (1816).
- Kayaalp, L. (2004). Sıkıntı. *Psikanaliz Yazıları*, 9(2), 87-94.
- Kaygı. (2020). Türk Dil Kurumu: Güncel Türkçe Sözlük içinde, Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/?kelime=kaygi>
- Köşkdere, A. A. (2018). Kaygı yaratan ve kaygı gideren baba. *Psikanaliz Yazıları*, 37(2), 13-28.
- Lacan, J. (1957–1958). *The seminar of Jacques Lacan. Book V: The formations of the unconscious* (C. Gallagher, Trans.). [Unpublished]. Erişim adresi: https://www.valas.fr/IMG/pdf/THE-SEMINAR-OF-JACQUES-LACAN-V_formation_de_l_in.pdf
- Lacan, J. (1968-1969). *The seminar of Jacques Lacan Book XVI: From an Other to the Other* (C. Gallagher, Trans.). [Unpublished]. Erişim adresi: <http://www.lacanineireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/Book-16-from-an-Other-to-the-other.pdf>
- Lacan, J. (1992). *The seminar of Jacques Lacan. Book VIII: The ethics of psychoanalysis* (D. Porter, Trans.). New York, NY: W. W. Norton & Company, Inc. (1959-1960).

- Lacan, J. (1997). *The seminar of Jacques Lacan. Book III: The Psychoses* (R. Grigg, Trans.). New York, NY: W. W. Norton & Company. (1955-1956).
- Lacan, J. (2006). *Ecrits: The first complete edition in English* (B. Fink, Trans.). New York, NY: W. W. Norton & Company. (1966).
- Lacan, J. (2007). *The seminar of Jacques Lacan. Book: XVII The Other Side of Psychoanalysis* (R. Grigg, Çev.) New York, NY: W.W. Norton & Company Inc. (1969-1970).
- Lacan, J. (2013). *Psikanalizin dört temel kavramı seminer 11. kitap* (N. Erdem, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (1964).
- Lacan, J. (2014). *The seminar of Jacques Lacan. Book X: Anxiety* (A. R. Price, Çev.). Cambridge, UK: Polity Press. (1962-1963).
- Lacan, J. (2020). *The object relation: The seminar of Jacques Lacan. Book IV* (A. Price, Trans.). Cambridge, UK: Polity Press.
- Laurent, E. (2003). On the right use of supervision (H. Chamberlain, Trans.). *Psychoanalytical Notebooks*, 10, 27-42.
- Laurita, C. (2010). *Working with the drive: A Lacanian psychoanalytic approach to the treatment of addictions*. [Unpublished doctoral dissertation]. Duquesne University, USA. Erişim adresi: <https://dsc.duq.edu/etd/805>
- Melman, S. (2009). Schreber's lack of lack. *The Letter: Irish Journal for Lacanian Psychoanalysis*, 40(1), 83-91.
- Nasio, J. D. (1994). *Cinq Leçons Sur la Théorie de Jacques Lacan*. Paris: Payot.
- Nasio, J. D. (2004). *The Book of Love and Pain: Thinking at the Limit with Freud and Lacan* (D. Pettrigrev ve F. Rafooul, Çev.). Albany, NY: State of University of New York Press. (1996).
- Ortaoğlu, Y. (2017). Yurda dönüş: Kaygı, korku ve teknik. *Ulakbilge*, 5(13), 1023-1045.
- Özcan, C. (2018). Gerçeğin eşiğindeki kaygı. *Psikanaliz Yazıları*, 37(2), 95-104.
- Par excellence. (2020). Collins Dictionary içinde, Erişim adresi: <https://www.collinsdictionary.com/us/dictionary/english/par-excellence>
- Parker, I. (2011). *Lacanian psychoanalysis: Revolutions in subjectivity*. New York: Routledge.
- Robertson, B. (2015). *Lacanian antiphilosophy and the problem of anxiety: An uncanny little object*. London, UK: Palgrave Macmillan.
- Sacher-Masoch, L. (2017). *Kürklü Venüs* (M. Çakır, Çev.). İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi. (1870).
- Salecl, R. (2013). *Kaygı üzerine* (B. E. Aksoy, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (2004).
- Schreber, D. P. (2015). *Akl hastalığının hatıratı* (A. Kayapalı, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık. (1903).
- Sophokles, (2011). *Kral Oidipus* (B. Tuncel, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. (M.Ö. 428).
- Stevens, A (2006). Embarrassment, inhibition, and repetition. In V. Voruz & B. Wolf (Eds), *The later Lacan: Introduction* (pp. 147-157). Albany, NY: State University of New York Press.

Symbiotic. (2020). Cambridge Dictionary içinde, Erişim adresi:
<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6z%C3%BCk/ingilizce/symbiotic>

Turman, L. (Yapımcı), & Nichols, M. (Yönetmen). (1967). *The Graduate* [Embassy Pictures]. United States: United Artists.

Ünsal, Z. K. (2018). Tekinsiz. *Psikanaliz Yazıları*, 37(2), 37-50.

Verhaeghe, P. (2008). *On being normal and other disorders: A manual for clinical psychodiagnostics*. London, UK: Karnac Books.

Anxiety: From Freud to Lacan

Summary

Lacan's views on anxiety are based on Freud's work titled 'Inhibitions, Symptom and Anxiety'. This article is based on Lacan's tenth seminar known as 'Anxiety'. It explores the commonalities and contrasts between Freud and Lacan's views on anxiety. Freud argues that the reason behind anxiety is the fear of castration. In contrast, Lacan argues that the reason behind anxiety is a fear that one is unable to be castrated, and the consequent risk of being devoured by the mother. As can be seen in Lacan's commentary of Little Hans, phobia is particularly related to the inadequacy of the paternal function. Hans' father, in the context of the unlimited relationship between Hans and his mother, plays a very weak divisive function. The weakness of the father's divisive function triggers anxiety for Hans, who develops a phobia to tackle his anxiety. It is not a coincidence that Hans' anxiety surfaces whilst he is masturbating and trying to become his mother's imaginary phallus. Hans, realising the inadequacy of his penis, starts feeling anxious in response to his mother's desire. Anxiety is directly linked to the Other's desire. The subject, unaware of how he is being perceived by the Other's gaze, asks the question of 'What does Other want from me?', which triggers anxiety (Lacan, 2014).

Lacan diverges from Freud by arguing that anxiety is linked to the lack of lack. As Hans' situation indicates, lack of lack induces anxiety. This situation resembles the uncut jouissance, experienced before castration and becomes unbearable after castration. The cutting of jouissance will lead to the object petit a. Subject, due to this lack, will be able to desire. Lacan, by saying that 'anxiety is not without an object', argues that the object of anxiety is object petit a. Despite being referred to as an object, Object petit a, is not a concrete and attainable object. Instead, it refers to a void which the subject has chased throughout his life, which the subject has always desired to possess, but which is an unfillable void. Thus, desire is a defence mechanism against jouissance. Since desire and jouissance cannot co-exist together, anxiety serves as a intermediary between desire and jouissance. Whenever one experiences anxiety, subject is distanced from object petit a, and experience desire more intensely.

Fetishism, acting out and passage to act are also protective mechanisms against anxiety. The fetishist subject can only evade this anxiety by a fetish object which serves to give meaning to the mother's lack. In acting out, the subject cannot express herself in words. He attempts to express his thoughts to Other through his actions instead of his words. In passage to the act, the barred subject is now in object a; he faces the risk of being devoured and attempts to distance himself from his anxiety by exiting the scene (Lacan, 2014).

Clinical cases are analyzed to understand how anxiety emerges during Lacan's clinical structures and how these structures use different mechanisms to tackle anxiety. The neurotic subject is chasing object a, and although it will never succeed in reaching object a, the possibility of becoming one with object a is anxiety-inducing. The neurotic subject starts feeling anxious when occupied with object a. Yet, the hysteric subject tackles anxiety through not satisfying the Other's desire. Obsessive subject tackles anxiety by developing strategies to render his desire impossible. In the case of perversion, the subject is trying to tackle his anxiety by bringing the law. The masochistic subject puts himself in the position of object petit a to induce anxiety onto the Other. The sadistic subject puts himself in the position of Other, for the sake of his victim, pushing the victim to feel anxious because of object a. The psychotic subject experiences anxiety through the threat of fragmentation, and tries to avoid anxiety through the imaginary Other he has created (Hendrickx, 2017).

Lacan explains that the analytical framework plays a protective role against anxiety. Nonetheless, he adds that, if analysts are to succeed in analysing the analysed patient's desire, they will need to induce anxiety in the patient.

Nicel Araştırma

Çözüm Odaklı Yönlendirilmiş Betimlemenin Depresyon, Anksiyete ve Stres Üzerindeki EtkileriEnver SARI^{1*}, Gizem UYUMAZ²¹ Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, Giresun, Türkiye² Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Ana Bilim Dalı, Giresun, Türkiye**Makale Bilgisi****Öz****Anahtar kelimeler:**psikolojik danışma,
psikoterapi,
kısa süreli terapi,
çözüm odaklı
yönlendirilmiş
betimleme

Depresyon, anksiyete ve stres ile başa çıkma, psikolojik danışma ve psikoterapide sık çalışılan önemli konulardır. Depresyon, anksiyete ve stres ile başa çıkma konusunda pek çok yaklaşım, ilke ve teknik bulunmaktadır. Bu çalışmada Çözüm Odaklı Yönlendirilmiş Betimleme tekniğinin bir grup üniversite öğrencisinin depresyon, anksiyete ve stres belirtilerini azaltmada etkinliğinin sınanması amaçlanmıştır. Deneysel desen ile yürütülen araştırma 50'si deney, 50'si kontrol grubunda yer alan 100 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında tüm öğrencilere ön test uygulaması yapılmış, ardından öğrenciler aldıkları puanlara göre deney ve kontrol gruplarına ayrılmıştır. Araştırmada deney grubuna bir hazırlık, bir izleme ve iki oturum (ilk oturumu yirmi aşama, ikinci oturumu yirmi iki aşama) olmak üzere dört evre halinde Çözüm Odaklı Yönlendirilmiş Betimleme tekniği uygulanmıştır. Müdahale sonrasında, deney ve kontrol gruplarına son test uygulaması yapılmış, dört hafta sonra ise yine iki gruba izleme testi uygulanmıştır. Bu çalışmada elde edilen bulgular, deney grubuna uygulanan Çözüm Odaklı Yönlendirilmiş Betimleme tekniğinin depresyon, anksiyete ve stres üzerinde belirtilerini azaltma yönünde etkili ve kalıcı olduğunu göstermektedir.

Abstract**Keywords:**psychological
counseling,
psychotherapy,
short-term therapy,
solution-focused
guided imagery

Coping with depression, anxiety and stress is one of the most frequently studied topics in psychological counseling and psychotherapy. There are many approaches, principles and techniques for coping with those psychological problems. In this study, it was aimed to test the effectiveness of the Solution-Focused Guided Imagery technique in reducing the symptoms of depression, anxiety and stress levels of a group of university students. The research was carried out with experimental design and included 100 participants. Amongst them, 50 were in the experiment and the other half was in the control group. Within the scope of the study, all students were pretested, and assigned to the experimental and control groups based on their scores. In the research, Solution-Focused Guided Imagery technique was applied to the experimental group in four phases: a preparation, a follow-up and two sessions (first session twenty stages, second session twenty-two stages). After the experimental intervention, the post-test was applied to both groups, and four weeks later, a follow-up test was applied, as well. Findings have shown that the Solution-Focused Guided Imagery technique applied to the experimental group is effective and persistent in reducing depression, anxiety and stress symptoms of university students.

*Sorumlu Yazar, Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, Giresun, Türkiye,
e-posta: enversari@hotmail.com
DOI: 10.31682/ayna.711553
Gönderim Tarihi (Received): 30.03.2020, Kabul Tarihi (Accepted): 23.06.2020
2148-4376/ All rights reserved.

Giriş

Psikolojik danışma ve psikoterapide depresyon, anksiyete ve stres ile başa çıkmada farklı yaklaşımlar ile birçok ilke ve teknik mevcuttur (Sarı, 2019). Kullanılan tekniklerden birisi de Yönlendirilmiş Betimleme¹ (YB) tekniğidir. Yönlendirilmiş Betimleme sağlığı geliştirmede, stresi azaltmada ve hatta yeni beceriler edinmede kullanılan etkin bir psikolojik danışma ve psikoterapi tekniğidir (Varvogli ve Darviri, 2011). Bilişsel bir teknik olan YB’de danışanlara betimlemeleri ile beden ve zihin arasında bağ kurdurulur (Ackerman ve Turkoski, 2000; Thackery ve Harris, 2003; Utay ve Miller, 2006) ve bu bağın kurulması danışanın sorunlarını çözmesini sağlar (Ackerman ve Turkoski, 2000; Utay ve Miller, 2006).

Psikolojik danışma ve psikoterapide depresyon, anksiyete ve stres ile başa çıkmada farklı odaklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlardan biri olan sorun odaklı psikoterapide sorunun nedeni daha önemlidir (Eskin, 2009). Danışanın sorunları ile ilgili ne tür duygular içinde olduğunun araştırılması duygu odaklı psikoterapi uygulamasını ön plana çıkarmaktadır (Greenberg, 2015). Psikoterapide yaşam sorunları ile başa çıkmada kişilerarası ilişkilerin geliştirilmesini önceleyen yaklaşıma ise kişilerarası odaklılık denilmektedir (Wilfley ve Shore, 2015). Akılcı olmayan, olumsuz inanç ve şemaların düzeltilmesi ve düzenlenmesi ise düşünce odaklı psikolojik danışma ve psikoterapilerin temel özelliğidir (Butler, Chapman, Forman ve Beck, 2006). Psikolojik danışma ve psikoterapide sorunlarımızı çözmek için ne yapmamız gerektiğini düşünmek ise çözüm odaklıdır (O’Connell, 2010). Bilişsel bir teknik olan YB bu araştırmada depresyon, anksiyete ve stres ile başa çıkmada çözüm odaklı bir yapı ile düzenlenmiştir.

Çözüm Odaklı Kısa Süreli Terapi (ÇOKST) gelecek yönelimli ve yapılandırıcı bir terapi olduğundan YB tekniğine uygundur. Bu nedenle bu çalışma kapsamında ÇOKST yöntemi kullanılmıştır.

Çözüm Odaklı Kısa Süreli Terapi postmodern bir yaklaşım olarak 1980’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri, Wisconsin Eyaleti, Milwaukee şehrinde Steve De Shazer ve Insoo Kim Berg’in Kısa Terapi Merkezinde aile terapisi uygulamalarında geliştirilmiştir. Çözüm

¹ Owen (2010) yönlendirilmiş hayal olarak tekniği Türkçeye çevirse de tekniğin İngilizce’den (guided imagery) Türkçe’ye çevirisi yönlendirilmiş hayal (guided fantasy) değil ‘guided imagery’ sözcüğünün Türkçe karşılığı ‘yönlendirilmiş betimleme’ olması gerekmektedir. Çünkü ‘imagery’ sözcüğünün Türkçe karşılığı ‘hayal’ değil ‘betimleme’dir (CD, 2020). Betimleme sözcüğünün Türkçe tanımı bir şeyi tasarlama, sözle veya yazıyla anlatma, göz önünde canlandırma, tasvir (TDKGS, 2020). Psikolojik danışma ve psikoterapide yaratıcı müdahaleler: Yönlendirilmiş Betimleme (Guided Imagery) adlı eserde betimleme (imagery) ile hayal (fantasy) arasındaki fark tartışılmakta ve tekniğin (Guided Imagery) gerçeklere dayalı olmasının gerekçeleri örnekler ile sunulmaktadır (Hall, Hall, Stradling ve Young, 2006). Bu araştırmada ‘Guided Imagery’ tekniği Owen’dan (2010) farklı olarak Yönlendirilmiş Betimleme adında kullanılmaktadır.

Odaklı Kısa Süreli Terapi birçok psikolojik danışma ve psikoterapi yaklaşımı ve tekniklerinden en etkili olanları belirlenerek oluşturulmuştur. Bu teknik geçmişten çok şimdi ve gelecek yönelimlidir. Çözüm Odaklı Kısa Süreli Terapiyi postmodern bir yaklaşım yapan anlayış, faydalı olan tüm terapi tekniklerini kullanmasıdır. Bu teknikte, Danışandan Hız Alan (Rogeryan) terapinin genel esaslarına dayalı insanın iyileşme gücüne vurgusu, Adlerci terapinin gelecek yönelimliği ve cesaretlendirmesi, pozitif terapinin umut aşılması, davranışçı terapinin eylem yönelimliliği, Gestalt terapinin burada ve şimdi anlayışı birlikte ele alınmıştır. Çözüm Odaklı Kısa Süreli Terapide genelde randevu öncesi değişim, amaç belirleme, mucize soru, istisna, dereceleme, aralıklarla övgü verme ve her oturum sonunda ödev verme teknikleri aşamalar halinde uygulanmaktadır. Bu teknik danışanda değişimi başlatmayı hedefler, bunun için ilk randevuda danışana kendisindeki değişiklikleri izlemesi ödevi verilir. Her ÇOKST'ye bir önceki oturumdan bu yana olan gelişmelerin neler olduğu sorularak başlanır. Çözüm Odaklı Kısa Süreli Terapi tek oturumda uygulanacağı gibi en çok on veya on iki oturum sürmektedir. Bu teknikte her bir oturum birbirine benzer şekilde uygulanmaktadır. İkinci ve daha sonraki oturumlar verilen ödevler üzerindeki konuşmayla başlar. Her bir oturumda genel hedefler dışında o oturumun amacı belirlenir. Oturum amacı belirlendikten sonra bir mucize ile problemin çözüldüğü durum betimlenir. Mucize soru ile bireyin problemin çözüldüğünde kişisel kaynaklarına ve sosyal desteklerine dikkat çekildikten sonra danışanın sorunun şiddeti 0-10 arasında olan bir derecelendirme ölçeği üzerinde sorulur. Danışan sorunu bir alt, bir üst hatta en kötü olduğu durumları belirleyerek çözümler için farkındalık kazanır. Derecelendirmeden sonra danışanın sorunun olmadığı veya az olduğu istisna durumlar sorulur. İstisna durumlarda danışanın problemi ile nasıl başa çıktığı araştırılır. İstisna tekniği ile danışana başa çıkma kaynaklarının farkındalığı kazandırılır. Her bir ÇOKST oturumun sonunda kısa bir ara verilerek danışana verilecek ödev belirlenir. Verilecek ödev danışanın istisnaları, bir üst derecelemesi, mucizeden sonra atacağı ilk küçük adım verileri ile belirlenir. Ödev verilirken yardımcı terapistlerden de destek alınabilir. Ödev verilme aşamasında danışanın istisnaları ile ilgili atacağı en küçük adım ve mucize varsayımındaki ilk değişim hatırlatılır ise danışan daha kabul edici olur ve sorumluluk alır (de Shazer, Dolan, Korman, Trepper, McCollum ve Berg, 2007).

Aşırı tedirginliğin eşlik ettiği kaynağı gerçekçi, somut veya mantıklı olmayan kaygı ve stres anksiyeteyi oluşturmaktadır. Depresyon ise engellenme karşısında yoğun bir üzüntü duygusu ile ortaya çıkmaktadır (Köroğlu, 2007). Depresyon temel belirtileri olan üzüntü, mutsuzluk, karamsar ruh hali, isteksizlik ve yaşamdan zevk almama ile kendini göstermektedir (Türkçapar, 2004). Depresyon belirli aralıklar ile kendini gösterir ise majör, sürekli ve aynı düzeyde devam ettiğinde distimi, tekrarlayan ancak ağır olmayan şekilde devam ederse

siklotimi şeklinde adlandırılır. Depresyonun nedenleri mevsimsel, doğum zamanı, melankolik, katatonik, psikoz, atipik, yas, kişilik bozuklukları, madde kullanımı ve diğer hastalıklar olabilir (Morrison, 2016). Depresyonda duygu durumunda çökkünlük, enerjide, ilgilerde ve özgüvende azalma, konstrasyon güçlüğü, cinsel istekte ve zevk almada azalma ile birlikte suçluluk duyguları, karamsarlık, kendine zarar verme ya da intihar düşünceleri, uyku düzeninde bozulma, iştah değişiklikleri, sosyal ve mesleki işlevde bozulmalar görülür (Karamustafaloğlu ve Yumrukçal, 2011).

Tıbbi bir terim olan anksiyete bazen kaygı veya bunaltı olarak da ifade edilmektedir. Anksiyete; nesnesi tanınmayan ve bilinçdışı olan, kötü bir şey olacak ve bir felaket haberi alacakmış duygusu yaratan, içsel tehditlere karşı verilen yoğun ayrılık, kaygı, endişe, korku, panik atak ve saplantı bozukluğu (obsesif-kompulsif) gibi ayrı ayrı veya bazı türlerinde birlikte kendini gösteren tepkileridir (Koroğlu, 2007). Anksiyetenin temel belirtileri ise nedensiz korku, kaygı, tedirginlik ve endişe halidir. Anksiyete aşırı tedirginlik ve huzursuzluk içinde olmayı yansıtan bir duygu durumudur. Anksiyete belirtileri fizyolojik ve psikolojik olarak ikiye ayrılır. Anksiyetenin fizyolojik belirtileri kalp çarpıntısı, nefes almada artış, el ve ayak titremesi, aşırı ve sık terleme şeklinde kendini göstermektedir. Anksiyetenin psikolojik belirtileri ise aşırı sıkıntı, heyecanlanmada artış, birden kaynağı bilinmeyen kötü bir şey olacağı beklentisi içinde olma endişesi ve korkusudur (Karamustafaloğlu ve Yumrukçal, 2011). Panik, agorafobi, özgül fobi, sosyal kaygı ve seçici konuşmazlık anksiyete bozukluğu çeşitlerindedir. Bununla birlikte yaygın, ayrılma, başka bir sağlık durumuna bağlı ve maddenin/ilacın yol açtığı şekilde anksiyete çeşitleri de bulunmaktadır (Morrison, 2016).

Stres bireyin; uyaran, tepki ve bilişsel temelli olarak (Schwarzer ve Schulz, 2003) fizyolojik veya psikolojik yönden tehdit edildiğini algılaması sonucu (Folkman ve Lazarus, 1988) uyum sağlamaya (Thoits, 1995) yönelik tepkileridir. Stres durumu bireyi fizyolojik (özellikle nörolojik ve endokrin sistemi), bilişsel (algı, bellek, dikkat ve karar verme), duyuşsal (duygu durumunda değişkenlik, aşırı duyarlılık, gerginlik, kırılabilirlik, öfke nöbetleri, özgüvende azalma, tükenme) ve davranışsal (bağımlılık, saldırganlık, cinsel sapmalar) olarak olumsuz etkilemektedir (Henderson ve Baum, 2005; Steptoe ve Ayers, 2005).

Yönlendirilmiş Betimlemenin depresif belirtileri azalttığını ortaya koyan bilimsel çalışmalar bulunmaktadır (Finucane ve Mercer, 2006; Jarvinen ve Gold, 1983). Yönlendirilmiş Betimleme yaşam stresi üzerinde kontrol hissini artırarak anti-depresan etkisinde bulunmaktadır (Bresler, 2001; Kabat-Zinn ve diğerleri, 1992). Yönlendirilmiş Betimleme genel anksiyete belirtilerini (Ackerman ve Turkoski, 2000), ilk defa doğum yapan annelerin (Rees, 1995) ve kalp hastalarının (Tusek, Cwynar ve Cosgrove, 1999) anksiyete belirtilerini iyileştirdiğini, stres belirtilerini de azalttığını (Carter, 2006; Melville, Chang, Colagiuri,

Marshall ve Cheema, 2012; Weigensberg ve diğerleri, 2009) ortaya koyan araştırmalar mevcuttur. Omizo, Omizo ve Kitaoka (1998) yaptıkları araştırmada YB uygulamalarının ilkökul öğrencilerinin davranış problemlerini azalttığını ortaya koymuşlardır.

Bilişsel bir teknik olan YB'nin düzenlenerek ÇOYB'nin oluşturulduğu bazı araştırmalar mevcuttur (Bell, Skinner ve Fisher, 2009; Ramli, 2017; Sklare, Sabella ve Petrosko, 2003). Bell, Skinner ve Fisher (2009) golf oyuncularının odaklanma güçlüklerinin ÇOYB ile giderilebildiğini ortaya koymuşlardır. Ramli (2017) yaptığı araştırmada ÇOYB'nin ergenlik başlangıcında olan ilkökul son sınıf öğrencilerinin kişisel, sosyal, öğrenme ve kariyer sorunlarını azaltmada etkili olduğunu bulmuştur.

Çözüm Odaklı Yönlendirilmiş Betimleme birbirini izleyen on beş aşamada uygulanmaktadır (Sklare, 2005). Bu araştırma için ÇOYB Sklare'in (2005) orijinal uygulaması geliştirilerek uyarlanmıştır. Bu araştırmada uygulanan ÇOYB'ye ilgili bilgi makalenin işlem bölümünde yer almaktadır.

Sklare, Sabella ve Petrosko (2003) yaptıkları çalışmada, bir ön deneme olarak oluşturdukları ÇOYB'nin okul psikolojik danışmanlığı yüksek lisans öğrencilerinin sorunlarını çözmede etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmada depresyon, anksiyete ve stres henüz psikiyatrik hastalık ile tanılanmayacak normal kişilerde görülen belirtiler olarak ele alınmıştır. Araştırmada ÇOYB'nin bir grup üniversite öğrencisinin depresyon, anksiyete ve stres belirtilerini azaltmada etkinliği sınıanmıştır.

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerine (deney grubuna) uygulanan ÇOYB'nin depresyon, anksiyete ve stres (DAS ölçeği puanları) belirtilerini azaltmada etkisini belirlemek için aşağıdaki dört hipotez test edilmiştir (H_0 yokluk, H_1 araştırma hipotezidir):

H_{11} : Deney grubundaki öğrencilerin DAS ölçeği ön test, son test ve izleme testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

H_{02} : Kontrol grubundaki öğrencilerin DAS ölçeği ön test, son test ve izleme testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur.

H_{13} : Deney grubu ve kontrol grubundaki öğrencilerin DAS ölçeği son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

H_{14} : Deney grubu ve kontrol grubundaki öğrencilerin DAS ölçeği izleme testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada üniversite öğrencilerine uygulanan Çözüm Odaklı Yönlendirilmiş Betimleme tekniğinin depresyon, anksiyete ve stres belirtilerini azaltmada etkisini belirlemek amaçlandığından, çalışma deneysel desen ile yürütülmüştür. Ön test, son test ve izleme testli eşleştirilmiş kontrol gruplu desen tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırma, 2019 güz döneminde Giresun Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik bölümü öğrencilerinden gönüllü olarak katılmayla belirlenen 50 deney 50 kontrol grubu toplam 100 katılımcı üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Araştırmanın etik izni Giresun Üniversitesi Bilimsel Yayın Etiği Kurulu tarafından verilmiştir. Deney ve kontrol grubunun oluşturulması amacıyla çalışmaya katılmaya gönüllü öğrencilere Depresyon, Anksiyete, Stres Ölçeği uygulanmış, aldıkları puanlar bakımından uç değer olan katılımcılar araştırma kapsamına alınmamıştır. Deney ve kontrol grubunun oluşturulmasında gruplarda yer alan öğrencilerin ön test puanlarının birbirine yakın olmasına ve cinsiyet açısından dağılıma dikkat edilmiştir. Eşleştirilen katılımcıların hangisinin hangi grupta yer alacağı seçkisiz olarak belirlenmiştir.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin % 60'ı ($n = 60$) kadın, % 40'ı ($n = 40$) erkektir. Katılımcıların % 60'ı ($n = 60$) birinci sınıf, % 40'ı ($n = 40$) ise ikinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Deney ve kontrol grubu da benzer şekilde % 60'ı ($n = 30$) kadın, % 40'ı ($n = 20$) erkek olacak şekilde belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama sürecinde araştırmacılar tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu ile Depresyon, Anksiyete, Stres (DAS) Ölçeği kullanılmıştır.

Depresyon, Anksiyete, Stres Ölçeği Lovibond ve Lovibond (1995) tarafından geliştirmiştir. Toplam 42 maddeden oluşmaktadır, bu maddelerden 14'ü depresyon (örneğin, “oldukça değersiz olduğumu hissediyorum”), 14'ü anksiyete (örneğin, “kendimi yorgun ve zayıf hissediyorum”) ve 14'ü stres (örneğin, “gergin bir durumdayım”) boyutlarını oluşturmaktadır. Ölçek (0) bana hiç uygun değil, (1) bana biraz uygun, (2) çoğunlukla uygun ve (3) bana tamamen uygun şeklinde dördümlü derecelendirmeye sahiptir. Alt boyutlardan alınan puanların

yüksek olması depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır ve toplam puanlar ölçeğin alt boyutları için 0-42 arasında değişmektedir. Ölçeğin Türk kültürüne uyarlaması Akın ve Çetin (2007) tarafından yapılmıştır. Yapı geçerliği kanıtı olarak açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Depresyon alt boyutunun (yer alan maddelerin faktör yükleri .39-.88 arasında değişmekte) toplam varyansın %23.1'ini, anksiyete alt boyutunun (faktör yükleri .59-.78 arasında değişmekte) toplam varyansın %12.8'ini, stres alt boyutunun ise (faktör yükleri .56-.82 arasında değişmekte) toplam varyansın %11.6'sını açıkladığı bulunmuştur. Uyarlama çalışması kapsamında yapılan analizlerde düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının .51-.75 arasında değiştiği, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları ölçeğin bütünü için .89, depresyon, anksiyete ve stres alt boyutları için sırasıyla .90, .92 ve .92 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının her üç alt boyut için .98 ($p < .001$) ve ölçeğin tamamı için .99 olduğu bulunmuştur. İki yarı güvenilirliği tüm maddeler için .96, depresyon, anksiyete ve stres alt boyutları için sırasıyla .95, .98 ve .95 şeklinde hesaplanmıştır.

Bu çalışmada elde edilen verilerde; madde-toplam korelasyon katsayılarının .49-.81 arasında değiştiği, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayılarının ise tüm maddeler için .91, depresyon, anksiyete ve stres alt boyutları için sırasıyla .92, .89 ve .90 olarak bulunmuştur.

İşlem

Çalışma kapsamında tüm öğrencilere ön test uygulaması yapılmış, ardından öğrenciler aldıkları puanlara göre deney ve kontrol gruplarına ayrılmıştır. Araştırma kapsamında kontrol grubuna herhangi bir uygulama yapılmamış, bu gruptan sadece deney grubu ile eşzamanlı olarak üç kere (ön test, son test ve izleme testi) veri toplanmıştır. Araştırmada deney grubuna yapılan ÇOYB müdahalesi sonrasında, deney ve kontrol gruplarına son test uygulaması yapılmış, dört hafta sonra ise yine iki gruba izleme testi uygulanmıştır. Araştırma işlemlerinden ÇOYB müdahalesi aşağıda açıklanmaktadır.

Araştırmanın ilk yazarı ulusal ve uluslararası çözüm odaklı kısa süre terapi sertifikasına sahip uzman psikolojik danışmandır. Araştırma kapsamında yapılan uygulamalarda yardımcı terapist bulunmamaktadır ancak bu alanda çalışan uzmanlardan süpervizyon alınmıştır.

ÇOYB Müdahalesi. Bu çalışmada Sklare'in (2005) geliştirdiği ÇOYB'den farklı olarak araştırmacılar tarafından benzer bir ÇOYB programı hazırlanmıştır. Bu araştırma için hazırlanan ÇOYB tek oturumluk değil, bir hazırlık, bir izleme ve iki oturum olmak üzere dört evre halinde düzenlenmiştir. Üç evre haftada bir oturum olmak üzere yapılandırılmıştır. Dört

hafta sonra katılımcılara izleme oturumu yapılmıştır. ÇOYB'nin her bir oturumu bir buçuk saat sürmektedir. ÇOYB programı araştırmanın birinci yazarı tarafından uygulanmıştır. Bu araştırmadaki ÇOYB'nin ilk oturumu yirmi aşama, ikinci oturumu yirmi iki aşama halinde hazırlanmış olan kitapçıkla² birlikte uygulanır.

1. Evre: Hazırlık. ÇOYB'ye randevu verilirken katılımcıların her biri ile ayrı ayrı araştırmanın birinci yazarı tarafından ön görüşme yapılmıştır. Ön görüşmede katılımcılara duygusal odaklanma tekniği (Sarı, 2019) uygulanarak öncelikli sorunları belirlenmiştir. Katılımcıların belirlediği sorunlar hakkında konuşularak şikâyetçi ve ziyaretçi tip katılımcılar danışan tip (Sklare, 2005) haline getirilmiştir.

2. Evre: 1. Oturum. Birinci oturum aşamaları aşağıdaki gibidir:

1. İlk randevudan bu yana danışanlarda olan değişim.
2. Danışanların bir mucize olduğunu, sorunun çözüldüğünü betimlemesi ve sorunun çözüldüğünü bilmesini sağlayan durumlardaki değişimi tanımlaması.
3. Danışanların mucize durumunda başkalarına verdiği tepkileri tanımlamaları.
4. Danışanların mucize durumunda başkalarının verdiği tepkileri karşısında ne düşündüğünü tanımlamaları.
5. Danışanların mucize durumunda başkalarının verdiği tepkileri karşısında nasıl davranacaklarını betimlemeleri.
6. Danışanların mucizenin gerçekleştiğinde atacağı en küçük adımı belirlemeleri.
7. Danışanlar mucize olduğunda soruna karşı nasıl farklı düşündükleri ve davrandıklarını betimlemeleri.
8. Danışanların mucize olduğunda sorunlarını çözmekle ilgili nasıl çaba gösterdiklerini, memnuniyetlerini ve düşünce hatırlamaları ve betimlemeleri.
9. Danışanların sorunlarının şiddetini 0 (sorun yok) ile 10 (en şiddetli) arasındaki bir ölçekte belirtmesi.
10. Sorunu ile ilgili derecelendirmede kendine verdiği bu sayının bir üstünde nasıl davrandığını ve başkalarının kendini nasıl gördüğünü belirtmesi.
11. Danışanların sorunlarının oluşmadığı ve insanların onları fark ettiği zamanı görselleştirmesi ve sorunlarının olmadığı an ve durumları (istisna) araştırması ve fark etmesi.
12. Danışanların istisna durumlarında başkalarına verdiği tepkileri tanımlamaları.
13. Danışanların istisna durumlarında başkalarının verdiği tepkileri karşısında nasıl davranacaklarını betimlemeleri.

² ÇOYB Uygulama Kitapçığı makalenin birinci yazarından e posta aracılığıyla istenebilir.

14. Danışanların istisna durumları oluştururken attıkları en küçük adımı belirlemeleri.
15. Danışanların istisna durumlarında soruna karşı nasıl farklı düşündüklerini ve davrandıklarını betimlemeleri.
16. Danışanların istisna durumlarında sorunlarını çözmekle ilgili nasıl çaba gösterdiklerini, memnuniyetlerini ve düşüncelerini hatırlamaları ve betimlemeleri.
17. Danışanların kendisi ve durumu ile ilgili ne keşfettiğini veya yeniden keşfettiği kısa bir not tanımlayarak yazmaları.
18. Danışanlara, mucize varsayımındaki ilk değişimleri, sorunuyla ilgili geçmiş başarıları ve sorununun bir derece üzerindeki durumları ile ilgili ödev verilir.

3. Evre: 2. Oturum. Bu araştırmada uygulanan ÇOBY'ni ikinci oturumu yirmi iki aşamada gerçekleştirilir. İkinci oturumun ilk aşaması birinci oturumdan bu yana danışanlarda oluşan değişimdir. İkinci oturumun ikinci aşaması ise danışanın ödevi başarıp başaramadığı ile ilgilidir. İkinci oturumun ilk iki aşamasından sonra birinci oturumun ikinci aşamasından başlanarak yirmi iki aşama uygulanır.

4. Evre: İzleme. İkinci oturum sonrasında dört hafta sonra katılımcılara izleme testi verildikten sonra, ÇOBY'de neler öğrendikleri sorulur. Gönüllü öğrenciler kısa notlarını okur ve kendilerine verdikleri sorunları ile ilgili puanların nasıl değiştiğini açıklarlar.

Verilerin Analizi. Çalışma kapsamında kayıp değer ve uç değer analizleri sonrasında ölçeklerden alınan toplam puanlar için dağılımların normalliği incelenmiştir. Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına göre, anksiyete ön test ($KS_{deney} = .109, p = .190, KS_{kontrol} = .090, p = .200$) stres ön test ($KS_{deney} = .083, p = .200, KS_{kontrol} = .123, p = .057$) ve son test ($KS_{deney} = .109, p = .195, KS_{kontrol} = .103, p = .200$), DAS ön test ($KS_{deney} = .106, p = .200, KS_{kontrol} = .068, p = .200$) ve son test ($KS_{deney} = .077, p = .200, KS_{kontrol} = .071, p = .200$) puanları her iki grupta normal dağılıma uygundur. Bu nedenle bu toplam puanlarla yapılacak fark analizlerinde parametrik yöntemlerden İlişkisiz Örneklemeler t testleri kullanılmıştır. Diğer toplam puanlar için dağılımlar normal dağılıma uygun değildir. Bu nedenle bu toplam puanlarla yapılacak fark analizlerinde parametrik olmayan Friedman ve Mann Whitney U testleri kullanılmıştır.

Kurulan hipotezlerin analizleri öncesinde ön testler arasında fark olup olmadığı incelenmiştir: deney ve kontrol grubundaki katılımcıların DAS ($t_{(98)} = .444, p > .05$), anksiyete ($t_{(98)} = .496, p > .05$), stres ($t_{(98)} = .220, p > .05$) ve depresyon ($U = 1224,5, p > .05$) ön test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı bulunmuştur.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırma kapsamında yanıt aranan tüm sorulara ilişkin araştırma hipotezleri sırasıyla test edilmiştir ve elde edilen bulgular sunulmuştur.

‘Deney grubundaki öğrencilerin DAS ölçeği ön test, son test ve izleme testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır’ şeklindeki birinci hipotez (H_{11}) için yapılan Friedman testleri sonuçları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Deney grubu DAS ölçeği ön test, son test ve izleme testleri arasındaki farklar

Deney Grubu		Sıra Ortalaması	X^2	sd	p	Fark
Depresyon	Ön	2.76	61.421	2	.000	1-2
	Son	1.73				1-3
	İzleme	1.51				2-3
Anksiyete	Ön	2.82	66.205	2	.000	1-2
	Son	1.70				1-3
	İzleme	1.48				
Stres	Ön	2.91	75.657	2	.000	1-2
	Son	1.68				1-3
	İzleme	1.41				2-3
DAS	Ön	2.93	74.000	2	.000	1-2
	Son	1.76				1-3
	İzleme	1.31				2-3

Tablo 1 incelendiğinde, deney grubundaki katılımcıların depresyon ($X^2_{(2)} = 61.421, p < .05$), anksiyete ($X^2_{(2)} = 66.205, p < .05$), stres ($X^2_{(2)} = 75.657, p < .05$) ve DAS ($X^2_{(2)} = 74.000, p < .05$) ön test, son test ve izleme testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir. Deney grubundaki katılımcıların depresyon ön test puanları hem son test puanlarından hem de izleme testi puanlarından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Depresyon son test puanları da izleme testi puanlarından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Deney grubundaki katılımcıların anksiyete ön test puanları hem son test puanlarından hem de izleme testi puanlarından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Deney grubundaki katılımcıların stres ön test puanları hem son test puanlarından hem de izleme testi puanlarından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Stres son test puanları da izleme testi puanlarından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha

yüksektir. Deney grubundaki katılımcıların DAS ön test puanları hem son test puanlarından hem de izleme testi puanlarından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksektir. DAS son test puanları da izleme testi puanlarından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksektir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre ‘Deney grubundaki öğrencilerin DAS ölçeği ön test, son test ve izleme testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır’ şeklindeki birinci hipotezi doğrulanmıştır. Bu hipotezin doğrulanması deney grubuna uygulanan ÇOYB’nin depresyon, anksiyete ve stres üzerinde belirtileri azaltma yönünde etkili olduğunu göstermektedir.

‘Kontrol grubundaki öğrencilerin DAS ölçeği ön test, son test ve izleme testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur’ şeklindeki ikinci (H_{02}) hipotez için yapılan Friedman testleri sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

Kontrol grubunun DAS ölçeği ön test, son test ve izleme testleri arasındaki farklar

Kontrol Grubu		Sıra Ortalaması	X^2	sd	p	Fark
Depresyon	Ön	2.09	.674	2	.714	
	Son	1.97				
	İzleme	1.94				
Anksiyete	Ön	2.06	.335	2	.846	
	Son	1.95				
	İzleme	1.99				
Stres	Ön	2.19	7.969	2	.019	1-2
	Son	1.68				
	İzleme	2.13				
DAS	Ön	2.13	1.926	2	.382	
	Son	1.86				
	İzleme	2.01				

Tablo 2 incelendiğinde, kontrol grubundaki katılımcıların depresyon ($X^2_{(2)} = .674, p > .05$), anksiyete ($X^2_{(2)} = .335, p > .05$) ve DAS ($X^2_{(2)} = 1.926, p > .05$) ön test, son test ve izleme testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmektedir.

Kontrol grubundaki katılımcıların stres ön test, son test ve izleme testi puanları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($X^2_{(2)} = 7.969, p < .05$). Kontrol grubundaki katılımcıların stres ön test puanları son test puanlarından istatistiksel

olarak anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre kontrol grubundaki öğrencilerin stres düzeyleri doğal yollarla bu süreçte azalmış ancak izleme testine kadar tekrar ön testteki düzeyine yaklaşacak şekilde yükselmiştir.

‘Deney grubu ve kontrol grubundaki öğrencilerin DAS ölçeği son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır’ şeklindeki üçüncü (H_{13}) hipotez için yapılan İlişkisiz Örneklem t testleri sonuçları Tablo 3’de ve Mann Whitney U testleri sonuçları Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 3.

Deney ve kontrol grubunun stres ve DAS son testleri arasındaki farklar

	Grup	N	\bar{X}	S	t	sd	p
Stres Son	Deney	50	5.1804	2.49701	8.629	57.447	.000
	Kontrol	50	15.9600	8.47315			
DAS son	Deney	50	16.1171	6.76342	8.059	60.122	.000
	Kontrol	50	40.1200	19.94548			

Tablo 3 incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki katılımcıların stres ($t_{(57.447)} = 8.629, p < .05$) ve DAS ($t_{(60.122)} = 6.122, p < .05$) son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir. Kontrol grubundaki katılımcıların stres ve DAS son test puanları, deney grubundaki katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Deney grubuna uygulanan ÇOYB deney ve kontrol grubunun DAS ölçeği toplam puanları ve stres puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık ortaya çıkarmıştır.

Tablo 4.

Deney ve kontrol grubunun anksiyete ve depresyon son testleri arasındaki farklar

	Grup	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Depresyon Son	Deney	50	41.00	2050.00	775.000	.001
	Kontrol	50	60.00	3000.00		
	Toplam	100				
Anksiyete Son	Deney	50	36.43	1821.50	546.500	.000
	Kontrol	50	64.57	3228.50		
	Toplam	100				

Tablo 4 incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki katılımcıların depresyon ($U = 775.000, p < .05$) ve anksiyete ($U = 546.500, p < .05$) son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir. Kontrol grubundaki katılımcıların anksiyete ve depresyon son test puanları, deney grubundaki katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksektir.

'Deney grubu ve kontrol grubundaki öğrencilerin DAS ölçeği izleme testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır' şeklindeki dördüncü (H_{14}) hipotez için yapılan Mann Whitney U testleri sonuçları Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5.

Deney ve kontrol grubunun DAS ölçeği izleme testleri arasındaki farklar

	Grup	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Depresyon İzleme	Deney	50	37.91	1895.50	620.50	.000
	Kontrol	50	63.09	3154.50		
	Toplam	100				
Anksiyete İzleme	Deney	50	34.52	1726.00	451.00	.000
	Kontrol	50	66.48	3324.00		
	Toplam	100				
Stres İzleme	Deney	50	30.17	1508.50	233.50	.000
	Kontrol	50	70.83	3541.50		
	Toplam	100				
DAS İzleme	Deney	50	28.88	1444.00	169.00	.000
	Kontrol	50	72.12	3606.00		
	Toplam	100				

Tablo 5 incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki katılımcıların depresyon ($U = 62.500, p < .05$), anksiyete ($U = 451.000, p < .05$), stres ($U = 233.500, p < .05$) ve DAS ($U = 169.000, p < .05$) izleme testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir. Kontrol grubundaki katılımcıların depresyon, anksiyete, stres ve DAS izleme testi puanları, deney grubundaki katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksektir. 'Deney grubu ve kontrol grubundaki öğrencilerin DAS ölçeği izleme testi puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır' şeklindeki hipotezin doğrulanması (yani fark çıkması) ÇOYB'nin uygulanması sonrasındaki süreç içinde de etkililiğini koruduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Yönlendirilmiş Betimlemenin, ÇOKST’de kullanılabileceğinin kanıtlanması bu araştırmanın özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Yönlendirilmiş Betimlemenin ÇOKST’de etkin bir şekilde kullanılabileceği deney grubundaki katılımcıların depresyon ve anksiyete düzeylerindeki anlamlı bir azalma olması ile kanıtlanmaktadır. Katılımcıların stres düzeylerinde hem deney hem de kontrol grubunda anlamlı bir azalma olduğu bulunmuştur ancak kontrol grubunda daha sonra stres düzeyi tekrar yükselmiştir. Bu durum kontrol grubundaki katılımcıların o dönemde kısa süreli bir stres azaltıcı etmene (dış değişkene) maruz kaldığını düşündürmektedir. Deneysel çalışmalarda insan katılımcıların kullanılması deney sonuçlarında değişken kontrolünü güçleştirmektedir. Bu çalışmada, çalışmada yer alan katılımcılarda yapılan deneysel işlem dışındaki psiko-sosyal faktörlere açıktır. Psiko-sosyal faktörlere açık birçok değişken kontrol grubundaki katılımcıların streslerini raslantısal olarak ancak geçici bir şekilde azaltmıştır.

Kontrol grubundaki katılımcıların stres, depresyon, anksiyete ve DAS son test puanlarının deney grubundaki katılımcılardan anlamlı bir şekilde daha yüksek olması, deney grubuna uygulanan ÇOYB’nin deney ve kontrol grubunun puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık ortaya çıkardığını göstermektedir. Başka bir deyişle, deney grubuna uygulanan ÇOYB deney grubundaki katılımcıların stres, depresyon ve anksiyetelerini önemli düzeyde azaltmıştır. Kontrol grubundaki katılımcıların depresyon, anksiyete, stres ve DAS izleme testi puanlarının deney grubundaki katılımcılardan anlamlı bir şekilde daha yüksek olması, ÇOYB’nin depresyon, anksiyete ve stres üzerinde kalıcı etkili olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular, deney grubuna uygulanan ÇOYB’nin depresyon, anksiyete ve stres üzerinde belirtilerini azaltma yönünde etkili ve kalıcı olduğunu göstermektedir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre her hangi bir müdahale yapılmayan kontrol grubundaki öğrencilerin ön test, son test ve izleme testi depresyon ve anksiyete belirtilerinde bir değişiklik olmamıştır. Deney grubunda ise ön test ile son test arasında ve ön test ile izleme testi arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Araştırmanın bu sonucu deney grubuna uygulanan ÇOYB’nin depresyon ve anksiyete belirtileri üzerinde etkili olduğunu, bu etkinin deneysel işlemde iki ay sonrasında da devam ettiğini yani kalıcı olduğunu göstermektedir. Araştırmada kontrol grubundaki öğrencilerin stres ön test, son test ve izleme testi anlamlı bir fark çıkmıştır. Araştırmada kontrol grubunda stres düzeyinde azalma görülmesi ÇOYB’nin deneysel değişkeninden başka stresi etkileyen dış değişkenlerin de katılımcıların stres düzeyleri üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir. Psikoterapi ve psikolojik danışma alanında yapılan araştırmalarda iyileşme ve iyilik hali üzerinde etkisi olan

dış değişkenler her zaman vardır. Bu alanlarda yapılan araştırmalarda dış değişkenlerin kontrol edilmesi araştırma sonuçlarının geçerlik ve güvenilirliğini artırabilir ancak insan katılımcılar üzerinde değişkenleri kontrol etmek bilim etiği ile bağdaşmaz. Araştırmada deney grubunun depresyon, anksiyete ve stres belirtilerinin izleme testi istatistikleri müdahaleden bir ay sonra da ÇOYB'nin etkisinin kalıcı olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak bu araştırmada hazırlanan ÇOYB'nin depresyon, anksiyete ve stres belirtilerini azaltmada etkili olduğu ve bu etkinin bir ay sonrasında da kalıcı olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırma sonucu elde edilen bulgular ÇOYB'nin etkili olduğunu ileri süren Bell, Skinner ve Fisher (2009), Ramli (2017) ve Sklare, Sabella ve Petrosko'nun (2003) araştırma sonuçları tarafından desteklenmektedir. ÇOYB'nin ilk olarak oluşturulduğu ve etkisinin sınındığı Sklare, Sabella ve Petrosko'nun (2003) araştırmasında ÇOYB'nin etkili olduğu sonucu bulunmuştur. Sklare, Sabella ve Petrosko'nun (2003) araştırmasından farklı olarak bu araştırmada depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ön test, son test ve izleme testi olarak ölçülmüştür. Bu araştırmada Sklare, Sabella ve Petrosko'nun (2003) yaptıkları çalışma geliştirilerek ÇOYB'nin depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri üzerindeki etkisi sınanmıştır. Rassool (2016, s. 160) Müslüman danışanların ÇOKST'deki mucize tekniğinden rahatsız olduklarını belirtmektedir. Benzer olarak, bu araştırmanın ön denemesinde Müslüman olan katılımcılar mucize sözcüğünden rahatsız olduklarını, insanların mucize gösteremeyeceğini ve mucizenin insan üstü bir güç olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırmada Sklare, Sabella ve Petrosko'nun (2003) oluşturduğu ÇOYB'den farklı olarak, ÇOYB Türk kültürüne uyarlanarak 'mucize soru' 'duaların kabul olması' şeklinde kullanılmıştır.

Bu araştırmaya benzer olarak alanyazında iki araştırmaya rastlanmaktadır. Bu araştırmalardan biri Bell, Skinner ve Fisher'in (2009) golf oyuncularının odaklanma bozukluklarına yol açan depresyon, anksiyete ve stresi ÇOYB'nin azalttığını ortaya koydukları araştırmadır. Diğer bir araştırma ise Ramli'nin (2017) ilkökul son sınıf öğrencilerinin depresyon, anksiyete ve stres belirtilerini azaltmada ÇOYB'nin etkili olduğunu belirlediği araştırmadır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde bu araştırmanın sonucunda olduğu gibi ÇOYB'nin depresyon, anksiyete ve stres belirtilerini azaltmada etkin olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte ÇOYB'nin etkinliği için kanıtı dayalı bir çok uygulamaya gereksinim vardır.

Bu araştırmaya benzer araştırma yapacaklara depresyon, anksiyete ve stres belirtilerini en aza indirmelerini sağlamak için tedbirler alınması önerilmektedir. Bu araştırma normal bireyler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada geliştirilen ÇOYB klinik ortamlar için düzenlenebilir ve teşhis alan depresyon, anksiyete ve stres belirtileri üzerindeki etkiler sınanabilir. ÇOYB'nin klinik ortamlara uygulanmasında farklı depresyon ve anksiyete

bozukluklarına göre düzenlenmesi önerilmektedir. ÇOYB uygulamaları ile ilgili araştırmalarda ÇOKST'nin 'küçük adımlar ilkesi' açısından (de Shazer ve ark., 2007; Sklare, 2005), amaçlar derinliğine değil basit gündelik sorunlara yönelik belirlenmesi önerilmektedir. ÇOYB'nin kişilik bozukluklarına uygulanırsa hazırlık aşamasında katılımcıların şikâyetçi ve ziyaretçi olmaktan danışan olmaya (O'Connell, 2010) yönelik müdahaleler önerilmektedir. Bu çalışmada kontrol grubuna terapi olmayan ancak onların terapi zannedeceği sohbet etmek vb. bir müdahale yöntemi uygulanmamıştır, ileriki çalışmalarda araştırmacıların bu sınırlılığı giderecek şekilde desenlerini kurgulaması önerilmektedir. Bu çalışmada geliştirilen ÇOYB henüz psikiyatrik teşhis almamış bireylerde önleyici ve koruyucu bir ruh sağlığı hizmeti olarak uygulanmalıdır. Bununla birlikte ÇOYB grup uygulamaları çok kalabalık olmaması 50 kişiyi geçmemesi gerekmektedir. ÇOKT uygulamaları katılımcıların birbirleriyle iletişim kurabilecekleri uygun ortamda uygulanmalıdır.

Kaynakça

- Ackerman, C. J., & Turkoski, B. (2000). Using guided imagery to reduce pain and anxiety. *Home Healthcare Nurse, 18*(8), 524-53.
- Archer, C. O. A., & Swearingen, D. (1977). Application of Benjamin Franklin's decision-making model to the clinical setting. *Nursing Forum, 16*(3-4), 319-328.
- Bell, R. J., Skinner, C. H., & Fisher, L. A. (2009). Decreasing putting yips in accomplished golfers via solution-focused guided imagery: A single-subject research design. *Journal of Applied Sport Psychology, 1*(21), 1-14.
- Bell, R. J., & Thompson, C. L. (2007). Solution-focused guided imagery for a golfer experiencing the yips: A case study. *Athletic Insight, 1*(9), 52-66.
- Bilgel, N., & Bayram, N. (2010). Turkish version of the depression anxiety stress scale (DASS- 42): Psychometric properties. *Archives of Neuropsychiatry, 47*(2), 118-26.
- Bresler, D. E. (2001). Depression as emotional pain: A mind body approach. In J. Strohecker, & N. Strohecker (Eds.), *Awaken your energy for life*. New York: Perigree Press.
- Butler, A. C., Chapman, J. E., Forman, E. M., & Beck, A. T. (2006). The empirical status of cognitive-behavioral therapy: A review of meta-analyses. *Clinical Psychology Review, 26*(1), 17-31.
- Carter, E. (2006). Pre-packaged guided imagery for stress reduction: Initial results. *Counselling, Psychotherapy and Health, 2*(2), 27-39.
- CD-Cambridge Dictionary Online. (2020, 15 Şubat). Erişim adresi <https://www.merriam-webster.com/dictionary/image>
- de Shazer, S., Dolan, Y. M., Korman, H., Trepper, T. S., McCollum, E. E., & Berg, I. K. (2007). *More than miracles: The state of the art of solution-focused therapy*. New York: Haworth Press.
- Eskin, M. (2009). *Sorun çözme terapisi*. Ankara: HYB yayınları.
- Finucane, A., & Mercer, S. W. (2006). An exploratory mixed methods study of the acceptability and effectiveness of mindfulness-based cognitive therapy for patients with active depression and anxiety in primary care. *BMC Psychiatry, 7*, 6-14.
- Folkman, S., & Lazarus, R. S. (2008). If it changes it must be a process: Study of emotion and coping during three stages of a collage examination. In A.S.R. Manstead (Ed.), *Psychology of emotions*. London: Sage Publications.
- Greenberg, L. S. (2015). *Emotion-focused therapy: Coaching clients to work through their feelings*. Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Hall, E., Hall, C., Stradling, P., & Young, D. (2006). *Guided imagery creative interventions in counselling and psychotherapy*. London: Sage Publications.
- Henderson B. N., & Baum, A. (2005). Biological mechanisms of health and disease. In S. Sutton, A. Baum, & M. Johnston (Eds.), *The SAGE handbook of health psychology*. London: Sage Publications.
- Jarvinen, P. J., & Gold, S. R. (1983). Imagery as an aid in reducing depression. *Journal of Clinical Psychology, 37*(3), 523-529.

- Kabat-Zinn, J., Massion A. O., Kristeller, J., Peterson, L. G., Fletcher, K. E., Pbert, L., Lenderking, W. R., & Santorelli, S. F. (1992). Effectiveness of a meditation-based stress reduction program in the treatment of anxiety disorders. *American Journal of Psychiatry*, 149(7), 36-43.
- Karamustafaloğlu, O. ve Yumrukçal, H. (2011). Depresyon ve anksiyete bozuklukları. *Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni*, 2(45), 65-74.
- Köroğlu, E. (2007). *DSM-IV-TR tanı ölçütleri başvuru el kitabı* (2.baskı). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Lovibond, S. H., & Lovibond, P. F. (1995). *Manual for the depression anxiety stress scale*. Sydney: The Psychological Foundation of Australia, Inc.
- Melville, G. W., Chang, D., Colagiuri, B., Marshall, P. W., & Cheema, B. S. (2012). Fifteen minutes of chair-based yoga postures or guided meditation performed in the office can elicit a relaxation response. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 2012(6), 1-9. <http://dx.doi.org/10.1155/2012/501986>.
- O'Connell, B. (2010). Introduction to the solution-focused approach. In B. O'Connell, & S. Palmer, S. *Handbook of solution-focused therapy*. London: SAGE Pub. Ltd.
- Owen, D. W. (2010). Spontaneous and guided imagery in counseling: Putting fantasy to work. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(33), 71-80.
- Omizo, M. M., Omizo, S. A., & Kitaoka, S. K. (1998). Guided affective and cognitive imagery to enhance self-esteem among Hawaiian children. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 26(1), 52-62. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1912.1998.tb00183.x>
- Ramli, M. (2017). The effectiveness of group solution-focused guided imagery counseling. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 118, 208-213.
- Rees, B. L. (1995). Effect of relaxation with guided imagery on anxiety, depression, and self-esteem in primiparas. *Journal of Holistic Nurse*, 13(3), 255-267.
- Sarı, E. (2019). *Psikolojik danışma ve psikoterapi* (5.baskı). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Sklare, G. B. (2005). *Brief counseling that works: A Solution-focused therapy approach for school counselors and administrators*. Thousand Oaks, CA: Corwin ve ASCA.
- Sklare, G. B., Sabella, R. A., & Petrosko, J. M. (2003). A preliminary study of group solution-focused guided imagery on recurring individual problems. *Journal for Specialists in Group Work*, 28(4), 370-381.
- Schwarzer, R., & Schulz, U. (2003). Stressful Life Events. I. B. Weiner (Ed.) *Handbook of Psychology, Health Psychology* (p. 27-50). New Jersey: Wiley and Sons.
- Steptoe, A., & Ayers, S. (2005). Stress, health and illness. In S. Sutton, A. Baum and M. Johnston (Eds.), *The SAGE handbook of health psychology*. London: Sage Publications.
- TDKGS-Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. (2020, 15 Şubat). Erişim adresi <https://sozluk.gov.tr/>
- Thackery, E., & Harris, E. (2003). *The Gale encyclopedia of mental disorders*. Detroit: Gale
- Thoits, P. A. (1995). Stress, coping, and social support processes. Where are we? What next? *Journal of Health and Social Behavior*, (Extra Issue), 53-79.
- Tusek, D. L, Cwynar, R., & Cosgrove, D., M. (1999). Effect of guided imagery on length of stay, pain and anxiety in cardiac surgery patients. *Journal of Cardiovascular Management*, 10(2), 22-8.

- Türkçapar, H. (2004). Anksiyete bozukluğu ve depresyonun tanısal ilişkileri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 7 (Ek 4), 12-16.
- Utay, J., & Miller, M. (2006). Guided imagery as an effective therapeutic technique: A brief review of its history and efficacy research. *Journal of Instructional Psychology*, 33(1), 40-43.
- Varvogli, L., & Darviri, C. (2011). Stress management techniques: Evidence-based procedures that reduce stress and promote health. *Health Science Journal*, 5(2), 74-89.
- Weigensberg, M. J., Lane, C. J., Winners, O., Wright, T., Nguyen-Rodriguez, S., Goran, M. I., & Spruijt-Metz, D. (2009). Acute effects of stress-reduction Interactive Guided ImagerySM on salivary cortisol in overweight Latino adolescents. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 15(3), 297-303.
- Wilfley, D. E., & Shore, A. L. (2015). Interpersonal psychotherapy. In *International Encyclopedia of the Social ve Behavioral Sciences*, (pp. 631-636). <https://doi.org/1.1016/B978-0-08-097086-8.21065-9>.

Yazar Notu

Bu araştırma Giresun Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

The Effects of Solution-Focused Guided Imagery on Depression, Anxiety and Stress

Summary

Coping with depression, anxiety, and stress is one of the most frequently studied topics in psychological counseling and psychotherapy. There are many approaches, principles and techniques for dealing with these psychological structures. One of the techniques is the Guided Imagery (GI) technique. The Guided Imagery is an effective psychological counseling and psychotherapy technique used to improve health, reduce stress and even acquire new skills (Varvogli & Darviri, 2011). In Guided Imagery, which is a cognitive technique, a connection is made between the body and mind with their descriptions to the clients (Ackerman & Turkoski, 2000; Thackery & Harris, 2003; Utay & Miller, 2006). Establishing the link between body and mind in Guided Description enables the client to solve their problems (Ackerman & Turkoski, 2000; Utay & Miller, 2006).

Solution-Focused Short Term Therapy was developed through identification of the most effective tools of many psychological counseling and psychotherapy approaches. In this technique, emphasis on the healing power of human from a Rogerian perspective, future orientation and encouragement of Adlerian therapy, instill hope of positive therapy, action orientation of behavioral therapy, the understanding of here and now of gestalt therapy is integrated in a systematic way.

In the current study, it was aimed to test the effectiveness of the Solution-Focused Guided Imagery technique in reducing the symptoms of depression, anxiety and stress levels of a group of university students. The present study used a pretest, posttest and follow-up test experimental design. The research was carried out with 100 participants, 50 (20 male and 30 females) of whom were in the experiment group and 50 (20 male and 30 females) of them in the control group. Within the scope of the study, all students were pretested, and then students were divided into experimental and control groups based on their psychological test scores. To assess the dependent variables, we used Depression, Anxiety and Stress Questionnaire, developed by Lovibond and Lovibond (1995). The scale was adapted to Turkish by Akin and Çetin (2007).

Accordingly, Solution-Focused Guided Imagery technique was applied to the experimental group in four phases: a preparation, a follow-up and two sessions (first session twenty stages, second session twenty-two stages). After the experimental intervention, the

posttest was applied to the experimental and control groups, and four weeks later, a follow-up test was applied to both groups, as well.

Findings obtained have shown that the Solution-Focused Guided Imagery technique applied to the experimental group is effective and permanent in reducing depression, anxiety and stress symptoms of university students. Besides, there was no change in the symptoms of depression and anxiety in the pre-test, post-test and follow-up test of the students in the control group who did not undergo any intervention. In the experimental group, a significant difference was found between the pretest-posttest and between the pretest and follow-up tests. This result of the research has provided evidence that Solution-Focused Guided Imagery technique applied to the experimental group is effective for the symptoms of depression and anxiety, and this effect persists two months after the experimental procedure.

Nitel Araştırma

Genç Yetişkinlerde Baba Kaybı ve Yas: Nitel bir ÇalışmaAyşen MARAŞ^{1*}, Faruk GENÇÖZ²¹ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Muğla, Türkiye² Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye**Makale Bilgisi****Anahtar kelimeler:**

Baba kaybı,
yas,
kayıp,
nitel çalışma,
yorumlayıcı
fenomenolojik
analiz

Öz

Bu çalışmada, genç yetişkinlerin baba kaybı ve yas deneyimini derinlemesine incelemek hedeflenmiştir. Bu amaçla, yedi genç yetişkin ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilerek, “Genç yetişkinlerde baba kaybı nasıl deneyimlenmektedir?” sorusunu cevaplamak amaçlanmıştır. Yapılan görüşmeler, Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (Interpretative Phenomenological Analysis) ile analiz edilmiştir. Bu makalede elde edilen temaların dört tanesi ayrıntılandırılarak sunulmuştur. Bu temaları, baba kaybının sembolik anlamları, baba kaybının ardından hissedilen duygular, babasız bir yaşamla başa çıkmak ve uyum sağlamak ve yas sürecini zorlaştıran faktörler oluşturmaktadır. Baba kaybının sembolik anlamları, babalarının ölümünün genç yetişkinlerin iç dünyasında açığa çıkardığı anlamları ifade etmektedir. Sonuçlara göre, genç yetişkinler, babalarını önemli bir “sıcaklık, ilgi, koruma, sakinleştirme, rehberlik ve otorite” kaynağı olarak değerlendirmekte ve ölümünün ardından bu ihtiyaçlarını karşılamakta belirgin zorluklar ile karşı karşıya gelmektedirler. Baba kaybının ardından hissedilen duygular, yas sürecinde hissedilen üzüntü, yalnızlık, boşluk, özlem, korku, rahatlama, öfke ve suçluluk gibi duyguları kapsamakta; öfke ve suçluluk duygularının ise özellikle şiddetlendiği bazı özel durumların varlığına işaret etmektedir. Üçüncü tema, babasız bir yaşamla başa çıkmak ve uyum sağlamak ise kayba önsel hazırlık, yaşantıyı anlamlandırmaya çalışma, duygusal dışavurum, kaçınma, sosyal destek alma, babanın yerini dolduracak romantik ilişkiler arama ile yeni ideal ve hedefler oluşturma gibi başa çıkma yöntemlerini kapsamaktadır. Dördüncü tema yas sürecini zorlaştıran faktörler, bazı kişilik özellikleri (içedönüklük, duygusallık, depresiflik) ile annenin çökkünlüğü, baba ile ilişki kurma tarzı gibi faktörleri içermektedir. Temaların içerikleri, Türkiye’deki genç yetişkinlerin, gelişimsel özellikleri ve yaşadıkları kültür ile ilişki içinde ortaya çıkan deneyimleri hakkında aydınlatıcı bilgiler açığa çıkarmıştır. Temaların nasıl yorumlanabileceği, makalenin son bölümünde tartışılmıştır.

Abstract**Keywords:**

The loss of father,
grief,
qualitative study,
Interpretative
phenomenological
analysis

In the current study, the aim was to examine the loss of father and bereavement among young Turkish adults. For this aim, semi-structured interviews were conducted with seven young adults. The research question was “How do young adults experience father loss and bereavement?” The data was analyzed with Interpretative Phenomenological Analysis. In this article, four of the emerging themes were explained in detail. These themes involve the symbolic meanings of father loss, emotions experienced after losing the father, coping with and adapting to father loss and factors making the mourning process harder. The young adults viewed their fathers as an important source of warmth, caring, protection, soothing, guidance and authority. Therefore, they reported apparent difficulties in fulfilling these needs. The theme emotions experienced after losing the father includes emotions such as sadness, loneliness, emptiness, yearning, fear, relief, anger, and guilt, and regarding the emotions anger and guilt, some special factors exacerbated their intensity. The third theme, coping with and adapting to father loss involved emotional preparation to loss, making meaning, finding emotional outlets to cope with feelings, avoidance, getting support, romantic partner as a substitute and setting goals and ideals to overcome the burden of grief. The fourth theme included some personality characteristics such as introversion and emotionality, the broken mother and relationship style with the father. The results and their implications were discussed in the final part of the article.

* Sorumlu Yazar, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 48000, Kötekli/Muğla.

e-posta: aysenmaras@mu.edu.tr

DOI: 10.31682/ayna.726517

Gönderim Tarihi (Received): 24.04.2020; Kabul Tarihi (Accepted): 10.07.2020

2148-4376/ All rights reserved.

Giriş

Çocuklar, yaşamdaki ilk duygusal bağlarını, çoğunlukla ebeveynleri ile kurarlar (Bowlby, 1980). Bu nedendir ki ebeveyn kaybı, yaşamdaki en acı verici deneyimlerdenidir. Her ne kadar, yetişkin kişilerin, ebeveynlerinden bağımsızlaştığı ve özerk bir yaşam kurdukları bir gerçek olsa da, ebeveynler ile kurulan duygusal bağ, ömür boyu etkili ve özel bir bağlıdır (Kissane ve Bloch, 2002). Literatürde, çocuklarda ve ergenlerde ebeveyn kaybının etkileri, artmış kaygı, sosyal içe çekilme, düşük özgüven ve özyeterlilik, düşük okul performansı, artmış psikiyatrik sorunlar, yetişkinlikte depresyon olarak rapor edilmiştir (Cerel, Fristad, Verducci, Weller ve Weller, 2006; Harris, 1991; Kendler, Sheth, Gardner ve Prescott, 2002; Worden ve Silverman, 1996). Ebeveyn kaybının yetişkinlerin yaşamındaki etkileri ise yeterince araştırılmamış bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Marks, Jun, ve Song, 2007). Çeşitli çalışmalarda, yetişkinlerin ebeveynlerini kaybettikten sonra, depresif belirtiler, psikolojik iyilik halinde azalma, özgüvenin düşmesi, alkol kullanımında artış, fiziksel sağlıkta bozulma gibi belirtiler sergiledikleri rapor edilmiştir (Marks, Jun ve Song, 2007; Umberson ve Chen, 1994). Az sayıda gerçekleştirilen nitel çalışmada ise yetişkinler, ebeveynlerini kaybettikten sonra daha duyarlı, olgun, mütevazı ve sorumluluk sahibi insanlara dönüştüklerini belirtmişlerdir (Pope, 2005; Umberson, 2003). Bu çalışmalarda, genç yetişkinlik ve daha ileriki yaşlar arasında herhangi bir ayırım veya kıyaslama yapılmamıştır.

Levinson (1986) genç yetişkinlik dönemini “yüksek enerji ve stres” dönemi olarak tarif etmektedir. Bu dönemde, kişinin birçok önemli karar vermesi; yaşam tarzı, hedefleri, ilişkileri, cinsel yaşamı, kariyeri ve meşguliyetleri konusunda seçimler yapması gerekmektedir. Arnett de (2006) özellikle yirmili yaşlarda “istikrarsızlık, kimlik arayışı, yeni olanaklar arayışı, kendine odaklı olma” gibi özelliklerin görüldüğüne vurgu yapmaktadır. Arnett’e göre, bu dönemde, kişi ne tam olarak bir yetişkin ne de tam olarak bir çocuk gibidir (Arnett, 2006). Bu nedenle, ebeveynlerin duygusal destek ve ilgisinin, genç yetişkinlerin yaşamında önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Leopold ve Lechner (2015), ebeveynlerini kaybeden genç yetişkinler ile ileri yaştaki yetişkinlerin deneyimlerini kıyasladıkları bir çalışmada, genç yetişkinlerin yaşam doyumunda daha keskin bir düşüş yaşadıklarını bulmuşlardır. Diğer çalışmalarda, genç yetişkinlerde aile bireylerinin kaybının (ebeveyn, büyükanne, büyükbaba), yüksek oranda komplike yas tepkileri ve depresyon (Mash, Fullerton, Shear ve Ursano, 2014), akademik performansta düşüş (Servaty-Seib ve Hamilton, 2006), akademik ilgi ve uğraşın azalması (Roberts, 2016), uykusuzluk (Hardison, Neimeyer ve Lichstein, 2005), öfke ve sinirlilik (Mestot ve Leitner, 1992), alkol tüketiminde artış (Floerchinger, 1991) ve anlamlı bir dünyanın varlığına olan inançta azalma (Schwartzberg ve Janoff-Bulman, 1992) gibi olumsuz

sonuçlara yol açabildiği bulunmuştur. Bu çalışmalarda ebeveyn kaybı bir bütün olarak ele alınmış; anne ve baba kaybına farklı olgular olarak odaklanılmamıştır. Genç yetişkinlerin baba kaybı deneyimini araştıran çalışmanın ise çok az olduğu dikkati çekmektedir (Noppe ve Noppe, 2008).

Babanın ölümünü ve onu takip eden yas sürecini, “babalık” kavramının özgün yapısını göz ardı etmeden anlamak önemlidir. Freud (1923/2011) baba ve erkek çocuk arasındaki ilişkide erkek çocuğun annesinin aşkı için babası ile yaşadığı rekabet ve düşmanlık duygularının öneminden bahsetmektedir. Freud’un kadınların baba ile ilişkisine bakış açısı ise kız çocuğun babaya olan aşkı ve penis hasedini kapsar (Lichtenberg, 2008). Bunun yanında, baba-kız ilişkisinde regüle edilmesi önemli olan erotik duygulanımlardan da bahsedilmektedir (Lichtenberg, 2008).

Ross’a göre (1979) psikoloji ve psikanaliz alanyazınında, babaların önemi uzun süre göz ardı edilmiştir. Psikanalitik alanyazında, babanın ruhsallıktaki işlevini tanımlayan babalık işlevine vurgu yapılmaktadır (Habip, 2012). Babalık işlevi, Lacan’ın baba kavramını, Freud’un çalışmaları temelinde incelemeye başlaması ile psikanalitik alanyazında önem kazanmıştır (Etchegoyen, 2002). Lacan (1956/ 1957, s. 229), baba kavramını simgesel, imgesel ve gerçek olmak üzere üç boyutta inceler. Lacan’a göre “gerçek” dediğimizi ve benzer şekilde “gerçek babayı” tanımak zordur çünkü her zaman babaya dair oluşturmuş olduğumuz düşlemler ve babanın sembolik rolü bu gerçekliği örtmektedir (1956/ 1957, s. 253). Lacan (1956/ 1957, s. 253-254), gerçek baba ile babanın biyolojik ve somut bir varlık olarak var oluşuna gönderme yapar. Oysa bizim konuşurken bahsettiğimiz baba, aslında her zaman gerçeğin zihnimizdeki bir temsilidir. Lacan’a göre simgesel baba ise babalık işlevini tanımlar (Evans, 2019, s. 49). Simgesel baba, anne ve çocuk arasındaki ikili imgesel ilişkiye “mesafe” koyarak ve “ensest tabusu” oluşturarak müdahale eden babadır (1956/ 1957, s. 261). Lacan’a göre (1956/ 1957) kimliği inşa eden babanın anne ile çocuk arasına mesafe koymasındır. Diğer bir deyişle, çocuk anne ile ilişkisinde kimliğini kaybetmekten, babanın araya girmesi ile kurtulur. Sözcüklerle dile getirdiğimiz ise her zaman İmgesel babadır (Lacan, 1956/ 1957, s. 252). İmgesel baba, öfke duyulan, özdeşleşilen ve idealize edilen baba düşlemlerini kapsar. Bir diğer deyişle, ruhsal dünyamızda oluşturduğumuz babadır. İmgesel baba ile kurulan ilişki, yaşamdaki bütün ilişkilerimizin temelinde yer alır (Lacan, 1956/ 1957, s. 252). Bu imgesel baba gerçek babadan çok farklı, ürkütücü ve onaylamayan bir baba da olabilir.

Bu bağlamda, gerçeğe ulaşmanın zorluğu göz önüne alındığında, görgüsel çalışmalarda odaklanılan “babanın”, imgesel baba olduğunu söylemek mümkündür. Nitel bir çalışmanın ise, babanın ve babanın ölümünün imgesel anlamlarını anlayabilmek açısından oldukça bilgilendirici olacağı düşünülmektedir. Balk ve Vesta (1998) babasını kaybeden genç bir

kadının deneyimini nitel ve nicel yöntemler ile incelemişlerdir. İnceledikleri vakada, kişinin doldurduğu ölçekte babasını çok fazla düşünmediğini belirttiğini ancak “ölçek sorularını sığ bulduğunu, deneyimini ifade etmesi için yeterli bulmadığını” yazdığını görmüşlerdir. Buna paralel olarak, ölçeği doldurduğu aynı gün, tuttuğu günlükte, babası ile ilgili yoğun düşüncelerinden ve duyumsadığı içsel acıdan bahsetmiştir. Yazarlar, özellikle nicel veriler ve nitel verilerin örtüşmeyebileceğini, bu nedenle iki araştırma grubunun da genişletilmesine gerek olduğunu bildirmişlerdir (Balk ve Vesta, 1998). Başka bir çalışmada, Tyson-Rawson (1993) babalarını kaybeden 20 genç yetişkin kadın ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Katılımcıların % 70’i babaları ile ilişkilerini ölümden sonra da sürdürdüklerini, yaşam değerleri ve inançları üzerinde babalarının etkilerini hissettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların 16 tanesi de babalarını kaybettikten sonra, bağımsızlık/özgürlük (independence) duygularının geliştiğini aktarmışlardır.

Babanın, kayıp yaşayan genç yetişkinin iç dünyasındaki imgesel varlığı ile kayıp sonrasındaki ruhsal deneyimlerine birlikte odaklanmayı sağlayan nitel çalışmaların, baba kaybı deneyimini derinlemesine anlamak için önemli olduğu düşünülmektedir. Son yıllardaki çalışmalarda, batı ülkelerinde babalık imgesinin daha fazla bakım verme ve şefkat içerdiği görülmektedir (Cabrera ve ark., 2000). Ancak Türkiye’de, babanın çocuklarına karşı otoriter ve mesafeli bir tutum takındığı geleneksel babalık daha yaygındır (Boratav, Fişek ve Ziya, 2014; Zeybekoğlu, 2013). Türk ailesindeki geleneksel babalar genellikle, aileye ekonomik gelir sağlamak, kurallar koymak ve aile bireylerine öğüt vermek gibi görevler ile ilişkilendirilmektedir. Türkiye’deki genç yetişkinlerin baba kaybı deneyimi, kendine has kültürel ve gelişimsel özellikleri göz önüne alındığında, derinlemesine araştırmaya değer bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, çalışmamızda nitel yöntemle, özel olarak yorumlayıcı fenomenolojik analiz ile “ Genç yetişkinlerde baba kaybı nasıl deneyimlenmektedir?” araştırma sorusunu cevaplamak hedeflenmiştir.

Yöntem

Nitel araştırmalar, insana özgü çeşitli deneyimleri derinlemesine incelemek ve anlayış geliştirebilmek için önemli araçlardır (Hayes, 2004). Nitel araştırma yapılırken, yapı ve güvenilirliği sağlamak adına, felsefi ve bilimsel bir temele oturan çerçevelere ihtiyaç vardır. Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA), pozitif paradigmanın aksine nesne ve özne kutupluluğunu reddeden, nesnenin algılandığı sürece var olduğuna vurgu yapan, katılımcıların öznelliklerini ve bireysel farklılıklarını göz önüne almaya olanak sağlayan, araştırmacıların katılımcıların deneyimlerine ilişkin yorumlarına da çalışma içerisinde yer vermesini sağlayan Fenomenoloji ve yorum bilim (hermeneutic) üzerine temellenmektedir (Langdrige, 2007);

Smith, Jarman ve Osborne, 1999; Smith, 2004). Yorumlayıcı Fenomonolojik Analize özgü bu özelliklerin, genç yetişkinlerin öznel baba kaybı deneyimlerini anlama sürecinde aydınlatıcı olacağı düşünülerek, çalışmamızda YFA tercih edilmiştir.

Katılımcılar ve Örneklem Yöntemi

İdeal olarak, YFA araştırmalarında az sayıda katılımcı (örn., altı ila sekiz) ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilir ve amaca yönelik örneklem (purposive sampling) kullanılır (Smith ve Osborne, 2003). Bu çalışmada da, amaca yönelik örneklem oluşturulmuştur. Katılımcıları, babalarının ölümünün üzerinden en az altı ay ve en çok altı yıl geçmiş olan, üniversitede lisans veya lisansüstü eğitim gören 20-40 yaş aralığındaki genç yetişkinler oluşturmaktadır. Levinson (1986), genç yetişkinlik dönemini 20-40 yaş aralığında tanımlamaktadır; çalışmamızda da, bu nedenle yaş aralığı 20-40 olarak belirlenmiştir. Katılımcılardan alınan bilgiye göre depresyon tanıları bulunmamaktadır.

Katılımcılar, üçü erkek ve dördü kadın olmak üzere yedi genç yetişkindir. Yaş aralıkları 20 ve 35 arasında değişmektedir (Ort. =26). Katılımcılar bekârdır ve orta sosyoekonomik düzeyde olduklarını belirtmişlerdir. Ankara ilinde, apartmanda veya yurttta kalmaktadırlar. Her biri farklı uzmanlık alanlarında lisans veya lisans üstü eğitim almaktadırlar (örn., eğitim, politika vb.). Katılımcıların babaları araştırmadan önceki son 10 ila 65 ay içinde, doğal nedenlerle ölmüştür (örn., kanser, kalp krizi, amyotropik lateral siklerozis [ALS]). Katılımcılara ilişkin bilgiler, takma isim verilerek Tablo 1.'de özetlenmiştir.

Tablo 1.

Katılımcı Bilgileri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Babanın Ölüm Nedeni	Ölümden sonra geçen süre (ay cinsinden)
Ayça	30	Kadın	Kanser	17
Beren	29	Kadın	Kanser	10
Ceylan	26	Kadın	ALS	20
Doğan	20	Erkek	Kalp krizi	24
Erkan	23	Erkek	Kanser	65
Ferdi	34	Erkek	Kanser	58
Gül	21	Kadın	Kalp krizi	16

Veri Toplama

Çalışmanın gerçekleştirildiği üniversitenin Etik Kurulundan izin alındıktan sonra, katılımcılara e-posta ve sözel duyurular aracılığıyla ulaşılmıştır. Potansiyel katılımcılar, araştırmacılara e-posta veya telefon yolu ile ulaşmış; araştırmanın konusu, ne kadar süreceği ve gizlilik ilkesine uyulduğu gibi konularda kısaca bilgilendirilmişlerdir. Toplam on kişi araştırmaya katılmaya gönüllü olmuş ancak iki tanesi babasını son üç ayda kaybettiği için araştırmaya dâhil edilememiş; diğer bir tanesi de görüşmelere gelmemiştir. Gönüllü katılımcılar, görüşmelere başlamadan önce çalışmanın içeriği, gönüllülük ilkesine dayandığı ve istedikleri zaman çalışmayı yarıda bırakma şanslarının olduğu konularında bilgilendirilmişlerdir. Katılımcılar, bilgilendirilmiş onam formlarını imzalayarak gönüllü olduklarını dile getirip, bilgi formunu doldurduktan sonra, görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılar ile üniversitenin Klinik Psikoloji Destek Ünitesi'nde yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Fenomonolojik çalışmalar, katılımcılar ve görüşmeci arasında yüksek bir işbirliği ve güven duygusu gerektirir (Massarik'den aktaran Hayes, 2004). İşbirliği ve güven duygusunu arttırmak ve yaşanan deneyim hakkında zengin bir bilgi içeriği toplayabilmek için katılımcılar ile ortalama 60 dakika süren, üç ila beş görüşme yapılmıştır. Görüşmeler birinci yazar tarafından haftada bir olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin, psikoterapi olmadığı, kayıp ve yas sürecine ilişkin bilgi almanın hedeflendiği katılımcılara belirtilmiştir. Bütün katılımcılar bilgilendirilmiş onam formunu okuyarak, gönüllü olarak çalışmaya katılmayı kabul etmişlerdir. YFA tarafından tavsiye edildiği gibi (Smith ve Osborne, 2003) görüşmeleri gerçekleştiren araştırmacı, ucu açık ve yönlendirici olmayan rehber sorular (örn., Baba kaybı yaşantınızdan bahseder misiniz? Babanız öldüğünde nasıl tepkiler verdiniz? Babanız ile ilişkinizden bahseder misiniz?) sorarak, katılımcıların deneyimlerini anlatmalarını istemiştir. Katılımcılar, deneyimlerinden bahsettikçe, araştırmacı da konuyu açıcı ve ilerletici sorular sormuştur. Katılımcılardan edinilen bilgiler veri analizinde kullanılmıştır.

Son görüşmeden sonra, katılımcılara bu çalışma için hazırlanan “Kayıp ve yas” kitapçığı verilmiştir. Bu kitapçıkta, yas sürecindeki genel tepkiler ve yaşanan duygularla nasıl başa çıkılabileceğine dair bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra, katılımcılar ile son bir görüşme gerçekleştirilmiş ve kitapçığı da okuduktan sonra, sormak ve söylemek istediklerine yer verilerek, soruları cevaplanmıştır. Katılımcılara, kampüste veya şehirde psikolojik destek alabilecekleri hizmetler hakkında bilgi verilmiştir. Katılımcılar, görüşmelerde özgürce kendilerini ifade etmenin onlara iyi hissettirdiğini ve kitapçık ile faydalı bilgiler edindiklerini ifade etmişlerdir.

Veri Analizi

Bütün görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve dinlenerek transkriptleri çıkarılmıştır. Transkriptler, YFA'nın önerdiği gibi defalarca okunmuş; üzerine notlar, özetler ve yorumlar yazılmıştır (Smith, Osborne ve Jarman, 1999; Smith ve Osborne, 2003). Her kişinin transkripti defalarca baştan okunmuş, bütün katılımcılarda ortak olarak ortaya çıkan üst temalara ulaşılmıştır. Her üst temayı en iyi şekilde temsil eden alıntılardan büyük bir tablo oluşturulmuştur. Bu makalede, ortaya çıkan üst temalardan dört tanesi sonuç kısmında anlatılacaktır.

Çalışmanın Güvenirliği

Nitel çalışmaların, güvenilirlik standartları, nicel çalışmalardan farklıdır. Nitel çalışmanın güvenilir olması, nitel bir araştırma paradigmasına bağlılığı ve uygunluğu, düşünümsellik (reflexivity) gibi özelliklerine bağlıdır (Sousa, 2014). Nitel çalışmada, iç tutarlılık, uygun araştırma sorusu, uygun örneklem, yeterli veri ve verinin analizini kapsar. Bu çalışma, YFA temel alınarak gerçekleştirilmiş, araştırma sorusunun oluşması, örneklem seçimi ve analiz YFA'nın önerileri doğrultusunda gerçekleştirilmiştir (Smith, Osborne ve Jarman, 1999; Smith ve Osborne, 2003). Katılımcılarla üç ila beş görüşme yapılması, katılımcıların yaşantılarını zengin bir şekilde aktarmasına olanak tanımıştır. Bu da verinin yeterliliği açısından önemlidir.

Nitel çalışmada, araştırmacıların kendi öznelliklerinin ve bu özneliliğin araştırmadaki etkilerinin farkında olmalarına ve bunu araştırmada belirtmelerine düşünümsellik (reflexivity) adı verilir (Gibbs, 2007). Bu araştırmada da, araştırmacılar çalışma sürecinde kendi duygularının farkında olmaya önem vermiştir. Özellikle görüşmeleri gerçekleştiren yazar, babasının kanser teşhisi aldığı süreçte yoğun bir kayıp korkusu deneyimlemiş; uzun süren ve başarılı olan kanser mücadelesi esnasında babasına destek olmaya çalışmıştır. Bu yaşadığı süreç, yazarın baba kaybının özneler üzerindeki etkileri üzerine düşünme ve araştırma motivasyonunun temelini oluşturmuştur. Yazarın bu deneyimi, bir yandan katılımcıların kayıp deneyimi ile empati ve özdeşim kurma deneyimini arttırmış, içerden biri (insider) bakış açısına yakınlaştırmış; diğer yandan ise deneyimlerin farklı olması, katılımcıların yaşantısına dışardan bakan kişi (outsider) olarak da konumlanmasına neden olmuştur. Bu yazar, çalışma sürecinde görüşmeleri yaptığı süreçte, günlük tutarak kendi duygu ve deneyimlerini not almıştır. Daha sonra aldığı notları, diğer yazar ve bir başka klinik psikologtan oluşan ekip ile paylaşmış ve tartışmıştır. Ayrıca temaların oluşumunda, aynı ekip sürekli fikir alışverişi ve tartışmalar yürütmüştür. Bu ekipten bir kişi psikanalitik, bir kişi psikodinamik ve diğer bir kişi şema terapi

yaklaşımına sahiptir. Bu da tartışmaların içeriğini zenginleştirici bir öge olmuştur. Ancak, bütün ekibin belirtilen yaklaşımlara sahip klinik psikologlar olduğu düşünüldüğünde, temalar oluşurken, özellikle katılımcıların psikolojik ihtiyaçları, duyguları ve başa çıkma yöntemlerine dikkat edilmiş olma olasılığı yüksektir.

Sonuç

YFA sonucunda elde edilen temalardan dört tanesi, transkript örnekleri ile zenginleştirilerek anlatılacaktır. Bu temalar, “*baba kaybının sembolik anlamları*”, “*baba kaybının ardından hissedilen duygular*”, “*babasız bir yaşamla başa çıkmak ve uyum sağlamak*”, “*yas sürecini zorlaştıran faktörler*” olarak adlandırılmıştır.

Baba Kaybının Sembolik Anlamları

İlk tema, babaların sıcaklık, ilgi, koruma, rehberlik etme işlevlerinin ve genç yetişkinlerin babaları ile ilgili geleceğe dair hayallerin kaybı ile ilgiliydi. Bütün katılımcılar, babalarının ölümünün ardından yaşadıkları “korunma kaybından” ve korunmaya dair hissettikleri ihtiyaçtan bahsettiler. Babanın koruma işlevi, duygusal, bilişsel, ekonomik ve fiziksel boyutlara sahipti. Katılımcılar için, babalarının varlığı güvenlik duygusu ile yakından ilişkiliydi. Katılımcılar, babalarını yaşamda verecekleri kararlar için en önemli “rehber” olarak tanımlıyorlardı. Babalarının ölümü ile “çocuk” rolünü kaybederek, yetişkin kimliği ile daha fazla özdeşleşmişlerdi. Özellikle, kadın katılımcılar, babaları ile aralarındaki duygusal yakınlıktan, babalarının kendileri için “duygusal olarak yatıştırıcı ve fiziksel tehlikelerden koruyan” rollerinden bahsederken, erkek katılımcılar ise kadınlardan farklı olarak, babalarının “otorite figürü” olarak yaşamlarındaki öneminden, babalarının ölümünden sonra bir otorite kaybı oluştuğundan ve kendi kararlarını vermekte özgürleştiklerinden bahsettiler.

Ayça (30) babası ile çok yakın ve sıcak bir ilişki tarif ediyordu. Kendisini onun yanında “beş yaşında bir çocuk gibi” hissettiğini söylüyordu. Babası ile sarılmak ve fiziksel yakınlık kurmak, ondan akıl alabilmek, onun koruması ve sevgisini hissetmek, kendisi için boşluğu doldurulamaz ihtiyaçlar haline gelmişti. Ayça’nın sözleri, babasının ölümünden sonra ne kadar korunmasız, güçsüz ve yalnız hissettiğini yansıtıyordu:

Bir defasında, hiç unutmuyorum, böyle yolda yürürken bile... Arkamda hani sanki eskiden... Böyle çok daha güçlü hissediyordum. Arkamda biri var, başıma ne gelirse gelsin beni koruyacak... İşte yolda yürüyordum... Arkamda kimsenin olmadığını hissettim. Hani böyle, çok güçsüz olduğumu hissettim. Onu hissediyordum arada. Babam olsa her şeyimden sorumlu benim. Ve çok güçlüydü benim babam gözümde. Onun desteği çok büyüktü...

Gül (21), babasını ani bir kalp krizi sonucu kaybetmişti. Aralarındaki ilişkiyi “sorunsuz, sıcak ve yakın” olarak tarif ediyordu. Günlük yaşamında verdiği kararlarda, sıkça babasına danışıyordu. Babası, onu duygusal olarak rahatlatan kişiydi. Aynı zamanda, çalışarak evin geçimini de babası sağlıyordu. Ölümünden sonra, ekonomik sorunlar yaşamışlardı ve Gül de bir yandan eğitimine devam etmiş, bir yandan da yarı zamanlı öğretmen olarak çalışmaya başlamıştı. Gül’ün annesi, 1999 depreminde anne ve babasını kaybetmiş, bunun ardından intihar teşebbüsünde bulunmuştu. Gül, bu nedenle, annesini “zayıf” olarak görüyordu. Annesi ve kız kardeşine, elinden geldiğince destek olmaya çalışıyordu. Kendisi ise “güvenlik duygusu, duygusal destek ve rehberlik” gibi ihtiyaçlarını, babasının ölümünün ardından, karşılayamaz hale gelmişti. Özellikle stresli olduğu zamanlarda, babasının desteğine yoğun ihtiyaç duyduğundan bahsetti:

Şu iki hafta boyunca özellikle, çok aradım (babamı). Çünkü ben, daha önce yoğun sınav dönemim olduğunda babamı arayıp “baba çok yoğunum ne yapacağım?” gibi konuşurdum... Şimdi anneme söylesem, kadın zaten başka şeylerle uğraşiyor. Evle uğraşiyor. Kardeşimle uğraşiyor. Ne kadar destek olabilir ki?

Doğan (20), babası ile olan ilişkisini “çok kötü”, “ondan nefret ederek intikam aldığı” bir ilişki olarak tarif ediyordu. Babasını yoğun eleştirilerde bulunan, katı bir baba olarak görüyordu. Kendisi de babasının aşığılama ve eleştiri içeren, duygusal olarak istismarcı tutumuna maruz kalmıştı. Doğan, otoriter babasının ölümünden sonra, önemli bir kariyer değişikliği yaparak müziğe odaklanmaya karar vermişti. Babası hayatta olsa, bu kararı veremeyeceğini düşünüyordu:

Babam olsa, yani, benim izin almam gereken bir mercii olurdu... Hayatta olsa her şey aynı olacaktı. Sinirlenecekti hep. Ben hep kısıtlanmış hissedecektim. Bir şey yapmaya korkacaktım. Birçok şeyi düşünemeyecektim bile... Beni kendimden utandıracaktı. Ne kadar zayıf olduğumu düşünecektim. Ama şimdi düşünmekte özgürüm...

Doğan her ne kadar, özgürleşmekten memnuniyet duysa da, diğer erkek katılımcılar gibi, zaman zaman da babasının fikirlerine danışma ihtiyacı duyuyordu. Ancak bu ihtiyacını, babasının kendi içindeki imgesi ile konuşarak giderebiliyordu:

Şimdi, sadece aklımda babam. İyi yanlarını tutmaya çalışıyorum kafamda... Konuştururken onu. Karar alıyorsun ama hani, düşündün mü iyice? İyice tart, enine boyuna düşün... Şu an bu oluyor hayatında ama böyle mi olmasını istiyorsun?

Doğan için babasının ölümü, aynı zamanda, bir daha asla ilişkilerini onaramayacakları anlamına geliyordu. Babası, hayatta olsaydı, onunla iyi bir ilişki kurabileceğine dair hala içinde bir umut taşıyordu. Çocukluğundan beri, eleştirel olarak tarif ettiği babasının, onayını ve takdirini kazanmayı hep çok istemişti ve hiç elde edemediğini hissetmişti. Babası ile ilişkisindeki ikirciklilik, ölümünden sonra bile devam etmekteydi. Doğan bu hissini “Gittikçe yumuşardı belki. Sakinleşirdi, aklı başına gelirdi. Yani o yüzden, konuşulabilir biri haline gelebilirdi belki... Bir şey yarım kalmış gibi hissediyorum” diyerek ifade ediyordu.

Ferdi de naif ve sade biri olarak tarif ettiği babasının ölümünün ardından bir otorite boşluğu ve özgürleşme yaşamıştı. Yaşam tarzında birçok değişim meydana gelmişti. Tarzını ve yaşam stilini değiştirmiş; yurt dışına çeşitli seyahatler gerçekleştirmişti.

Dostoyevski şey demiş, bir adam babası ölmeden, adam olamaz... Gerçekten değişiyor dünya algın değişiyor. Ben mesela küpe taktım, babam öldükten sonraki yaz. Ondan önce, küpenin bana yakışmayacağını düşünürdüm. Sonra fark ettim ki, ister istemez babayla ilgili bir durum varmış... Ağzını, burnunu kırıp eve gidemiyorsun mesela. Öyle şeyler yaşayamıyorsun. Ailesiyle yaşayan insanlar ya da ailesiyle sürekli görüşen insanlar çok fazla açılmıyorlar. İstedikleri hayatı çok fazla yaşayamıyorlar. Belki adam yurt dışına gidecek, okulu bırakıp işte, değişik şeyler yapacak filan... Bunların adımını atamıyor. Bunlarla ilgili bazı değişimler oldu... Baba çok güzel bir şey olmasına rağmen, gene de bir figür. Erkekler arasında bir iktidar savaşı var... Ciddi ciddi var. Sıkıntı yaşıyor, baba haklı gelmeye çalışıyor filan. Daha bir korumacı oluyor, kendini sorumlu hissediyor aileye karşı. Bizimki de biraz doğulu olduğu için... Otoriter değildi aslında. Çok kibar bir adamdı. Çok kitap okumuş bir adamdı. 2000 3000 filan. Naifti de, yine de tuttururdu bazı şeylerde böyle ne bileyim. Benim dediğim olsun diye... Mesela dövme yaptırmamıştı filan. Basit şeyler. Bunları sonra fark ettim tabii...

Ferdi, her ne kadar özgürleştiğini tarif etse ve bundan memnuniyet duysa da, babasının ölümünün ardından uyuşturucu madde kullanımı olduğunu ve yasal olarak bununla ilgili sorunlar yaşadığını; babasının yokluğunun özdenetim sağlamasında olumsuz bir etkisinin de olduğunu ve bu konularda çok fazla detaya girmek istemediğini ifade etti. Yani erkek katılımcılar, bir yandan özgürleşme hissinden memnuniyet duyuyor, bir yandan da babanın kuralları ve yol gösterici tutumu olmadan, hayatta kalma, seçimler yapma konusunda zorluklar da içeren bir öğrenme sürecinden geçiyorlardı. Ferdi'nin de bu süreçte, olumsuz sonuçlar verebilecek kararları olmuştu.

Baba Kaybının Ardından Hissedilen Duygular

İkinci tema, genç yetişkinlerin, babalarını kaybettikten sonra yaşadıkları üzüntü, yalnızlık, boşluk, özlem, korku, rahatlama, öfke, suçluluk ve utanç gibi duyguları kapsıyordu.

Katılımcılar baba kaybından sonra üzüntü, korku, yalnızlık, suçluluk ve öfke gibi olumsuz duygular deneyimlediklerini ifade ettiler. Katılımcılardan bazıları ise rahatlama hissini de üzüntülerine eşlik ettiğini ifade ettiler. Bu durum özellikle, ölen babanın hastalık sürecinde çektiği acıya tanık olup bu acının sona ermesi ile ilişkili olarak deneyimleniyordu. Örneğin Beren (29) “Çok üzgünüm ama aynı zamanda rahatlama da hissediyorum. Hastalığı yaşamak berbat... Bir insan gözlerinizin önünde yok oluyor” sözleriyle bu rahatlama hissini tarif ediyordu.

Özellikle, öfke ve suçluluk en sık tarif edilen ve katılımcıların yas sürecinde en çok mücadele ettikleri duygulardandı. Babaları ile yeterince ilgilenmeme, ona karşı üzücü davranışlarda bulunma (örn. şehir dışında bir konsere gitmek üzere baba ile tartışma) gibi nedenlerle suçluluk duyuyorlardı. Bu suçluluk duygusu, başa çıkılabilir bir düzeyde gibi görünüyordu. Ancak bazı katılımcıların hissettiği suçluluk duygusu çok daha yoğun ve yorucu idi. Suçluluğu çok yoğun yaşadığını ifade eden bu katılımcılardaki ortak nokta ise, babaları ile ilişkilerinin ikircikli olması ve bazı “yarım kalmış/çözülememiş” meselelerin varlığı idi. Bu durumda, hissedilen suçluluk çok daha yoğun ve babaya duyulan öfke ile iç içe geçmiş halde idi.

Ceylan (26) babasını ALS hastalığı nedeniyle kaybetmişti. Babası ile ilişkisinde olumlu yönlerin ağır bastığını tarif ediyordu. Ancak babasının hastalığı ve uzun süren hastalık süreci, babasına karşı ikircikli duygular hissetmesine yol açmıştı. Babası, bu hastalık ile yedi yıl yaşamıştı. Yedi yıl boyunca, babasını, yaşamında fiziksel olarak yok gibi deneyimlemişti. Babası yatağa bağımlı bir hasta olduğu için, ergenlik döneminde kendini yaşatlarından “farklı” hissetmişti. Babasının hastalığı nedeniyle sosyal hayatları kısıtlanmış, evden dışarı çıkmaz olmuşlardı. Onunla her zaman birinin kalması gerekiyordu. Ceylan, babasının bağımlı olmasına karşı öfke duyuyor, hastalıktan sonra aşırı duygusal, alıngan, sıkça ağlayan birine dönüştüğünü düşünüyordu. Ceylan hastalığa ve babasına karşı duyduğu öfkeyi şu sözlerle ifade etti:

“Sanki neden hasta oldu ki? Ne gerek vardı” gibi bir düşünce vardı... Çünkü bir anda, böyle hastalık oluyor ve tüm temel ihtiyaçlarımızı bile gideremeyecek hale geliyorsunuz... Böyle normal bir yaşantı değildi yani. Sandalyede oturup, oradan bile kalkamıyordum, birisinin koluna girip kaldırması gerekiyordu. Bu tür şeylere de ben çok kızıyordum aslında. Ona ve hastalığına kızıyordum. Olmaması gereken bir kızgınlık ama kızıyordum... Ama sinirleniyordum niye hasta oldu diye.

Aynı zamanda, babası konuşamadığı için Ceylan, iletişim kurmakta da oldukça zorlanıyordu. Babası, tek tek harflere işaret ederek düşüncelerini anlatmaya çalışıyordu. Bu da,

Ceylan'a uzun ve yorucu geliyordu. Dolayısıyla, onunla iletişim kurmaktan sıkıldığı ve kaçındığı zamanlar çoktu. Babasına ve hastalığına karşı duyduğu öfke ve ona karşı yetersiz bulunduğu ilgisinden dolayı da, ölümünün ardından yoğun suçluluk duyuyordu. Ceylan, suçluluk duyduğundan bahsederken, görüşmelerde ses tonunda, öfke de hissediliyordu. Bu da öfke ve suçluluk içeren içsel bir çatışma yaşadığını düşündürüyordu.

Ayça'nın babasının hastalık sürecinde ise, karaciğer donörüne ihtiyaç duyulmuştu ve Ayça babasına donör olabileceğini söyleyene kadar, ameliyatta üç dört aylık bir gecikme yaşanmıştı. Ayça, babasına olan yoğun düşkünlüğüne karşın, karaciğerini bağışlamanın, kendi hayatına olumsuz etkilerinin farkındaydı. Ciğerini vermiş olmanın, genç bir kız için olumsuz olarak değerlendirilebileceğini, evlilik aşamasında sorun yaşayabileceğini düşünüyordu. Donörlük konusunda, en başından beri içsel bir çatışma yaşamış, ancak babasına duyduğu yoğun sevgi, bu korkunun önüne geçmişti. Yine de, donörlüğü babasını kurtaramamıştı ve onun sitem dolu sözlerinden çok etkilenmişti:

Sonunda (ameliyat) olduk. İşte, üç ay sonra tekrar nüksedince, tek akla gelen "Geciktik mi acaba?" Ben kendimi çok suçlu hissettim. Babam da söyledi bana ama yani..."Geciktik mi biz kızım?" dedi telefonda. "Baba " dedim "Hani ben hep yanımdaydım, en son ben düşünülüm, neden?" "Benim aklıma gelmedi, senin de mi gelmedi?" diye bir sitemde bulundu. Ben onu duyduğum zaman, zaten bütün dünyam başıma... Döndü yani, gerçekten döndü. O an kendimi kaybedecek gibiydim. İçten içe zaten düşünüyordum geç mi kaldık diye. Bir de o öyle sitemde bulununca... Feryat figan olmuşum. Geciktik herhâlde. Benim yüzümden diye...

Babasının hastalığı ve donör olma süreci, Ayça'nın öfke ve suçluluk duygularını körüklemiş; başa çıkılması güç bir dereceye getirmişti. Yani, donörlük konusu babası ile aralarında "yarım kalmış" bir mesele olarak, babasının ölümünün ardından da Ayça'nın iç dünyasında varlığını sürdürüyordu. Bu da hissettiği suçluluk ve öfkeyi arttırıyordu; Ayça bazen öfkeden midesinin yandığını hissettiği zamanlar olduğunu ifade ediyordu ama çoğunlukla öfkenin sebebinin farkında değildi. Çalışma kapsamındaki görüşmeler esnasında, bu öfkeyi ilk kez açık olarak fark edip dile getirebildiğini belirtti.

Beren (29) ise babasının akciğer kanseri olduğunu öğrendikten birkaç ay sonra, babasını kaybetmişti. Babasının ölümünün ardından, yoğun bir suçluluk duygusundan bahsediyordu. Bu suçluluk duygusu, babası ile ikircikli bir ilişkisinin olmasından ve ona duyduğu öfkeden kaynaklanıyordu. Beren'in babası ile ilişkisindeki ikircikli duygular uzun zaman öncesine dayanıyordu. İlişkilerindeki uzun süreli çatışma, babasının ölümünden sonra hissettiği suçluluk duygusunu yoğunlaştırıyordu. 13 yıl önce, Beren'in anne ve babası, beş yıl kadar bir süre ayrı yaşamışlardı. Tekrar birlikte yaşamaya karar verdiklerinde, Beren bunu

istemediğini ifade etmişti. Babasını ailedeki “irin”, “basiretsiz” “çocuk gibi” tarzında ifadeler ile tanımlıyor ve yaşadıkları ekonomik problemlerin her zaman babasından kaynaklandığını söylüyordu. Babası ile çatışmalı bir ilişkisi vardı ve sıkça babasını aşağılayıcı bir tavır takındığından bahsediyordu. Babasının ölümünün ardından yoğun suçluluk ve pişmanlık duyguları ile savaşıyordu:

İlk başta hissettiğim vicdan azabıydı (ağlayarak). Çok kötü hissediyordum kendimi. Yaptıklarımın ötürü. Yani, annemle babamın zaten sağlıklı bir ilişkisi vardı, kendimi bildim bileli... Ekonomik problemler had safhadaydı. Annem ben çocukken çalışmıyordu. Tekrar çalışmaya başladı ve beni ananemin yanına gönderdiler (3-4 yaşlarında), başka şehre. Biraz ikisinden de uzak bir çocukluk geçirdim. Bu da benim hayatımı çok belirleyen bir şey oldu aslında. Bunun öfkesi pek geçmedi. Ve biraz babama yönelik oldu bu. Sorumlu babamı tuttum. Toparlandığımız zamanlar olsa da, babamın hep çok gizemli bir hali vardı ve anlamsız borçları çıkardı. Ama öyle küçük miktarlar değil, çok büyük miktarlar. Ve bir anda, hep bir alt üst oluş olurdu. Annem de hep toparlayan, halleden... Bir basiretsizlik örneğiydi (babam) zaten...

Dinmek bilmeyen öfkesi nedeniyle, Beren, babasını her fırsatta aşağıladığını ve hakaret ettiğini söylüyordu. Eğer hayatta olsaydı, yine aynı şekilde davranıyor olacağını düşünüyordu. Yani hala öfkeliydi ve babasının “babalık otoritesini” tanımayacağını düşünüyordu:

Bir sabah uyandım, mutfaktan gene tıkrı geldiğini duydum. Şöyle bir şey dediğimi fark ettim. Yani korkunç ama... “Ya yine sabahın köründe ne yapıyor acaba?” Unuttum bir an öldüğünü ve yeniden kızdım. Ve sonra dedim, Beren, bayağı iğrenç bir insansın. Unutmuşum. Gerçekten öldüğünü unutmuşum. Ve o kızgınlıklar, yaşasaydı, aynen devam edecekti.

Katılımcılar, babaları hayatta olsa yine aynı duyguları hissedeceklerini düşünüyorlardı. Yani, çözülmemiş bir takım sorunların varlığını hissediyorlar ve yine aynı koşulları yaşıyor olsalar, sorunu, aslında nasıl çözebileceklerini “hala” bilmiyorlardı. Bu yüzden, sorunun devam edeceğine inanıyorlardı.

Babasız Bir Yaşam ile Başa Çıkmak ve Uyum Sağlamak

Katılımcılar, babalarının ölümünden sonra karşılanmayan ihtiyaçları ve yoğun duygularıyla başa çıkmak için kayba önsel hazırlık, yaşantıyı anlamlandırmaya çalışma, duygusal dışavurum, kaçınma, sosyal destek alma, babanın yerini dolduracak romantik ilişkiler kurma ve kendilerine yeni ideal ve hedefler koyma gibi birçok başa çıkma yönteminden bahsettiler. Eğer, kayıp ani değilse, katılımcılar hastalık sürecinde duygusal olarak babalarını kaybetmeye hazırlandıklarını ifade ediyorlardı. Hatta uzun bir hastalık dönemi ve babanın fiziksel olarak yatağa bağımlı hale gelmesi, Ceylan'ın durumunda olduğu gibi, babayı zaten

kaybetmiş gibi hissettirebiliyordu. Kalp krizi gibi nedenlerle babalarını kaybetmek ise beklenmedik ve ani bir deneyimdi. Bu durumda daha hazırlıksız yakalanıyorlardı. Ancak kullandıkları diğer başa çıkma yöntemleri, ani veya önceden bilinen ölümler için de benzer nitelikteydi.

Katılımcılar, özellikle suçluluk duyguları ile başa çıkmak için yaşantıyı anlamlandırmaya çalışma olarak adlandırdığımız yöntemleri tercih ediyorlardı. Dini/spritüel inançlara başvurma, yetkili kaynaklardan bilgi toplama ve yeniden yapılan düşünsel değerlendirmeler, yaşantılarını anlamlandırmalarına yardımcı oluyordu. Örneğin, Ayça, doktorlara bilgi danışarak, babasının ölümünü ve duyduğu suçluluğu anlamlandırmaya çalışmıştı:

Sonra doktorlara çok sordum, geciktik mi diye... Hani mayısta olsaydı operasyon, olmaz mıydı (metastaz) diye... Hayır. Kanserin türü öyleymiş. Eğer bir de Hepatit C varsa, zaten kanser hastaları ameliyat edilmezmiş. Çünkü zaten nüksedermiş, çok agresif bir tümörmüş. Hani doktorların halk arasında kullandığı şey “kötünün kötüsü”, en kötüsü yani... Hepatit C’den oluşan kanser. Zaten hiç operasyona sokulmazmış bile...”

Ayça, aynı zamanda Kuran okumaya başlayarak, kendini daha iyi hissettiğini; hayatta herkesin alacağı nefes sayısının belirli olduğu düşüncesi ile babasının ölümünü kabullenmesinin bir nebze de olsa kolaylaştığını belirtti. Ancak Ayça babasının duygusal desteğine yoğun ihtiyaç duyuyordu. Ayça’nın babasına dair oldukça idealize edilmiş bir imgesi vardı. Babası hayattayken Ayça’yı her zaman övgü dolu sözlerle yüreklendiriyordu. Ayça, bu sayede kendini güzel ve başarılı hissediyor, özgüven duygusu artıyordu. Babasının ölümünün ardından ise, özgüveninde bir düşüş olduğunu tarif ediyordu. Babasına benzeyen kişilerle kuracağı yakın ilişkilerde de, özgüvenini geri kazandıracak ilgi, övgü ve desteği arıyordu. Ancak kısa sürede, babasına benzerliği nedeniyle karar verdiği ilişki de uzun süreli olmuyordu. Bu da, onu ihtiyacını karşılayamadığı kısır bir döngü içinde tutuyordu.

Sosyal destek almak da katılımcılar için önemli bir başa çıkma yöntemi idi. Özellikle kendileri de kayıp yaşamış kişilerle konuşmayı, onların verdiği desteği çok daha etkili ve anlamlı buluyorlardı. Babaları ölmeden önce kendilerine uzak davranıp, ölümden sonra yakın davranan kişileri ise samimiyetsiz buluyorlardı. Sosyal destek almanın yanı sıra, katılımcılar hüznü müzikler dinleyerek veya babalarının fotoğraflarına bakarak ağlamanın kendilerine iyi geldiğini belirttiler. Bu sayede duygularını dışa vurabiliyorlardı. Bunun yanı sıra, babalarının yokluğu ve hissettikleri duygularla kaçınma yoluyla da baş ettikleri zamanlar oluyordu. Örneğin, Erkan babası ile ilgili konuşursa daha kötü hissedeceğinden korkuyordu:

Aslında son bir yıla kadar, süreç benim için kaçma şeklindeydi. Çok fazla hatırlamamaya çalıştım... Annem, ilk yıl mezarına gidip mezar taşı ile konuşup içini dökmeye çalıştı. O sırada benim de yanında olmamı istiyordu... Ben kaçtım diyebilirim... Yas sürecine ya da duygusal şeylere girip orada kalmak istemiyordum... Ne kadar çok konuşursam, o kadar çok hatırlayacakmışım gibi. Devamlı yarayı kaşımak gibi bir şey olacaktı...

Katılımcılar genellikle, babalarının ölümünün ardından uygulanan kültürel ve dini ritüellere karşı olumsuz bir tutum içerisinde idiler. Bu da aslında, süreç içindeki kaçınarak başa çıkma ihtiyaçlarını yansıtıyordu. Bu ritüellerde, özellikle onları duygusal olarak başa çıkarmakta zorlanacakları ölçüde etkileyen durumlar ile karşılaşabiliyorlardı. Bu da kültürel ve dini ritüellere karşı olumsuz bir tutum benimsemelerine yol açıyordu. Örneğin Ayça, babasına karaciğerini verdiği için, akrabalarının ve tanıdıkların kendisine özellikle acır gözlerle baktıklarını düşünüyor, akrabalarının “sen de yarım kaldın” gibi kurduğu cümleler karşısında büyük bir üzüntü ve öfke duyuyordu. Bu da, kendini daha iyi hissetmek için, kültürel olarak “yastaki birine yakıştırılmayacağını” bilse de makyaj yapma ve bakımlı olma gibi davranışlar göstermesinin asıl sebebi gibi görünüyordu.

Ceylan ise yas tutmak ve dul olmak konusunda geleneksel inançlara sahip olan annesini eleştiriyordu. Annesinin “çok üzgün olması gerektiğine” inandığını, bu nedenle makyaj yapmadığını, cenaze evinde gelenlere hizmet etmek için koştuğunu söylüyordu. Ayrıca, Kuran okuma günleri düzenliyor ve Ceylan’ın da katılmasını istiyordu:

Annem ritüelleri çok önemsiyordu. Cenaze namazı, yedisi, elli ikisi, her hafta mezar ziyareti...”Gel, Kuran okunacak, başını kapat, dua edilecek.” Bu tarz şeyler beni geriyor. Babamı anmak için sadece dua etmeye gerek yok. İstedığımız her zaman onu anabiliriz. Ben bu ritüellerden hoşlanmıyordum. Köşede sadece orada olmak için oturuyordum.

Ceylan, annesinin ve misafirlerin yoğun duygularından kaçınma ihtiyacı duyuyor ve çoğunlukla odasında televizyon izleyerek vakit geçirmeyi tercih ediyordu. Katıldığı anma törenlerinde ise, diğer insanların kendisine acıdığını hissediyordu ve bu insanlardan kaçınıyordu:

Bazı insanların gözünde görüyorsunuz... Yani, “Çocuklar babalarını kaybetti”. Acınma gibi. Ondan hoşlanmıyorum. Bütün olumsuz duyguları baştan baştan yaşıyor gibi hissediyorum. O yüzden, bu insanlarla birlikte olmak istemiyorum.

Katılımcıların, diğer insanlarla bir araya geldikleri ortamlarda acınma hissi ve zayıflık hislerinin yanında, utanç duygusu da ön plana çıkabiliyordu. Utanç duygusu, toplum

tarafından beklenen tepkileri vermeme düşüncesinden kaynaklanıyordu. Beren'in sözleri hissettiği utancı yansıtıyordu:

Geziye katıldım... Ama babam ölmüştü... Arkadaşlarım beni görünce şaşırıyordu. "İyi misin?" diye sordular. İtiraf etmek gerekirse çok mahcup hissettim, ölümünden hemen sonra sokakta olduğum için... Otobüste bir arkadaşım ile karşılaştım, babamın nasıl olduğunu sordu... "10 gün önce öldü" dedim. "Bak, iyi görünüyorsun" dedi. O an çok utandım. Ağlamaya başladım. Hayır, iyi değildim. Ama benden bekledikleri gibi yaşamıyordum yasımı...

Katılımcıların etkili şekilde yaşamlarına devam etmesini sağlayan önemli bir başa çıkma mekanizması da "hedef ve idealler koymaktır". Katılımcılar, yaşamlarının gelecekte bir kariyer elde etmek için çok çalışmaları gereken bir dönemdeydiler. Her biri lisans veya yüksek lisans öğrencisiydi. Her ne kadar, kayıptan sonraki ilk yıl, bazıları odaklanma sorunu yaşadıklarını belirtse de, her biri eğitim ve kariyerlerine tutunarak kayıplarıyla başa çıkmaya çalışmışlardı. Ders çalışmak veya işe odaklanmak, onlar için işlevsel bir başa çıkma yöntemi olmuştu. Bu sayede yoğun duygulardan sıyrılıp, dikkatlerini dağıtabilmişlerdi. Örneğin, Erkan (23) babasının kanserden ölümünün ardından, hayatta olsa başarılarından mutlu olacağını düşünerek kendini motive ediyordu ve kendini şu sözlerle ifade ediyordu: "Babam benim başarılı olmamı isterdi. O yüzden çok çalışmaya çalıştım... " Gül de, benzer şekilde kendini çalışmaya ve başarmaya motive etmişti. Babasının onun başarılarından mutlu olacağı düşüncesi ona motivasyon sağlıyordu:

Geçen yıl, okulda başarısız olmuşum. Babam daha çok çalışmamı ve çalışmamı engelleyen şeyleri aşmamı söylemişti. Bu yıl, başarılı olacağıma ona söz vermişim ve yaptım (gülümseyerek). Başarısızlığım onu üzmişti. O yüzden kendime kızmışım. Öldüğünde, benim başarılı olduğumu göremese üzüleceğini düşündüm. Bu beni motive etti. Kendime, o öldü ama başarılı olacağım dedim ve ortalama gerçekten çok iyi geldi.

Ferdi (34) ise babasını kaybettikten sonra, yüksek lisans tezini yazdığını ve başarıyla savunmasını verdiğini söyledi. Aynı zamanda, araştırma görevlisi olarak işe başlamış ve işe odaklanmak onun için rahatlatıcı olmuştu:

Babam öldükten sonra yüksek lisans tezimi yazdım. Bırakmadım. Eğer başarısız olsaydım, daha kötü hissederdim. Aynı zamanda ekonomik sorunlar da vardı. Araştırma görevlisi pozisyonuna başvurduğum. Kabul edildim... Biliyorsunuz, çalışırken yasına ve acına odaklanmıyorsun. İşe başvurduğum, belgelerini hazırladım. Kendimi toplamama yardım etti... Sonra, tezimi yazdım.

Katılımcılar, babalarını onurlandırmak veya yaşamlarını elden bırakmamak adına kendilerine hedefler ve idealler oluşturmuş ve çalışmaya devam etmişlerdi. Yaşamlarının özellikle kariyer açısından temel oluşturan bu döneminde, başarıya motivasyonu ve başarı, yas sürecindeki duygularını olumlu etkilemiş; kendileri ile ilgili de olumlu duygular hissetmelerini sağlamıştı. Aynı zamanda, sürekli olumsuz duygularına odaklanmaktan veya her şeyi bırakmaktan ziyade, yaşamlarına devam edebilmiş olmak özgüvenleri açısından da oldukça olumlu etkilere sahipti.

Yas Sürecini Zorlaştıran Faktörler

Katılımcılar, bazı kişilik özellikleri (içedönüklük, duygusallık, depresiflik) ile annenin çökkünlüğü, baba ile ilişki kurma tarzı gibi yas sürecini kendileri için zorlaştıran faktörlerin varlığından bahsettiler. Katılımcıların yas sürecini zorlaştırdığını belirttikleri kişilik özelliklerinin en büyük ortak noktası, bu özelliklerin onların tekrarlayıcı şekilde aynı konuları düşünmelerine (ruminasyon) yol açmalarıydı. Duygusallık, depresiflik ve içe dönüklük gibi kişilik özellikleri, çözümsüz bir şekilde yineleyici düşüncelere yol açıyordu. Ayça, duygusal olduğu için, gelecek hakkında daha çok endişelendiğini ve var olmayan problemler için bile ağlayabildiğini ifade etti. Erkan, içe dönük olduğunu, bu yüzden diğer insanlarla içsel deneyimlerini paylaşamadığını ve kendi içinde tekrarlayıcı düşünceler ile süreci geçirdiğini söyledi. Doğan ise depresif ve melankolik olarak tanımladığı tarzının yas sürecini zorlaştırdığını söyledi:

Zaten insanlara, hayata dair de umudu çok olmayan biriyim. Alıp götürüyorum yani kendi kendime. Mesela şey vardı, anlatırlardı babamın nasıl öldüğünü. Sekreteri vardı o sırada yanında. İşte onları, öncelikle ben hayal ederdim. Ya da geldim işte burada, ölüm sebebini internette araştırdım, buldum nasıl öldüğünü, acılar içinde falan öldüğünü öğrendim mesela. Bayağı da ağladım bunu öğrendikten sonra. Beni üzeceğini çok iyi biliyordum. Öyle, kendimi üzme sevk etmeye bayılırım yani.

Özellikle, kadın katılımcılar annelerinden ve yas sürecinde annelerinin tepkilerinin öneminden bahsettiler. Annelerinin yoğun duygusal tepkilerini, “zayıflık” olarak değerlendiriyorlardı. Annelerinin geçmişteki davranışları da, onları zihinlerinde “zayıf” olarak imgelemelerine yol açmıştı. “Zayıf” anneleri, babalarının ölümünün ardından da, bekleneceği gibi yoğun tepkiler vermişlerdi. Bu durum katılımcıların, annelerinin yerine “güçlü ve ayakta duran” rolünü yerine getirme ihtiyacı duymalarına yol açıyordu. Sorumluluk duygusu hissediyorlardı ve anneleri ile duygularını paylaşamadıkları için de annelerine karşı bir içerleme, sitem ve zaman zaman öfke duygusu içindeydiler. Daha güçlü bir anneye ihtiyaç

duyuyorlar, annelerinin çökkünlüğü sebebiyle ise onlarla acılarını paylaşamadıklarını söylüyorlardı. Örneğin, Ayça deneyimini şöyle tarif etti:

Mesela annem rahatsız olmasaydı, daha güçlü bir kadın olsaydı, belki daha kolay olurdu. Ne bileyim... Çünkü sen saklıyorsun ondan mesela. Biraz da... Sorumluluk bende gibiydi... Bilmiyorum ama belki daha... Annem daha güçlü, rahatsız bir kadın olmasaydı... Hastalığı var annemin sürekli. Azıcık üzülse hastalanabilir hani... Morali bozulduğu zaman, ateşi çıkar... Bir şey olur mutlaka. Gidersin doktora, aslında psikolojik filan derler ama hani... Bir kez “anne çok üstümde yük var” dediğimde, çok üzülmişti. Söyleyemiyorsun, bir daha aynı cümleyi kuramadım mesela. Çünkü o kadar büyük tepki verdi ki...”Sen nasıl öyle söyledin, yüreğimi parçaladın” filan hani... Bakıyorum çok üzülüyor. Çok üzüntünün ardından da hastalanacak...

Ayça, üzüldüğünde psikosomatik semptomlar sergileyen bir anne figürü tarif ediyor; kendi üzüntü ve sorumluluk hissinin fazlalığını onunla paylaştığında da verdiği yoğun tepki nedeniyle, süreç içindeki duygularını annesiyle paylaşma isteğinden vazgeçtiğini belirtiyordu. Gül de, benzer şekilde, annesinin zayıf olduğunu ve kendisinin de bu durumdan etkilendiğini, ailedeki “güçlü” kişi rolünü üstlendiğini ifade etti. Annesi geçmişte ebeveynlerini kaybettiğinde, intihar teşebbüsünde bulunmuştu. Gül, bu durumun onun zayıf olmasından kaynaklandığını düşünüyordu. Gül, annesi ile görüştiklerinde ona nasıl olduğunu sormaktan bile çekiniyordu çünkü komşularından ve tanıdıklarından, kendi yaşamını ona destek olmak için feda etmesi gerektiğine dair sözel mesajlar alıyordu. Bu da Gül’de büyük bir içsel çelişki ve sorgulamaya yol açmıştı. Bir yandan eğitimine ve yaşamına devam etmek istiyor, bir yandan da annesi çok kötü olursa destek olmak için yanında olması gerekeceğini düşünüyor, annesinin “gel” demesinden korkuyordu. Ona destek olmak için yaşadığı şehre dönerse, hayatından vazgeçmiş olacağını düşünüyordu. Bu da annesi ile iletişimden kaçınmasına yol açıyordu:

Annem ailede en çok etkilenendi... Bana göre daha zayıf... Ama hani hiç cesaret edip de “anne nasılsın, ne hissediyorsun?” diye sormadım çünkü hani... Ya kötüyse... Çok düşündüm geri dönmeyi, hani bırakıp okulu gitmeyi... Ama kötüyse de dönmek istersem, zorunda kalırsam diye... Soramadım.

Katılımcılar, babaları ile ilişki biçimlerini, olumlu veya olumsuz olsun, yas sürecinde zorlaştırıcı bir faktör olarak ifade ediyorlardı. İyi bir ilişkinin ardından yaşanan kayıp çok üzücü oluyordu. İkircikli bir ilişkinin ardından yaşanan kayıp ise yoğun suçluluk ve öfke duygularına yol açıyordu. Örneğin, Beren babası ile ikircikli bir ilişki tarif ediyordu. Ölümünün ardından, bu ikirciklilik, yoğun suçluluk duymasına yol açmıştı. Babasının ölümünün ardından, kendi davranışlarını sorguluyor ve babasının “nasıl hissetmiş olabileceğini” hayal ediyordu:

Söyleyemediğim bir şeyler var mı diye çok düşünüyorum. Çünkü her insan bazen onore edilmek istiyor. Başkalarından kendisine dair hoş şeyler duymak istiyor, motive olmak istiyor yani ve biz bazen babamı çok mu aşağıladık acaba diye düşünüyorum. Doğrudan olmasa bile onu değersizleştirdik mi? İtibarsızlaştırdık mı diye çok düşünüyorum. Bu insanı zaten yıkar ki, kendinden vazgeçer. Bunu çok düşünüyorum. Aslında kafamdan atmaya çalışıyorum bu düşünceyi.

Beren, hem babasını çok sevdiğini söylüyor hem de ona karşı duyduğu, geçmişten gelen yoğun öfkeden bahsediyordu. Geçmişteki davranışlarından duyduğu pişmanlık ve suçluluk, üzüntü duygusunu yalın bir şekilde yaşayıp ifade edebilmesine engel oluyordu. Beren, iç dünyasında, yoğun bir suçluluk ve öfke ile mücadele ediyordu.

Gül ise babası ile ilişkisini çok olumlu buluyordu ve geleceğe dair birçok hayalini kaybetmişti. Babası ile paylaşmanın hayalini kurduğu birçok yaşantı vardı. Mezuniyet, evlilik, çocuk sahibi olmak gibi yaşamında dönüm noktası olarak hayal ettiği yaşantılarda, babasının olamayacağı düşüncesi onda yoğun üzüntü yaratıyordu:

Şu anda çok üzüntü duyuyorum. Babamla çok fazla gurur duyduğum için... İyi bir baba, beni temsil edebilecek bir baba olduğu için, ilerde düğün olsun, isteme olsun. Bunları hep düşünürdüm, sonuçta iyi bir baban var onlarla tanıştıracaksın gibisinden... Babamdan çok fazla beklentim vardı. İyi bir baba olması ve düzgün bir insan olması... Sonuçta ileriki hayatınızı çok fazla kolaylaştıracak diye düşünüyorsunuz...

Gül, babası ile iyi bir ilişkisinin olmasının, yas sürecini zorlaştırdığını düşünse de, hissettiği duygular açısından, ikircikli bir ilişki tarif eden katılımcılara kıyasla, daha çok yoğun bir üzüntüden bahsediyordu. Suçluluk ve öfke gibi, içsel olarak onu huzursuz eden diğer duygulardan bahsetmiyordu. İkircikli ilişkisi olan katılımcılar için ise, suçluluk ve öfke, üzüntü duygusundan daha yoğun ve ön planda idi. Katılımcıların ilişki tarzları, babalarının ölümünden sonraki süreçteki duygularıyla yakından ilişkili idi ve duyguların yoğunluğunu arttırması sebebiyle, süreci zorlaştırıcı bir faktör olarak deneyimleniyordu.

Tartışma

Bu çalışmada babasını son altı yıl içinde kaybetmiş olan genç yetişkinler ile derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda ortaya çıkan üst temalardan dört tanesi, *baba kaybının sembolik anlamları, kaybın ardından hissedilen duygular, babasız bir yaşam ile başa çıkmak ve uyum sağlamak ve yas sürecini zorlaştıran faktörler* olarak adlandırılmış ve sonuç kısmında alıntı örnekleri ile anlatılmıştır.

İlk tema *baba kaybının sembolik anlamları* babalarının ölümünün genç yetişkinlerin iç dünyasında açığa çıkardığı anlamları tanımlamaktadır. *Baba kaybının sembolik anlamları* teması, babalarının ölümünün ardından, genç yetişkinlerin gerçek babaya atfettikleri (koruma, ilgi, otorite, sakinleştirme, ekonomik destek vb.) işlevleri kendi içsel ve dışsal kaynakları ile karşılama görevi ile çoğunlukla hazırlıksız şekilde yüzleştiklerine işaret etmektedir.

Lacan'a göre, gerçek baba, biyolojik olarak ölen baba olarak düşünülebilir (Evans, 2019, p. 51). *Baba kaybının sembolik anlamları* temasını ise, özellikle Lacan'ın "imgesel baba" kavramı ile ilişkilendirmek mümkündür. Çünkü sözcüklerle dile getirilen, her zaman için ruhsal dünyada oluşturulan, kimi zaman öfke duyulan, kimi zaman idealize edilen ve özdeşleşilen imgesel babadır (1956/ 1957, s. 252). Baba imgesi, toplumsal olarak da inşa edilen bir imgedir. Tarihsel süreçte, babanın "eve ekmek getiren, koruyucu, otorite figürü" özellikleri ön plana çıkmıştır (McBride ve ark., 2005; Pickhardt, 2007; Burlingham, 1973, Freud, 1913/2014, Diamond, 1995). Bu çalışmadaki genç yetişkinler babalarını önemli bir "sıcaklık, ilgi, koruma, sakinleştirme, rehberlik ve otorite" kaynağı olarak değerlendirmektedir. Bir diğer deyişle, baba imgesinin, bir yandan koruma ve otorite sağlama, bir yandan da "sıcaklık, ilgi, sakinleştirme" gibi daha çok annelere özgü olarak tarif edilen özellikleri de barındırdığı dikkati çekmektedir. Bu da, son elli yılda baba imgesinin psikoloji literatüründe "bakım veren, ilgili, çocuklarının bakımında daha çok rol alan" olarak dönüşümü ile tutarlı görünmektedir (Casper, 1997; Minsky, 2000). Ancak çalışmanın sonuçları, kadın ve erkek katılımcıların arasında baba imgesinde bir takım cinsiyete özgü farklar olabileceğini düşündürmüştür. Örneğin, kadın katılımcıların babalarının duygusal olarak destek olma ve sıcaklık gösterme özelliklerine vurgu yaptığı; erkek katılımcıların ise babalarını bir otorite figürü olarak nasıl deneyimlediklerine ve ölümün ardından kendi kararlarını verme konusunda yaşadıkları özgürleşmeye vurgu yaptıkları dikkati çekmiştir. Bu bulgu, son dönemde Türkiye'de babalık üzerine gerçekleştirilen kapsamlı bir çalışma ile tutarlıdır (Tol ve Taşkan, 2018). Araştırmaya göre, yeni geleneksel babalar, kız çocuklarına daha fazla duygusal yakınlık gösterdiklerini belirtirken, erkek çocuklarına karşı mesafeli ve otoriter tutumlarını korumayı tercih ettiklerini söylemektedirler. Bu durum ise babalar tarafından, kız çocuklarının "uysal ve anlayışlı" doğası ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda, kadın katılımcıların baba kaybına yükledikleri anlamın duygusal içeriği anlaşılır olmaktadır.

Ayrıca, bu cinsiyet farkını, Freud'un (1923/2011) erkek çocuğun annesinin aşkı için babası ile arasında yaşadığı rekabet ve düşmanlık duyguları ile açıklamak da mümkündür. Freud'un Totem ve Tabu eserinde (Freud, 1913/2014) bahsettiği gibi bağımsız yetişkinler olmak için erkeklerin baba otoritesinin üstesinden gelmesi gerekebilir (Burlingham, 1973). Bu bağlamda, babalarının ölümünün, erkekler için, "gerçek babanın" kontrolünün azalması ve

babalarının içsel imgeleri ile ilişkilerinin daha da fazla önem kazanması anlamına geliyor olabileceği düşünülmektedir.

İkinci tema *kaybın ardından hissedilen duygular*, daha önce literatürde kayıp ile ilişkilendirilen (Kübler-Ross, 1969; Shear, 2012; Stroebe, Schoot, Schut, Abakoumkin ve Li, 2014; Tomlinson, 2001) üzüntü, yalnızlık, boşluk, özlem, korku, rahatlama, öfke ve suçluluk gibi birçok duyguyu kapsamaktadır. Veri analizi, bu duygulardan özellikle öfke ve suçluluk duygularının sıklıkla yaşanan ve bazı durumlarda başa çıkılması güç boyutlara ulaşabilen duygular olduğuna işaret etmektedir. Literatürdeki bilgiye ek olarak, bu çalışmada yapılan görüşmeler, özellikle öfke ve suçluluk duygularının ortaya çıkmasına ve bazı durumlarda çok şiddetli deneyimlenmesine yol açan nedenler açısından aydınlatıcı bilgi sunmaktadır. Genç yetişkinler, babalarına hayattayken yeterli ilgi ve desteği göstermemek gibi konulara ilişkin suçluluk duymakta; ancak bu suçluluk duygusu ile başa çıkabilmektedirler. Özellikle, ölen baba ile ikircikli bir ilişkinin var olduğu; öfke ve sevginin yoğun şekilde iç içe geçtiği; geçmişten gelen çözülmemiş meselelerin varlığını sürdürdüğü durumlarda, genç yetişkinler yoğun bir suçluluk duygusu deneyimleyebilmektedirler. Bu suçluluk duygusu, babaya duyulan geçmişteki çözülmemiş meselelerin yol açtığı öfke duygusundan beslenmektedir. Freud (1913/2014), çift değerli duyguların herkeste bir miktar olduğunu belirtir. Ölene karşı hissedilen bu çifte duygu (düşmanlık ve şefkat duyguları), ölenlerin ardından hissedilen suçluluğu açıklar. Var olan bilinçdışı düşmanlık duygularını, ölen kişi hayattayken farketmek çoğunlukla mümkün değildir (s. 72). Ölümünün ardından ise düşmanlık ve sevgi duyguları arasındaki çatışma daha da şiddetlenir (s.72). Ayrıca, bu çalışmada, bazı katılımcıların babalarına duydukları öfkeyi ilk kez bilinçli olarak fark ettikleri veya dile getirebildikleri öğrenilmiştir. Bu da, klinisyenlerin baba kaybının ardından fark ve ifade edilmeyen öfke ve dolayısıyla suçluluk duygularına karşı hassasiyet göstermeleri açısından bilgilendiricidir.

Üçüncü tema *babasız bir yaşam ile başa çıkmak ve uyum sağlamak, kayba önsel hazırlık, yaşantıyı anlamlandırmaya çalışma, duygusal dışavurum, kaçınma, sosyal destek alma, babanın yerini dolduracak romantik ilişkiler arama ve yeni ideal ve hedefler oluşturma* gibi başa çıkma yöntemlerini kapsamaktadır. Bu başa çıkma biçimlerinin birçoğu uyum sağlama sürecinde işe yarayan yöntemlerdir. Literatürde, yaşantıyı yeniden olumlu değerlendirme (positive reframing), destek alma ve dini başa çıkma gibi yöntemler daha az komplike yas semptomu ile ilişkilendirilirken (Cowhock ve ark., 2011, Kelley ve Chan, 2012; Lobb ve ark., 2010), bilişsel ve davranışsal kaçınma yoluyla başa çıkmanın ise olumsuz sonuçları olabileceği belirtilmektedir (Boelen ve Klugkist, 2011; Boelen ve Van den Bout, 2010; Burton ve ark., 2012; Horowitz ve ark., 1997; Shear ve ark, 2011).

Freud (1913/2014) yas tutmanın, ölmüş kişi ile zihinsel uğraşmayı, ona ilişkin anıları saklamayı ve onu olabildiğince uzun süre anımsamayı kapsadığını belirtmiştir. Ölen ile ilgili düşünmekten kaçınma ise, kayba ilişkin düşünce ve duyguların zihinden uzaklaştırılmasını içerir ve dolayısıyla, bu sürecin sağlıklı bir zihinsel işlem sürecinden geçmesine engel olabilir. O nedenle, katılımcıların kaçınma ile başa çıkma çabalarını daha yakından incelemekte fayda olabileceği düşünülmektedir. Katılımcıların bahsettiği kaçınma, kimi zaman babanın ölümüne dair düşünceleri zihinden uzaklaştırmayı ve dile getirmekten kaçınmayı veya babanın ölümü gerçeği ile yüzleşilebilecek sosyal çevre ve ortamlara girmekten kaçınmayı kapsamaktadır. Katılımcıların birçoğu, bilişsel kaçınma durumlarında, acılarını tam olarak yaşayamadıklarını ifade ederken, babalarının ölümünü hatırlatan ortamlardan (mezarlık ziyareti, anma törenleri ve cenaze vb.) kaçınmayı ise işe yarar bir başa çıkma yöntemi olarak nitelemişlerdir. Bu bulgu, var olan literatür ile örtüşmemektedir.

Jalland (2013), yas sürecindeki kültürel ritüel ve dini uygulamaların, başa çıkma sürecinde destekleyici rolü olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada ise, dikkati çeken önemli bir nokta, genç yetişkinlerin kültüre veya dine özgü ritüellere, anma törenlerine karşı olumsuz bir tavır benimsedikleri ve bunlardan kaçınma eğilimi gösterdikleridir. Yas sürecinde olumlu katkısı olabilecek bu ritüel ve anma törenlerine, genç yetişkinlerin tepkisel yaklaşımını anlamak için çalışmanın bulguları yol göstericidir. Katılımcılar, kendi duygu regülasyonlarını sağlama çabasının yanı sıra sosyal çevrenin yaklaşımlarından etkilenmektedirler. Katıldıkları törenlerde, sosyal çevrelerindeki kişilerin kendilerine “acıma hissi” ile baktıklarını ve sözel ifadelerde bulduklarını belirtmişlerdir. Acınma hissinin, genç yetişkinlerin “zayıf” hissetmesine yol açıyor olabileceği düşünülmektedir. Arnett (2006) genç yetişkinliğin de bir kısmını kapsayan beliren yetişkinlik döneminde, “istikrarsızlık, kimlik arayışı, yeni olanaklar arayışı ve kendine odaklı olma” gibi özelliklerin sergilendiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, genç yetişkinlerin acınma ve zayıf olarak algılanmaktan kaçınmasını, genç yetişkinlik dönemine özgü, kırılgan veya oluşmakta olan bir kimlik algısı ile ilişkilendirmek mümkündür. Genç yetişkinler, karşıdaki kişinin onlar hakkında ne düşündüğü ile yakından ilgili olabilir ve bu da onların kimlik algılarının oluşum sürecine etki edebilir. Bu nedenle de, kendilerini “acınmış” ve “zayıf” hissettikleri ortamların varlığından kaçındıkları düşünülebilir. Bilgimiz dahilinde, bu konu ile ilgili yapılan başka bir çalışma veya bulgu bulunmamaktadır. Gelecekte, genç yetişkinlerin bu deneyimini ve kültürel veya dinsel ritüellere gösterdikleri kaçınma davranışını araştıran çalışmaların gerçekleştirilmesi önemli görünmektedir. Ayrıca bu bulgu temelinde, profesyonellerin, genç yetişkinlerin kayıp sonrasında deneyimledikleri acınma konusundaki hassasiyetlerinin farkında olmalarının, psikoterapi süreci için geliştirici olacağı söylenebilir.

Genç yetişkinler, sosyal olarak yaşamlarını sürdürmek istediklerinde ise, çevrenin “nasıl yas tutmaları gerektiğine dair” beklentilerine uymamış olmanın verdiği bir utanç duygusu deneyimleyebilmektedirler. Katılımcılar tarafından sosyal olarak içe çekilmeye yol açabilen ve sosyal destek arayışını da kısıtlandıran bu acınma hissi ve yas tutma biçimi konusunda yargılanma endişesinin, bilginiz dahilinde, literatürde yer bulmadığı dikkati çekmektedir. Bu durumun Türk kültürüne özgü olup olmadığı ve genç yetişkinlerin yas sürecindeki etkilerini derinlemesine araştıran çalışmalara büyük ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Literatürde, genç yetişkinlerin kayıp sonrasında akademik ilgi ve uğraşının azalması (Roberts, 2016) ve akademik performansta düşüş (Servaty-Seib ve Hamilton, 2006) gibi olumsuz sonuçlar deneyimledikleri belirtilmiştir. Çalışmamızdaki bulgular, “hedef ve idealler koymanın” önemli ve işlevsel bir başa çıkma yöntemi olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Bu çalışmadaki genç yetişkinler, eğitim süreçlerini daha iyi hissetmeyi sağlayan bir araca dönüştürmüşlerdir. Bu bulgu, literatürde belirtilen olumsuz akademik sonuçlar ile çelişir olarak yorumlanabilir. Emmons (2003) “başarılı olmak, duygusal yakınlık kurmak” gibi farklı kişisel hedeflerin yaşamdaki anlamlılık hissini beslediğini belirtmektedir. Berzoff (2003) ise yaşanan kaybın, kişilerin ego ideallerini genişletmesi ile sonuçlanabileceğine işaret eder. Çalışmamızdaki genç yetişkinler, özellikle akademik kariyer konusunda sahip oldukları hedefleri, işlevsel bir başa çıkma yöntemi olarak vurgulamışlardır. Sonraki çalışmaların, hangi faktörlerin bu etkili olarak kullanmaya yol açıcı olabileceği konusuna odaklanmasının faydalı olabileceği düşünülmektedir. Bu faktörleri belirlemek, genç yetişkinlerin kayıp sürecinde desteklenmesi için oldukça yol gösterici olabilecektir.

Son tema ise *yas sürecini zorlaştıran faktörlerdir*. Bu tema, *bazı kişilik özellikleri (içedönüklük, duygusallık, depresiflik)* ile *annenin çökkünlüğü, baba ile ilişki kurma tarzı* gibi faktörleri kapsamaktadır. Katılımcıların yas sürecini zorlaştırdığını belirttikleri kişilik özelliklerinin en büyük ortak noktası ise, bu özelliklerin onların tekrarlayıcı şekilde aynı konuları düşünmelerine (ruminasyon) yol açmalarıdır. Literatürde, duygusal dengesizlik (nevrotizm) komplike yas tepkilerine yol açan bir risk faktörü olarak bildirilmiştir (Burke ve Neimeyer, 2013). Katılımcıların duygusallık ve depresiflik olarak adlandırdığı kişilik özellikleri, duygusal dengesizlik kişilik özelliği ile örtüşen özellikler olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında, Waddington çalışmasında (2004) içe dönüklüğün yas şiddeti ve depresyon düzeyi ile ilişkisi bulunmadığını bulmuştur. Bu çalışmada ise içe dönüklük, yas sürecini, sosyal destek almayı engelleyerek zorlaştıran bir faktör olarak tarif edilmiştir. Bu da hangi kişilik özelliklerinin yas süreci için zorlaştırıcı olduğuna dair daha fazla çalışmanın yapılmasının, içedönüklüğün etkisinin anlaşılması için önemli olduğunu düşündürmektedir.

Bir diğer süreci zorlaştırıcı faktör olan “annenin çökkünlüğü” ise, özellikle kadın katılımcılar için yas sürecini zorlaştıran bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Katılımcılar, annelerinin zayıf ve çökkün oluşundan dolayı, kendilerinin daha güçlü durmaları gerektiği fikrini edindiklerini; annelerinin üstlenebileceği işleri ve diğer aile bireylerine duygusal ve ekonomik destek olma rolünü üstlenmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Özellikle, annelerinin yoğun üzüntü ve ağlama davranışlarını, zayıf ve duygusal oldukları yönünde yorumlamaları, onlarla istedikleri gibi duygusal paylaşımda bulunmalarına engel olmuştur. Annelerinden çok etkilenmeleri, genç yetişkinlik döneminin ebeveynlere ihtiyacın yüksek oranda hissedildiği, duygusal, ekonomik ve verilen kararlara dair bağımlılık içeren bir süreç olması ile ilişkili olarak yorumlanabilir. Bu etkilenmenin, özellikle kadın katılımcılar tarafından belirtilmesi ise oldukça ilginçtir. Lichtenberg (2008), annenin baba ve kız arasındaki ilişkide, göz ardı edilen önemli bir rolü olduğunu vurgular. Kadınlar, kabul veya reddetseler de, annelerinin babaları hakkında ne düşündüklerinden büyük oranda etkilenirler (Lichtenberg, 2008). Benzer şekilde, Eichenbaum ve Orbach (1983, akt. 1989) anne ve kızların ilişkisinin, aynı cinsiyette olmaları nedeniyle iç içe geçmiş bir ilişki olduğunu ve kadınların ömürleri boyunca annelerinden ayrılmaya çalıştıklarını söyler. Bu iç içe geçmeye ve özdeşim kurmaya açık anne kız ilişkisi, yas sürecinde de annelerinin duyguları ile özdeşleşen kadın katılımcıların duygularının yoğunlaşmasına, başa çıkılması zor olarak deneyimlenmesine yol açıyor olabilir. Kadın katılımcılar, erkek katılımcılardan farklı olarak, anne ile kurulan özdeşim yoluyla, annenin ihmal ettiğini düşündükleri görev ve rolleri de üstleniyor gibi görünmektedirler. Annenin çökkünlüğü ve zayıflığına yönelik düşüncelerinin, genç yetişkin kadınların anneleri adına belirli roller üstlenmelerine yol açmasının yanı sıra, kendi yaşamlarını feda ederek, isteklerinden farklı, eğitim ve kariyer gelişimlerini ketleyebilecek bir yaşam tarzına yönlendirmelerine yol açma riskini de taşıdığı dikkati çekmektedir. Çalışmamızın sonuçları, bu durumun daha iyi anlaşılması, sosyal ve psikolojik destek anlamında önlem alınması gereken bir risk faktörü olduğuna işaret etmektedir.

Baba ile ilişki kurma tarzı da, katılımcılar tarafından, her halükarda, yas sürecini zorlaştıran bir faktör olarak belirtilmektedir. İyi bir ilişkiye sahip katılımcılar, daha fazla olumlu yaşanacak anın kaybından ve babanın eksikliğini hissetmekten bahsederken; ikircikli ilişkiye sahip olanlar ise öfke ve suçluluk duyguları ile içsel bir mücadele vermektedirler. İkircikli ilişkilerde, geçmişten gelen çözülmemiş meselelerin varlığı, bu duyguları şiddetlendirmektedir. Literatürde ölen kişiyle kişilerarası çatışma, yakınlık ve bağımlılık gibi özelliklerin komplike yas tepkileri ile ilişkili olduğu rapor edilmiştir (Lobb ve ark., 2010; Worden, 2004). Bu bulgular ile güncel bulgu örtüşmekte ve ek olarak da bu zorlaştırıcı etkinin nedenlerine dair bize fikir vermektedir. İyi bir ilişkinin kaybı, sağladığı olumlu desteğin ve

geleceğe dair hayallerin kaybına yol açması sebebiyle daha fazla üzüntü verici olarak deneyimlenirken; ikircikli bir ilişki ise, kayıp sonrası süreçte suçluluk ve öfke duygularının iç içe geçtiği duygusal olarak yorucu bir sürece neden olmaktadır. Psikolojik destek sürecinde ise, tema kapsamında bahsedilen kişilik özelliklerinin, annenin kayba tepkisi ve baba ile ilişki örüntüsünün ele alınmasının, baba kaybı yaşayan genç yetişkinlerin, içsel olarak dönüşümünü ve duygularının çözülmesini sağlayarak, yas sürecini olumlu kazanımlarla atlattıklarına destek olacağı düşünülmektedir.

Özetle, çalışmanın bulguları baba imgesinin ve baba kaybının, genç yetişkinler için farklı anlamlara geldiğine; ölümün ardından da baba ile kurulan imgesel ilişkinin devam ettiğine ve bu ilişkideki çift değerliliğin ve çözülmemiş meselelerin yoğun suçluluk duygusuna yol açarak yas sürecini ketleyebildiğine işaret etmektedir. Bunun yanında, bulgulara göre genç yetişkinlerin etkili olarak kullanabildiği bir takım ortak başa çıkma yolları (örneğin, idealler ve hedefler koyma) bulunmakta; bazı faktörler ise (örneğin, annenin çökkünlüğü) kaybın ardından yaşanan yas sürecine olumsuz etki edebilmektedir. Çalışmada ortaya çıkan her bir temanın, ileriki çalışmalarda odaklanılabilecek konulara ışık tutabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Çalışmada yer alan katılımcıların deneyimleri, farklı özelliklere sahip diğer genç yetişkinlerin yaşantılarını yansıtmıyor olabilir. Katılımcılar, üniversitede eğitim gören genç yetişkinlerden oluşmaktadır ve sonuçlar bu gruba özgü olabilir. Bunun yanında, araştırma sonuçları, kadın ve erkek katılımcıların farklılaştığı konular olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla, kadın ve erkeklerin deneyimlerini kıyaslayan veya ayrı olarak ele alan çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Çalışmamızdaki katılımcıların babaları doğal (hastalık) nedenlerle ölmüştür. Ancak ileriki çalışmaların, ölüm biçiminin ani veya daha uzun süreçte gerçekleştiği durumlara ayrı ayrı odaklanmasının da aydınlatıcı olabileceği düşünülmektedir. Örneğin, kaybedilen kişinin hastalık süreci uzadıkça, kişiler yas tutma ve başa çıkma kaynaklarını daha işlevsel kullanıyor olabilirler. Buna karşın, ani veya travmatik (örn. intihar yolu ile ölüm) kayıp yaşayan kişilerin hissettiği duygular da, bu çalışmada ifade edildiğinden daha yoğun, sınırlı ve travmatik olarak deneyimleniyor olabilir. Bu da grupların deneyimlerinin o koşullara özgü ayrı çalışmalarda ele alınmasının da literatüre katkısı olabileceğini düşündürmektedir.

Bir diğer sınırlılık ise katılımcılara dini yönelimleri sorulmamıştır. Ancak görüşmelerde üç katılımcı Müslüman, iki katılımcı ise inançsız olduklarını belirtmişlerdir. Diğer iki katılımcının ise dini inançlarını açık şekilde ifade etmeseler de, Tanrının varlığına dair inançlarına ve spiritüel alandaki inançlarına gönderme yapan ifadeleri olmuştur. İleriki çalışmalarda, katılımcıların dini inanç bilgisinin de alınmasının bilgilendirici olacağı düşünülmektedir. Bu bilginin alınmasının, dini inancın kaybın anlamlandırılması ile ilişkisini

anlamakta yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Son olarak, çalışma Türk kültürü içinde gerçekleştirilmiş ancak özellikle kültürün yas sürecine direk etkilerine odaklanmamıştır. Bu konuya odaklanan çalışmaların da literatüre önemli katkıları olacağı düşünülmektedir.

Bütün bu sınırlılıklara karşın, çalışmanın katılımcıların ve araştırmacıların öznelliğine vurgu yapan Fenomenoloji yaklaşımını temel alması, psikolojik deneyimin doğasını anlamak açısından avantaj sağlamakta ve bu araştırmanın güçlü yanlarından birini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, Türkiye’de genç yetişkinlerde baba kaybına ve yas sürecine, derinlemesine odaklanan ilk çalışma olarak baba kaybı deneyimini çok boyutlu olarak anlayabilmek açısından literatüre katkısının önemli olduğu ve gelecekte çalışılması gereken konulara yol gösterdiği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Arnett, J. J. (2006). A longer road to adulthood (pp. 3-26). In J.J. Arnett (Ed.), *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens Through the Twenties* (pp. 3-26). New York: Oxford University Press.
- Balk, D. E., & Vesta, L. C. (1998). Psychological development during four years of bereavement: A longitudinal case study. *Death Studies, 22*, 23-41. doi: 10.1080/074811898201713.
- Berzoff, J. (2003). Psychodynamic theories in grief and bereavement. *Smith College Studies in Social Work, 73*(3), 273-298.
- Boelen, P. A., & Klugkist, I. (2011). Cognitive behavioral variables mediate the associations of neuroticism and attachment insecurity with prolonged grief disorder severity. *Anxiety, Stress, & Coping, 24*(3), 291-307.
- Boelen, P. A., & van den Bout, J. (2010). Anxious and depressive avoidance and symptoms of prolonged grief, depression, and post-traumatic stress disorder. *Psychologica Belgica, 50* (1&2), 49-67.
- Boratav, H. B., Fişek, G.O., & Ziya, H. E. (2014). Unpacking masculinities in the context of social change: Internal complexities of the identities of married men in Turkey. *Men and Masculinities, 17*(3), 299-324. doi: 10.1177/1097184X14539511.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss III: Loss, sadness, and depression*. New York: Basic Books.
- Boyd, C. J. (1989). Mothers and daughters: A discussion of theory and research. *Journal of Marriage and the Family, 51*(2), 291-301.
- Burke, L. A., & Neimeyer, R. A. (2013). Prospective risk factors for complicated grief (pp. 145-161). In M.S. Stroebe, H. Schut, J. van der Bout & P. Boelen, *Complicated grief: Scientific foundations for health care professionals* (pp.145-161). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Burlingham, D. (1973). The preoedipal infant-father relationship. *The Psychoanalytic Study of the Child, 28*(1), 23-47.
- Burton, C. L., Yan, O. H., Pat-Horenczyk, R., Chan, I. S., Ho, S., & Bonanno, G. A. (2012). Coping flexibility and complicated grief: A comparison of American and Chinese samples. *Depression and Anxiety, 29*(1), 16-22.
- Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S., & Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development, 71* (1), 127-136.
- Casper, L. M. (1997). My daddy takes care of me! Fathers as care providers. Current population reports. Household economic studies. *Current Population Reports, Series P-70 n59*, 1-9.
- Cerel, J., Fristad, M.A., Verducci, J., Weller, R.A., & Weller, E. B. (2006). Childhood bereavement: Psychopathology in the two years post-parental death. *Journal of American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 45* (6), 681-690. doi: 10.1097/01.chi.0000215327.58799.05.
- Cowchock, F. S., Ellestad, S. E., Meador, K. G., Koenig, H. G., Hooten, E. G., & Swamy, G. K. (2011). Religiosity is an important part of coping with grief in pregnancy after a traumatic second trimester loss. *Journal of Religion and Health, 50*(4), 901-910.

- Diamond, M. J. (1995). The emergence of the father as the watchful protector of the mother-infant dyad. *Becoming a father: Contemporary social, developmental and clinical perspectives*. New York: Springer.
- Emmons, R. A. (2003). Personal goals, life meaning, and virtue: Wellsprings of a positive life. In C. L. M. Keyes & J. Haidt (Eds.), *Flourishing: Positive psychology and the life well-lived* (pp. 105–128). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10594-005>
- Etchegoyen, A. (2002). Psychoanalytic ideas about fathers. In J. Trowell, & J. Etchegoyen (Eds.), *The importance of fathers: A psychoanalytic re-evaluation* (pp. 18-37). USA: Brunner-Routledge.
- Evans, D. (2019). Lacancı psikanalize giriş sözlüğü. T. Sivrikaya ve U. Y. Kara (çev.). İstanbul: Işık Yayınları.
- Floerchinger, D. S. (1991). Bereavement in late adolescence: Interventions on college campuses. *Journal of Adolescent Research*, 6 (1), 146-156.
- Freud, S. (2014). Totem ve Tabu. H. İlhan (çev.). Ankara: Alter Yayıncılık. (1913).
- Freud, S. (2011). Ego ve id. A. Yardımlı (Çev.). Metapsikoloji. İstanbul: İdea Yayıncılık. (1923).
- Gibbs, G. R. (2007). *Analyzing qualitative data* (1st ed.) . London: Sage.
- Habip, B. (2012). Psikanaliz kuramlarında babanın yeri açılış konuşması. M.I. Ertüzün (Ed.). *Baba işlevi içinde* (ss. 3-5). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Hardison, H. G., Neimeyer, R. A., & Lichstein, K.L. (2005). Insomnia and complicated grief symptoms in bereaved college students. *Behavioral Sleep Medicine*, 3(2), 99-111.
- Harris, E. S. (1991). Adolescent bereavement following the death of a parent: An exploratory study. *Child Psychiatry and Human Development*, 21(4), 267-281.
- Horowitz, M. J., Siegel, B., Holen, A., Bonanno, G. A., Milbrath, C., & Stinson, C. H. (2003). Diagnostic criteria for complicated grief disorder. *Focus*, 1(3), 290-298.
- Jalland, P. (2013). A culture of silent grief? The transformation of bereavement care in 20th century England. *Bereavement Care*, 32 (1), 16-22. doi: 10.1080/02682621.2013.779821.
- Hayes, N. (2004). *Doing psychological research* (2nd ed.). UK: Open University Press.
- Kelley, M. M., & Chan, K. T. (2012). Assessing the role of attachment to God, meaning, and religious coping as mediators in the grief experience. *Death Studies*, 36(3), 199-227.
- Kendler, K. S., Sheth, K., Gardner, C. O., & Prescott, C. A. (2002). Childhood parental loss and risk for first-onset of major depression and alcohol dependence: The time decay of risk and sex differences. *Psychological Medicine*, 32 (7), 1187-1194. doi: 10.1017/S0033291702006219.
- Kissane, D. W., & Bloch, S. (2002). *Family-focused grief therapy*. Philadelphia: Open University Press.
- Kübler-Ross, E. (1969). *On death and dying*. New York: Routledge.
- Lacan, J. (1956-1957). Seminar IV: Object relation. L.V.A. Roche (Trans.) (Unpublished).
- Langdrige, D. (2007). *Phenomenological psychology: Theory, research and method*. England: Pearson.

- Leopold, T., & Lechner, C. M. (2015). Parents' death and adult well-being: Gender, age, and adaptation to filial bereavement. *Journal of Marriage and Family*, 77 (3), 747-760. doi: 10.1111/jomf.12186.
- Levinson (1986). A conception of adult development. *American Psychologist*, 41 (1), 3-13.
- Lichtenberg, J. D. (2008). Fathers and daughters: A discussion. *Psychoanalytic Inquiry*, 28(1), 106-113.
- Lobb, E. A., Kristjanson, L. J., Aoun, S. M., Monterosso, L., Halkett, G. K., & Davies, A. (2010). Predictors of complicated grief: A systematic review of empirical studies. *Death studies*, 34(8), 673-698.
- Marks, N. F., Jun, H., & Sung, J. (2007). Death of parents and adult psychological well-being: A prospective U.S. national study. *Journal of Family Issues*, 28(12), 1611-1638. doi: 10.1177/0192513X07302728.
- Mash, H., Fullerton, C. S., Shear, K., & Ursano, R. J. (2014). Complicated grief and depression in young adults. *Journal of Nervous & Mental Disease*, 202 (7), 1-5. doi: 10.1097/NMD.000000000000155.
- McBride, B. A., Brown, G. L., Bost, K. K., Shin, N., Vaughn, B., & Korth, B. (2005). Paternal identity, maternal gatekeeping, and father involvement. *Family Relations*, 54(3), 360-372.
- Meshot, C. M., & Leitner, L. M. (1992). Adolescent mourning and parental death. *Omega: Journal of death and dying*, 26 (4), 287-299.
- Minsky, R. (2000). Beyond nurture: Finding the words for male identity. *Psychoanalytic Studies*, 2(3), 241-254.
- Noppe, I. C., & Noppe, L. D. (2008). Father matters: The impact of father loss on development. *The Forum*, 34 (2), 1-4.
- Pickhardt, C. E. (2007). *The connected father: Understanding your unique role and responsibilities during your child's adolescence*. US: Palgrave Macmillan.
- Pope, A. (2005). Personal transformation in midlife orphanhood: An empirical phenomenological study. *Omega Journal of Death & Dying*, 51(2), 107-123.
- Roberts, K. E. (2016). Grief and bereavement among college students. Digital commons @ ACU, Electronic Theses and Dissertations, Paper 10.
- Ross, J. M. (1979). Fathering: A review of some psychoanalytic contributions on paternity. *International Journal of Psycho-Analysis*, 60(3), 317-327.
- Schwartzberg, S. S., & Janoff-Bulman, R. (1992). Grief and the search for meaning: Exploring the assumptive worlds of bereaved college students. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 10(3), 270-288. doi: 10.1521/JSCP.1991.10.3.270.
- Servaty-Seib, H. L., & Hamilton, L.A. (2006). Educational performance and persistence of bereaved college students. *Journal of college student development*, 47 (2), 225-234. doi: 10.1353/CSD.2006.0024.
- Shear, M. K., Simon, N., Wall, M., Zisook, S., Neimeyer, R., Duan, N., ... & Gorscak, B. (2011). Complicated grief and related bereavement issues for DSM-5. *Depression and anxiety*, 28(2), 103-117.
- Shear, M. K. (2012). Getting straight about grief. *Depression and Anxiety*, 29(6), 461-464.

- Smith, J. A., Jarman, M., & Osborn, M. (1999). Doing interpretative phenomenological analysis. In M. Murray, & K. Chamberlain (Eds.), *Qualitative health psychology* (pp. 218-240). London: Sage.
- Smith, J. A., & Osborn, M. (2003). Interpretative phenomenological analysis. In J. A. Smith (Ed.), *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods* (pp. 51-80). London: Sage.
- Smith, J. A. (2004). Reflecting on the development of interpretative phenomenological analysis and its contribution to qualitative research in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 1*(1), 39-54.
- Sousa, D. (2014). Validation in qualitative research: General aspects and specificities of the descriptive phenomenological method. *Qualitative Research in Psychology, 11*(2), 211-227. doi: 10.1080/14780887.2013.853855.
- Stroebe, W., Schout, R., Schut, H., Abakoumkin, G., & Li, J. (2014). Guilt in bereavement: The role of self-blame and regret in coping with loss. *Plos One, 9* (5): E96606. doi: 10.1371/journal.pone.0096606. eCollection 2014.
- Tol, U. U., Taşkan, D. (2018). Erkeklik ve babalık halleri. Anne Çocuk Eğitim Vakfı. İstanbul: Taymaz Matbaacılık ve Baskı. Retrieved from <https://www.acev.org/wp-content/uploads/2018/05/ErkeklikVeBabalikHalleri.pdf>.
- Tomlinson, C. M. (2001). A review of the grief process and bereavement follow up support. [Unpublished master's thesis]. Australian Catholic University, Victoria.
- Tyson-Rawson, K. J. (1993). College women and bereavement: late adolescence and father death. [Unpublished doctoral dissertation]. Kansas State University, Manhattan.
- Umberson, D., & Chen, M. D. (1994). Effects of a parent's death on adult children: Relationship salience and reaction to loss. *American Sociological Review, 59*(1)152-168.
- Umberson, D. (2003). *Death of a parent: Transition to a new adult identity*. US: Cambridge University Press.
- Waddington, G. A. (2004). *The influence of personality type and sense of coherence on coping with bereavement* [Unpublished doctoral dissertation]. Stellenbosch: University of Stellenbosch.
- Worden, W. J., & Silverman, P. R. (1996). Parental death and the adjustment of school-age children. *Journal of Death and Dying, 33*(2), 91-102.
- Worden, J. W. (2004). *Grief counseling and grief therapy: A handbook for the mental health practitioner*. Springer Publishing Company.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). Contemporary fatherhood and the family from the male perspectives. *Mediterranean Journal of Humanities, 3*(2), 297-328. doi: 10.13114/MJH/201322486.

Yazar Notu

Bu çalışma, Ayşen Maraş'ın Prof. Dr. Faruk Gençöz danışmanlığında gerçekleştirdiği "Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz İle Genç Yetişkinlerde Baba Kaybı" başlıklı tez çalışmasının bir parçasıdır.

Father Loss and Bereavement: A Qualitative Study

Summary

Considering importance of parents as the first attachment figures, losing a parent is one of the most painful experiences in the life of the individuals (Bowlby, 1980). As compared to youth, the adults are autonomous beings and they may be expected to be less vulnerable to the effects of losing a parent. Therefore, parental loss during adulthood is an overlooked area of research (Marks, Jun, & Song, 2007). In addition, young adulthood is a different phase of a life that involves many decisions regarding life style, relationships, career and this phase is characterized by some features s such as instability, identity search, being self-centered (Levinson, 1986; Arnett, 2006). In the literature, existing studies have mainly focused on the loss experience of adults with a broad age range or on the effects of losing a family member with quantitative measures. For the young adults, the influence of losing a family member had been reported to be related to negative outcomes such as complicated grief, depression, decreased academic performance, insomnia, anger, irritability and increased alcohol consumption (Floerchinger, 1991; Hardison, Neimeyer, & Lichstein, 2005; Mash, Fullerton, Mestot & Leitner, 1992; Roberts, 2016; Servaty-Seib, & Hamilton, 2006; Shear, & Ursano, 2014). However, taking into consideration the different roles of fathers, mothers and grandparents in the lives of young adults in different cultures, it is also important to focus on different types of losses separately in different cultures. In the current study, the aim was to explore the father loss and bereavement experience of Turkish young adults.

Method

Participants and Sampling

Seven young adults, of whom four were female and three were male, were the sample of the study. Their age ranged from 20 to 35 ($M = 26$). Their fathers have died due to health problems in the last 16 to 65 months. All of the participants were either undergraduate or graduate students from middle socio-economic backgrounds. Three to five semi-structured interviews that lasted 60 minutes on average were conducted with the participants. The interviews were recorded.

Data Analysis

Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) was used to explore the data. In line with the guidelines of IPA (Smith & Osborne, 2003; Smith, Osborne, & Jarman, 1999), the transcripts were written and read many times before the superordinate themes that reflected all of the participants' experience emerged. Of the emerging themes, four of them were focused on this article.

Results and Discussion

The four themes that were focused in the article involve the symbolic meanings of father loss, emotions experienced after losing the father, coping with and adapting to father loss and factors that make the mourning process harder. According to the first theme, young adults viewed their fathers as an important source of warmth, caring, protection, soothing, guidance and authority. They told about their difficulties in fulfilling these needs after the death of their father. In addition, there was a preliminary finding pointing out to gender differences in the symbolic meaning of father loss. Whereas women emphasized the emotional support of their fathers, men referred to the authority role of their fathers. This finding is consistent with the proposed new traditional fatherhood in Turkey (Tol & Taşkan, 2018). The second theme involved common emotional reactions to grief. However, the results revealed some factors that intensified especially anger and guilt feelings. These included an ambivalent relationship with the father and some unfinished businesses in the relationship. The third theme, coping with and adapting to father loss involved emotional preparation to loss if the father experienced illness, making meaning, finding emotional outlets to cope with feelings, avoidance, getting support, romantic partner as a substitute, and setting goals and ideals to overcome the burden of grief. Regarding this theme, the avoidance of the young adults captured both avoiding to think about the loss experience and avoiding the religious and cultural rituals. In these rituals, the participants told that they felt like being pitied and weak. As Arnett (2006) has pointed out, young adulthood is a more fragile period of identity search and self-centeredness. The feeling of being pitied and weakness may be related to this fragility. The fourth theme included some personality characteristics such as introversion and emotionality, the broken mother and relationship style with the father. The broken mother was especially emphasized by women which may be related to the over-identification between the same gender parent-child (Eichenbaum & Orbach, 1983, as cited in Boyd, 1989). This overidentification was causing difficulties for some of the participants to make sacrifices of their own life and future.

As compared to adulthood, young adulthood is a phase of life that is characterized by identity search, instability and many decisions to be made regarding life style, relationships and career (Arnett, 2006; Levinson, 1986). Therefore, losing an important figure who provides support, protection and guidance may have long-lasting effects on the lives of young adults. The current study provides a qualitative insight into these effects. As clinicians, it may be important to be aware of these debilitating and long-lasting effects of father loss.

AYNA KLİNİK PSİKOLOJİ DERGİSİ YAZIM KURALLARI VE YAYIN POLİTİKASI

Metin 12 punto, Times New Roman yazı tipi kullanılarak yazılmalı ve çift satır aralığı kullanılmalıdır. Sayfa numarası, başlık sayfası birinci sayfa olmak üzere, sağ üst köşeye eklenmelidir.

Yazılar aşağıdaki bölümlerden oluşmalıdır:

1. Kapak sayfası
2. Tam Metin
 - a. Türkçe özet ve anahtar kelimeler
 - b. İngilizce özet ve anahtar kelimeler
 - c. Ana metin
 - d. Tablo ve şekiller
 - e. Kaynaklar
 - f. Genişletilmiş İngilizce özet

Her bir bölüm yeni sayfadan başlatılarak verilmelidir. Bölümlerin yazılması sırasında uyulması gereken yapı aşağıda belirtilmiştir:

1. Kapak Sayfası: Kısa başlık, ana başlık, yazar ve kurum bilgilerini içerir. Yazar(lar)ın isim ve soy isimleri her biri ayrı satırda verildikten sonra, her bir yazarın kurum bilgileri (ör: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye) isimlerin altında verilmelidir. Ortak kurumlar rakam üst bilgileri (1) şekli verilerek özet biçimde sunulmalıdır. İsim bilgilerinin altında makalenin sorumlu yazarı * ile belirtilerek aşağıda “sorumlu yazar e-posta: ...” biçiminde verilmelidir. Bütün bu bilgiler, sayfada ortalanmış, kelimelerin ilk harfleri büyük yazılmış olarak sunulmalıdır. Başlık, çalışmanın ana konusunu özetler nitelikte olmalıdır. Kısa başlık ise 50 karakterden az olmalıdır ve her sayfada, sol üst köşede, büyük harflerle yazılı şekilde yer almalıdır.

Kapak Sayfası, Tam Metin Dosyasından AYRI bir Word dosyası olarak verilmelidir.

2. Tam Metin: Tam metin Word dosyasında, yazara ait herhangi bir bilgi bulunmamasına özen gösterilmelidir. (Yazar bilgileri yalnızca metin bilgilerinden ayrı olan Kapak Dosyasında sunulmaktadır).

- a. **Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler:** Ortalanarak yazılmış “Öz” başlığının ardından, paragraf başı yapılmadan yazılmalı ve 150-250 kelimedenden oluşan kapsamlı bir özeti içermelidir. Temel olarak çalışmanın amacı, varsa incelenen değişkenler ya da ilişkiler, katılımcılara ilişkin kısa bilgiler, izlenen yöntem ve sonuçlar ana hatlarıyla verilmelidir. Metin içerisinde verilmeyen herhangi bir bilgi, özet içinde bulunmamalı ve başka kaynaklardan alıntılara yer verilmemelidir. Öz kısmının altına, beş sözcüğü ya da sözcük grubunu geçmeyecek şekilde, anahtar sözcükler eklenmelidir.
- b. **İngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler:** Öz kısmından ayrı bir sayfada, İngilizce başlık verildikten sonra, ortalanmış ‘Abstract’ başlığının altına İngilizce özet, 150-250 kelime arasında verilmelidir. Anahtar kelimelerin İngilizceleri *keywords* olarak altına eklenmelidir.
- c. **Ana Metin:** Yeni bir sayfada Türkçe başlık ile birlikte yazıya yer verilir. Başlıklar ve Alt Başlıklar, APA Yazım Kurallarınca tanımlanmış olan çeşitli düzeylerden oluşabilir.
- d. **Tablo ve Şekiller:** Varsa, her biri ayrı biçimde, yazı içerisinde aynı numaraların verilmesine özen gösterilerek, APA 6’nın tablo ve şekil kurallarına uygun biçimde verilmelidir.

- e. **Kaynaklar:** Makalenin sonunda, varsa ekler kısmından önce, alıntı/ gönderme yapılan bütün kaynaklar, yazarların soyadına göre alfabetik sırada olmak üzere liste haline getirilmelidir. Kaynaklar 12 punto ile çift satır aralığı bırakarak yazılmalıdır.
- f. **Genişletilmiş İngilizce Özet:** En son kısımda, kaynakçanın bitiminde, yeni bir sayfada, ortalamış “summary” başlığı altında, 500-700 kelime arasında, yazının genişletilmiş İngilizce hali verilmelidir. Profesyonel bir uzman tarafından gözden geçirilmiş olmasına önem verilmelidir. “Summary” başlığının altında makalenin İngilizce başlığı da olmalıdır.

APA 6 YAZIM KURALLARINA GÖRE ALINTI YAPMA VE KAYNAK BELİRTME

1. Makale İçinde Yapılan Alıntılar: APA’ya göre, üç farklı şekilde başka kaynaklardan alıntı yapılabilir: Doğrudan alıntı, alıntı öbeği ve başka sözcüklerle anlatma. Bu üç şekil alıntıda da alıntı yapılan yazar ve kaynağın yılı parantez içerisinde belirtilir.

- Doğrudan Alıntı: Kırk kelimededen az olan alıntılardır. Metnin içine gömülü şekilde ve tırnak işareti içinde yer verilir. Kaynağın yazarı ve tarihi parantez içinde belirtilir.
- Alıntı Öbeği: Kırk kelimededen fazla, tırnak işareti kullanılmadan verilen blok halindeki alıntılardır. Kaynağın yazarı ve tarihi parantez içinde belirtilir.
- Başka Sözcüklerle Anlatma: Makale yazarının, kaynağı ve tarihini parantez içerisinde belirterek, kendi cümlelerini kullanarak açıkladığı alıntılardan oluşur.

2. Alıntı Yapılan Kaynakların Metin İçerisinde Belirtilmesi: Alıntı yapılan kaynakların, metin içerisinde belirtilmesi, yazar sayısına, yazar soyadlarına, yayın tarihlerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Farklı şekilleri aşağıda örneklenmiştir.

- **Tek yazarlı:** Becker (2013)...;Becker’a (2013) göre...; ...(Becker, 2013).
- **İki yazarlı:** Becker ve Rinck (2013)...;Becker ve Rinck’e (2013) göre; ...(Becker ve Rinck, 2013).
- **Üç-beş yazarlı:** Yazar soyadları, çalışmada belirtilen sıraya göre yazılır. İlk kez gönderme yapılırken, bütün yazar isimleri belirtilir. Aynı kaynak ikinci kez ya da daha fazla kullanıldığında, “ilk yazar ismi ve diğerleri” olarak yazılır. Örneğin; Wiley ve diğerleri (2012)...; ...(Wiley ve diğerleri, 2012).
- **Altı ve Daha Fazla Yazarlı:** İlk gönderme yapıldığı seferden itibaren, “ilk yazar ve diğerleri” olarak belirtilir. Örneğin; Spira ve diğerleri (2011)...; ...(Spira ve diğerleri, 2011).
- **Birden fazla yazarın ortak olduğu çalışmalarda:** Eğer iki farklı kaynağın, yazarlarının çoğu ya da hepsi aynıysa; iki çalışmanın farklı olduğunu belirtmek için yeterli olacak kadar yazarın ismi verilir. Örneğin, alıntı yapılan kaynaklardan birinin yazarları, Becker, Wiley, Spira, Bradley, McDermott ve Green; diğer kaynağın yazarları, Becker, Spira, Wiley, Bradley, Green ve McDermott ise; iki kaynak şu şekilde belirtilir: Becker, Wiley ve diğerleri (2012)...;Becker, Spira ve diğerleri (2012)...
- **Aynı soyadı taşıyan çok yazarlı çalışmalarda:** Eğer yayın yılları farklı olsa da iki yazarın soyadı aynı ise; yazarların ilk isimlerinin baş harfi de yazılır. Örneğin; F. Green (2011)...A. Green (2013)...
- **Aynı yazarın farklı yıllardaki çalışmalarına bir arada gönderme yaparken,** Aynı cümle içinde, yazarın farklı yıllardaki iki çalışmasına gönderme yapıldığında, yazarın isminden sonra her çalışmanın yılı, virgül ile ayrılarak sıralanır. Örneğin; Brown (1999, 2009)...
- **Aynı Yazarın Aynı Tarihli birden fazla çalışmasının bulunması durumunda,** ayırım sağlayabilmek için, çalışmalara alfabetik sıra ile bir harf eklenir. Örneğin; (Spira, 2012a); (Spira, 2012b).
- **Birden fazla yayına aynı anda gönderme yapma:** Eğer aynı cümle içinde, farklı yazarlara ait çalışmalara gönderme yapılıyorsa, yazar soyadları alfabetik sıra ile yazılır. Örneğin; ...(Arow, 2011; Smith, 1998; White, 2001).
- **İkincil kaynaktan alıntı:** Freud, egonun oluşumu öncesindeki dürtüsellikten bahseder (aktaran, Bradley, 2012). Makalenin kaynakça kısmında ise sadece ikincil kaynak listelenir.
- **Aynı anda birden fazla yayına gönderme yapma:** Yazarların soyadı alfabetik sıra ile belirtilir. Örneğin; (Arkın, 2012; Dean, 2011; Green, 2011).

- **Kurum yazarlığı:** Türk Rekabet Kurumu [TRK], 2011). Sonraki göndermelerde sadece kısaltma kullanılır; (TRK, 2011).
- **Kitap başlığına gönderme:** Metin içinde başlığa gönderme yapılırken, basım sayısı parantez içinde verilir: Freud, Uygarlığın Huzursuzluğu (2. basım) adlı eserinde...

3. Alıntı Yapılan Kaynağın Kaynakça Kısmında Belirtilmesi: Kişisel konuşmalardan yapılan alıntılar dışında, bütün kaynaklar, makalenin sonundaki kaynakça kısmına alfabetik sıra ile yazılır. Alıntı yapılan kaynağa göre yazım kuralları değişebilmektedir ve aşağıda her biri örneklenmiştir. Büyük-küçük harf kullanımı, eğik-düz yazı ya da sayfa numarası gibi detaylar, kaynağın çeşidine (kitap, dergi vb.) göre değişmektedir. Bu nedenle bu detaylara dikkat ediniz. Kişisel iletişime ise kaynakça kısmında listeye dâhil etmeden, şu şekilde gönderme yapılabilir: Bir araştırmacıya göre (Clark, kişisel iletişim, 12 Mayıs 2009)...

3.1. Genel Kurallar:

- Yazarın belirli olmadığı durumlarda, çalışma başlığı yazar isminin yerine konularak, alfabetik sıraya uygun şekilde kaynakça listesine dâhil edilir.
- Yedi veya daha az yazar olduğunda, bütün yazar isimleri belirtilir.
- Sekiz veya daha fazla yazar olduğunda, ilk altı yazarın ismi verildikten sonra, üç nokta konarak son yazarın ismi ile bitirilir (Bradley, A.,Comte, B., Green, D....Dean C. (2010). Başlık...)

3.2. Kitaplar:

- Genel yapı: Yazar (Yıl). *Başlık* (Basım sayısı). Yer: Yayıncı.
- Tek Yazarlı:
Klein, M. (2008). *Sevgi, Suçluluk ve Onarım* (1. Basım). İstanbul: Kanat Kitap.
- İki veya daha çok yazarlı:
Klein, M. ve Winnicott, C. (1985). *Psikanaliz*. İstanbul: İmge.
Dean, W., Williams, C. ve Green, K. (2012). *Mantık*. Ankara: Ayrıntı.
- Kurum/ kuruluşa ait:
Amerikan Psikiyatri Birliği (1994). *Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı*(4. basım). Ankara: Hekim Yayın Birliği.
- Editörlü kitaplar:
Gülkan, P. ve Canbay, E. (). Deprem nedir? Canbay, E. ve Ersoy, U. (Ed.) içinde, *Binalar için deprem mühendisliği: Temel İlkeler* (ss. 7-21). Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Çeviri kitaplar: Genel Form: Yazar, A. (Yayın Yılı). Kitap adı (A. Soyadı, Çev.). Yayın yeri: Yayınevi. (Kaynak Yapıtın Yayın Yılı).
Spitz, E., Black, J. ve Adel, D. (1980). *Adli Psikoloji* (M. Güler ve D. Ulus, Çev.). Ankara: Ödül Yayıncılık (1976).
- Kitapta Bölüm:
Eisen, M. L., Winograd, E., ve Quin, J. (2002). Individual Differences in Adult's Suggestibility and Memory Performance. In M.L., Quas, J.A., & Goodman, G. S. (Eds.), *Memory & Suggestibility in the Forensic Interview* (pp. 205-233). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

3.3. Makaleler ve Diğer Çevrimiçi Kaynaklar:

- Yazılı Formda Makale:
Robbins, K. (2006). Employers. *Journal of Industrial Psychology*, 20 (3), 50-55.
Lin, K. K., White, A. , & Sandler, I. N. (2004). Resilience in parentally bereaved children and adolescents seeking preventive services. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33 (1), 673-683.
Gary, M., Douglas, L., Loftus, A., Green, D., Day, L., Brown, M.,...White, A. (2012). False Memory Effect. *Journal of Memory Research*, 52, 520-530.
- Magazinden Alınan Makale:
Green, D., & Brad, W. (6 Nisan 2013). How to get on well with your spouse. *Daily Psychology*. 125 (25), 20-22.
- Yazarı Belirli Olmayan Gazete Makalesi
Lens: Good Luck and Good Light. (20 Mart 2013). *New York Times*,

- Elektronik Ortamda Yayınlanan Makale
Genel Form: Yazar. (Yıl). Makale başlığı. *Dergi Adı*, sayı- sayfanumaraları. Doi: xxxxxxxxxxxx.
Harry, G., & Doors, H. (2012). Depression and Memory. *British Journal of Psychology*, 21, 120-130. doi:10.1080/0803456x.2012.521031.
- Diğer Çevrimiçi Kaynaklar:
Genel Form: Yazar (Yıl). Çalışma başlığı.'dan alınmıştır: <http://www.....>
Kenny, M. (2010). Grieving children. Yas Çalışmaları Kuruluşu (Grief Foundation) sitesinden alınmıştır: <http://.....>

3.4. Filmler

- Yapımcının adı (Yapımcı) & Yönetmenin adı (Yönetmen). (Yayın yılı). *Filmin adı* [Firma]. Ülke: Stüdyo adı.

Bender, L. (Yapımcı), & Tarantino, Q. (Yönetmen). (1994). *Pulp fiction* [Motion Picture]. United States: Miramax.

Alıntı ve kaynakları belirtmeye ilişkin daha fazla bilgiyi <http://www.apastyle.org/adresinden> ulaşabilirsiniz.

APA yazım kuralları ile hazırlanmış İngilizce makale örneğine aşağıdaki linkten ulaşabilirsiniz. <http://supp.apa.org/style/PM6E-Corrected-Sample-Papers.pdf>

YAYIN POLİTİKASI

AYNA Klinik Psikoloji Dergisi açık erişimli bir dergidir. Geçmiş sayılarına internet aracılığıyla ücret talep edilmeksizin ulaşılabilir. Makale başvurularında, yazar, yayınlama hakkını AYNA Dergisi'ne verdikten sonra makalesi Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 Uluslararası lisansı altında lisanslanır. Bu lisans sayesinde diğer araştırmacılar, makalelerden kaynak göstererek yaptıkları alıntılarda değişiklik yapabilir ve kendileri kullanabilirler. Ancak makalelerin ticari olarak maddi kazanç elde etmek için kullanımı yasaktır. Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 ile ilgili daha fazla bilgi almak için linke tıklayınız. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>